

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**YENİ MEDYA ORTAMINDA KADINA YÖNELİK HABERLERDE
NEFRET SÖYLEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

ECE KARAÇAY

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**YENİ MEDYA ORTAMINDA KADINA YÖNELİK HABERLERDE
NEFRET SÖYLEMİ**

Yüksek Lisans Tezi

ECE KARAÇAY

Danışman: PROF. DR. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi ECE KARAÇAY'ın YENİ MEDYA ORTAMINDA KADINA YÖNELİK HABERLERDE NEFRET SÖYLEMİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24.05.2018 tarih ve 2018-15/26 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi11/06/2018.....

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Prof. Dr. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE	
2. Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi YALÇIN LÜLEÇİ	
3. Jüri Üyesi Prof. Dr. SEÇKİN ÖZMEN	

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Ece KARAÇAY
Anabilim Dalı : Radyo Televizyon ve Sinema
Program : İletişim Bilimleri
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Filiz AYDOĞAN BOSCHELE
Tez Türü ve Yılı :Yüksek Lisans, 2018

Anahtar Kelimeler : Haber, söylem, eleştirel söylem analizi, nefret söylemi, yeni medya, internet haberciliği, kadın, cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet rolleri

ÖZET

Kadına yönelik nefret söylemi, eril bir dilin hakim olduğu, cinsiyetçi, ayrımcı ve önyargılı kodlar yoluyla oluşturulmaktadır. Kadına yönelik nefret söyleminin temelinde yatan; ataerkil zihniyet yapısıdır. Bireylerin toplumsallaşma sürecinde gelenek ve görenekler, toplumsal değerler ve eğitim kurumları yoluyla öğrendikleri bu zihniyet, günümüzde özellikle medya aracılığıyla pekiştirilmektedir. Bu çalışmanın temel hedefi; toplumsal yapıda ataerkil ideoloji nedeniyle kadınların ikincil konumuna dikkat çekerek, yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi internet siteleri dolayısıyla bu cinsiyet eşitsizliğinin nasıl pekiştirildiğine yanıt aramaktır. Bu bağlamda, tüm toplumsal grupları temsil ettiği düşünülen üç farklı çevrimiçi internet gazetesi bir ay süreyle incelenmiştir. İnceleme sonucu elde edilen veriler, eleştirel söylem yöntemiyle analiz edilmiştir. Yeni iletişim teknolojileri ile değişen habercilik anlayışında, geleneksel medyaya hakim olan cinsiyet eşitsizliğine dayalı ataerkil söylemin devam ettirildiği saptanmıştır. Bununla birlikte, çevrimiçi internet sitelerinde kadınlara yönelik nefret söylemlerinin, özellikle sansasyonel ifadeler kullanılarak ve bedenleri teşhir edilmek suretiyle cinsellikleri ön plana çıkarılarak yapıldığı sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda, yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi haber sitelerinin, toplumsal yapının egemen kodlarını yeniden üreterek, kadının ikincil konumunu meşrulaştıran ve kadına yönelik açık veya örtük nefret söyleminin sıklıkla kullanıldığı bir alan olduğu saptanmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ece KARAÇAY
Field : Radio, Television and Cinema
Programme : Communication Sciences
Supervisor : Prof. Dr. Filiz AYDOGAN BOSCHELE
Degree Awarded and Date : Master, 2018
Keywords : News, discourse, critical discourse analysis, hate speech, new media, internet news, woman, sexism, social gender roles

ABSTRACT

Hate speech towards women is created through sexist, discriminatory and prejudicial codes, in which masculine language is dominant. The underlying reason for hate speech towards women is patriarchal mentality. This mentality, which individuals learn through traditions and customs, social values and educational institutions in the process of socialization is reinforced today through media. The main aim of this study is to seek an answer to how this gender inequality is reinforced by online internet sites that broadcast in the new media environment by drawing attention to the secondary position of women due to patriarchal ideology in the social structure. In this context, three different online internet newspapers, which are supposed to represent all social groups, have been examined for a month. The data obtained as a result of the analysis were analyzed by critical discourse method. It has been determined that the patriarchal discourse based on gender inequality dominated by traditional media has been maintained in the changing journalistic mentality with the new communication technologies. In this context, the result of hate speech directed towards women in online internet sites has been done with the use of sensational expressions and body being exposed to the foreground of sexuality. In this direction, online news sites broadcasting in the new media environment have been found to be the areas where open or implicit hate speech towards women is frequently used, which re-dominates the dominant codes of social structure and legitimizes women's secondary position.

ÖNSÖZ

“Yeni Medya Ortamında Kadına Yönelik Haberlerde Nefret Söylemi” başlıklı tez çalışması ile toplumsal yapıya hakim olan ataerkil ideolojiye dikkat çekerek, kadınların toplumsal hiyerarşideki ikincil konumlarına yönelik eleştirel bir çalışma ortaya koymak hedeflenmiştir. Kadının toplumsal yapıdaki ikincil konumuna dikkat çeken pek çok değerli çalışma olmakla birlikte, konunun her daim güncel olması ve içinde yaşanan teknoloji çağı nedeniyle farklı bir perspektiften bakılarak söz konusu çalışma ortaya konmuştur.

Bu çalışmayı yapmak istediğimi kendisiyle paylaştığım andan itibaren benden desteğini hiç esirgemeyen ve engin bilgi ve tecrübeleri ışığında bana yol gösteren tez danışmanım Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele’ye teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamın özellikle analiz kısmında değerli bilgi ve önerilerini benimle paylaşan Prof. Dr. Seçkin Özmen’e ve desteğini öğrencilerinden hiçbir zaman esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Yalçın Lülecı’ye teşekkürlerimi sunarım. Bu günlere gelmemde çok büyük emekleri olan ve bu süreçte benden anlayış ve sevgilerini hiç esirgemeyen annem ve babama canı gönülden teşekkür ederim. Eşit ve adil bir dünya isteğiyle ele alınan bu çalışmayı, ataerkil toplumsal zihniyet nedeniyle nefret söylemi ve nefret suçuna maruz kalan tüm kadınlarımıza ithaf ederim.

Ece Karaçay

İstanbul, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

1. HABER, SÖYLEM VE NEFRET SÖYLEMİNE YÖNELİK KURAMSAL

ÇERÇEVE	5
1.1. Haberin Tarihsel Gelişimi ve Temel Özellikleri	5
1.1.1. Kavram Olarak Haber	6
1.1.2. Haber Değerleri	8
1.1.2.1. Zamanlılık	8
1.1.2.2. Yakınlık.....	9
1.1.2.3. Sonuç.....	9
1.1.2.4. Önemlilik	10
1.1.2.5. İlgi Çekme.....	10
1.1.3. Haber Nitelikleri	11
1.1.3.1. Doğruluk ve Gerçeklik	12
1.1.3.2. Tarafsızlık ve Nesnellik	13
1.1.3.3. Anlamlılık	14
1.1.3.4. Tutarlılık.....	14
1.1.3.5. İnanılabilirlik.....	14
1.2. Haber Söylemi ve Söylem Çalışmaları	15
1.2.1. Kavram Olarak Söylem.....	16
1.2.2. İdeoloji ve Dil Ekseninde Haberde Söylem Oluşumu	19
1.2.3. Haberde Gerçekliğin İnşası	25
1.2.4. Söylem Çalışmaları	28
1.2.5. Eleştirel Söylem Çalışmaları.....	31
1.2.5.1 Teun A. van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Modeli	34
1.3. Nefret Söylemine Yönelik Kuramsal Çerçeve	39
1.3.1. Nefret Kavramı	40
1.3.2. Nefret Söylemi	42
1.3.3. Nefret Suçu	47
1.3.4. Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Yasal Düzenlemeler	51

1.3.4.1. ABD ve Avrupa Ülkelerinde Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Hukuki Düzenlemeler	51
1.3.4.2. Türkiye’de Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Hukuki Düzenlemeler	54
1.3.5. Nefret Söyleminin Unsurları	57
1.3.5.1. Stigma (Damgalama)	57
1.3.5.2. Stereotipler (Kalıpyargılar)	58
1.3.5.3. Önyargılar	59
1.3.5.4. Ayrımcılık	59
1.3.5.5. Ötekileştirme	62
1.3.6. Nefret Söylemi Türleri	63
1.3.6.1. Siyasal Nefret Söylemi	63
1.3.6.2. Yabancılara ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi	64
1.3.6.3. İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi	65
1.3.6.4. Engellilere ve Çeşitli Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi	65
1.3.6.5. Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi	66
1.3.6.6. Kadına Yönelik veya Cinsiyetçilik Temelli Nefret Söylemi	67
2. YENİ MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ VE KADINA YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİNİN TOPLUMSAL KÖKENLERİ	70
2.1. Yeni Medyada Nefret Söylemi	70
2.1.1. Medya ve Nefret Söylemi	71
2.1.2. Kavram Olarak Yeni Medya	75
2.1.3. Temel Özellikleriyle Yeni Medya	77
2.1.4. Toplumsal Etkileri ve Yaklaşımları Açısından Yeni Medya	83
2.1.5. Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü	88
2.1.6. Yeni Medyada Nefret Söylemi	91
2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ataerkil İdeoloji Bağlamında Kadına Yönelik Nefret Söylemi	95
2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ataerkil İdeoloji	96
2.2.2. Toplumsal Rollerin İnşasında Medyanın Rolü	105
2.2.3. Haber Konusu Olarak Kadın	113
3. YENİ MEDYA ORTAMINDA KADINA YÖNELİK HABERLERDE NEFRET SÖYLEMİ SÖYLEM ANALİZİ	123
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	123
3.2. Araştırmanın Yöntemi	123
3.3. Sınırlılıklar ve Varsayımlar	125

3.4. Örnek Uygulamalar.....	126
3.4.1. Örnek Uygulama 1	126
3.4.2. Örnek Uygulama 2	134
3.4.3. Örnek Uygulama 3	139
3.4.4. Örnek Uygulama 4	146
3.4.5. Örnek Uygulama 5	149
3.4.6. Örnek Uygulama 6	155
3.4.7. Örnek Uygulama 7	159
3.4.8. Örnek Uygulama 8	164
3.4.9. Örnek Uygulama 9	168
3.4.10 Örnek Uygulama 10	172
SONUÇ	178
KAYNAKÇA.....	185

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIDS	Edinilmiş Bağışıklık Yetmezliği Sendromu
ARPANET	İleri Araştırma Projeleri Ajansı Ağı
HIV	İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü
LGBTİ	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, İnterseksüel
MEDİZ	Kadınların Medya İzleme Grubu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
TGC	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti
TGCKK	Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Kadın Komisyonu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 1: Nefret Piramidi.....	49
Şekil 2: Damgalama (stigma), damgalama ile ilgili kavramlar ve ilişkileri.....	58
Şekil 3: www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli.....	127
Şekil 4: www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli.....	129
Şekil 5: www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Üçüncü Görseli.....	133
Şekil 6: www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Dördüncü Görseli.....	133
Şekil 7: www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Beşinci Görseli.....	133
Şekil 8: www.yeniakit.com.tr 'de 15 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Görseli.....	136
Şekil 9: www.yeniakit.com.tr 'de 24 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli.....	139
Şekil 10: www.yeniakit.com.tr 'de 24 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli.....	141
Şekil 11: www.hurriyet.com.tr 'de 3 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli.....	146
Şekil 12: www.hurriyet.com.tr 'de 3 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli.....	148

Şekil 13: www.hurriyet.com.tr ‘de 3 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Üçüncü Görseli.....	148
Şekil 14: www.hurriyet.com.tr ‘de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli.....	150
Şekil 15: www.hurriyet.com.tr ‘de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli.....	151
Şekil 16: www.hurriyet.com.tr ‘de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Üçüncü Görseli.....	152
Şekil 17: www.hurriyet.com.tr ‘de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Dördüncü Görseli.....	152
Şekil 18: www.hurriyet.com.tr ‘de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu İkinci Haberin Görseli.....	155
Şekil 19: www.sozcu.com.tr ‘de 13 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli.....	161
Şekil 20: www.sozcu.com.tr ‘de 13 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli.....	161
Şekil 21: www.sozcu.com.tr ‘de 29 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Görseli.....	165
Şekil 22: www.sozcu.com.tr ‘de 31 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli.....	168
Şekil 23: www.sozcu.com.tr ‘de 31 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli.....	169
Şekil 24: www.yeniakit.com.tr ‘de 12 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Köşe Yazısının Görseli.....	172

GİRİŞ

Nefret söylemi gündelik yaşamda karşımıza çıkan bir olgu olmakla birlikte, akademik alanda çeşitli çalışmalara konu olan bir kavramdır. Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan İletişim Bilimleri bağlamında ele alındığında, nefret söylemi çalışmalarının çoğunlukla yazılı basında yapıldığı gözlenmektedir. Ancak içinde yaşadığımız yeni medya çağında, yeni medya ortamında vuku bulan nefret söylemlerinin bu konudaki çalışmalara dahil edilmesi, söz konusu kavramın daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilebilmesi için gerekli görülmektedir.

Söylemleri toplumsal yaşama hakim olan ideolojilerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Toplumsal bir eylem şeklinde nitelenebilecek söylemler, bireyler ve gruplar arası ilişkilerin inşa edildiği ve meşrulaştırıldığı bir araç işlevi görmektedir. Bu bağlamda, belirli gruplara yönelik kullanılan ayrımcı ve ötekileştirici söylemler, bu grupların öteki olarak konumlandırılmasına ve nefret söylemlerinin oluşmasına yol açmaktadır. Temellerini günlük yaşamın egemen ideolojisinden alan nefret söylemleri; cinsiyetçi, ayrımcı, önyargılı ve homofobik söylemler yoluyla üretilmektedir. Bununla birlikte, nefret söylemleri toplumsal yapıda huzursuzluğa yol açan nefret suçlarının çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Nefret söylemlerinin üretimi kadar önemli olan bir diğer nokta, bu söylemlerin yayıldığı ortamlardır. Bu noktada, toplumda rıza yaratmada başvurulan ideolojik aygıtların en önemlisi olan medya karşımıza çıkmaktadır. Medya, toplumsal yapıya hakim olan ataerkil değerlerin ve nefret söylemlerinin toplum tarafından içselleştirilmesinde, önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla medya, nefret söylemi olgusunun bireysel düzlemde çıkararak, toplumsal bir yapıya bürünmesinde kilit bir rol üstlenmektedir. Özellikle, eril bir dil kullanılarak üretilen cinsiyetçi kodların hakim olduğu haber metinleri, kadınlara yönelik nefret söylemlerinin yayılmasında ve meşrulaştırılmasında temel bir rol oynamaktadır.

“Yeni Medya Ortamında Kadına Yönelik Haberlerde Nefret Söylemi” başlıklı çalışma kapsamında, kadınlara yönelik nefret söylemlerinin medya ile ilişkisi yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi haber siteleri üzerinden analiz edilecektir. Bu

çalışmada, kadınlara yönelik haberlerde üretilen nefret söylemlerinin ortaya çıkarılması bağlamında cevaplanması amaçlanan sorular şu şekildedir: Haber toplumsal gerçekliği inşa eden kurgusal bir metin midir? Yeni medya ortamında yayın yapan evrimii internet siteleri nefret söylemi üretiminde bir araç mıdır? Yeni medya ortamında dönüşen habercilik, kadınlara yönelik nefret söylemini nasıl aktarmaktadır? Kadınlara yönelik nefret söylemi içeren haberler ve metinler, ataerkil egemen değerlerin meşrulaştırılmasında nasıl bir rol oynamaktadır?

Bu nedenle çalışmada, haberlerin gerçekliği inşa eden kurgusal metinler olduğu öne sürülecek, bu kurgusal metinlerin toplumsallaşma sürecinde edinilen toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretiminde büyük bir rol oynadığı savunulacaktır. Bu bağlamda, yeni medya ortamında yer alan üç farklı ideolojiye sahip haber sitesinde, kadınlara nasıl temsil edildiği, verili toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkan kadınlara, nasıl konumlandırıldığı araştırılacak ve toplumsal inşaya dayandığı ne sürülen toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkan kadınlara haberlerde nefret söylemi ile olan ilişkisine odaklanılacaktır. Başka deyişle, egemen ataerkil değerler nedeniyle toplumda genellikle “teki” olarak konumlandırılan kadınlara, en önemli ideolojik araçlardan biri olan haber metinleri aracılığıyla, nefret söylemlerine nasıl maruz kaldıkları araştırılacaktır.

Bu açıklamalar doğrultusunda çalışmanın temel varsayımlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Haber metinleri gerçeğin yeniden inşa edildiği kurgusal metinlerdir.
2. Yeni medya teknolojilerinden yararlanarak yeni medya ortamında yayın yapan internet gazeteleri, günlük yaşamda var olan nefret söylemini pekiştiren bir araç işlevi görmektedir. Dolayısıyla yeni medya, nefret söyleminin üretilmesinde, yayılmasında ve pekiştirilmesinde kullanılan bir araçtır.
3. Yeni medya teknolojilerinin özellikleri göz önüne alınarak dönüşen habercilik anlayışı; sansasyonel, magazinelle dile ağırlık vermekte, özellikle görseller yardımıyla kadın bedenlerini metalaştırarak, kadına yönelik nefret söylemini yeniden üretmektedir.

4. Gerek ataerkil egemen anlayışın bir sonucu olarak haber metinlerine hakim olan eril dil ile, gerek kullanılan görseller yoluyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliği yeniden üretilmektedir. Cinsiyetçi söylemlerin egemen olduğu yeni medya haberciliğinde kadınlar, nefret söylemlerinin hedefinde yer almaktadır.

Çalışma evrenini, ulusal çapta yayın yapan geleneksel gazetelerin yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi versiyonları oluşturacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın örneklemini olarak www.yeniakit.com.tr, www.hurriyet.com.tr ve www.sozcu.com.tr çevrimiçi internet gazeteleri değerlendirilecektir. İncelemeye dahil edilen çevrimiçi haber sitelerinden www.yeniakit.com.tr muhafazakar, www.hurriyet.com.tr anakım-liberal ve www.sozcu.com.tr sol kesimi temsil etmesi sebebiyle tercih edilecektir. İncelemeye dahil edilen her üç gazete, yeni medya ortamında sürekli yayın yapmaları ve kitlelerin kolay ulaşılabilir durumda olması nedeniyle seçilecektir.

Çalışma kapsamında ele alınan çevrimiçi haber siteleri, Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenecektir. Güç ve iktidar gibi konulara odaklanan eleştirel söylem çalışmaları, toplumsal yapıya hakim olan eşitsizliklerin ortaya çıkarılmasını hedeflemesi nedeniyle tercih edilecektir. Haber metinleri ve yeni medya ortamının değişen habercilik anlayışı nedeniyle, analize dahil edilen köşe yazıları, kurgusal bir metin olarak söyleme sahip olmaları nedeniyle, eleştirel söylem yöntemiyle incelenecektir. Söz konusu medya metinlerinde açık veya örtük biçimde yer alan mesajları ve dolayısıyla, nefret söylemlerini açığa çıkarmak hedeflenmektedir.

Çalışmada, çevrimiçi haber sitelerinde profesyonel gazetecilik kodları içerisinde meydana getirilen haber söylemleri incelenecek, ancak yeni medyanın değişen habercilik anlayışı göz önüne alındığında manşet bölümünde yer alan köşe yazıları da incelemeye dahil edilecektir. Çalışmanın kadına yönelik haberler ekseninde temellenmesi sebebiyle, yalnızca başlığında kadın sözcüğünün yer aldığı veya kadın fotoğrafının bulunduğu haberler ve köşe yazıları analize dahil edilecektir. Bununla birlikte, kullanıcı/okuyucu yorumlarının nefret söylemlerine etkisi, konunun sınırlandırılması açısından bu çalışmanın kapsamı dışında tutulacaktır. Diğer yandan, yeni medya teknolojilerinin hızı dolayısıyla, haberlerin çok hızlı bir şekilde değişmesi nedeniyle veri seçiminde zaman sınırlaması yöntemine gidilecektir.

Çalışma üç temel bölümden meydana gelecektir. Çalışmanın ilk bölümünde, haber, haber değerleri ve haber üretim sürecinde başvuru haber niteliklerine değinilerek, haberin kuramsal çerçevesi çizilecektir. Bununla birlikte, kurgusal bir metin olduğu düşünölen haberler, ideoloji ve söylem bağlamında incelenerek, haberlerin toplumsal yapıda gerçekliği nasıl inşa ettiği araştırılacaktır. Çalışmanın örneklem bölümünde yararlanılacak olan söylem çalışmaları ve özelinde Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi ayrıntılı olarak ele alınarak, çalışmada bu yöntemin tercih edilmesini sağlayan özellikler incelenecektir. Çalışmanın kuramsal bölümünü oluşturan bu bölümde son olarak, nefret söylemi; nefret, nefret suçları, nefret söylemine yönelik dünyada ve Türkiye'de yapılan hukuki düzenlemeler, nefret söyleminin zihinsel modelleri ve türleri olmak üzere geniş bir çerçeve içerisinde irdelenecektir.

İkinci bölümde, öncelikle medyada nefret söylemlerine genel hatlarıyla değinilecektir. Ardından, çalışmanın yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi haber sitelerini kapsamaması nedeniyle, yeni medyanın temel özellikleri ele alınacaktır. Yeni medyaya olumlu ve olumsuz perspektiften yaklaşan kuramcılarının görüşlerine yer verilecek olan bu bölümde, yeni medyanın toplumsal etkileri araştırılacaktır. Bu bağlamda, yeni medya ile değışen habercilik anlayışına yer verilerek, yeni medyanın nefret söylemi üretiminde oynadığı rol incelenecektir. Bununla birlikte, çalışmanın yeni medya ortamında yayınlanan kadınlara yönelik haberlerde nefret söylemi üzerinde temellenmesi sebebiyle, kadınlara yönelik nefret söyleminin toplumsal kökenleri ele alınacaktır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil egemen değerlerin ortaya konacağı bu bölümde, medyanın toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde oynadığı rol araştırılacaktır.

Çalışmanın son bölümünde, araştırmanın amacına, yöntemine, sınırlılıklarına ve varsayımlarına değinilecektir. Örneklem bölümünde, kuramsal çerçevede değinilecek özellikler bağlamında, üç ayrı çevrimiçi haber sitesinde 1 Mart-31 Mart 2018 tarihleri arasında yayınlanan verilerden seçilecek haberler ve köşe yazıları, Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem yöntemi ile analiz edilecektir. Sonuç bölümünde ise, analiz kapsamında elde edilen veriler değerlendirilerek, kadınlara yönelik nefret söylemi ile yeni medya haberciliği arasındaki ilişki ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, sonuç bölümünde çalışmanın temel varsayımları tartışılacaktır.

1. HABER, SÖYLEM VE NEFRET SÖYLEMİNE YÖNELİK KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. HABERİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen haberlerin tarihsel gelişimine bakmak için, toplumsal yaşamın başladığı döneme kadar gitmek gerekmektedir. Diğer bir deyişle, haber olarak adlandırılan bilgilerin toplanması ve bireylere aktarılması, toplumların oluşmasıyla eş değer bir tarihe sahiptir. Örneğin, M.Ö. 1750 yıllarında, Mısır'da resmi bir gazetenin yayınlandığı bilinmektedir (Girgin, 2008: 107). M.S. 911 yılına gidildiğinde ise Çin'de dünyanın en eski gazetesi olarak kabul edilen Pau (Rapor)'nun yayımlandığı ve 17. yy'a kadar varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Kars, 2013: 21).

Ticari bir değer olarak, bilgi ve düşüncelerin elle yazılarak satılması, 14. yy'da Venedik'te ortaya çıkmıştır. İtalya ve Almanya gibi ülkelerde ekonomi ve politika ile ilgili gelişmeler, özet bilgiler şeklinde çoğaltılarak yayımlanmıştır. Söz konusu bilgiler, 15. yy'ın sonlarından itibaren Venedik'te "avvisi" olarak, sonradan Hollanda'da ise "zeytungen" olarak isimlendirilen el yazmalarıdır. 15. ve 16. yy'da meydana gelen keşif ve icatlarla bireylerin bilgiye olan ilgi ve merakı daha da artmış ve bu gelişmelerin sonucu olarak elle yazılmış haberlerin yanı sıra, farklı haber bültenleri ortaya çıkmıştır. 17. yy'da Avrupa'da, bilginin toplanması, derlenmesi ve bir bedel karşılığı pazarlanması süreli biçime dönüşürken; 19. yy'ın ortalarında bu uygulamanın uluslararası alana yayıldığı ve gelişen teknolojinin de etkisiyle farklı biçimlerde gelişerek günümüze kadar geldiği görülmektedir (Girgin, 2008: 107).

Gerçekle bağlantılı veya gerçeğin kendisi olarak düşünülmesi sebebiyle en etkili medya içeriği olarak kabul edilen (Girgin, 2000: 86) haberler, insanlığın başlangıç tarihinden günümüze gelinceye kadar toplumun diğer kısımlarına sözlü veya yazılı şekillerde aktarılmaya devam etmiştir. Olan bir olayın topluma aktarılmasının yanı sıra kurgulanan gerçekler de haber olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda haberin tanımını yapmak oldukça zordur. Çünkü üzerinde anlaşılması haberin tek bir tanımı bulunmamaktadır.

1.1.1. Kavram Olarak Haber

Sosyal bilimler alanında çalışan düşünürler, habere yönelik farklı tanımlar geliştirmişlerdir. Haber anlayışları, ülkelere, toplumda yaşayan bireylere ve değer yargılarına göre değiştiği gibi; zamanla değişen iletişim anlayışına ve iletişim koşullarına göre de çeşitli haber tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle, Nezh Demirkent'in ifade ettiği gibi, "dünyadaki gazeteci sayısı kadar haber tanımı yapmak mümkündür" (1982: 9).

Evrensel olarak üzerinde uzlaşıya varılmış tek bir tanımı bulunmayan haber, temel olarak, bireyleri toplumsal gelişmelerden haberdar eden bilgilerdir. Kitle iletişim araçlarıyla topluma servis edilen haberler; bireyleri, kişisel, yerel, ulusal ve uluslararası arenada meydana gelen olaylardan haberdar etmekte; siyasal, ekonomik ve kültürel alanlardaki gelişmelerde bilgi sahibi kılmaktadır. İngilizce'de North (Kuzey), East (Doğu), West (Batı) ve South (Güney) kelimelerinin baş harflerinden oluşan haberi, "her yönde meydana gelen olaylar" şeklinde de tanımlamak mümkündür (Girgin, 2002: 3-4).

W. Lance Bennet'e göre haber, "tarihin herhangi bir anında, politikacının tanıttığı, haber kuruluşlarının ürettiği, teknolojinin aktardığı ve insanların tükettiği şeydir" (akt. Aslan, 2003: 18). Bu bağlamda, haber kavramının anlamını ve özelliklerini belirleyebilmek için, mevcut toplumsal yapı ve bu toplumda kullanılmakta olan iletişim teknolojilerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Tokgöz, 1994: 123).

Schlapp haberi, "Güncel ve ilginç bir olayın, olduğunca nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulması" (2000: 17) olarak tanımlamaktadır. Ancak özellikle kitle iletişim araçlarının çeşitlendiği, haber yapım sürecinin ekonomi politik bağlamdan ayrı düşünülemeyeceği günümüzde bu tanım yetersiz kalmaktadır. "Olaylar, gazetecinin beyin süzgecinden ve değerlendirmesinden geçerek kitlelere aktarıldığında haber olabilmektedir" (akt. Girgin, 2002: 8) şeklinde haberi tanımlayan Parsa ise, haberin muhabirin bakış açısıyla anlam kazandığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda meydana gelen bir olay gazetecinin kültürel kodlarından bağımsız düşünülememektedir.

Baudrillard'a göre ise, "Haber, ne bir iletişim biçimi ne de bir anlam biçimidir. Laboratuvarlarda yapılan atom bombalarının deneyleri gibi hiç durmadan input-output'larla dolup, boşalan ve zincirleme bir tepkilenmeye uğrayan sürekli bir emilasyon biçimidir" (1991: 21-22). Baudrillard, haberin iddia ettiği gibi bilgilendirme veya yapılandırma yapmak yerine; toplumsal olanı nötr hale getirerek, haberin içeriğine ilgisiz bir kitle oluşturduğunu savunmaktadır (1991: 22). Rigel'e göre ise, "İçinde yaşadığımız dünyada haber oranı arttığı ölçüde anlam oranı da azalmaktadır" (1993: 39).

"Haber bir ileti formudur ve toplumla anahtar bağlantılar kurmamızı sağlar. Bugünün gerçeğini açıklayan söylemi ile olanı aktarmaktan çok gerçeği, kendi formu içinde yeniden kurar. Bu arada da kaçınılmaz olarak, olanı yeniden kurarak aktarır" (akt. Rigel, 2000: 179) şeklinde haberi tanımlayan Watson ise, haber söyleminin önemine dikkat çekerek eleştirel bir bakış açısıyla haberi tanımlamaktadır.

Haber tanımlarını çoğaltmak mümkündür, ancak haber nedir sorusunun yanıtını bulmak için izleyici-dinleyici-okuyucu, haberi üretenlerin politik inançları ve ekonomik durumları hakkında bir şeyler bilmelidir. Belirli olayların niçin önemli kabul edildiğinin kavranması ancak bu yolla mümkün olabilmektedir (Postman ve Powers'tan akt. Aslan, 2003: 19). Haberin meydana getirildiği kurumun ekonomik ve politik durumunun yanı sıra, hedef kitlenin kimliği, toplumun yaşam koşulları, gelenek ve görenekleri, haber kaynağının kimliği, iktidarın tutumu ve ideolojisi, verilmek istenen bilginin özelliği, neyin gizli tutulduğu gibi özellikler haberi etkileyen dış güçlerdir (Girgin, 2000: 87).

Haber medyasında, bilginin denetimi, toplumsal ve siyasi olguların kendilerine özgü yeniden inşa edilmeleri yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu süreç, seçkin aktörlerin, bireylerin, grupların, kurumların veya ulusların çıkarlarına ağırlık veren haber değerleri ile oluşturulmaktadır (Rigel, 2000: 192). Bu bağlamda haber değerleri olarak sınıflandırılan özelliklere göz atmak yararlı olacaktır.

1.1.2. Haber Değerleri

Bir olay, olgu, eylem veya söylemin haber olarak kitlelere ulaştırılabilmesi için, birtakım özellikler taşıması gerekmektedir. Haber değeri olarak adlandırılan bu özellikler; gazeteciler tarafından eylem veya söylemlerin seçim, üretim, biçimlendirme ve yayımlanma aşamalarında başvurulan profesyonel kodlardır. Haber değerini “endüstrileşmiş haber kuruluşlarının, üretim aşamasındaki format” olarak tanımlayan Girgin’e göre haber değeri, habercilerin kişisel değer yargılarına ek olarak, yine haberciler tarafından eklenen yargılardır. Değer yargıları zamandan zamana ve toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir (Girgin, 2008: 112).

“İleti Tasarımında Haber” (2000: 202) isimli eserinde Rigel haber değerini şu sözlerle tanımlamaktadır: “Haber üretim aşamasında medya organizasyonunun yaratıcı grubunda yer alan genel yayın yönetmeninden stajyer muhabire kadar, tüm eşik bekçilerinin önlerine gelen enformasyondan hangisinin haber üretim sistemine alınacağına karar vermelerine yardımcı olan ölçütlere haber değeri denir” (Rigel, 2000: 202).

Haberde bulunması gereken öğeler olarak kabul edilen haber değerlerini, “zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç ve insanın ilgisini çekme” olmak üzere beş temel başlık altında sınıflandırmak mümkündür. Bunların yanı sıra, olayın sıklığı, anlamlılığı, uyumu, beklenmedikliği gibi özellikleri de haber değerleri olarak ele almak mümkündür. Haber değerlerinin kullanımı, haberciliğin temel ilkelerine uyulup uyulmadığının bir göstergesi kabul edilmektedir. Bununla birlikte, haberlerin meydana getirilişinde hangi sorulara yanıt arandığını göstermek amacıyla “ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden, nereden ve kim” şeklinde formüle edilen 6N+1K kuralı geliştirilmiştir (Kars, 2013: 96-97).

1.1.2.1. Zamanlılık

Geçmişte bir haberin kitlelere ulaşabilmesi için aylar hatta yıllar geçmesi gerekirken, günümüzde olan bir olayı aynı anda kitlelere ulaştırmak, mümkün hale gelmiştir. Gelişen teknolojiyle ortaya çıkan kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla

haberler, çok kısa süre içerisinde, mekan farkına bakılmaksızın hedef kitleye ulaştırılabilmektedir.

Zamanlılık ilkesi ile, haberin ne zaman meydana geldiği sorusu cevaplanmaktadır. Haberin tüm diğer enformasyonlardan ayırt edilebilmesi amacıyla, öğrenildiği anda gösterilmesi temel koşuldur. Bu sebeple, “dün, bugün, sabah saatlerinde” gibi zarfların kullanımı, habere konu olan olayın ne zaman meydana geldiğine işaret etmektedir (Tokgöz, 1994: 139).

Haberde güncellik, ivedilik ve geçerlilik olmak üzere zaman ögesini belirleyen 3 ana unsur yer almaktadır. Güncellik, olayın o anda olup bitmesinden çok, o anda açıklanması olarak tanımlanabilir. Söz konusu olayın daha önce meydana gelmiş bile olsa, öğrenildiği anda zamanı belirtilerek sunulması ona güncellik katmaktadır. İvedilik güncellikle bağlantılıdır. Toplumun ilgisini çekmek için haberin hedef kitleye hızlıca ulaştırılması gerekmektedir. İvedilik, güncel haberlerle onları yayınlayan yayın organları arasındaki bağı oluştururken; geçerlilik meydana gelen olayları kamuya yansıtan bağ olarak tanımlanabilir (Kars, 2013: 97-98).

1.1.2.2. Yakınlık

Yakınlık da zamanlılık ilkesi gibi habere haber değeri kazandıran unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Ne zaman” sorusu ile zamanlılık ilkesine işaret edilirken; “nerede” sorusu ile yakınlık ilkesine yanıt aranmaktadır. Kitle iletişim araçlarındaki gelişme ve hız dolayısıyla uzakların yakın hale getirildiği günümüzde yakınlık kavramı göreceli bir kavrama dönüşmüştür. Bu bağlamda, yakınlığın yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası çevre içinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Tokgöz, 1994: 142).

1.1.2.3. Sonuç

Zamanlılık ve yakınlık ilkeleri haber değerleri arasında yer almakla birlikte, haberin temel değeri sonucudur. Bu bağlamda, haberde sonuç ilkesini değerlendirmek amacıyla ne ve kim sorularına yanıt aranmalı ve şu sorular cevaplandırılmalıdır: “Haberi bu kadar büyük hale getiren nedir? Kim bu kadar büyütülmektedir?” Gazetecinin

sonuç ögesini iyi değerlendirmesi, haberin öneminin belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır (Tokgöz, 1994: 142).

1.1.2.4. Önemlilik

“Nasıl”, “neden” ve “nereden” sorularının cevapları habere önemlilik değeri katmaktadır. Bununla beraber, bu soruların cevapları, açıklayıcı ve yorumlayıcı şekilde haber yazmak için başvurulan temel unsurlardır. Söz konusu ilke, haberin ana yargısının oluşmasında en az sonuç kadar önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Kars, 2013: 100). Girgin’e göre, “Bir eylem ya da söylemin ya da her ikisinin etkisinin yoğunluğu ve genişliği, yani konuyla ilgilenen hedef kitlelerin sayısal çokluğu, önemliliğin başlıca göstergesidir. Toplumun duyarlık gösterdiği sorunlar da, zaman zaman ‘ilginç’ ya da ‘önemli’ sayılarak haber konusu olmaktadır” (2000: 94).

Örneğin, kadına şiddet olaylarının gündeme gelmesinde, çoğu zaman şiddete uğrayan kadının öldürülmesi rol oynamaktadır. Bu bağlamda önemlilik ilkesi, daha fazla kitleye ulaşma amacıyla ve daha fazla kar elde etmeyi hedefleyen medya sektörü için, daha fazla okuyucu-izleyici-dinleyici çekebilmek açısından temel unsur haline gelmiş gibi görünmektedir.

1.1.2.5. İlgi Çekme

Haberin ilgi çekme değerini, bireysel ya da toplumsal gereksinimlere cevap vermek şeklinde tanımlamak mümkündür. Bireyler genellikle, kendilerini yakından ilgilendirdiğini düşündükleri konulara öncelik vermektedirler. Ancak, günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle, bireylerin ilgi alanları genişlemektedir. Atilla Girgin’e göre ilginçliğin en net tanımı, gazeteci John Bogart tarafından 1880 tarihinde yapılan “Köpek insanı ısırırsa haber değil, insan köpeği ısırırsa haberdur” (2002: 13) şeklindeki yorumdur.

Gazeteciler özellikle duygusal etmenleri habere ekleyerek, hedef kitlenin dikkatini çekmeyi başarırlar. Bununla birlikte, çatışma, karışıklık, olağandışı ve kuşku gibi özellikler, haberleri daha ilginç hale getirmektedir. Örneğin, kadına şiddet haberleri, ne yazık ki, günlük yaşantımızın bir parçası haline gelmiştir. Ancak şiddet

mağduru kadın, örneğin çocuklarının gözü önünde öldürülmüşse veya şiddet mağduru bu kez erkek ise, bu tarz haberler daha ilgi çekici olarak yorumlanmaktadır.

Kılıç'a göre gazeteciler, haber seçiminde toplumun kültürü, değer yargıları, ekonomik güçler ve izler kitle gibi etmenleri göz önünde bulundurmakta ve bunlardan etkilenmektedir. Diğer bir deyişle piyasa koşullarından etkilenen haber üreticileri, toplumda daha çok ilgi çekecek ve kar getirecek konulara yoğunlaşmaktadır (Kılıç, 2005: 133). Kadına yönelik nefret suçları içeren haberlerin sıklıkla medyada yer alması, bu olayların her gün olmasının yanı sıra, izleyicilerin bu gibi haberlere rağbet göstermesi, gazetecileri bu haberleri yazmaya ve yayınlamaya yönlendirmektedir.

Özellikle yeni medya ortamında karşılaştığımız haberlerde, insanların ilgisini çekmek amacıyla ilgi uyandıran konuların yanı sıra, fotoğraflarla da insanların ilgisi bu habere çekilmeye çalışılmaktadır. Tokgöz, haber üretiminde haber değerleri açısından doğru bir bakış açısı yakalamanın önemine dikkat çekmektedir: “Meslekte, bilgi, deneyim kadar haber üzerinde hüküm verme ve yorumlama çok önemli olmaktadır. Bu yönden, haber değerini belirlemede kullanılacak kıstasları ilgililik-ilginçlik eksenine üzerine değil de, önemlilik-anlamlılık eksenine oturtmak, gazetecilikte sansasyonel haberlere kaymayı önlemede büyük bir güvencedir” (1994: 148).

Tüm bu haber değerlerine ek olarak “olumsuzluk” ilkesinden de bahsetmek gerekmektedir. Özellikle tezimizin ana bileşenini oluşturan “kadınların yer aldığı haberler”, çoğunlukla bu ilke eksenine yerleştirilen haberlerden oluşmaktadır. Örneğin şiddete uğrayan bir kadın, çoğunlukla şiddeti uygulayan eş tarafından öldürüldükten sonra medyada kendine yer bulabilmektedir.

1.1.3. Haber Nitelikleri

Habere konu olacak olayın haber değerleri kriterlerine uygun olarak seçilmesi aşamasından sonra, haberin üretim aşamasında taşınması gereken birtakım özelliklere başvurulmaktadır. Bu özellikleri doğruluk ve gerçeklik, nesnellik, anlamlılık, tutarlılık ve inanılabilirlik olmak üzere beş başlık altında toplamak mümkündür.

1.1.3.1. Doğruluk ve Gerçeklik

Haberin doğruluğu, haberde yalan veya doğrulanmamış bilgiye yer verilmemesidir. Doğruluğu gerçeklikle örtüşmek olarak da tanımlamak mümkündür. Gerçeklik, haberin olmazsa olmaz temel ilkesidir. Çünkü, eğer haber gerçek dışı ise diğer unsurların değerlendirilmesinin bir anlamı kalmamaktadır. Öte yandan haberler çoğunlukla meydana geldikten sonra, habercilerin kimi zaman doğrudan haber verilerinden, kimi zaman ise olayı aktaran diğer bireylerin gözlemlerinden meydana getirildiği için kişisel algıların izini taşımaktadır. Ancak aktarıcı, haberi gerçeğe en yakın haliyle kamuoyuna iletmekle sorumludur. Bu bağlamda etik kurallara uyulması doğru habercilik açısından olmazsa olmazdır.

Lipman'a göre, "Haber ile gerçek aynı değildir. Haberin işlevi bir olayı iletmek, gerçeğin işlevi ise, saklı kalmış olguları gün ışığına çıkararak, birbirleri arasındaki bağlantıyı kurarak, insanoğlunun iletişimine olanak tanımak için, gerçeğin resmini yapabilmektir" (akt. Tokgöz, 1994: 126). Bu bağlamda gazeteci, asıl çerçeveye sadık kalarak, gerçek ile haber arasındaki bağlantıyı oluşturmak durumundadır (Tokgöz, 1994: 126).

Haberin toplumsal koşulların bir aynası olarak görülmemesi gerektiğini vurgulayan Lipmann, haberleri "kendini zorla kabul ettiren bir yansımanın raporu" olarak tanımlamaktadır (akt. Kars, 2013: 93). Gazeteci, olayı habere dönüştürebilmek için olgular arasında bir seçim yapmakta ve olayı temel çerçeve içerisine oturtmaktadır. Böylece, olayın ardında yatan temel gerçekleri kullanarak olaya anlam vermektedir. Bu bağlamda, Tokgöz'ün belirttiği gibi, "Haberde gerçek payı değişkendir" (1994: 126).

Haberi meydana getiren haberci ise, bağlı olduğu kurumun, toplumsal yargıların ve ideolojinin etkisi içinde kaybolmadan, haberin gerçekliğine kuşku bırakmayacak şekilde, gerçeğe en yakın biçimiyle haberi hedef kitleye ulaştırmakla yükümlüdür (Kars, 2013: 94). Seçilen başlık, kurulan cümleler, seçilen fotoğraf veya kurgulanan görüntüler de olayın gerçeğe en yakın şekliyle aktarılması sürecinde dikkat edilmesi gereken unsurlardır (Girgin, 2000: 97).

1.1.3.2. Tarafsızlık ve Nesnellik

Tüm basın ahlak yasalarında yer alan temel ilkelerden biri olan tarafsızlık ve nesnellik ilkesi, günümüzde en çok tartışılan haber niteliklerinin başında gelmektedir. Tarafsızlık, genel anlamıyla siyasi tutumlardan kaçınmayı ifade ederken; nesnellik haberde yer alan olay ve yorum arasında olması gereken sınır şeklinde tanımlanabilir (Özerkan, 2009: 253). 19. Yüzyıldan itibaren insanların ilgisine sunulan haber konuları arasında kişiler arası ve yerel sorunlar artarken, parti politikalarına yönelik konulardan vazgeçilmeye başlanması ve pozitivist bilim yöntemleri ile gelişen teknolojinin etkisiyle dünyayı olduğu gibi fotoğraflamak düşüncesi, gerçekliğin yanında nesnellik iddialarının gelişmesine yol açmıştır (Dursun, 2001: 125). Çiler Dursun, liberal yaklaşımların ve eleştirel yaklaşımların haberin nesnellliğini ele alış biçimlerini şu sözlerle özetlemektedir:

Habere ilişkin liberal tasarımlar içerisinde bakıldığında nesnellik ve yansızlık, habere konu olan olayın taraflarının dengeli bir biçimde yer alacağı bir haber kurgusuyla garanti altına alınır gibi görünmektedir. Oysa ki tarafsızlık söyleminin de paradoksal bir durum yarattığı belirtilebilir... Haberlerin bağımsız ve nesnel gerçeklik olmadığı, ekonomik ve politik alan içindeki gazeteciliğin itibarlı tanıklarının gerçekleştirdiği anlamlandırma pratiklerince ve gazeteciliğin anlamlandırma pratiklerince üretilen bir gerçeklik olduğu, eleştirel kuram içinde gerek fenomenolojistler gerekse kültürel çalışmalar geleneği tarafından vurgulanmaktadır. Nesnellik, tarafsızlık vb. kavramlarla habere yaklaşmayan fenomenolojistler, haberin, gerçekliğin doğru ya da taraflı bir resmi olarak karakterize edilemeyeceğini, ancak, toplumsal dünyanın tekdüze bir şekilde yapılandırılmasından kaynaklanan bir çerçeve olarak tanımlanabileceğini belirterek, onun bir gerçeklik inşası olarak iş gördüğü üzerinde vurgu yapmaktadırlar (Dursun, 2001: 128).

Tarafsızlık ve nesnellik iddiasıyla, belirli uygulamalara ve güç ilişkilerine meşruluk kazandırıldığı aşikardır. Söz konusu meşruluk, sürekli olarak desteklenmekte ve bu sayede egemen ideolojiler, evrensel gerçekler olarak topluma sunulmaktadır (Girgin, 2008: 126). Tezimizin ana unsurunu oluşturan kadına yönelik haberlerin sunulduğunda nesnellik ilkesinin ne kadar göz önünde bulundurulduğu önemli bir tartışma konusudur. Çoğunlukla tüm yayın organlarından servis edilen kadın haberleri, var olan egemen ideolojiyi devam ettirecek şekilde, nesnellikten uzak bir bakış açısıyla oluşturulmaktadır. Bu çerçevede çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde, haber gerçekliğinin

bir inşası olarak ele alınacak ve eleştirel yaklaşımlar bağlamında analize tabii tutulacaktır.

1.1.3.3. Anlamlılık

Medya, Cangöz'ün de altını çizdiği gibi, “Modern toplumların, anlam kurma ve dolaşıma sokma; olayları ve olguları anlaşılır kılma ve dahası olan-biteni hangi etik değerler içerisinden görmek gerektiğini empoze eden anlam/yorum üretim mekanizmalarından birisi” olma özelliği taşımaktadır (Cangöz, 2009: 85). Haberin gündeme getirdiği olay veya ilettiği mesajdaki anlam, açık, sade ve anlaşılır bir dil aracılığıyla izleyici/dinleyici/okuyuculara aktarılmalıdır. Haberde anlamlılığı eksiksiz bir şekilde yaratabilmek için, habere konu olan olay tüm yönleriyle ele alınmalıdır.

1.1.3.4. Tutarlılık

Tutarlılık, haber metnini oluşturan verilerin çelişkiye yer vermeyecek şekilde, mantıklı bir bütün oluşturmasıdır. Haberde tutarlılık, haber metninin belirli bir anlam içermesi ve metni meydana getiren cümlelerin birbirleriyle bağlantılı olması şeklinde oluşturulmaktadır. Haber metinleri karmaşıklıktan uzak açık bir dille ve mantık çerçevesi içinde hazırlanmalıdır. Ancak, habere konu olan olayın kendisi tutarsızlık taşıyorsa, bu durum haber metnine de yansıtılmalıdır (Aslan, 2002: 71).

1.1.3.5. İnanılrlık

Bir olay veya durumun haber olarak kabul edilmesi için taşıması gereken en önemli özelliklerden birisi de habere konu olan olayın inanılrlığıdır. Haberde kaynağın statüsü, titri gibi özellikler inanılrlığı destekleyen özelliklerdir. Uzmanlık ve güvenilirlik haberin inanılrlığını sağlayan temel unsurları oluşturmaktadır. Kaynağın uzmanlığının kabul edilebilir nitelikte olması ve ona atfedilen değer, izleyici/dinleyici/okuyucu üzerinde mesajın gerçek olarak alımlanmasında büyük bir etkindir. Diğer yandan, haber metninden yer alan bilgilerin, kaynakların yanlış bilgi aktarması nedeniyle yanlış olması, uzun vadede haberci ve bağlı olduğu kurumun imajını da zedelemektedir (Kars, 2013:).

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde gazetecilerin uyması gereken temel ilke ve özelliklerin bir kısmı şu şekilde belirtilmektedir:

Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etnisite, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz (www.tgc.org.tr, 2017).

Haberler, liberal yaklaşımlar doğrultusunda ele alındığında nesnel, gerçek ve tarafsız olarak değerlendirilmekte; gazetecilerin toplumsal yapıda yer alan farklı grup veya kimliklere yönelik saldırı içeren metinlere yer veremeyeceği, kadına yönelik şiddetin söylemsel olarak meşrulaştırılamayacağı yer almaktadır. Oysa, içinde bulunduğumuz yüzyılda haber söylem gücü dolayısıyla toplumsal yapıda var olan güç, iktidar ve tahakküm ilişkilerinin sürdürülmesinde en etkili ideolojik araç haline gelmiştir. Sonuç olarak, temel değerleri ve nitelikleriyle ele alınan, Ünsal Oskay'ın "onlarca kişinin belirli bir işbölümü içinde oluşturduğu endüstriyel bir ürün" (2011: 43) olarak tanımladığı haber metinlerini eleştirel bir yaklaşımla analiz edebilmek için, egemen ideoloji içinde yoğrulmuş üretilen haberin söylemine yakından bakmak ve haberi ideoloji bağlamında incelemek yerinde olacaktır.

1.2. HABER SÖYLEMİ VE SÖYLEM ÇALIŞMALARI

Haberler, gerçekliğin, kurgusal olarak yayımlanacak organizasyonun yapısına, ideolojisine ve sahip olduğu teknolojik imkanlara bağlı olarak yeniden kurgulanması şeklinde meydana gelmektedir. Yazım tekniği bakımından kapalı bir medya ürünü olan haberler, içerik olarak geniş bir analize tabi tutulduğunda, içerdiği söylem sebebiyle açık bir yapıya dönüşmektedir (Rigel, 2000: 177-181).

van Dijk, haberlerin, gerçekleri tanımlamak yerine, toplumların normlarına ve değerlerine göre gerçekliği yeniden inşa eden karmaşık bir işlemin tezahürü olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Daha spesifik olarak belirtmek gerekirse, haber üretimi, olayların veya olguların yanlı ya da objektif bir doğrudan sunumu değil; söylem

sürecinin bir yansımasıdır. Çünkü, gazeteciler olaylara nadiren doğrudan şahitlik etmektedirler. Gazeteciler, haberleri çoğunlukla görgü tanıklarının ifadelerinden, söyleşilerden, basın toplantılarından, diğer medya kuruluşlarından veya ajanslardan alınan bilgiler doğrultusunda oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla, haberin yapılanması mevcut söylemlerin yeniden üretilmesini içermektedir. Bu bağlamda haberin kendine özgü bir söylemi bulunmaktadır. Bu söylem de toplumdaki diğer söylemlerle bir şekilde ilişki içerisindedir (van Dijk, 1983: 28).

Haberlerin söylemi içinde yer alan anlatımla olaylar kurulup canlandırılırken; haberlerin söylemi içinde egemen söylemler doğallaştırılmakta, böylece hakim ideoloji yeniden üretilmektedir. Bu bağlamda haber, iktidar seçkinlerinin düşüncelerini yansıtmamanın yanı sıra, bir söylem olarak, haber anlatıcısı, haber kaynakları ve hedef kitle arasında kurulan bir diyalog olarak tanımlanmaktadır (Mora, 2011: 1-2).

Kurgusal bir metin olarak söyleme sahip olan haber metinleri, eleştirel toplum çalışmaları tarafından analiz edilerek, bu kurgusal metinlerin açık veya örtük verili mesajları ortaya çıkarılmaktadır. Çalışmamızın, ileriki aşamalarında bu çalışmalara yer verilecektir. Haberde söylem kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle kısaca söylemin ne anlama geldiğine değinmek yerinde olacaktır.

1.2.1. Kavram Olarak Söylem

Fairclough söylemi, farklı kuram ve bilim dallarında, birbirleriyle çelişen ve örtüşen çok fazla tanımı olması sebebiyle, zor bir kavram olarak nitelenmektedir (akt. Kocaman, 2003: 6). Etimolojik olarak, söylem kavramı “discurrere” (koşuşturma) kelimesinden türetilmiş ve literatürde “uzaklaşma”, “eritme”, “yayıma” anlamlarında kullanılmıştır. Ortaçağ Latincesinde discursus şeklinde dönüşüme uğrayan söylem terimi, “hararetli tartışma” ve “bir yörünge etrafında dönen”, “karşılıklı iletişim” ve “görüşme” gibi anlamlara gelmiştir (Barthes ve Wodak’tan akt. Sungur, 2010: 24).

Söylem terimi, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “1.Söyleyiş, söyleniş, sesletim, telaffuz. 2. Kalıplaşmış, klişeleşmiş söz, ifade. 3. Bir veya birçok cümleden oluşan, başı ve sonu olan bildiri, tez” (www.tdk.gov.tr, 2017) şeklinde tanımlanırken; “*Başlıca Dilbilim Terimleri*” (1978) isimli çalışmada “dilini sözlü ya da yazılı gerçekleşme

düzlemi, konuşan bireyin kullandığı dil” (Vardar vd. 1978: 114) şeklinde ifade edilmektedir. Mesajın metni ve aracı olan söylemin bedenleştiği zemin, yazılı ve sözlü metinlerdir (Aslan, 2004: 16).

Ong’a göre yazılı ve sözlü söylemler arasında bazı temel farklar vardır. İlk olarak, yazılı söylem, sözlü söyleme oranla daha fazla ayrıntı içerir ve belirli dilbilgisi kuralları geliştirmiştir. Bunun nedeni, yazılı söylemdeki anlamın, metnin düzenlenişiyile ortaya çıkarılabilesidir. Sözlü söylem ise, dil bilgisi kurallarına gerek kalmadan anlamın belirlendiği canlı bir ortama sahiptir. Sözlü söylemde anlam bağlamdan doğarken; yazılı söylemde anlamın dilde yoğunlaşıyor olması diğer bir önemli farklılıktır (akt. Sözen, 1999: 36).

Söylemi, kullanılan dil ve dil pratiği şeklinde kısaca tanımlamak mümkündür. Dil kullanımını, yalnızca cümle, paragraf, metin, gibi dilbilimin geleneksel unsurları ile sınırlandırmak mümkün değildir. Söylem; sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlar gibi toplumsal yaşamın tüm alanlarını kapsamaktadır. Söylemler, hangi kültür veya toplumda olduğuna bakmaksızın, bir dilin nüfuz edebildiği tüm ortamlarda ortaya çıkmaktadır. Sözen’e göre bağlamlar, söyleme yönelik olaylar, kurallar, dilin fonksiyonları, ifadeler ve anlamlandırmalar, nüfuz alanını incelenebilir hale getirmektedir (1999: 20-27).

Dilbilim alanında, “cümlelerin üstünde dilin örgütlü bir kullanımı” (Mutlu; 1995: 309) şeklinde tanımlanan söylem, herhangi bir kültürde algılama şemalarını, bilgiyi ve dili tek biçim olarak denetleyen kültürel bir koddur. Foucault, söylemi bir ibareler dizisi olmanın ötesinde, toplumsal maddiliği olan, ideolojik özgüllük taşıyan ve iktidarla aynı kulvarda hareket eden kodlar olarak kavramsallaştırmaktadır (akt. Mutlu, 1995: 309). Söylemin hem “teorik bir oluşum” hem de “toplumsal bir pratik” olduğuna dikkat çeken Foucault, söylemin bilginin yanı sıra güç ve iktidarı da kapsadığını ifade etmektedir (Urhan, 2000: 19).

Söylemi, ideoloji, bilgi ve güç ilişkilerini meydana çıkaran bilgi formu şeklinde niteleyen Edibe Sözen’e (1999: 92) göre, anlatım ve ifadelerin nerede, ne zaman ve nasıl ortaya çıktıkları ve söylem aktörlerinin kimlikleri söylemi anlaşılır kılmaktadır. Dil pratikleri olarak ortaya çıkan söylemler, düzenlilik, çelişki, kışkırtma, mücadele,

açığa çıkarma, özgürleşim, uyum veya çatışma gibi belirli sosyal bağlarla ilgilidir. Dolayısıyla söylemler, devam eden iletişim ve etkileşim ortamlarında varlık göstermektedir (Sözen, 1999: 13).

Durna ve Tezcan söylem çözümlemelerine dair kuramsal ve yöntemsel bir tartışma gerçekleştirdikleri “*Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri*” isimli çalışmalarında söylem kavramını şu şekilde tanımlamaktadırlar: “Söylem kavramı, esas itibarıyla toplumsal alanda süregiden iktidar ilişkilerini, dilin anlamlandırma mücadelesi üzerinden okumayı öneren ve böylece toplumsal gerçeklik tanımlarının bu anlamlandırma mücadelesi boyunca sürekli değiştiğini varsayan kuramsal bir yaklaşımın kilit kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır” (Durna ve Tezcan, 2010: 48).

Söylemi, bütün düşünsel üretim süreçlerinin temel alanı olarak nitelemek mümkündür. Zihnin ve dilin üretici beraberliği bağlamında, bireylerin bilinçli olarak meydana getirdiği tüm etkinliklerinin temel bileşenlerinden bir tanesi, bağlamsal dilsel bir pratik olan söylemlerdir. Söylem dilsel, görsel, göstergesel ve davranışsal tüm ifade biçimlerini kapsayan geniş bir alana sahiptir. Sadece kültürel ve ideolojik alanlarda değil; ekonomik ve politik yapı ile de bağlantılı olan söylem, söz konusu tüm bu yapıların kendilerini yeniden anlamlandırdıkları bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Çoban, 2015: 199).

Medya alanındaki çalışmalar bakımından söylem terimi, ideoloji ile beraber incelendiğinde, medya içerik türlerinin ve özelde haber metinlerinin toplumsal iktidarın inşasında oynadığı rolü ortaya çıkarması bakımından büyük bir öneme sahiptir (Dursun, 2001: 46). Fairclough’a göre, “söylem yapıları tarafından biçimlendirilir, ama yapıların biçimlendirilmesine ve yeniden biçimlendirilmesine, yeniden-üretimine ve dönüşümüne de katkıda bulunur” (2015: 124). Bu değerlendirmeler doğrultusunda, toplumsal yaşamda büyük bir öneme sahip haber metinlerinde yer alan söylemleri, ideoloji ve dil ekseninde ayrıntılı olarak incelemek konunun daha iyi analiz edilebilmesi için yararlı olacaktır.

1.2.2. İdeoloji ve Dil Ekseninde Haberde Söylem Oluşumu

İdeoloji kavramı, ilk olarak 18. yy'da, Destut de Tracy tarafından, “ahlak, ekonomi, politika alanını içeren, tüm insani entelektüel çevreye açıkça hükmetmek amacıyla, bir terminoloji ve entelektüel tasarı” şeklinde ortaya çıkarılmıştır. İdeoloji terimi, Destutt de Tracy tarafından ortaya atıldığından beri, kitle iletişim araçlarında, siyasette ve toplumsal bilimlerde sıklıkla kullanılmaktadır (Fairclough, 2015: 162-163). Sosyalizm, liberalizm, feminizm, ırkçılık, militarizm ve cinsiyetçilik en yaygın ideoloji örnekleri arasında verilebilir (van Dijk, 2015: 17).

Grekçe “eidos” ve “logos” sözcüklerinin birleşiminden oluşan ideolojinin kelime anlamı “fikirlerin bilimi”dir (Aslan, 2004: 11). Bununla birlikte, ideolojiye yönelik çeşitli tanımlar ve yaklaşımlar mevcuttur. van Dijk'e göre ideolojiler, onları paylaşan grup üyeleri tarafından, dünyaya ilişkin belirli inançlarının temeli olan, olayları yorumlamada kendilerine yol gösteren genel inançlardır. Bu çerçevede ideolojileri, “bir grubun üyelerinin köklü inançları” olarak tanımlamak mümkündür (van Dijk, 2015: 17).

Raymond Williams, ilk olarak, bir sınıf veya gruba has inançlar sistemi, ikinci olarak doğru bilgiyle çelişebilecek aldatıcı inançlar sistemi, yani yanlış bilinç ve son olarak anlam ve fikir üretiminin genel süreci olmak üzere ideolojinin temel kullanımını üç kategoride sınıflandırmaktadır (akt. Fiske, 2003: 212). Bununla birlikte, Raymond Williams, van Dijk gibi ideolojiyi “bir dünya görüşü” veya “bir toplumsal sınıfın dünya görüşü” şeklinde soyutlanabilen biçimsel ve birbirine bağlanmış anlamlar, değerler ve inançlar sistemi olarak tanımlamaktadır (akt. Erdoğan ve Korkmaz, 1990: 177).

İdeolojiyi bir sınıfa özgü bilgi ve fikirler olarak tanımlamanın yanı sıra, Hartley ideolojiyi cinsiyetten (erkek ideolojisi) mesleklere (mesleki ideoloji) uzanan grup fikirlerini kapsayacak şekilde kavramsallaştırmaktadır. Buna ek olarak Hartley, ideolojinin kültürel iletişim çalışmaları kapsamında, anlamlandırma ve söylem alanı içinde toplumsal eşitsizlik ilişkilerinin yeniden üretimi şeklinde anlaşıldığına işaret etmektedir (Hartley, 2004: 103-104). Oskay'a göre, “ideoloji, dünyayı bugün var olduğu durumuyla olumsuzlamamakta; tersine dış dünyanın var olan düzenlenim

(aranjman) biçimini olumlu saymakta; ona süreklilik ve güvence sağlamaktadır” (2000: 286).

İdeoloji Marx’ a göre, gerçeklik hakkında bir yanılsama değil; gerçekliğin bilinç üzerindeki görünümüdür. Dolayısıyla ideoloji, kapitalist sistemde bireyleri var olan düzene entegre ederek, siyasal iktidarı meşrulaştırmaya yarayan yanlış fikirler kümesidir (Kazancı, 2002: 57). Birçok kuramcı tarafından, Marx’ta birden fazla ideoloji kavramsallaştırması olduğuna dikkat çekilmektedir (Dursun, 2001: 25). Marx’ın ideoloji kavramına yaklaşımı, Çulhaoğlu’na göre de ikili bir yapı göstermektedir. Çulhaoğlu, Marx’ın bu ikili yaklaşımını şu sözlerle özetlemektedir: “Bir yanda, toplumsal bilincin gerçek pratiğine yabancılaşmadan kaynaklanan, bu anlamda daha nesnel biçimde tanımlanabilen bir ideoloji alanı vardır. Diğer yanda ise, gerçekliğin, egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda kasıtlı olarak çarpıtılması, daha açığı kasıtlı kandırmaca anlamında ideoloji yer alır” (2015: 153).

İdeoloji kavramında çalışmalar yürütmüş en önemli araştırmacılardan biri olan Gramsci’nin çalışmalarında en önemli noktalardan biri, hegemonya kavramıdır. Gramsci hegemonya kavramını, iktidar, kültür ve ideoloji yapılarıyla ilişkilendirerek ele almaktadır. Gramsci, Marx’ın sosyalist bir devrimin gerçekleşeceğini haber verdiği halde, azınlıkta olan yönetici sınıfların, zora başvurmadan çoğunluğu nasıl kontrol edebildiği sorunsalından hareketle, hegemonya kavramına ulaşmaktadır. Azınlık durumundaki egemen sınıfın, ülkede temel kurum olan devlete, devletin organlarına ve kitle iletişim araçlarına sahip olması, çoğunluk üzerinde kontrol sağlayabildiği anlamına gelmektedir. Çünkü sahip olunan bu araçlar dolayısıyla, egemen sınıf toplumda kendi rızasını üretmekte ve toplumun geri kalanı bunu kabul etmektedir. Özetle, hegemonya kavramını, topluma yön veren azınlıktaki hakim sınıfın dünya görüşü olarak tanımlamak mümkündür (Yaylagül, 2010: 109-110).

Althusser’e göre, devlet, hakim ideolojiyi devam ettirmek amacıyla baskı ve ideolojik aygıtları kullanmaktadır. Baskı aygıtlarının zor kullanarak, ideolojik aygıtların ise ideoloji yoluyla işlemesi bu kavramların temel ayırım noktasını oluşturmaktadır. Hükümet, ordu, polis, mahkemeler ve hapisaneler devletin baskı aygıtları olarak tanımlanırken; ideolojik aygıtlar, dinsel, eğitsel, hukuki, siyasal, kültürel, dilsel ve

haberleşme kurumlarını içermektedir (2003: 168-170). Bu bağlamda, söylemle oluşturulan haber metinleri de devletin ideolojik aygıtları arasında yerini almaktadır.

Althusser'e göre ideoloji, bireylere özne olarak seslenmekte ve bireyleri nesne konumundan özne konumuna getirmektedir. İdeoloji bu dönüşüm esnasında "seslenen söylem" şeklinde bir işlev görmektedir. Toplumsal değerler, inançlar ve tutumlardan oluşan ideoloji, özneler tarafından, söylem aracılığıyla içselleştirilmektedir. Diğer yandan, devletin tüm ideolojik aygıtları, daha önceki ideolojilerin gerçekleşmiş hali olarak, her zaman bir aygıtta ve bu aygıtın uygulanmasında karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, ideolojinin varoluşu maddidir. Çünkü Althusser'e göre, hayali veya düşünsel olan, maddi olanın içinde gerçekleşmektedir. İdeoloji, kendi biçimlendirdiği, kurguladığı maddi gelişmelerin üzerinde kurgulanmaktadır. Bu bağlamda haber, devletin ideolojik aygıtlarının maddi bir yapısı olarak, kendi içindeki oluşumların bir çıktısı şeklinde görülmektedir (akt. Kazancı, 2003: 64-66) .

Ünsal Oskay'a göre, toplumun günlük hayatının dayanak noktasını oluşturan iletişimsel etkinlikler, söylemler ile çevrelenmektedir. Toplumu yansıtan bir ayna görevi gören bu söylemler, akışkandır. Toplumlar, dil ve düşünceye dayanan diğer alanlarla söylem dolayımıyla ilişki kurmaktadır. Bu çerçevede ideoloji, söylem ile etkileşim halindeki alanlardan birisidir. Çünkü toplumsal bilinç ve bilinçdışını belirleyen söylemler, dolaylı veya doğrudan olmak üzere ideolojik etkilere sahiptir (2015: 11-12). Bu bağlamda, haber metinleri, kurulu düzeni meşrulaştıracak bir dil ile oluşturularak mevcut egemen fikirlerin yeniden inşa edilmesine hizmet eden bir araç olarak kullanılabilir. Dolayısıyla, haber üretim aşamasının temelinde, ideoloji karşımıza çıkmaktadır.

Haber medyasında söylemler aracılığıyla gazeteci ve hedef kitle arasında bir etkileşim olmaktadır. Haber üreticisi ve alımlayıcısı arasında kurulan karşılıklılıkla, kaynak söylemler, haber dili içinde halkın söylemine dönüştürülmektedir. Bu sayede, haber metinleri, egemen söylemleri uzlaşmış söylemlere dönüştürerek, hegemonyaya yönelik rızanın üretilmesinde büyük bir rol oynamaktadır (Mora, 2011: 11).

Kitle iletişim araçlarının egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden yorumları yeniden üretmekle beraber, bu yorumların ideolojik mücadele alanı olduğunu vurgulayan Stuart Hall, ideolojinin karmaşık yapısına dikkat çekmekte ve ideolojiyi şu sözlerle tanımlamaktadır: “İdeolojiden kastım farklı sınıflar ve toplumsal grupların toplumun işleyişini anlamlandırmalarını, tanımlamalarını, çözmelerini ve anlaşılır kılmalarını sağlayan zihinsel çerçevelerdir, bunlar diller, kavramlar, kategoriler, zihinsel tasvir ve temsil sistemleridir” (1996: 26).

Bu bağlamda, ideolojinin üretiminde dilin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü ideolojiler, dil kullanımı yoluyla edinilmekte ve başkalarına aktarılmaktadır. İdeolojik fikirler çoğunlukla aile ve arkadaşlardan başlayarak diğer grup üyelerinden izleme, dinleme veya okuma yoluyla öğrenilmekte ve toplumda yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla ideolojiler söylemler yoluyla ifade edilerek yeniden üretilmektedir (Mora, 2011: 3).

Toplumsal ve sistematik bir olgu olan dil, toplumsal düzenin en önemli parçalarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil ve ideoloji karşılıklı olarak birbirini etkileyen ve birbirini oluşturan bir döngü içerisinde varlık göstermektedir (Mora, 2011: 18). Fairclough’a göre, “Dil ideolojinin maddi bir biçimidir ve dil ideoloji tarafından kuşatılmıştır” (2015: 124). Dolayısıyla, dil bir iletişim aracı olmakla beraber aynı zamanda bir denetim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, zihnin nasıl yapılandığı ve denetim altına alındığı konusunda söylemler dil aracılığıyla işlev görmektedir (Yağcıoğlu, 2002: 20).

Büyük oranda söylemler aracılığıyla yayılan ideoloji, toplumsal bir oluşum olarak yalnızca dil ile ortaya çıkabilmesi ve dilde anlam kazanabilmesi sebebiyle söylem ile yakından bağlantılıdır. Haber medyası gibi ideolojik araçlar, egemen kesimlerin kontrolünde olması sebebiyle, bu araçlar aracılığıyla egemen ideolojiler yeniden üretilmektedir (Özer, 2011: 49). Dil ve söylem, toplumsal yaşamda görülen iktidar ilişkilerinin dayandığı, dini, etnik, ideolojik ve cinsiyet farklılıklarının meydana geldiği bir mücadele alanı olarak ele alındığında, haberde kullanılan dilin önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Haber metinlerinin diğer söylemlere oranla çok daha geniş kitlelere ulaşabiliyor oluşu bu önemin temel belirleyicisidir (Soygüder, 2003: 57).

Haber söylemini ilk olarak ele alan iletişim bilimcilerden van Dijk “toplumsal bir bağlamda dil kullanımının özgül bir metinsel biçimi” (1994: 271) şeklinde tanımladığı söylem üzerine yoğunlaşarak, tahakküm veya iktidarın rolüne yönelik sosyodilsel çalışmalar yürütmüştür. van Dijk’e göre, toplumsal yapıda iktidarın uygulanması ve denetlenmesi ideolojik bir çerçeveye gereksinim duymaktadır (van Dijk, 1994: 274). Bu nedenle, toplumsal etkileme ve değiştirme özelliğine sahip olan söylem, güç ve iktidar kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Söylemsel olaylar, nesnelere ve öznelerin konumlandırılmasını düzenlemekte, güç ve iktidar kullanımını meşrulaştırmakta ve böylece, eşitsiz bir toplumsal yapı yaratılmasındaki neden sonuç bağlantısını örtük hale getirmektedir (Yağcıoğlu, 2002: 6).

van Dijk, “*Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları*” (1994: 285) isimli çalışmada üç farklı iktidar boyutundan söz etmektedir. İlk olarak, hükümet, devlet organları, hukuki ve askeri aygıtlar, medya, sendika ve dini kurumlar gibi başlıca iktidar kurumlarının her biri kendi söylemlerine sahiptir. İkinci olarak, bu kurumlar içerisindeki konum veya statü hiyerarşisi ile otoriteyi ifade eden belli söylem türleri ortaya çıkmaktadır. van Dijk, son olarak kurumlara paralel olarak bazen de bileşik bir şekilde, erkekler ve kadınlar, fakirler ve zenginler, yerliler ve yabancılar, heteroseksüeller ve homoseksüeller ve genel olarak biz ve onlar arasındaki iktidar ilişkilerinin varlığını vurgulamaktadır. Medyada yer alan haberlerde, başlıkların seçimi ve stilinde de bu iktidarın nasıl konumlandığını görmek mümkündür.

Haber söylem olarak ele alındığında, üretim sürecinde ve iki aşamalı yapı içinde söylemi üreten, haberin şematik ve tematik kurgusunu meydana getiren aktörler ortaya çıkmaktadır. Şematik yapı, eşik bekçileri tarafından kurulurken, tematik yapı, haber aktörleri veya haber kaynakları tarafından oluşturulmaktadır. Bu bağlamda Rigel, haber söylemi üretimi aşamasında tematik yapının oluşumuna katkı sağlayan haber aktörleri veya haber kaynaklarını, “söylem seçkinleri ve söylem düşkünleri” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Gerektiği zaman haber aktörü olarak medyanın içeriğinde yer alan politik, ekonomik ve askeri alanlardaki iktidar seçkinleriyle birlikte, medyada söylem üretiminde rol alan sembolik seçkinlerin tümünü, söylem seçkinleri olarak tanımlamak mümkündür (2000: 191-192).

Söylem düşünleri ise, medya içeriklerini üreten ve denetleyen sembolik seçkinlere erişmeleri mümkün olmayan, dolayısıyla medya tarafından kaynak olarak değil, sürekli alımlayıcı, hedef kitle konumunda bırakılan ve suskun kabul edilen kitledir. Bu bağlamda kadınlar, çocuklar, davalılar, etnik azınlıklar, diğer bir deyişle ekonomik olarak güçsüz durumda olan kitleler söylem düşünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Rigel'e göre, "Söylem düşünlerinin medyada yer almaları için ancak kitlesel hareketlerde bulunmaları, çatışmalara girmeleri, gösterilerde eylem yüklü görüntüler vermeleri şiddet içeren iletilerin suskun aktörelere (ceset) olmaları gerekir" (2000: 194-195).

Bourdieu'nun görüşlerinden yola çıkan van Dijk ise, siyasal, askeri ve ekonomik seçkinlerin yanı sıra, yazar, sanatçı ve akademisyen gibi "sembolik seçkinlerin", eşitsiz toplumsal yapının meşrulaşmasında rol oynadıklarını ifade etmektedir. Haber medyasının üreticileri de bu sembolik seçkinler arasında yer almakta ve başlık seçimi, stili ve sunumunu belirleyerek, bilginin stratejik denetimini sağlamaktadır (van Dijk, 1994: 277-281).

Bu bağlamda, haber metinleri söylemsel bir metin olarak değerlendirildiğinde, yazılı ve görsel basında yer alan haber metinlerine ayrılan yer veya zaman dilimi, metinde yer alan cümlelerin yapısı, tercih edilen yüklem ve sıfatlar ideolojik bir seçim olarak ele alınmaktadır. Haber metinlerinde, sıfatların kullanılmaması veya dengeli olarak dağıtılmaması, farklı tarafların görüş ve iddialarına eşit şekilde yer verilmemesi haberin taraflı olduğunun işaretleridir. Dolayısıyla, medya içeriği, toplumdaki iktidar ilişkilerinin kabaca bir taslağını oluşturmaktadır (Mora, 2004: 141-142).

Diğer yandan gücü elinde bulunduranlar habere sıklıkla konu olurken, güçsüzler genellikle cinayet veya sapıklık gibi dikkat çekici konularda kendine yer bulabilmektedir (Mora, 2004: 142). Dolayısıyla, toplumsal yapıdaki güç ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olmayan haberlerin, söylemler aracılığıyla belli ideolojilerle inşa edildiği göz önüne alındığında, medya metinlerini gerçekliği yansıtan metinler olarak tanımlamak yerine, gerçekliği inşa eden metinler olarak tanımlamak yerinde olacaktır.

1.2.3. Haberde Gerçekliğin İnşası

Edibe Sözen, “*Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*” isimli eserinde, artık tek bir evrensel gerçekliğin olmadığını, gerçekliklerin varlığından söz etmemiz gerektiğini vurgulamaktadır. Gerçeklik, söylem aracılığıyla ve söylem içerisinde inşa edilen bir yapı haline gelmiştir. “Her söylem bir gerçeklik inşasıdır ve dolayısıyla, artık söylemlere tekabül eden gerçeklikler söz konusudur. Eylem ve etkileşimlerimizi belirleyen, içinde bulunduğumuz dünyevi hayatı anlamlı ya da anlaşılır kılan, dille ve dille inşa edilen sosyal gerçekliklerdir” (Sözen, 1999: 12).

Aslan’ a göre, gerçekliğin kendi bütünlüğü içinde gerçeğe en yakın algılanışı dahi ideolojik çerçevede gerçekleşmektedir. “İdeoloji gerçekliği nasıl inşa ediyor?” sorusuna cevap arandığında, sembolik inşanın meşrulaştırma, kaydırma, birleştirme parçalama ve şeyleştirme yoluyla gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Meşrulaştırmayı herhangi bir düzenlemenin, eylemin, kararın, girişimin; adil, eşitlikçi, akılcı ve alternatifsiz, dolayısıyla desteklenmeye değer olduğunu gösterme çabası şeklinde tanımlamak mümkündür. Meşrulaştırmada ussallaştırma, evrenselleştirme, öyküleme, sembolik inşa stratejisi olarak kullanılmaktadır (Aslan, 2004: 14-15).

Kaydırma yönteminde ise eylem veya olgunun, kendi güncel ve somut bütünlüğünün dışında değerlendirildiği görülmektedir. Bunun için yerinden etme, yumuşatma ve eğretilmeden yararlanılmaktadır. Birleştirme ise, farklı çıkarları olan toplumsal kesimlerde bazı sembollerle birlik duygusu yaratılmasıdır. Bunun için standartlaştırma veya birliği sembolleştirme uygulanmaktadır. Parçalama yönteminde, toplumsal kesimlerin biz ve öteki olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmada farklılaşma ve ötekini dışlama yoluna gidilmektedir. Son olarak şeyleştirmede ise, doğallaştırma, ebedileştirme ve adlaştırma/edilginleştirme gibi yöntemlere başvurulduğu görülmektedir. Bu yolla, teşhir edilebilir özneler ya da süreçlerin neden oldukları olgular öznesizleştirilmektedir (Aslan, 2004: 14-15).

Haberlerin üretim aşamasında da ideolojinin inşa aşamasında kullanılan yöntemleri görmek mümkündür. Çünkü bir metin olarak inşa edilen haberlerin kurgulanışında çoğu zaman başvuru parçalama yöntemiyle oluşturulan biz ve

ötekiler farklılaştırmasında, kullanılan dil dolayısıyla, kadınlar, azınlıklar, LGBTİ bireyler egemen toplumun benimsediği değerlerin dışında kalan gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kullanılan haber dili, bu gruplara karşı önyargı zemininin oluşturulmasında büyük rol oynamaktadır. Bu metinlerle, var olan düşünce yapısının veya egemen ideolojinin dışına çıkılmasını önlemek amaçlanmakta, aksi halde toplum tarafından dışlanılacağı mesajı verilmektedir (Sekman, 2015: 54).

Haberde gerçekliğin tanımlanmasındaki hakim bakış açısı, çoğunlukla, birincil tanımlayıcılar olarak tanımlanan iktidar seçkinleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Tonny Bennet, propaganda, hukuk ve düzene yönelik ideolojik işlev ile hakim ideolojinin yeniden üretimi olmak üzere üç düzeyde medyanın gerçekliği tanımladığını belirtmektedir. Medya propaganda özelliğini, haber aracılığıyla belirli politik görüşleri sunarak yerine getirmektedir. Hukuka ve düzene yönelik ideolojik işlevi ile, “başat toplumsal normları” tehdit eden birey veya grupların, diğer bir deyişle muhalif grupların eylemlerini sapkın olarak niteleyen medya, egemen sosyal normların “doğal” olarak alımlanmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede Bennet, haberlerin hakim ideolojiyi yeniden ürettiğinin altını çizmektedir (akt. Aslan, 2004: 28-29).

Haber kurumlarının yapısı ve işleyiş özellikleri, haber çerçevelerinin oluşumunu belirlemekte ve haberde gerçekliği inşa etmektedir. Üzerinde uzlaşıya varılarak oluşturulan bu çerçeveler toplumsal anlamın dolaşımını sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla sınırlandırılmış anlamlar, toplumsal gerçekliğin inşasında rol oynamaktadır (Dursun, 2004: 43). Haber söylemlerinde toplumsal yapıda var olan düzensizlikler yer almamaktadır. Söz konusu eşitsizlikler, adaletsizlikler veya hoşnutsuzluklar düzeltilmesi mümkün bireysel olaylar olarak sunulmaktadır. Bunların toplumsal kökenlerine yer vermemekle birlikte, değiştirilebilmesi için düzenlemeler yapılması gerektiği de belirtilmemektedir (Aslan, 2004: 30-31).

Örneğin, kadına yönelik şiddet veya cinayet haberlerinde, kadınlar çoğunlukla isimsiz özneler olarak yer almaktadır. İsimli öznenen kasıt, medyanın ilgi odağına oturabilme imkanı bulmuş bir cinayet haberinin ardından tüm medya kuruluşları hangi yılda kaç kadın öldürüldüğüne dair istatistiksel raporlara yer vermektedir. Ancak, bu bültenlerde kadına şiddetin ve ölümün meşru hale getirilmesinde en büyük rolü üstlenen

ataerkil zihniyet ve kadının ikincil konumu tartışmaya dahil edilmemektedir. Bu nedenle, genellikle medya gündemine oturan ikinci bir şiddet veya cinayet haberine kadar, yaşamını yitiren kadınlar yalnızca sayısal veri olarak yer almaktadır.

Özetle, içerik açısından birer söylem olarak tanımlanabilecek haber metinlerinin oluşumu, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşmaktadır. Bu bağlamda söylem, gazetecilerin profesyonel ideolojileri doğrultusunda üretilmektedir. Aynı zamanda, haber metinlerinin üretildiği tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenen haber söylemi, medyanın ekonomi politikasından da bağımsız düşünülemez (İnal'dan akt. Sungur, 2010: 25-26).

Diğer yandan, haberin gerçekliği sadece kullanılan dil ile değil; görüntü, fotoğraf gibi diğer unsurlarla da pekiştirilebilir. Haberin başlığı hedef kitlenin dikkatini habere çekmek açısından en önemli faktörlerden birisidir. Aynı şekilde haberde kullanılan, alt başlıklar, flaş ve özet girişler ve fotoğraflar da habere olan ilginin artırılmasında kullanılan önemli unsurlardır. Ayrıca, bu unsurlar haberin söylemini de pekiştirmektedir. Haber metninin temel araçlarından biri olan fotoğraf, sözsel öğelerin yanı sıra görsel olarak kendine özgü bir dil ve söyleme sahiptir. Bu bağlamda gerçekliğin yeniden bir inşası olan haber metni, fotoğrafın metni desteklemesiyle beraber inandırıcılığını da arttırmaktadır. Özellikle yeni medya ortamında yayınlanan haberlerde fotoğraf metinlerine yazılı basına oranla daha çok yer verilmesi, fotoğrafın öneminin daha da iyi anlaşıldığının bir yansıması olabilir.

Günümüzde haber, gazetecinin içinde doğup büyüdüğü toplumun kültüründen, ideolojisinden ve egemen grupların söylemlerinden etkilenerak üretilen kurgusal bir metin haline dönüşmüştür. Dolayısıyla haber metinlerini doğru analiz edebilmek amacıyla, haberi tüm yönleriyle ele alabilmek için geniş bir analize ihtiyaç duyulmaktadır. Öte yandan her haber egemen ideolojiyi taşımak için verilir demek yerine, bu haber dilinin sürekli hale gelmesi bu ideolojileri normalleştirir demek daha haklı bir yaklaşım olacaktır. Çünkü haber metinlerinde yer alan, ideolojiler, nefret içerikli söylemler ve yanlı yaklaşımlar her zaman doğrudan üretilmemektedir. Bu haberler diğer iletişim eylemleri gibi normalleşmiş ideolojik anlamlandırma sürecinden geçmektedir. Bu sürecin merkezinde bir kültürün üyeleri tarafından paylaşılan toplumun

gelenek ve görenekleri, eğitim ve hukuk sistemi gibi ideolojik yananlamsal değerler de yer almaktadır (Fiske, 2003: 219).

Özetle, günlük yaşamın toplumsal pratiklerinde söylemler aracılığıyla ortaya çıkan ideolojiler, kitle iletişim araçlarıyla yayılan enformasyonlar arasında kendilerini en çok haber metinlerinde hissettirmektedirler. Kullanılan söylem aracılığıyla haberde kendini gösteren ideolojiyi analiz edebilmek ve haberde inşa edilen gerçekliği anlayabilmek için; haber dilinin analizi, haber metninde yer alan toplumsal güçlerin ne söylediği ve bu söylemlerin nasıl alımlandığının analiz edilmesi gerekmektedir (Cangöz, 2009: 68-69). Kunelius'a göre, kendine yeten bir söylemi olmayan haber, başka söylemlerin bir araya getirilmesiyle oluşmaktadır. Bu söylem ise toplumun eril ve egemen söylemlerini temsil eden ve yeniden üreten söylem olarak karşımıza çıkmaktadır (akt. Cangöz, 2009: 72).

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, tezimizin ana problemini oluşturan kadına yönelik haberlerde kadınların nasıl konumlandırıldığı, egemen ideoloji dışına çıkan kadınların nasıl bir söylemle haber metinlerinde sunulduğu ve gerçekliğin nasıl inşa edildiği incelenecektir. Söylem kavramının temel nitelikleri ve bileşenlerine değindikten sonra, çalışmamızın örneklem bölümünde yararlanılacak olan söylem çözümlenmelerini genel hatlarıyla ele almak yerinde olacaktır.

1.2.4. Söylem Çalışmaları

Söylem analizi sosyal bilimlerde geniş bir kullanım alanına sahiptir. Öncelikle dilbilim alanında ortaya çıkmış olan söylem çözümlenmeleri, antropoloji, felsefe, sosyoloji, sosyal psikoloji, siyaset ve iletişim gibi tüm akademik disiplinlerde kullanılan çok disiplinli bir yaklaşım şekline dönüşmüştür (Evre, 2009: 107). İngilizcede söylem analizi başlıklı ilk çalışma 1952 yılında Zellig Harris tarafından yayınlanmıştır. Ancak söz konusu çalışmanın daha çok yapısal yönlü olması nedeniyle başlarda çok fazla dikkat çekmemiştir. Türkiye'de söyleme yönelik ilk çalışmaların ise 1980'li yıllarda yapıldığı görülmektedir (Kocaman, 2003: 2-4).

Disiplinlerarası bir yöntem olarak tanımlanabilecek söylem analizinin gelişimini, Sözen üç evreye ayırmaktadır. Söylem çözümlenmelerinin ilk evresini

oluşturan 1940'lı yıllarda yapılan çalışmalar daha çok sosyoloji kaynaklı, mikro-sosyolojik çalışmalardan meydana gelmektedir. Garfinkel öncülüğünde 1960'lı yıllarda yapılan etnometodolojik çalışmalar, Goffman'ın benliğin sunumu çalışmaları, metin ve hikaye incelemeleri gibi nitelik analizleri de bu çalışmalar arasında yer almaktadır. (Sözen, 1999: 101).

1970'lerde yapılan söylem çözümlemelerinde, masal, söylen gibi özel söylem türlerinin yerine, gündelik yaşamda kullanılan dilin incelenmeye başlandığı ve dilin toplumsal, işlevsel boyutlarıyla ele alındığı görülmektedir (Kocaman, 2003: 3). İkinci evre olarak kabul edilen bu yıllarda, söylem analizi disiplinlerarası bir yöntem olarak ele alınmakta ve retorik bir uzantısı şeklinde kabul edilmektedir. 1980'li yıllara gelindiğinde ise söylem çözümlemeleri, Foucault'un meta-analitik boyutta ele aldığı sosyal söylem teorileri ile gelişim göstermiştir. 1990'lı yıllardan itibaren günümüze kadar gelen süreçte ise, söylem çalışmaları refleksif bir çalışma yöntemi sunan eleştirel söylem analizine dönüşmüştür (Sözen, 1999: 101-102).

Bağlama ilişkin bir çözümleme yöntemi olan söylem analizi, toplumsal yapıda mevcut olan iktidar ve güç ilişkilerinin, söylemler içinde nasıl kurulduğunu, söz konusu ilişkilerin eleştirisinden yola çıkarak açıklamaya ve ortaya çıkarmaya yönelik bir analizdir. Çıkış noktasını medya metinleri değil; toplumsal yapıların oluşturduğu söylem analizi ile, toplumsal ilişkilerin söylem içinde kurulma biçimlerinin meydana çıkarılması hedeflenmektedir. Bu nedenle, özneyi bir anlamlandırma süreci şeklinde inceleyen söylem çalışmaları, özne konularının iletişim sürecinde meydana geldiğinin altını çizmektedir (İnal'dan akt. Mora, 2011: 5).

Söylem analizi üzerine çalışan sosyal bilimciler, söylemi hem konuşma hem de yazılı metin bağlamında ele alarak, anlamın söylem tarafından nasıl belirlendiği sorusuna odaklanmışlardır. Anlam ve söylem arasındaki ilişki, söylemin anlamı kurması, taşıması, değiştirmesi ve bunlara ek olarak anlamı sabitlemesi veya kapatması olarak ele alınmıştır. Sancar Üşür'e göre, anlamın sabitlenmesi ya da kapatılması söz konusu olmadığı takdirde, söylem sürekli bir değişim halinde olan anlam deryasında bir şeyleri anlamlandırma gücüne sahip olamazdı (1997: 93).

Bilgi, güç, politik ve ideolojik ilişkilerin, belirli bir söylem çerçevesinde nasıl değiştiğini inceleyen söylem analizi, incelemeye aldığı metinleri (yazılı/sözlü/sözsüz) cümle seviyesinde değil, cümlelerin ötesinde bir metinsel yapı seviyesinde analiz etmektedir (Sözen, 1999: 85). Haber söylem analizleri, haber metinlerinde egemen toplumsal anlamların nasıl inşa edildiğini, nasıl bir bilgi üretildiğini ve üretilen bilginin özne konumunu aydınlatmaya yönelik yapılan çalışmalardır. Kullanılan başlıklar, seçilen sözcükler, cümlelerin ard arda sıralanmasıyla oluşan nedensellik ve tutarlılık ilişkisi, tematik yapı, görsel materyaller ve bu materyallerin dil aracılığıyla anlamlandırılması, söylem çözümlemesi yoluyla incelenmektedir (Arslan Yeğen, 2004: 73).

Van Dijk'a göre, söylem stratejileri ve yapılarının incelenmesi, kitle iletişim araçlarının ve mesajlarının rolünü anlamada temel teşkil etmektedir. İktidarın, söylem içerisinde ve söylem aracılığıyla harekete geçirilip yeniden üretiliyor olması nedeniyle, konuşma ve metin olmadan iktidarın toplum içinde uygulanması mümkün görünmemektedir (Mora, 2011: 27-28).

Özetlemek gerekirse, dil kullanımının toplumsal bağlamda incelenmesi şeklinde tanımlanabilecek söylemi incelemenin temel nedeni, toplumsal bağlamda kurulan insan iletişimini bütünlük içinde anlamaktır. Bu bütünsellik, söylemin yalnız soyut bir dil ve dilbilim boyutuyla sınırlı kalmasını engelleyerek farklı bakış açılarına imkan vermektedir. Bu bağlamda söyleme yönelik yaklaşımlar, “eleştirel ve eleştirel olmayan” şeklinde iki ana başlıkta toplanmaktadır (Kocaman, 2003: 10-11).

Eleştirel olmayan yaklaşımlar, söylem uygulamalarını açıklayıcı ve betimleyici bir şekilde incelemektedir. Söylem uygulamalarını, dil kullanımını açıklamakla yetinmeyen eleştirel yaklaşımlar ise, söylemin iktidar, güç ve ideoloji tarafından nasıl şekillendirildiğiyle ilgilenmektedir. Bunun yanı sıra eleştirel yaklaşımlar, söylemin toplumsal değerler tarafından belirlendiğini savunmaktadır (Kocaman, 2003: 11). Bu çerçevede, tezimizin örneklem kısmında başvurulacak van Dijk'in eleştirel söylem analizi yaklaşımına geçmeden önce eleştirel söylem çalışmalarının temel özelliklerine göz atmak faydalı olacaktır.

1.2.5. Eleştirel Söylem Çalışmaları

Eleştirel söylem analizi, söylemsel pratikler, metinler, olaylar, geniş kültürel ve toplumsal yapılar arasındaki açık veya örtük nedensellik ve belirlenme ilişkilerini sistematik şekilde incelemektedir. Söz konusu pratiklerin ve metinlerin nasıl meydana geldiğini, iktidar ilişkileri tarafından ideolojik olarak nasıl şekil aldığını incelemekte; iktidar ve hegemonyanın, söylem ve toplum arasında var olan iktidar ilişkileri tarafından nasıl korunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda eleştirel söylem analizi, dil kullanımında açığa çıkan açık veya örtük egemenlik, ayrımcılık ve iktidar ilişkilerini çözümlenmek amacıyla kullanılan bir “araştırma programı”dır (Durna ve Kubilay, 2010: 59). Ülkü, eleştirel söylem analizinin söylem analizinden farklarını şu sözlerle ortaya koymaktadır:

Söylem çözümlenmesinde ana amaç, anlamlandırma ya da yorumlamadır. Eleştirel söylem çözümlenmesinde ise, söylemin dünyayı temsil eden bir sosyal uygulama olması; zaman, yer, sosyal, kültürel ve ideolojik bağlam içinde anlam kazanması; dilbilgisel özellikler ve yapıların bilinçli seçilmiş ya da seçilmemiş olmasına bağlı olmaksızın amaçlı olması; yanlılık, güç, direnme gibi sosyal uygulamaların temsil edilmesi yanı sıra bunların oluşumunu sağlaması; güç ilişkilerinin üretimi, uygulanması ve söylem yoluyla yeniden üretilmesi gibi sebeplerle yorumlama düzeyinin ötesine geçilip, sözü edilen faktörler değerlendirilmeye alınarak açıklanmaktadır (Ülkü, 2004: 385).

Eleştirel söylem analizi üzerine çalışmalar yürüten Wodak’a göre, toplumsal yapıdaki sorunların karmaşık olması nedeniyle, tek bir perspektiften bakılarak analiz edilemeyecek bu toplumları analiz etmede, farklı disiplinlerdeki kuramlardan yararlanmak gerekmektedir. Bu çerçevede, disiplinlerarası bir çalışma sunan eleştirel söylem analizi ile çok yönlü bir analiz gerçekleştirmek amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım, belirli dilbilimsel konulara değil; toplumsal sorunlara odaklanmaktadır. Irkçılık, kimlik, toplumsal değişim gibi konuları çok yönlü bir perspektif içinde incelemektedir. Eleştirel söylem analizi ile pratik ve uygulama amaçlanmaktadır. Söz konusu yöntem ile, ilk olarak sonuçların ortaya çıkarılması hedeflenmekteyken; ikinci aşamada söylemsel ve toplumsal uygulamaların değişimi amaçlanmaktadır (Wodak, 2017: 14-15).

Söylemsel pratiklerin; toplumsal sınıflar, kadınlar ve erkekler, azınlıklar ve çoğunluk gibi toplumsal gruplar arasında var olan eşitsiz iktidar ilişkilerinin üretimi ve

yeniden üretiminde rol alması nedeniyle, eleştirel söylem çalışmalarında iktidar ve ideoloji kavramları çok büyük bir yere sahiptir. Eleştirel söylem çözümlemelerinde söylemin, egemenlik yapıları tarafından kurulduğuna yönelik bir yaklaşımla, söylemin tarihsel olarak üretildiği ve yorumlandığına vurgu yapılmaktadır. Söz konusu egemenlik yapıları, güçlü grupların ideolojileri aracılığıyla meşrulaştırılmaktadır. Egemenlik yapıları, toplumsal uzlaşmalar olarak görülen adaletsizlikleri doğallaştırmaktadır. Dolayısıyla, ideoloji ve iktidarın anlamın üretimindeki etkileri örtük hale getirilmektedir (Durna ve Kubilay, 2010: 64).

Eleştirel söylem analizi çalışmaları Teun A. van Dijk, Ruth Wodak ve Norman Fairclough gibi kuramcılarının çalışmalarıyla, disiplinlerarası bir yaklaşım olarak önem kazanmıştır (Evre, 2009: 134). Fairclough'un eleştirel analiz yaklaşımı, yaptığı haber analizleriyle ön plana çıkan van Dijk'in sosyo-bilişsel çözümlemesi, Wodak'ın söylem-tarih yaklaşımı, Fransız yapısalcı söylem çözümlemesi ve okuma çözümlemesi gibi eleştirel çalışmalar başlığı altında çeşitli yaklaşımlar görülmektedir (Durna ve Kubilay, 2010: 62).

Fairclough ve Graham, eleştirel söylem çalışmalarının, dili söylem olarak incelediğini ifade etmekte ve çalışmalarında dili, diğer unsurlarla ilişki içerisinde olan toplumsal sürecin bir unsuru olarak değerlendirmektedirler. Onlara göre eleştirel söylem çözümlemesinin Foucaultcu, postmodern, postyapısalcı, toplumsal yapılanımcı gibi söylemi analiz eden diğer yaklaşımlardan farklı olduğu nokta, söylemi yazılı, sözlü ve çok-medyalı metinler şeklinde farklı bağlamlarda ele almasıdır. Çünkü, "eleştirel söylem çözümlemesi, metinleri maddi üretimin ve toplumsal yapının yeniden üretiminin bir anı (momenti)" (Fairclough ve Graham, 2015: 150) şeklinde değerlendirmektedir.

Eleştirel söylem araştırmacılarından Fairclough ve Wodak, tüm eleştirel söylem analizi yaklaşımlarının temel özelliklerini şu şekilde sınıflandırmışlardır (akt. Sözen, 1999: 143-147):

1- Eleştirel söylem çözümlemesi, sosyal problemlere yönelik bir analiz biçimidir.

2- Güç ilişkilerinin söylemsel olması sebebiyle, eleştirel söylem analizi, toplumsal yapıdaki güç ilişkilerinin, söyleme dayalı doğasını açıklamayı amaçlamaktadır.

3- Söylem toplum ve kültürü inşa etmektedir. Bununla beraber, söylem aynı zamanda toplum ve kültür tarafında şekillendirilmektedir. Analiz çalışmaları yoluyla bu yapı ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

4-Söylemsel olarak oluşturulan yaşamın üç önemli belirleyeni vardır. Bunlar: dünyanın temsilleri olarak “temsiller”, insanlar arasındaki ilişkiler olarak “ilişkiler” ve son olarak insanların sosyal ve kişisel kimlikleri olarak “kimlikler”dir.

5- Söylemler ideolojik olarak çalışmaktadır. İdeolojileri, güç ilişkilerini, egemenlik ve istismar ilişkilerini meydana getiren toplumsal yapıyı tesis ve temsil etmenin tikel yolları şeklinde tanımlamak mümkündür.

6- Bağlam içinde ve bağlamla birlikte üretilen söylem tarihseldir. Söylem, ideolojiye, toplumun kültürüne ve hayat tarzlarına içkin durumdadır. Söylem, yalnızca şimdiye ya da geleceğe değil; dilin tarihsel olması sebebiyle tarihe de atıfta bulunmaktadır.

7. Toplum ve metin arasındaki ilişki, makro ve mikro arasındaki ilişkidir. Söylemin eleştirel analizi, toplumsal ve kültürel yapılar arasındaki bağı kurmanın yanı sıra, metinler arasında da bağlantılar kurmaktadır.

8. Söylem çözümlemesi açıklayıcı ve yorumlayıcıdır. Bu nedenle eleştirel okuma, bağlamın doğru bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Metnin heterojen ve belirsiz yapısı sebebiyle dikkatli bir okuma gerçekleştirilmek zorundadır. Eleştirel söylem analizi ile metinlere yapısökümü uygulanmaktadır.

Özetle, dil kullanımını, eleştirel bir inceleme nesnesi şeklinde ele alan eleştirel söylem analizi çalışmaları, sosyo-politik bir uygulama şeklinde ortaya çıkmıştır. Modern toplumlarda, politik, ekonomik ve kültürel kaynakların eşit şekilde paylaşılmadığı tespitinden yola çıkan eleştirel söylem çalışmaları ile, toplumdaki adaletsizliklerin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Gücün; özneler veya kurumlar

tarafından, adaletsizlik yaratacak şekilde kullanılması, toplumda sosyal, kültürel, sınıfsal, politik, ırk ve cinsiyet alanlarında ayrımcılığa neden olmaktadır (Yağcıoğlu, 2002: 3-4).

Toplumsal yapıdaki adaletsizliğin ve dengesizliğin doğallaştırılmasında, yeniden üretilmesinde ve meşrulaştırılmasında rol oynayan kültürel ürünleri eleştirel bir yaklaşımla ele alarak meşrulaştırma mekanizmalarını ortaya çıkarmak, eleştirel söylem çalışmalarının hedefidir. Bu sayede var olan düzeni dönüştürerek, toplumu oluşturan gruplar arasında daha adaetli ve eşit bir sistemin inşa edilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır (Yağcıoğlu, 2002: 4). Bu bilgiler doğrultusunda, çalışmamızın örneklem kısmında başvuracağımız van Dijk'in eleştirel söylem analizi modeline yakından bakmak faydalı olacaktır.

1.2.5.1. Teun A. van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi Modeli

van Dijk, felsefe, toplum bilim ve edebi kuramlar gibi disiplinlerde köklerini bulan eleştirel söylem çalışmalarını, dili sosyal ve bilişsel bağlam içinde inceleyen tüm araştırmalar bazında kullanılabilir "genel bir etiket" olarak nitelemektedir (Ülkü, 2004: 372). Eleştirel söylem çözümlenmeleri, güç ve iktidarın kötüye kullanılmasının, tahakküm ve toplumsal yapıdaki adaletsizliklerin, toplumsal ve siyasi bağlamda metin ve konuşma aracılığıyla nasıl meşrulaştırıldığını, yeniden üretildiğini inceleyen ve bu eşitsizliklere nasıl karşı koyulabileceğinin yollarını araştıran bir söylem araştırması türüdür. van Dijk bu araştırma yöntemiyle, eleştirel söylem analistlerinin açık bir pozisyon aldıklarını, bu sayede toplumsal ve politik bağlamdaki eşitsizlikleri anlamayı, ortaya çıkarmayı ve nihai olarak sosyal eşitsizliğe direnmeyi hedeflediklerine vurgu yapmaktadır. Bu nedenle eleştirel söylem analizi muhalif bir yaklaşımdır (van Dijk, 1998a: 352).

van Dijk, "sosyal ve politik" bir tutum olması sebebiyle eleştirel söylem çözümlenmesini, bir araştırma yönteminden çok bir disiplin olarak nitelemektedir (İnceoğlu ve Çokmak, 2016: 30). van Dijk, eleştirel söylem analizinin yöntem olarak algılanmasının bir yanlış anlama olduğunu vurgulayarak, kendi internet sitesinde eleştirel söylem analizini, "bir grubun akademik bir hareketi" ya da söylem çalışmaları

yapmak için toplumsal açıdan “eleştirel bir tavır” şeklinde tanımlamaktadır. Söylem analizini bir araştırma yöntemi değil, çapraz bir disiplin şeklinde ele alan Dijk; genelde “Söylem Çalışmaları”, özelde ise “Eleştirel Söylem Çalışmaları” şeklinde kavramsallaştırma yapmayı tercih ettiğini ifade etmektedir (www.discourses.org, 2017).

Teun A. van Dijk, anlam belirsizliği taşıyan, diğer bir deyişle tek bir tanımı olmayan söylem kavramını, “dil kullanımını”, “iletişim (bilişsellik)” ve “etkileşim” ölçeğinde ele almaktadır (van Dijk, 1997: 5). İktidarın ideolojik aygıtları içerisinde yer alan haber söylemi, var olan toplumsal yapının yeniden üretiminde başvurulan en önemli söylem araçlarından birisidir. van Dijk “*News as Discourse*” (*Söylem Olarak Haber*) isimli kitabında, kamusal söylemin bir formu şeklinde değerlendirdiği haberleri, disiplinlerarası bir yaklaşımla incelemenin önemine vurgu yapmaktadır. Bu analiz yöntemiyle, haberin üretim süreci ve alımlama sürecini de çözümlenmeye dahil eden van Dijk, diğer çözümlenmelere alternatif bir çalışma modeli sunmaktadır (1988a: vii).

van Dijk’a göre eleştirel söylem analizi, söylemin kendisinden kaynaklanan veya sonuçlanan haksızlık, adaletsizlik, ve iktidarın kötüye kullanılmasının söylemsel boyutlarını ele almaktadır. Eleştirel söylem analizi ile eşitsizliğin yeniden üretilmesinde, yaşamsal bir rolü olması nedeniyle, söylemi derinlemesine incelemektedir. Eleştirel çalışma ile, göçmenler ve azınlıkların maruz kaldıkları ırkçılık veya kadınların karşı karşıya oldukları erkek egemen toplumda psikolojik veya cinsel baskı ve şiddet, ortaya konulmalıdır. Eleştirel söylem çalışmaları, söylemin rıza ve egemenliğin meşrulaşmasında büyük bir rol oynadığını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, van Dijk’in neden haberleri çözümlendiği de ortaya çıkmaktadır (Özer, 2011: 54).

Haber kamusal söyleminin bir formu olarak kabul eden van Dijk, haber metinlerini sistematik bir biçimde incelemek ve metinsel yapılara odaklanmakla beraber, bu metinleri zihinsel, sosyal ve politik bağlamlarıyla birlikte analiz etmektedir (1988b: 9). van Dijk’e göre, söylem her zaman bir bağlam içinde oluşması sebebiyle, söylem çalışmalarında bağlamı da ele almak kayda değer bir yaklaşımdır (2010: 14).

van Dijk'in Eleştirel söylem analizi modeli, "haberlin yapısını ve daha önemli haberin ideolojik sunumunu ortaya çıkarma bakımından" (akt. Özer, 2011: 82) öne çıkmaktadır.

Eleştirel söylem çalışmalarında "egemenlik, hegemonya, güç, ideoloji, sınıf, cinsiyet, ırk, ayrımcılık, çıkarlar, kurumlar, sosyal yapı, toplumsal düzen, yeniden üretim" gibi kavramsallaştırmalardan ve teorik çerçevelerden yararlanıldığını belirten van Dijk, haber analizlerini mikro ve makro olmak üzere iki ayrı düzeyde gerçekleştirmektedir. Dijk'e göre, dilin kullanımı şeklinde tanımlanan söylem, sözlü iletişim ve etkileşim, toplumsal düzenin mikro düzeyine ait unsurlarken; toplumsal gruplar arasındaki güç, egemenlik ve eşitsizlikler makro düzey terimleridir (1998a: 354).

Bu bağlamda, haber üretim aşamasında, haber anlatıları makro önermelerden oluşmaktadır. Ana olay, başlıklar ve haber metninin girişi, haber kaynakları, ardaan ve bağlam bilgisi, haber aktörlerinin yorum veya değerlendirmeleri, fotoğraf gibi unsurlar makro yapıyı oluşturan unsurlar arasında yer almaktadır. Makro yapı ayrıca tematik ve şematik olmak üzere 2 ayrı başlık altında ele alınmaktadır (Özer, 2011: 83).

Tematik çözümleme düzeyinde üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Haber metninin bir özeti niteliğinde olan haber başlığı ile başlayan haber incelemelerinde, en önemli bilgidenden daha önemsizlere doğru hiyerarşik bir yapılanma söz konudur. Bağlam ve ardaan bilgilerini içeren şematik çözümleme düzeyinde ise, habere konu olan olayın ele alınış biçimi incelenmektedir. Haber kaynaklarında alınan bilgiler, olay taraflarının görüş ve yorumları şematik düzeyde ele alınmaktadır (Mora, 2011: 20-21).

Haber metninde konu bütünlüğü metinsel olduğu kadar bilişsel bir açıklama da gerektirmektedir. Söylemin planlama, anlama ve saklanmasına yardımcı olan zihinsel sema, makro yapıların psikolojik karşılığı olarak ifade edilmektedir. Makro düzeyde görülen hiyerarşik yapılanmada en üstte yer alan bilgiler, zihinlerde en fazla kalıcı olan bilgilerdir. Büyük ölçekli kurallar, gereksiz bilgileri eleme, genelleme veya yapılandırma ve karmaşık olanları işleme yöntemleriyle alt düzey önermeleri üst düzey önermelerle ilişkilendirir. Haber üretiminde planlama ve söylem kontrolü şeklinde

kullanılan bu makro yapılar, yorumlamada anlama, zihinde tutma, hatırlama ve yeniden üretim biçiminde kullanılmaktadır (Ülkü, 2004: 379).

van Dijk' e göre okuyucunun, metnin devamını okuyup okumayacağına haber başlıkları aracılığıyla karar vermesi nedeniyle, haberin başlığı, söylemin etki etmesinde hayati bir öneme sahiptir. Çünkü haber başlıkları ile ana tema verilmekte, başlık, metnin geri kalanını anlamada büyük ipuçları içermektedir. Bununla birlikte, haberin başlığı metnin devamının mikro yapısını kontrol etmede stratejik bir önem taşımaktadır. Örneğin, başlık eksikliği veya bir önyargılı başlık, bir metnin yerel anlayışını engelleme ya da tamamen bozma gücüne sahiptir (van Dijk, 1988a: 35).

Eleştirel söylem analizi kapsamında haberin mikro yapısının çözümlenmesinde ise; sentaktik çözümlene, retorik çözümlene, bölgesel uyum ve sözcük seçimleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlenmede, cümle yapıları aktif veya pasif oluşlarına ya da basit veya karmaşık oluşlarına göre ele alınmaktayken; bölgesel uyumda ard arda gelen cümle bölümleri birbiriyle olan ilişkileri bağlamında değerlendirilmektedir. Cümleler arasındaki nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler araştırılarak ideolojik bulgular ortaya çıkarılmaktadır. Ayrıca sözcük seçimleriyle de ideolojinin nasıl kurgulandığı araştırılmaktadır. Haberin retorik başlığı altında ise, haberde inandırıcılığı sağlamak amacıyla kullanılan tanık ifadelerine, tırnak içinde aktarılan görüşlere, sayısal verilere ve fotoğraflara yer verilmektedir (Özer, 2011: 83-85).

Haber metinlerinde ikna edici öğeler olarak başvuru, tanık yorumları, alıntılar fotoğraf ve sayısal değerler gibi unsurların kullanımı yoluyla, kaynak kişi ve kurumların söylemlerinin, haber metninin söylemsel yapısı içerisine işlendiği görülmektedir (Ertan Keskin, 2004: 394). van Dijk'a göre haber metinlerinde dilbilgisel analiz yöntemi kullanılarak, gazetecinin veya bağlı olduğu kurumun bakış açısını, ideolojisini, güç ve iktidar ilişkilerini ortaya koymak mümkündür. Cümlelerin sözdizimi, aktif veya pasif cümle yapısı formların kullanımı, anlamı belirlemede büyük rol oynamaktadır. van Dijk toplumda güce sahip kurum veya grupların negatif rollerinin, sözdizimsel yöntemlerle örtük hale getirildiğinin altını çizmektedir (van Dijk, 1988b: 11) Öte yandan, sözcük düzeyi, ideolojik yapılanmanın en sık gözlemlendiği

düzeylelerden birisidir. Örneğin, “özgürlük savaşı” veya “terörist” şeklindeki sözcükler de bakış açılarına göre ideolojinin bir yansımasıdır (Özer, 2011: 66).

van Dijk’in eleştirel söylem çalışmalarını en önemli kavramlarından biri arasında yer alan ima, metnin gerçek anlamının ve ideolojisinin anlaşılması açısından, analizi gerekli konulardan birisidir. Çünkü doğru bir analiz ile, ima yoluyla kastedilenin gerçek anlamı ortaya çıkarılabilmektedir. Olayların farklı kelimelerle oluşturularak metin haline getirilmesi şeklinde nitelendirilebilecek olan üslup da, sosyal ve ideolojik etkileri ortaya koymaktadır. Haberde bakış açısını da yansıtan üslup, toplumsal yapıda kökleşmiş bazı inançları işaret etmesiyle beraber, gazetecinin fikirleri hakkında da bilgiler sunmaktadır (Sözen, 1999: 126-127).

Teun A. van Dijk, “*Opinions and ideologies in the Press*” (1998b: 61) isimli çalışmasında, eleştirel söylem analizi yapmanın standart tek bir yolu olmadığını vurgulamaktadır. Bununla beraber eleştirel söylem analizi yapılırken dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde özetlemiştir: (a) Söylemin bağlamını göz önünde bulundurmak, (b) Hangi grupların iktidar ilişkilerinin ve çatışmaların dahil edildiğini analiz etmek, (c) Biz ve ötekiler hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri incelemek, (d) Önvarsayım ve imaları ayrıntılı şekilde açıklamak, (e) Kutuplaştırılmış grup görüşlerini vurgulayan bütün biçimsel yapıları incelemek.

Özetle, van Dijk’in söylem analizi modelinin gücü, haberi bir tür olarak ele almak yerine; bir söylem olarak incelemesinden doğmaktadır. Habere yönelik bu yaklaşım, haberlerin yalnızca metinsel düzeyde değil; aynı zamanda üretim, alımlama ve yorumlama düzeylerinde de çözümlenmesine olanak vermektedir. Diğer bir ifadeyle, van Dijk, metinsel, üretim ve alımlama-yorumlama olmak üzere üç düzeyde haberlerin çözümlenmesini yapmaktadır. Üretim süreçleri ile, haber yapımında başvurulan kurumsal pratikler ve medya söylemiyle doğrudan ilişki içerisinde olan toplumsal ve ekonomik pratikler kastedilmektedir. Alımlama süreçleri ise; kavrama, hatırlama ve yeniden üretimi kapsamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda, van Dijk’in çözümlenme metodu, haber metinlerinin söz konusu üç düzey arasındaki ilişkileri ve bunların bağlı olduğu toplumsal bağlamla ilişkilerini açığa çıkarmayı hedeflemektedir (Durna ve Kubilay, 2010: 68).

Çalışmanın önceki kısımlarında açıklandığı üzere söylemler toplumsal yapıda meydana gelen ideolojilerden bağımsız değildir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber kitle iletişim araçlarının giderek yaygınlaştığı günümüzde, ideolojilerin maddi yönünü oluşturan dil ve söylemler, bu araçlar aracılığıyla bireylere ulaştırılmaktadır. İdeolojik ve taraflı olarak kodlanan haber söylemi ise, eril bir dil kullanılarak inşa edilmektedir. Bu dil nedeniyle ayrımcılık, ırkçılık, cinsiyetçilik ve nefret söylemi medyada yeniden üretilmektedir (Alankuş, 2009: 105-107).

Diğer yandan haber metinleri, ortak alana ait, toplumsal olarak paylaşılan değerler ve ideolojiler aracılığıyla şekillenmektedir. Nefret söylemi de dilin etkin bir biçimde kullanılarak belli ideolojilerin, bu metinler aracılığıyla bireylere aktarılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, haber söylemi analizlerinde, bir toplumun kadınlara, azınlıklara, homoseksüeller gibi ikinci konumda lanse edilen gruplara yönelik ideolojilerini anlamak mümkündür. Bu çerçevede eleştirel haber analizi çalışmalarıyla makro ve mikro düzeyde yapılan incelemelerle haberde kullanılan bu yapı ortaya konulmaktadır. Çalışmamızın, temel hedefi olan haberlerde kadına yönelik nefret söyleminin analiz edilebilmesi açısından, çalışmamızın ileriki bölümünde, nefret söyleminin tanımı, oluşumu ve türleri ele alınacaktır.

1.3. NEFRET SÖYLEMİNE YÖNELİK KURAMSAL ÇERÇEVE

Oskay'a göre söylemler, “neleri seveceğimizi, neleri sevmeyeceğimizi, nelerden korkacağımızı, neleri ve kimleri kıskanacağımızı, kimlere hayranlık duyacağımızı, kimleri küçük görerek kendimizden hoşnutluk duyacağımızı” (2014: 154) bizlere aktarmaktadır. Nefret söylemleri de, söylem olgusunda olduğu gibi, dilsel pratikler üzerinden gerçekleşmektedir. Söz konusu dilsel pratikler; ayrımcı, önyargılı, etiketleyici, hakaret ve kimi zaman küfür içeren sözcük kullanımlarını kapsamaktadır (Aygül, 2013: 20).

Söz konusu dil pratikleri sebebiyle, kadınlar, azınlıklar, lezbiyen, gey ve transseksüeller gibi grupların, dolaylı veya dolaysız bir şekilde, toplumsal yapıda ötekileştirilerek nefret odağı haline getirildiği gözlemlenmektedir. Ders kitaplarından, siyasi söylemlere kadar toplumsal yaşamın her alanında karşımıza çıkan nefret içerikli

söylemler, özellikle medya aracılığıyla dolaşıma sokulmakta ve yaygın hale getirilmektedir. Günlük yaşamın her alanında maruz kalınan nefret söyleminin ardaalanını anlayabilmek amacıyla, nefret söylemi tüm yönleriyle incelenmeye çalışılacaktır.

1.3.1. Nefret Kavramı

Kavram olarak nefret: Antik Yunanca'da “kedos”, Latince'de “odium”, İngilizce'de “hate” veya “hatred” kelimeleriyle ifade edilirken; Türkçe'de Arapça kökenli nefret terimi, “bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu” ve “tiksinme, tiksinti” anlamlarına karşılık gelmektedir. Bununla beraber, nefret kavramı, “kişilere veya şeylere” olmak üzere bir şeye yöneltilmiş duygu olarak da kullanılmaktadır. Kişilere karşı nefret, “bir kimsenin kötülüğünü istemeye varan tutku” anlamına gelirken; şeylere karşı nefret yalanlardan veya hayvanlardan nefret etmek gibi, bir şeyi “uzaklaştırma” veya “ortadan kaldırmayı isteme” anlamlarına gelmektedir (Ataman, 2012a: 50-51).

Nefret terimi, Platon'dan başlayarak günümüze kadar gelen süreçte birçok filozofun ve sosyal bilimcinin ilgi alanlarından birisi olmuştur (İnceoğlu, 2017a: 10). Aristoteles, Descartes, Hume, Spinoza, ve Darwin gibi filozoflar tarafından yapılan klasik nefret tanımlarına bakıldığında, tanımların çelişkileri dikkat çekmektedir. Descartes için, “kötü ve zarar veren bir şey” anlamına gelen nefret, aynı zamanda “nesnenin farkındalığı” anlamına gelmektedir. Hume için nefret de aşk gibi tanımlanamayacak bir olgu iken, Spinoza için nefret, “bazı dış nedenlerin algılanmasıyla acı eşliğinde bir vaka” anlamına gelmektedir. Aristoteles'e göre nefretin en belirgin özelliği acısız olmasıdır. Nefreti özel bir duygu olarak değerlendiren Darwin ise, nefretin apaçık bir biçimde kendisini gösterdiğini savunmaktadır (Royzman, Mccauley, Rozin, 2005: 4).

Aristoteles, Descartes gibi filozoflardan günümüze uzanan süreçte, filozofların ve sosyal bilimcilerin ilgi alanlarından biri olan “nefret”, modern sosyal bilimciler için hala ilgi alanı olmaya devam etmektedir. Bu konuda çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Nefreti, “göreceli olarak kısa bir zaman dilimi kapsamında gelişen eğilimlerin çok

yönlü bir tepki vermesi” anlamında “duygu” ve “yaratılış” kavramlarıyla açıklamaya çalışan bir grup araştırmacı, nefreti “sevginin mükemmel bir karşıtı” olarak tanımlamakta ve nefreti “sendrom” olarak ele almaktadırlar. Günümüzde, nefreti “duygu” kavramı üzerinden değerlendiren modern görüşler, “sendrom” olarak nefreti daha da ileriye götürmekte, ancak nefreti “tek başına bir duygu olarak değil, duygusal bir tutum” şeklinde değerlendirmektedirler (Ataman, 2012a: 56).

Bir diğer görüşe göre ise nefret, “her şeyden sonra ortaya çıkan bir duygu” olarak tanımlanmakta ve “ötekinin kötü olduğu” yargısına neden olmaktadır. Sevgi teriminin açıklanmasından hareketle, nefret kavramını açıklamaya çalışan bir diğer yaklaşım ise, nefreti “yaklaşma, tutku ve bağlılık” hisleri ile açıklamaya çalışmaktadır. Bu yaklaşıma göre, nefretin derecelendirilmesi söz konusudur. Buna göre, “soğuk nefret”: “tek başına aşağılama yoluyla değersiz kılma” anlamına gelirken; “sıcak nefret”: korku, tikslenme ve öfke duygularının bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. “Isınan nefret”: tikslenme ve aşağılama hislerinin bir aradalığından doğarken; “kaynamış nefret” tutku hissi ile söz ve hakaret eylemlerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Son olarak “yakıcı nefret” ise “yaklaşma, tutku ve bağlılık” hislerinin bir bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır (Ataman, 2012a: 56).

Klasik ve modern bilimlerin her daim ilgisini çekmiş olan nefret terimi, 1980’lere kadar, herhangi bir şeye karşı duyulan yoğun antipati veya düşmanlığı işaret ederken; terimin, 1980’li yılların ortalarından itibaren etnik köken, ırk, cinsiyet, din, cinsel yönelim veya zihinsel engellilik gibi özelliklerinden dolayı bir kişiye yönelik olumsuz inançları da kapsamına alarak genişlediği görülmektedir. Cortes’e göre grup kimliği ve kültürel aktarım yoluyla edinilen nefret, yabancı düşmanlığı, kadın düşmanlığı, ırkçılık, önyargı ve homofobi şeklinde söylemlere yansımakta ve toplumsal sorunlara yol açmaktadır (2006: 3). Bu bağlamda nefret, günümüzde İnceoğlu’nun ifade ettiği gibi, “kişiselleştirilmiş, genelleştirilmiş ve küreselleştirilmiş öfkenin bir türü” (2017a: 10) haline gelmiştir.

Sonuç olarak, nefret duygusu toplumsal ilişkilerde, bireysel ilişkilerde veya bireyin kendisiyle olan ilişkisinde bir duygu olarak yer almaktadır. Nefret, bir ideolojinin parçası olarak karşımıza çıktığında ise; bireyler kendilerini ve ötekileri, söz

konusu ideolojinin belirlediği çerçevede konumlandırmaktadırlar. Dolayısıyla, nefret bir kimliğin parçası haline geldiği zaman, o kimliği nefret edilen gruptan bağımsız olarak tanımlamak mümkün değildir. Bu bağlamda, ayrımcılığın meşru hale gelmesinde büyük rol oynayan nefret içerikli ideolojiler; damgalama, kalıpyargı, önyargı, ötekileştirme ve nefret söylemine neden olmaktadır (Çayır, 2010: 48).

1.3.2. Nefret Söylemi

Son yıllarda özellikle akademik ortamda sıklıkla gündeme gelen nefret söyleminin, evrensel düzeyde kabul edilmiş tek bir tanımı mevcut değildir. Birçok ülke tarafından nefret söylemine karşılık gelebilecek ifadeleri yasaklayan bazı yasalar kabul edilmiş olmasına rağmen; yasaklananın ne olduğuna dair tanımlamalar yapılırken, bazı farklar ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1997 yılında alınan karara göre, evrensel nitelikte kabul edilebilecek nefret söylemi tanımı şu şekildedir:

Nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır (akt. Weber, 2009: 3).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından alınan bu kararın, herhangi bir devlet için bağlayıcı hüküm içermeyen, tavsiye bir karar olduğunun belirtilmesi gerekmektedir (Aygül, 2013: 20). Bu nedenle, kimi zaman, ulusal mahkemeler tarafından kabul edilen “nefret söylemi sınıflandırmaları” mahkeme tarafından nefret söylemi olarak değerlendirilmezken; kimi uygulamalarda ise ulusal mahkemeler tarafından kabul edilmeyen beyanların, “nefret söylemi” kapsamında değerlendirildiği görülmektedir (Yılmaz, 2013: 36-37).

Nefret söylemine yönelik bir diğer tanımlama, Tarlach McGonagle’e aittir (2001: 3): “Nefret söylemi, nefretten yola çıkarak nefreti teşvik etmeye varabilen, suiistimale, aşağılamaya, hakarete, yermeye dayanan kelimeler ve sıfatlardan oluşan, ayrıca aşırı önyargılar içeren geniş bir spektruma yayılan olumsuz bir söylemdir.” Bu

çerçevede, söz konusu olumsuz söylemlerin nefret söylemi olarak değerlendirilebilmesi için, söylemin belirli bir kişiye veya gruba yönelik gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. “Nefret söylemi” kavramı bireylere ya da gruplara yönelik nefretin, belli bir ırka ait olmaları sebebiyle veya dini sebeplerle kısıktılması ya da etnik merkezilik sebebiyle hoşgörüsüzlüğe dayanan diğer nefret türlerinin kısıktılmasını kapsamakla beraber, cinsiyetçi ve homofobik söylem türlerini de kapsamı içine almaktadır (Weber, 2009: 3-4).

Nefret söylemi kavramına yönelik hukuki tanımların, ırk, etnik köken, dini inanç ile cinsiyete yönelik dikkati ön plana çıkarırken; uygulama düzeyinde toplumsal cinsiyete yönelik nefret söylemlerine çok daha az önem verildiği görülmektedir. Örneğin Danimarka, nefret söylemi kavramını, “ırk, ten rengi, ulusal veya etnik köken, inanç veya cinsel yönelim sebebiyle bir gruba açıkça tehditte bulunma, alay etme ve hor görme” şeklinde tanımlarken; Hollanda Ceza Kanunu’na göre, “Bir grubun ırkı, dini veya hayat felsefeleri, cinsel yönelimleri ya da fiziksel, psikolojik veya ruhsal engellilikleri bağlamında kendisini açıkça, sözlü, yazılı olarak veya grafikte, kasıtlı bir şekilde aşağılayıcı olarak ifade edenler” nefret söylemi dolayısıyla cezalandırılmaktadır (İnceoğlu, 2013: 80).

Nefret söylemine yönelik tanımlarda toplumsal cinsiyetin yeteri kadar önem görmeyişi, cinsiyetçi suistimallere yol açıp açmadığı konusunda tartışmalara neden olmaktadır. İnceoğlu bu durumu şu sözlerle dile getirmektedir:

Erkek ve kadın şeklindeki ikili kategoriler, insanların cinsel ve toplumsal cinsiyet kimliklerini düzleştirip disiplin altına sokarken, sosyal yaşam ve politik söylemler de zorunlu olarak ‘yekpare tartışılmaz kategoriler’ sınırları içinde işlev göstermektedir... Nefret söylemine ırk ve etnik kökenli ekseninde odaklanılıp azınlık ve kırılğan gruplara karşı şiddetli bir şekilde boyun eğdirme ile bu grupların yok edilmesi hususu tarihsel bağlamda dile getirilirken, aynı şey kadınlar için söylenmemektedir (İnceoğlu, 2013: 81).

Nefret söylemine yönelik tanımlamaların ağırlıklı olarak ırk ya da etnik kökene dayalı nefret üzerinden yapılması nedeniyle, uygulamada nefret söyleminin alanı yalnızca bu çerçeveye sınırlandırılabilir. Oysaki, nefret söylemi söz konusu çerçeve dışında, pek çok farklı alanda karşımıza çıkmaktadır (Karan, 2012: 95-96).

Pankowski'ye göre (2007: 1), nefret söylemi bir kişi veya bir grubun, ırk, cinsiyet, etnik köken, milliyet, cinsel yönelim, engellilik gibi temel özelliklerine yönelik küçük düşürücü veya önyargılı tutum ve tahrik edici söylemleri kapsadığı gibi; siyasi ve politik düşünce, sosyo ekonomik sınıf, meslek veya boy ve kilo gibi kişisel görünüme yönelik kışkırtma ve önyargı içeren ifadelerle de ortaya konulabilmektedir.

Sevilay Çelenk ise nefret söylemini, “ayrımcılığın somut bir ifadesi” şeklinde nitелеmekte ve bu söylem türünün medya yoluyla yeniden üretilen ayrımcılık çeşitleri arasında en zarar veren ayrımcılık türü olduğunun altını çizmektedir. Çelenk, nefret söyleminin yıkıcı gücünü şu sözlerle özetlemektedir: “Nefret söylemi, bugünü askıya alan ve geleceği öngörülebilir olmaktan uzaklaştıran, toplumun tek tek bütün bireylerine zarar verme yetisine sahip olan bir ayrımcılık üretimidir” (2010: 215). Mahmut Çınar da nefret söylemini ayrımcılık ekseninde değerlendirmekte ve şu sözlerle tanımlamaktadır:

Bir yanıyla politik kategorilerden doğan, toplumsallaşan ve bir tür ‘gerçeklik’ e kavuşan ayrımcılığın en uç noktası olarak görülmelidir. Gündelik yaşamın en bireysel ilişkileri de dahil olmak üzere, profesyonel yaşamda, siyasette, ders kitaplarında, hukuk metinlerinde, sağlık hizmetlerinde; özetle hayatın her alanında ve her alanında karşılaşılan ayrımcılığın, söylem yoluyla bir tür saldırıya dönüşmesi halidir (Çınar, 2013: 137).

Nefret söylemi hususunda; söylemin içeriği, nasıl aktarıldığı, bireysel veya toplu hedefleri ve olası sonuçları gibi unsurlar ele alınmaktadır (İnceoğlu, 2013: 79). Nefret söylemi, doğrudan ve açık bir şekilde olabileceği gibi dolaylı ve örtük bir şekilde de ifade edilebilir. Nefret söylemleri yazılı ve görsel basınla aktarılabilmesi gibi, şarkılar, karikatürler ve logolar yoluyla da ifade edilebilmektedir (Karaköse, 2011). Aynı zamanda, toplumun tüm kesimlerinin rahatça ulaşabileceği herkese açık kitle iletişim mecralarından özellikle internet gibi kamuya açık alanlarda yazılı, sözlü ve görsel olarak ortaya çıkabilmektedir (Pankowski, 2007: 1).

Nefret söylemi, her zaman öfke ve kin dolu ifadeler aracılığıyla ortaya çıkmamakta; aksine kimi zaman mantıklı görünen ve kanıksanmış ifadeler yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, nefret söyleminin teşhisi oldukça zor olabilmektedir (İnceoğlu, 2012: 12). Bununla birlikte, nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki sınır konusu, tartışmalara neden olmaktadır. Nefret söylemi olduğu iddia edilen bir

söylem sebebiyle, ifade ve düşünce özgürlüğü ihlali söz konusu olabilmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2014b: 66).

İfade ve düşünce özgürlüğü ile nefret söylemi bağlamında iki farklı temel yaklaşım mevcuttur. İlk yaklaşıma göre, bireysel ifade özgürlüğünün korunması maksadıyla, nefret içerikli söylemler yasaklanmamalıdır. Bu görüşün tam aksini savunan diğer yaklaşıma göre ise, nefret söylemleri ceza yasalarıyla baskı altında tutulmalıdır. Bununla beraber, söylemin bağlamından kopuk ele alınıp alınmayacağı, düzenlemelerin ahlaki veya siyasi açıdan yansız bir şekilde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ise tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Sözeri, 2012: 206).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 10'uncu maddesi, bireylerin veya grupların onurlarını zedeleyecek, hakarete varacak nefret söylemlerini ifade özgürlüğünün dışında değerlendirmektedir. Bununla birlikte, söz konusu madde ile, nefret söylemi teşkil etmediği düşünülen ve demokratik toplumlarda hoş görülebilecek ifadeler ile ifade özgürlüğü kapsamında meşru görülmeyen ifadeler arasındaki sınırın belirlenmesi amaçlanmaktadır (Weber, 2009: 4).

AİHS'ne göre, “Demokratik toplumlarda hoşgörüsüzlüğe (dinsel hoşgörüsüzlük dâhil) dayalı nefreti yayan, körükleyen, teşvik eden veya meşrulaştıran tüm ifade biçimleri” ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilmekte ve yaptırıma tabi tutulmaktadır (Weber, 2009: 2). Diğer yandan, Çelik'e göre, nefret söylemlerini ifade özgürlüğü ihlali olmaktan çıkaran husus; söylemin muhattabı olan birey veya grupların karakteristik özellikleri nedeniyle maruz kaldıkları ayrımcı politikalar ve bu birey ya da grupların “şiddetin nesnesi” olarak görülmesidir (Çelik, 2013: 235).

Nefret söylemi içinde aşırılık barındırması sebebiyle, “tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumu” olarak tanımlanabilir. Söz konusu tahammülsüzlük ve hoşgörüsüzlük, toplumsal yapıda eşitsizlik ve adaletsizliklere neden olabileceği gibi, çeşitli grupların haklarının gasp edilmesine ve bu nedenle toplumsal barış ortamının yaranmasına yol açabilmektedir (Alğan ve Şensever, 2010: 16). Bu nedenle, Kevin Boyle nefret söyleminin politik bir boyutu olduğunun altını çizmektedir. Ona göre,

nefret söylemi demokratik mücadeleler sonucu elde edilen kazanımları yıkma amacı taşıyan bir söylem şeklidir (akt. Karaköse, 2011).

Toplumsal yapıda adaletsizliklere yol açabilme potansiyeli taşıyan nefret söylemini, güç ilişkileri bağlamında ele alan Yumul'a göre söylem (2013: 131), "Dünyayı nesnel bir biçimde tanımlayan bir araç değil, onu iktidar merkezleri adına inşa eden bir enstrüman"dır. Dolayısıyla, nefret söylemi, "Kimlik temelli hiyerarşileri yeniden üreten, birbiriyle bağlantılı normlar, varsayımlar, davranışlar ve politikalar ağı içinde varlığını sürdürür; güç ilişkileri ile şekillenir" (Yumul, 2013: 131). Toplumda kimlik temelli hiyerarşileri yeniden üretmede rol alan nefret söylemleri, toplumsal yapıda kadınların, azınlıkların, LGBTT bireylerin, kısacası toplumsal yapıda daha az güçlü olduğu ifade edilen grupların, sessizleştirilmesine sebep olmaktadır. Nefret söylemi içeren bazı ifadeler, mağdur gruplara yönelik çeşitli klişelerin yaratılmasına ve bu grupların ötekileştirilmesine yol açmaktadır (Alğan ve Şensever, 2010: 16-17).

Salt söylem olarak kalmayan nefret söylemi, teşvik veya provoke edici yönü sebebiyle şiddet ortamlarına yol açmaktadır. Diğer bir deyişle, "Nefret söylemi, içinde potansiyel şiddeti barındırır." Dolayısıyla, nefret söylemlerinin en önemli işlevi şiddetin altyapısını oluşturmasıdır (Alğan ve Şensever, 2010: 16). Tsisis'e göre, gelenek ve görenekler, metaforlar ve bazı birey ya da grupları nesneleştiren söylemlerin kullanılması yoluyla, şiddet meşru hale getirilmektedir (Tsisis'ten akt. Çiçek, 2011). "Dolayısıyla nefret söylemi, içinde suç potansiyelini de barındırır; kelimeler, cümleler taşlara, mermilere dönüşebilir" (Alğan ve Şensever, 2010: 17).

Cohen Almagor'a göre ise nefret söylemi, bir kişiye veya gruba yönelik, bu grubun doğuştan gelen birtakım özellikleri sebebiyle, önyargıya dayalı, kötü niyetli ve düşmanca bir söylem şeklidir. Cohen, nefret söyleminin amaçlarını şu şekilde özetlemektedir: "Nefret söylemi, hedeflenen grupları incitmeyi, kişiliksizleştirmeyi, rahatsız etmeyi, sindirmeyi, itibarını zedelemeyi, aşağılamayı, mağdur etmeyi ve hedeflenen gruba karşı duyarsızlık ve gaddarlığı teşvik etmeyi amaçlamaktadır" (Cohen-Amalgor, 2011: 1-2). Bu bağlamda, "nefret söylemi, bir noktada, nefret suçunun işlenmesi için ön koşuldur" (Oran, 2012: 44). Çalışmanın ana konusu nefret

suçları olmamakla birlikte, nefret suçunun ne olduğunun saptanması, çalışma açısından yol gösterici olacaktır.

1.3.3. Nefret Suçu

Nefret suçları, kimi zaman nefret söylemi ile karıştırılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefret suçları, ceza kanunlarında düzenlenmiş bir suç kategorisiyken; yaklaşım ülkeden ülkeye değişmekle beraber, nefret söyleminin suç olarak nitelendiği noktada, nefret söylemi ve nefret suçlarının çoğu zaman kesiştiği görülmektedir (Çiçek, 2011). Bir suçun nefret suçu kapsamında değerlendirilebilmesi için öncelikle, kanunlarda suç olarak düzenlenmiş bir eylemin varlığı aranmaktadır. İkinci olarak, mağdurun veya mağdurun mensup olduğu gruba ait bazı ayırt edici nitelikler sebebiyle, diğer bir deyişle önyargı saikiyle, söz konusu eylemin gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla “nefret suçunu ayrı bir suç yapan unsur, failin önyargı saiki, yani onu suç işlemeye iten sebeptir” (Aytekin İnceoğlu, 2012: 104).

Önyargılar cinsiyete, cinsel yönelime, etnik kökene veya dini inanca yönelik olabileceği gibi, zenginlere, yoksullara, rock’çılara ve AİDS’liere yönelik de söz konusu olabilmektedir (Alğan ve Şensever, 2010: 7). Bu çerçevede, Alğan ve Şensever nefret söylemi ve nefret suçlarını şu şekilde sistematikleştirmektedirler (2010: 16):

“Nefret Suçu: Suç + Önyargı/Nefret = Nefret Suçu,

Nefret Söylemi: Önyargı/Nefret = Suç olarak düzenlenmiş olabilir de olmayabilir de. Ancak nefret söylemi çoğu kez nefret suçlarının önünü açmakta, bu suçları teşvik etmektedir.”

İnceoğlu ve Sözeri nefret söylemini, “nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, yani nefret suçunun önünü açan tahammülsüzlüğün ve hoşgörüsüzlüğün dışavurumu” (2012: 24) şeklinde değerlendirmektedirler. Çünkü, “söylemle başlayan süreç fiili saldırıyla” devam etmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2014b: 74). Fuat Keyman ise, hem nefret söylemini hem de nefret suçlarını “geç-modern ve küresel nitelik taşıyan bir olgu

ve sorun” (2013: 9) şeklinde değerlendirmekte ve her iki olguyu da temel insan haklarına yönelik bir tehdit olarak ele almaktadır.

Nefret suçları, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Levin ve McDevitt'e göre nefret suçları, herhangi bir zamanda mevcut siyasi, toplumsal ve ekonomik koşullara bağlı olarak görülme sıklığı değişse dahi, insanlık tarihi boyunca süregelen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nefret suçları özellikle, bir grubun, toplumun diğer üyelerine oranla daha avantajlı olduğunu hissettiği dönemlerde daha da artmaktadır. Bunun en açık örneği şüphesiz, 2. Dünya Savaşı öncesi yaşanan Holokost'ta görülmektedir (Levin ve McDevitt, 2008).

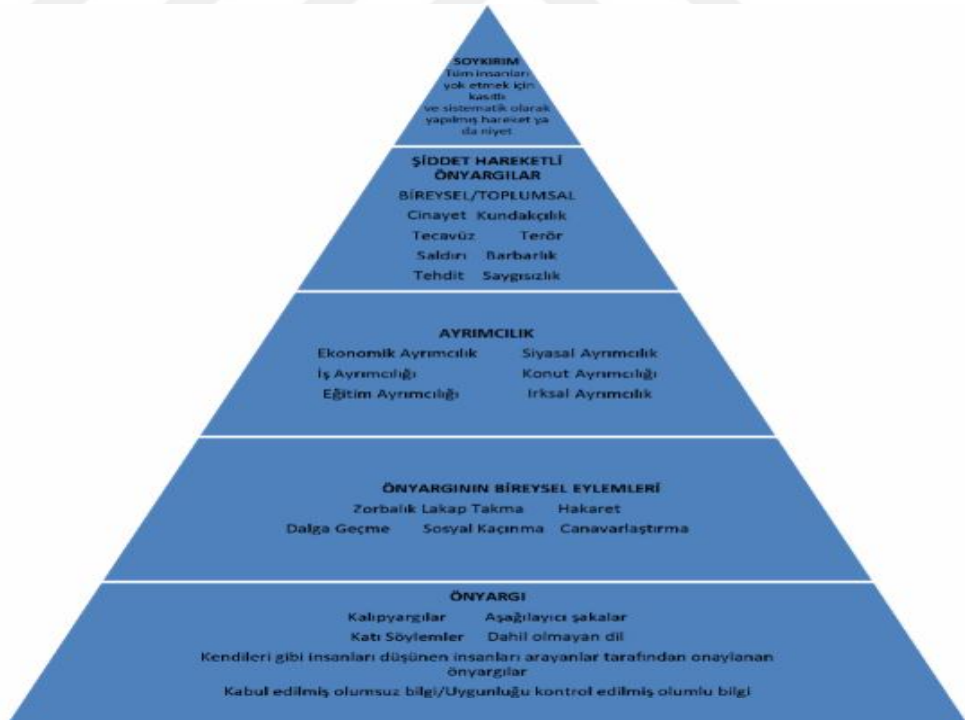
Medya bağlamında ele alındığında ise, nefret suçu ilk defa, 1980'lerde siyahi bir gencin, bir grup beyaz öğrencinin saldırısına uğraması sonucu, olayın haberlere yansımalarıyla gündeme gelmiştir. Nefret suçu teriminin ilk kullanımı, ırk ve din temelinde işlenen suçları kapsamaktayken; 1990'lı yıllarda etnik köken, toplumsal cinsiyet rolleri, engellilik durumu ve cinsel yönelime yönelik işlenen suçları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Levin ve McDevitt, 2008). Ataman'a göre nefret suçuna temel oluşturan olaylar, geçmişten günümüze devam etmekte, ancak günümüzde geçmişten farklı olarak, söz konusu olayların medyaya yansıyor oluşu, yaşanan olumsuzlukları görünür hale getirmiştir (Ataman, 2012b: 8). Günümüzde pek çok ulus tarafından hukuksal mücadele kapsamına alınan nefret suçu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek veya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupla gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur (akt. Özarslan, 2013: 354).

Bu çerçevede, ırkçılık nedeniyle meydana gelen suçlar, namus sebebiyle işlenen cinayetler ve toplumun bir kısmına karşı kin ve düşmanlığı tahrik eden eylemler, nefret suçları kapsamında yer alırken (Alğan ve Şensever, 2010: 6); Islamofobia (İslam dinine karşı önyargı ve ayrımcılık), Xenophobia (Yabancı düşmanlığı) ve homofobik saldırılar da nefret suçu kapsamında değerlendirilmektedir (İnceoğlu, 2009). Öte yandan

nefret suçları; sözlü taciz, lakap takmak, postayla ya da e-postayla rahatsız etmek, tehdit edici davranışlar, fiziksel saldırı, grupça saldırı, gasp, taciz, tecavüz, aile içi şiddet, kundakçılık ya da başka herhangi bir şekilde zarar verme gibi eylemlerle de ortaya konulabilmektedir (Yılmaz, 2013: 38).

Ataman nefret suçlarını “önyargının şiddet manifestosu” (2009: 56) şeklinde tanımlamaktadır. Bununla birlikte, “şiddetin nefret manifestosu” olan nefret suçu, aynı zamanda “kötülüğün de manifestosu” şeklinde değerlendirilmektedir. Çünkü nefret suçu, Hannah Arendt’in ifade ettiği gibi “kötülüğün sıradanlaşmış hali”dir (akt. Ataman, 2012a: 72). Nefret suçları, bireylere veya gruplara yönelik önyargı ve kalıpyargılar, ayrımcı ve anti-demokratik uygulamalar, sosyal dışlama ve damgalama gibi birçok sosyal olgu ile bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Nefret piramidi, nefret suçunun bağlantılı olduğu unsurları özetler niteliktedir (Ataman, 2012a: 61):

Şekil 1. Nefret Piramidi, (www.adl.org, 2018).

Kimi zaman toplumsal ve siyasi yaşamda meydana gelen olgu ve olaylar aracılığıyla teşvik edilen nefret suçları, ataerkil namus anlayışı gibi bazı inanç sistemleri tarafından da desteklenmektedir. Dolayısıyla, nefret suçları, toplumsal yapıdaki iktidar ilişkilerinin bir yansımasını oluşturmaktadır. Nefret içerikli eylemler, toplumsal yapıdaki iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesinde rol oynayarak, toplumsal yapıda ikincil konumda olan bireylerin, konumlarını vurgulamaktadır. Alğan ve Şensever'e göre, "Dolayısıyla fail bir bakıma işlediği nefret suçuyla, kendisi ve ötekileştirdiği kişi veya grup arasındaki ilişkiyi, daha geniş ideolojik, siyasi ve toplumsal modele, görece uygun bir çerçeveye oturtma çabasıdadır" (2010: 10).

Nefret suçlarının hangi grupları hedef aldığı konusu, suçların niteliği açısından önemli ipuçları vermektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde, nefret suçu işleyen saldırganların amaçları, toplumda hangi grupların ayrımcılığa maruz kaldığına bağlı olarak değişiklik gösterse dahi; "saldırganların zihniyet yapıları, motivasyonlarını oluşturan ve besleyen böylece suçu belirsiz hatta bazen meşru kılan ideolojik ortam değişmemektedir" (Göregenli, 2009: 50). Bununla birlikte, nefret suçları gerçekleştiren failerin ideolojik olarak belirli benzer özellikler taşıması, nefret suçlarının bireysel değil; toplumsal ve ideolojik bir sorun olduğunu göstermektedir. Nefret söylemi ve onun şiddete dönüşmüş hali olan nefret suçlarına yol açan ideolojik alt yapı; sosyal inançlar, toplumsal yapı, bireyler ve gruplar arası ilişkiler, iktidar ve hegemonik ilişkiler, hukuk ve medya tarafından, kısacası sistem tarafından hazırlanmaktadır (Göregenli, 2009: 51-52).

Nefret söylemi ve nefret suçu ile mücadele, yalnızca hedef grupların sorunu olarak değerlendirilmemelidir. "*Nefret Suçlarının Kovuşturulması Pratik Kılavuzu*"na göre, demokratik değerlerin desteklenmesi ve korunması amacıyla, nefret söylemi ve suçları ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi gerekmektedir. Nefret söylemi ve suçlarına yönelik etkin bir kovuşturma gerçekleşmemesi durumunda, failerin tekrar aynı suçu işleme konusunda cesaretlenmesi ve bu nedenle mağdurların can ve mal kaybına uğramaları ve toplumsal kaosun oluşması söz konusu olabilmektedir (KAOSGL, 2014: 11-12). Bu değerlendirmeler doğrultusunda, nefret suçu ve nefret

söylemine yönelik, dünyada ve ülkemizde yapılan hukuksal düzenlemelere göz atmak yerinde olacaktır.

1.3.4. Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Yasal Düzenlemeler

Nefret söylemi ve nefret suçlarına ilişkin pozitif hukuk çerçevesinde hukuki düzenlemelerin yapılması, insan hak ve özgürlüklerini ve demokratik toplum yapısını korumak açısından oldukça önemli bir konudur. Hukuk terminolojisi açısından yeni sayılabilecek bir kavram olan nefret söylemi konusunda, neyin nefret söylemi olarak kabul edileceği ve söz konusu ifadenin hangi noktada ceza konusu teşkil edeceği, henüz netlik kazanmamıştır. İfade özgürlüğünün; bilimsel, eleştirel, sanatsal, kişisel ve politik alanların tümünü kapsadığı göz önüne alındığında bu belirsizliğin nedeni anlaşılabilir (Çelik, 2013: 206). Diğer yandan, nefret suçlarına yönelik tartışmalar ise, nefret suçuna yönelik hukuki çalışmaların “nasıl ve hangi tanıma göre yapılacağı” ve “tanımın mağdur olarak kimleri kapsayacağı” konuları çevresinde yoğunlaşmaktadır (Ataman, 2012a: 48).

Hukuki alanda bir diğer önemli nokta ise, nefret söylemi ve nefret suçlarının iki farklı terim olmasıdır. Nefret suçu, ceza kanunlarında bir suç kategorisi olarak yer alırken; nefret söylemi çoğunlukla, ifade özgürlüğü ve bu hakkın kötüye kullanımı ile ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Bu iki olgunun birbirinden ayrıldığı nokta: kanunlarda suç olarak düzenlenmiş bir eylemin, nefret güdüsüyle yapılmış olmasıdır. Bununla beraber, bazı ülkeler, içeriği ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte, nefret söylemini bir suç kategorisi olarak düzenlemektedir (Çelik, 2013: 209). Bu bağlamda, dünyada ve Türkiye’de nefret söylemi ve nefret suçlarına yönelik hukuki düzenlemelere kısaca bakılacaktır.

1.3.4.1. ABD ve Avrupa Ülkelerinde Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Hukuki Düzenlemeler

Dünyada nefret suçlarını engellemeye yönelik ilk yasal düzenlemelerin, ABD’de gerçekleştiği görülmektedir. İlk olarak, 1978 yılında ABD’nin Kaliforniya eyaleti yasal mevzuatına “önyargı/nefret saikiyle işlenen ve ölümlü sonuçlanan suçlara ağırlaştırıcı hükümler” eklemiştir. Bu mevzuat; ırk, din, ulusal köken ve ten rengine

yönelik suçları kapsamına almaktadır (Alğan ve Şensever, 2010: 12-13). Bununla birlikte, ABD’de nefret suçlarının yöneldiği farklılıkların artmasıyla, farklı eyaletlerde yapılan düzenlemelerle, 1990’lı yıllarda nefret suçlarının kapsadığı alan genişlemiş; böylece, ırk, din, etnik köken ve ten rengine yönelik suçların yanı sıra; yaş, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, fiziksel veya zihinsel engellilik gibi farklılıklar da yasa kapsamına dahil edilmiştir (Kaymak, 2010: 256).

Avrupa ülkelerinde de, nefret suçlarını engellemeye yönelik çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Kaymak, 2010: 257). Nefret suçları, Avrupa’da 1990’lı yıllardan itibaren tartışılmaya başlanmıştır (Çiçek, 2011). Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından 2003 yılında “nefret suçları” teriminin resmi olarak kullanılmasından bu yana, nefret suçlarının sadece kişi güvenliğini değil; aynı zamanda toplumsal huzur ve barış ortamını da tehdit eden bir sorun olduğu, Bakanlar Konseyi tarafından sıklıkla tekrarlanmaktadır (KAOSGL, 2014: 31). AGİT, katılımcı ülkelere nefret suçlarına yönelik yasal düzenlemeler hususunda zorunluluk getirmemekte; ayrımcılığı yasaklayan ve eşitliğe dayalı yasal düzenlemeler hususunda çabaların artırılmasını teşvik etmektedir (Alğan ve Şensever, 2010: 14).

AGİT nefret suçlarını, “önyargı suçları” şeklinde de tanımlamaktadır. Bir suçun nefret suçu olarak kabul edilmesi için: “Önyargılı bir motivasyonla birlikte cezai bir suçun işlenmiş olması” gerekliliği, nefret suçlarının “önyargı suçları” olarak da anılmasına neden olmaktadır. Avrupa ülkelerinin mevzuatlarında bazı farklar bulunmakla birlikte, cezai eylemler hususunda benzerlik taşıyan unsur; bu eylemlerin “şiddet eylemleri” olmasıdır (Ataman ve Cengiz, 2009: 11). Diğer taraftan, AGİT katılımcısı 57 ülke tarafından 2009 yılında kabul edilen “Nefret Suçlarıyla Mücadele Kapsamında Bakanlar Konseyi Kararı”, nefret suçlarına yönelik uluslararası topluluk tarafından alınmış en önemli kararlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Söz konusu kararda, katılımcı Devletlerin uymayı kabul ettikleri başlıklar şu şekilde sıralanmaktadır:

Nefret suçlarıyla ilgili kamuya açıklanabilir veri toplamak; uygun olan durumlarda nefret suçlarıyla mücadelede etkin ceza uygulamalarını mümkün kılacak özel yasalar çıkarmak; mağdurların nefret suçlarını ihbar etmeleri üzerine cesaretlendirilmeleri için gerekli tedbirleri almak;

nefret suçlarıyla uğraşan kolluk kuvvetlerine, adli yetkililere ve kovuşturma yetkililerine yönelik profesyonel eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetleri geliştirmek; nefret suçlarını hızlı bir şekilde soruşturmak ve ceza gerektiren nefret suçu saiklerinin ilgili otoriteler ve siyasi liderler tarafından kabul edilmesini ve bunların kamuya açık şekilde kınanmasını sağlamak (KAOSGL, 2014: 31).

Nefret söylemine yönelik yasal düzenlemeler ise Avrupa’da tarihsel olayların bir uzantısı olarak, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkmıştır. Bu konuda ilk adımı atan ülkelerden biri olarak Almanya, ırkçı söylemleri, Nazi sembolleri ve selamlaşmaları dahil olmak üzere birçok ifade biçimini suç kapsamına dahil etmiştir. İngiltere’de 1965 yılında imzalanan “*İrk İlişkileri Yasası*” kapsamında ırk, renk, etnik kökene yönelik hakaret ve kışkırtıcı söylemler yasa dışı olarak düzenlenirken; Fransa’da 1972’de yayınlanana “*İrkçilik Karşıtı Yasa*” ile bu konu düzenlemelere dahil edilmiştir (Çelik, 2013: 213).

Almanya, İngiltere ve Fransa’nın yanı sıra, Kanada ve Danimarka’nın da içinde bulunduğu birçok ülke, nefret söylemini suç kapsamında düzenleyen ülkeler arasında yer almaktadır (Çelik, 2013: 209). Diğer yandan, bazı ülkelerde nefret söylemi kapsamında yer alan ifadeler, ifade özgürlüğünün koruma alanı içerisinde değerlendirilerek, suç olarak kabul edilmemektedir. Bu bağlamda, özellikle Amerika’da nefret söylemine yönelik mesafeli bir yaklaşım söz konusudur. Çünkü ırkçı ifadeler barındıran söylemlerin dahi, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebildiği gözlemlenmektedir (Karan, 2010a: 58). Nefret söylemini suç olarak değerlendirmeyen yaklaşımların temel gerekçesi, nefret suçunu oluşturan birinci unsurun, yani ceza kanunlarında suç olarak tanımlanmış bir eylemin gerçekleştirilmemiş olmasıdır (Ataman, 2012a: 68).

AGİT üyesi birçok Devlet tarafından nefret söylemine yönelik düzenlemeler yapılmasına rağmen, katılımcı ülkeler arasında şiddete teşvik etmeyen ifadelerin suç kategorisine alınıp alınmayacağı hususunda bir düşünce birliği bulunmamaktadır (KAOSGL, 2014: 18). Avrupa Konseyi düzeyinde gelişen yeni düzenlemeler, internet ortamı ve nefret söylemi arasındaki ilişkiye dikkat çekerek, internet ortamını, nefret söylemi ve nefret suçlarına ilişkin mücadele kapsamında en önemli mecra olarak değerlendirmektedir (Çelik, 2013: 2011).

1.3.4.2. Türkiye’de Nefret Söylemi ve Nefret Suçlarına Yönelik Hukuki Düzenlemeler

Ülkemizde, nefret söylemi ve nefret suçlarına ilişkin özel bir yasa bulunmamakla beraber, ayrımcılığı önleyici olarak değerlendirilebilecek, çeşitli kanunlarda düzenlenmiş yasalar bulunmaktadır. Anayasamızın, “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” ibaresini içeren 10. maddesi, Türkiye’de ayrımcılığı önlemeye yönelik yasal düzenlemeler arasında yer almaktadır (Kaymak, 2010: 262-264).

Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) “başı başına ayrımcılığı düzenleyen” (Kaymak, 2010: 266) 122. madde, 2014 yılında 6529 sayılı yasayla değişikliğe uğramış; maddenin “Ayrımcılık” başlığı, “Nefret ve Ayrımcılık” şeklinde genişletilerek değiştirilmiştir. TCK’daki bu düzenleme ile, nefret suçu, nefret söylemi ve ayrımcılık terimlerinin bilinmesi, zorunlu hale getirilmiştir. Söz konusu maddenin başlığı “nefret ve ayrımcılık” suçu olarak değiştirilmiş olmasına rağmen, TCK’da bağımsız olarak nefret suçu düzenlemesi yapılmamıştır. Bu bağlamda, TCK’nın 122. maddesine göre, “nefret saiki ile işlenen ayrımcılık eylemleri” suç kapsamında değerlendirilmektedir (Armutçu, 2016). Söz konusu madde, şu şekilde düzenlenmiştir:

Nefret ve ayrımcılık

MADDE 122 – (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefî inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,

b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,

c) Bir kişinin işe alınmasını,

d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını,

engellleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (www.resmigazete.gov.tr, 2018).

Ayrımcılıkla mücadele kapsamında değerlendirilen (Kaymak, 2010: 267) TCK’nın 216. maddesi, “nefret söylemi ile ilgili olarak belirtilebilecek ilk düzenleme”

(Karan, 2013: 111) kabul edilmektedir. Avrupa Birliği uyum sürecinde nefret söylemi ve ayrımcılığı önlemek amacıyla hazırlanan “TCK’nin 216. maddesindeki düzenleme içerik olarak nefret suçunu önlemeye en uygun yasal düzenleme” (Kaymak, 2010: 267-268) şeklinde değerlendirilmektedir. Ancak uygulamada çeşitli sorunlarla karşılaşıldığı, söz konusu yasanın, tam tersi bir yönde uygulandığı örneklerin de bulunduğu görülmektedir (Kaymak, 2010:267). TCK’nın 216. Maddesine göre:

MADDE 216. - (1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimin aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (www.resmigazete.gov.tr, 2017).

Nefret söylemi kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer düzenleme, TCK’nın 125. Maddesidir (Karan, 2013: 113). Söz konusu madde: “Bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil ve olgu isnat etmeyi ve hakareti” (Çelik, 2013:225) suç olarak düzenlemekte ve hakaret suçunun; dini, siyasi, sosyal ve felsefi inançların açıklanmasına yönelik veya mensup olunan dinin kutsal değerlerine yönelik işlenmesi durumlarını, suçun ağırlaştırıcı hükümleri olarak düzenlemektedir (Çelik, 2013:225, Karan, 2013: 113).

Türkiye’de nefret söylemi kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer madde 3984 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayın Kanunu’nun 4. maddesidir (Kaymak, 2010: 270). Medya’da nefret söylemini engelleme kapsamında başvurulabilecek söz konusu madde; radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken ve yasaklanması gerekli görülen yayın ilkelerini düzenlemektedir. Söz konusu maddede yayın ilkeleri şu başlıklar altında düzenlenmiştir:

Kanununun 4. maddesinde radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkeleri arasında, b, d, u ve v fıkralarında sırasıyla, toplumu şiddete, teröre, etnik ayrımcılığa sevk eden veya halkı sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farkı gözeterek kin ve düşmanlığa tahrik eden veya

toplumda nefret duyguları oluşturan yayınlara imkân verilmemesi, insanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması, kadınlara, güçsüzlere, özürlülere ve çocuklara karşı şiddetin ve ayrımcılığın teşvik edilmemesi, yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması da sıralanıyor (akt. Karan, 2010b: 238-239).

Medya’da nefret söylemi ve nefret suçlarını engellemeye yönelik değerlendirilebilecek bir diğer yasal düzenleme, AGİT katılımcısı ülkeler tarafından hazırlanarak kabul edilen Siber Suçlar Sözleşmesi’dir. Söz konusu sözleşme, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 2010 yılında imzalanmakla beraber, 2014 yılında meclisten geçerek yasalaşmıştır. Siber Suçlar Sözleşmesi, “üye devletlerin kendi iç hukuklarında sanal suçlarla ilgili kanuni düzenlemeleri yaparak, birtakım suçların tanımlarını kabul edip kendi hukuk sistemlerine uyarlamalarını” ve “internet sükelerinin belirli hususlarda denetimini” mümkün hale getirmektedir (sosyalmedya.co, 2017).

Nefret söylemleri için yürütülecek yasal çalışmalar, savunulması en önemli ve zor olan ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirildiğinde, problemlili bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda, farklı felsefî ve hukukî yaklaşımlara rağmen, nefret söyleminin nefret suçuna zemin oluşturduğu; bir nefret suçu gerçekleşmeden önce ya da suçun gerçekleşmesi esnasında veya suçun ardından “motive edici bir karine” olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, Ataman’ın da altını vurguladığı gibi “nefret söylemleri nefret suçlarıyla ilgili cezai soruşturmaların bir parçası olmalıdır” (2009: 55-56).

Ataman, nefret söylemi ve suçlarına yönelik bir çalışmada, hukuksal argümanlara ek olarak, sorunu sosyo-politik ve insan haklarıyla birlikte genel bir çerçevede ele almak gerektiğinin altını çizmektedir (2012a: 48). Çünkü nefret söylemi ve eyleme dönüşmüş hali olarak nefret suçlarının oluşmasında toplumsal yapıda kanıksanmış birtakım zihinsel temeller yer almaktadır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, nefret söylemine neden olan temel unsuları incelemek, nefret söylemini analiz etmede faydalı olacaktır.

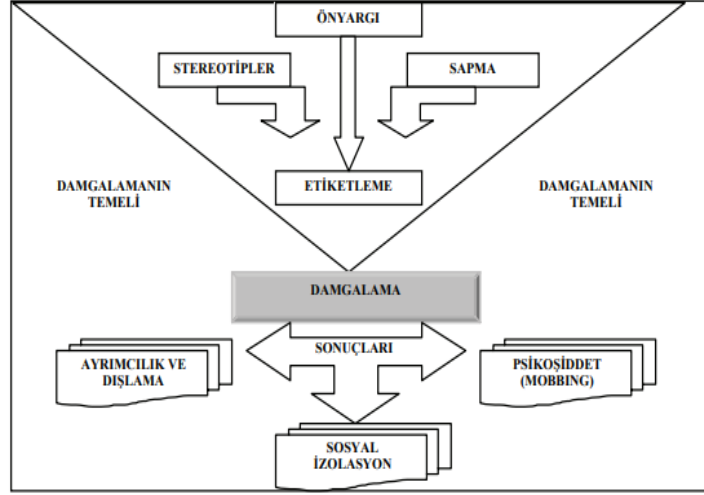
1.3.5. Nefret Söyleminin Unsurları

Nefret söylemini daha iyi analiz edebilmek için “nefret söyleminin temellerini oluşturan dilsel ve zihinsel mekanizmaları” (Aygül, 2013: 22) incelemek gerekmektedir. Stigma (damgalama), stereotipler, önyargılar, ayrımcılık ve ötekileştirmeyi, nefret söyleminin temelini oluşturan unsurlar arasında saymak mümkündür.

1.3.5.1. Stigma (Damgalama)

Stigma, bir kişi veya grubun birtakım özellikleri sebebiyle toplumsal yapı içerisinde, “kusurlu veya gözden düşmüş olarak olumsuz değerlendirilmesi” (Çam ve Çuhadar, 2011: 136) şeklinde tanımlanmaktadır. Damgalama ile damgalanan birey veya grubun, toplumun geri kalanından farklı olduğu vurgulanmakta ve bu farklılık sebebiyle söz konusu birey ya da gruplara pek çok olumsuz özellik atfedilmektedir (Çam ve Çuhadar, 2011: 136). Stigma veya damgalama; bireylerin veya grupların ırk, etnik köken, cinsiyet ve dini inanç özellikleri temelinde olumsuz etiketlemelere maruz kalmalarını içermekle beraber; akıl hastaları, AIDS hastaları ve engelli bireylere yönelik negatif yaftalamaları da kapsamaktadır (Aygül, 2010: 100-101).

Yaman ve Güngör’e göre (2013: 252), olumsuz inançlar ve önyargı ile temellenen damgalama, “etkileme ile başlamakta, ayrımcılık ve dışlamayla sonlanmaktadır.” Bununla birlikte, damgalama psikolojik şiddete yol açma potansiyeline sahiptir. Öte yandan, söz konusu terimlerin her biri damgalamanın yerine kullanılmakla birlikte, damgalama bu süreçlerden daha geniş kapsamlıdır. Olumsuz bireysel özelliklere bağlanan ve bireylerin toplumsal yapıdaki statüsünü alçaltan damgalama; toplumsal yapıda egemen gruplar tarafından inşa edilmekte ve söz konusu damgalama sonucunda kötü üne sahip “onlar” ve “biz” ayrımı oluşturulmaktadır (Bezirgan Arar ve Bilgin, 2009: 145). Bu bağlamda damgalama, nefret söylemine zemin oluşturan olgular arasında yer almaktadır. Damgalama ile ilişkili kavramlar Şekil 2’de gösterilmektedir:

Şekil 2. Damgalama (stigma), damgalama ile ilgili kavramlar ve ilişkileri

1.3.5.2. Stereotipler (Kalıpyargılar)

Burton tarafından (2008: 107), “kişinin görünümü, kişiliği ve inançlarının basitleştirilmiş olarak temsil edilmiş hali” şeklinde tanımlanan kalıpyargılar, “bir kişinin tüm özellik ve niteliklerinin o kişiye ait tipin içerdiği belli başlı özelliklere indirgenmesi, bu özelliklerin özelleştirilmesi, doğallaştırılması ve sonsuza kadar değişimin önünü kesecek biçimde sabitlenmesiyle” (Hall’dan akt. Aygül, 2010: 101) oluşmaktadır. Stereotipler, sıklıkla önyargı kavramıyla karıştırılmaktadır.

Kalıpyargı ve önyargı birbirinden farklı olmakla birlikte; birbirlerini tamamlayan iki farklı terimdir. Sosyal gerçekliği kabaca resmetmeye yarayan bu iki kavram, bireylerin gerçekliğe yönelik zihinsel ve sosyal temsillerini şekillendirme işlevi görmektedir. Göregenli, kalıpyargıları şu sözlerle nitelermektedir: “Kalıpyargılar, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihninizde oluşturduğumuz imgelerdir” (Göregenli, 2012a: 23).

Söz konusu imgelerin, dış dünyadaki nesnelere gerçek özellikleri gibi rol oynamaları nedeniyle; yeni bir olgu, nesne veya grup ile karşılaştığımızda, bu yeni olguyu/nesneyi/grubu gerçek özellikleriyle değil; imgelerin zihninizde oluşturduğu düşünce eğilimleri ışığında algılarız. Örneğin, tüm sarışın turistlerin Alman olduğunun

düşünülmesi veya tüm Japonların çok çalışkan olduğunun ifade edilmesi, bu gruplarla ilgili kalıpyargılar sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, örneklerden de anlaşılacağı üzere stereotipler her zaman olumsuz içerikli olmayabilir. Ancak, olumsuz kalıpyargıların önyargılara zemin oluşturduğu unutulmamalıdır (Göregenli, 2013a: 29). Diğer yandan ataerkil değerlerin hakim olduğu toplumsal yapılarda özellikle kadınlara yönelik olumsuz stereotipler söz konusudur. Bu bölüm, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1.3.5.3. Önyargılar

Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık; bireylerin, grup dışı bireylere yönelik bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tepkilerini yansıtmaktadır. Fiske'ye göre önyargılar, kişisel özelliklerin göz ardı edilerek, yalnızca bir gruba üyelikleri nedeniyle bireylere yöneltilen nedensiz ve hatalı tutumlardır (2002: 123). Mutlu da önyargıları: “Gruplara yönelik olarak, o grubun üyelerinin hepsini tam olarak tanımadan gösterilen aşağılayıcı tutumlar” şeklinde tanımlamaktadır (akt. Aygül, 2010: 101). Önyargı, bir kişi, durum veya olay hakkında daha önce edinilmiş, olumlu veya olumsuz yargılar etkisiyle davranmaktır. Önyargı özellikle politik, etnik ve dini konularda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan önyargı, cinsiyet ayrımcılığının da temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Aslan, 2002: 67).

Önyargı, günlük yaşamda iyi veya kötü bir yargı içermeyen veya herhangi bir bilgiye dayanmayan “ön fikir”ler için kullanılırken; sosyal psikoloji bağlamında olumlu önyargıdan bahsetmek mümkün değildir. Ayrımcılıkla yakından ilişkili olan önyargı nedeniyle bireyler, önyargı ile yaklaşılan birey ya da gruplarla aralarına fiziksel veya sosyal mesafe koymaktadırlar (Göregenli, 2012a: 22). Dolayısıyla önyargılar, birey ya da gruplara yönelik negatif düşünceleri içermekle beraber; küçük görme, kaçma ve nefret etme gibi negatif duyguları içeren tavırlara da sebep olmaktadır. Önyargının davranışa dönüştüğü durumda ise ayrımcılık ortaya çıkmaktadır (Göregenli, 2009: 49).

1.3.5.4. Ayrımcılık

Ayrımcılık, önyargı ile yaklaşılan bir dış grubun, iç grup ile bağıni kesecek şekilde sosyal veya fiziksel mesafe koyularak uzakta tutulması şeklinde ortaya çıkan,

temelde sosyal farklılaşmayı inşa eden bir eğilim olarak ele alınmaktadır (Göregenli, 2009: 49). Ayrımcılığın nefret söylemi çerçevesinde gündeme gelen bir kavram olduğunun altına çizen Karan, ayrımcılığı, “kamusal veya özel yaşamda, insan haklarının eşitlik temelinde tanınmasını, haklardan yararlanılmasını veya hakların kullanılmasını ortadan kaldırma veya zayıflatma amacını taşıyan veya böyle bir etki doğuran, herhangi bir ayrımcılık temeline dayanan, herhangi bir fark gözetme, dışlama, sınırlama veya kısıtlama” (2013: 98) şeklinde tanımlamaktadır.

Göregenli’ye göre ayrımcılığın temelinde, insanlar arasındaki eşitlik ilkesi yer almaktadır. Her bireyin doğuştan eşit olduğu varsayımına dayanan bu ilke; dil, din, ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken ayrımı yapmaksızın, her bireyi insan olmak bakımından eşit kabul etmektedir. Dini, vicdani ve hukuki temelleri olan eşitlik ilkesi, modern toplumun ortaya çıkmasıyla, ayrımcılığın bir suç olarak hukuk sitemine yerleştirilmesinin temeli kabul edilmektedir (Göregenli, 2012a: 18).

Öte yandan, eşitlik ilkesiyle ayrımcılığın teorik olarak ortadan kaldırılması amaçlanmış olmakla birlikte; pratikte bunun gerçekleşmediği görülmektedir. Teoride eşitlik hakkına sahip olmak, insanların eşitlenmesi için yetersiz kalmakta; bireylerin bu hakkı kullanabilecek güce sahip olması gerekmektedir. Çünkü Göregenli’nin ifade ettiği gibi, “Hem ‘ben’ ve ‘diğeri’ arasındaki hiyerarşik tahakküm ilişkisi hem de ayrımcılık, insan gruplarının güç bakımından eşit olmamasından kaynaklanmaktadır” (Göregenli, 2012a: 18).

Çelenk (2010a: 211) ayrımcılığı, “herhangi bir kamu yararı ya da mantıklı bir gerekçe söz konusu olmaksızın, bir kişiye, benzer durum ve koşullardaki diğer kişilerden farklı ve eşit olmayan bir muamele yapılması” şeklinde tanımlamaktadır. Ancak ayrımcılık genellikle, ayrımcılığa maruz kalan birey ya da grupların, temel haklarının ihlal edildiğini fark edemeyecekleri derecede normalleşmiş durumdadır. Bununla birlikte, pek çokları tarafından bu ayrımcılık kader olarak algılanmaktadır (Göregenli, 2012a: 20). Bu durum özellikle kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinde karşımıza çıkmaktadır.

Nefret söylemine giden yolda ana unsurlardan birisini oluşturan ayrımcılık, genellikle toplumda azınlıkta olanlar tarafından daha çok maruz kalınan bir durumdur. Öte yandan toplumda ayrımcılığa uğrayan tüm grupların, sayısal olarak daha az olduğunu söylemek yanlıştır. Örneğin, hem kamusal hem de özel alanlarda kadınlar erkeklere oranla ayrımcılıkla daha sık karşı karşıya kalmaktadır. Ancak, dünya genelinde veya tek tek ülkeler özelinde bakıldığında, kadın nüfusunun erkek nüfusundan çok da az olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, kadına karşı ayrımcılık sayısal olarak azınlıkta olmaktan çok, erkek egemen zihniyet ve bu zihniyetle oluşturulan toplumsal yapıda kadının konumlandırılışı ile ilgili bir problemdir (Çelenk, 2010a: 220). Bu konuya daha sonra ayrıntılı olarak değinilecektir.

Çayır'a göre toplumda ayrımcılığa neden olan ideolojiler kimi zaman, cinsiyetçilik, milliyetçilik, ırkçılık veya heteroseksizmdir (2010: 48). Bununla birlikte, ayrımcılık sadece cinsiyet, ırk, dil veya din temelli ilişkiler ekseninde görünürlük kazanmamakta; günlük yaşamın tüm pratiklerinde söylemler aracılığıyla ortaya çıkmakta ve yayılmaktadır (Köker ve Doğanay, 2010: 1). Toplumsal yaşamda görülen, bireyler arasındaki doğal "farklar"ı önyargı ve ayrımcılığın nedeni olarak göstermek mümkün değildir. Çünkü ayrımcılık, farklı özelliklere sahip grupların, toplumsal hiyerarşi içerisinde "aşağıda" ve "dezavantajlı" olarak konumlandırılmaları ile ortaya çıkmaktadır. Farklılıkların algılanış biçimi, bazı niteliklerin diğerlerinden üstün olduğuna dair yerleşik inançlar, iktidarların "fark"a ve "farklı olan"a yaklaşımı ve ayrımcı ideolojik söylemsel yapılar ise ayrımcılığı yaygınlaştıran unsurlardır (Göregenli, 2013a: 28).

Hukuk, adalet ve sosyal bilimlerle ilgili olan ayrımcılık, özellikle günlük yaşamımızla ilgili bir terimdir. Ayrımcılıkla mücadele, bir adalet sorunu olarak ele alındığında, toplumsal yapı ve hukuk sisteminin işleyişi gibi unsurları içinde barındıran çok boyutlu bir sürece atıfta bulunmaktadır. Ancak Göregenli'nin ifade ettiği gibi, "Ayrımcılık, ister bir hukuk sorunu ister adalet sorunu olarak tanımlansın, son çözümlemede, insanlar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan ve her birimizle ilgili zihinsel kaynakları ve nedenleri olan insani bir sorundur" (Göregenli, 2012a: 17). Toplumsallaşma sürecinde edindiğimiz inançlar, imge ve anlamlar zihinsel

süreçlerimizi oluşturarak toplumsal yapıda süregiden ayrımcılığın kanıksanmasına sebebiyet vermektedir.

1.3.5.5. Ötekileştirme

Ötekileştirme, toplumsal yapılarda ortaya çıkan nefret söyleminin en temel sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih sahnesinde her daim var olan ötekilik, bir doğa kanunuymuşçasına kabul görmekte ve her dönemin koşullarına göre evrilebilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşıt grupların varlığına ihtiyaç duyan ötekileştirmenin temel dayanağı “biz” ve “onlar” kutuplaştırmasıdır (Şeker ve Şimşek, 2011: 484). Toplumda egemen olan grupların ahlaki, ekonomik, politik ve sosyal normlarıyla değerlendirilen ötekiler, toplumsal yapıda “eksik ve sorun çıkaran kesim” olarak nitelendirilmektedirler. Toplumun ötekileri, çoğunlukla olumsuz, değersiz veya radikal gruplar şeklinde resmedilmekte, nadiren olumlu şekilde sunulmaktadır (Kılıç, 2011: 148).

Ötekileştirme veya öteki olma durumu, sabit bir kategori olmamakla birlikte, yaşadığımız topluma özgü, genel kabul görmüş ötekilerin varlığından söz etmek mümkündür. Temel olarak dışlama pratiğine dayanan ötekileştirme, en basit şekliyle bireysel düzeyde “ben olmayan”, toplumsal düzeyde ise “biz olmayan”ı tanımlamaktadır. Dolayısıyla “biz”i tanımlamak “öteki”ni tanımlamakla mümkündür. Biz ve ötekiler arasındaki kimliğin tanımlanmasında, biri olmadan diğersinin var olamayacağı karşılıklı bir ilişki söz konusudur. “Bu karşılıklı ilişki birbirini dışlayarak hem var eden hem de var olan bir ilişki biçimidir” (Yanıkaya, 2009: 21). Somay söz konusu ilişkiyi şu şekilde özetlemektedir:

Kendimizi ‘Türk’, ‘erkek’, ‘heteroseksüel’, ‘Müslüman’, ‘Sünni’ olarak tanımlamaya başladığımızda, ‘öteki’lerimiz de ister istemez ‘Kürt’ (ya da ‘Alman’ veya ‘Ermeni’), ‘kadın’, ‘eşcinsel’, ‘Hristiyan’ (ya da Yahudi), ‘Alevi’ olarak belirir... ‘Türk’ performansı, bir yabancı (örneğin Avrupalı) performansını ya da bir ‘azınlık’ performansını (örneğin Yahudi ya da Kürt) yaratmadan var olamaz. ‘Güçlü erkek’, ‘zayıf kadını’ önvarsayar (Somay, 2015: 31).

Toplumsal yapı içerisinde egemen güçler tarafından hegemonik bir strateji olarak kullanılan ötekileştirme; stereotipleştirme, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve ırkçılığa

yol açmakta ve söz konusu durumları doğallaştırmaktadır (Şeker ve Şimşek, 2011: 484). Dolayısıyla, ötekileştirme hedef grupların, toplumsal yapıda “güçsüz”, “haksız” ve “eksik” hale getirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda ötekileştirme: “İnsanlık dışına atma/gayri insanileştirme (dehumanisation), toplumdaki dışlama (outcasting) veya onlara olumsuz özellikler yükleme (trait characterization) gibi çeşitli şekillerde somutlaşmaktadır” (Bezirgan Arar ve Bilgin, 2009: 138).

Ötekilere karşı imajlar, önyargılar, kanaat ve tutumlar söylemler aracılığıyla sürdürülmekte; aynı zamanda aile, eğitim kurumları ve medya aracılığıyla işitsel, sözel ve görsel kodlar yardımıyla söz konusu tutum ve inançlar yaygınlaştırılarak meşru hale getirilmektedir (Yanıkaya, 2009: 23). Bu değerlendirmeler doğrultusunda, nefret söyleminin temelini oluşturan unsurlar ışığında, nefret söyleminin hedefleri arasında yer alan gruplara göz atmak yerinde olacaktır.

1.3.6. Nefret Söylemi Türleri

“Biz” olarak kurgulanan aidiyetten farklı olana yöneltilen önyargı, stereotipler ve ayrımcılık uygulamaları, nefret söylemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, nefret söylemini altı ana başlık altında ele almak mümkündür (Binark ve Çomu, 2012).

1.3.6.1. Siyasal Nefret Söylemi

Siyasal nefret söylemini; politik bir fikri, düşüncüyü veya bu düşünce ve fikrin savunucularını hedef alan söylemler şeklinde tanımlamak mümkündür. Bir ideolojinin tamamı, bir siyasi parti veya daha küçük gruplar siyasal nefret söyleminin hedefi olabilmektedir (Binark ve Çomu, 2012). Politik mücadele alanında, denetim ve gücü ellerinde bulundurmaya isteyen parti liderleri ve parti kadrolarında yer alan bakanlar, rakip partilerin lider ve siyasi kadrolarına yönelik nefret söylemlerine sıklıkla başvurmakta ve seçmenlerin zihinlerini bu doğrultuda etkilemektedirler (Yılmaz, 2013: 44).

Dünyanın pek çok demokratik ülkesinde, özellikle seçim dönemlerinde, parti liderleri, gücü elinde bulundurmaya ve rakip partileri itibarsızlaştırmaya amacıyla nefret söylemine varan boyutlarda açıklamalar yapmaktadırlar. Siyasi parti liderlerinin,

özellikle önyargılı, taraf tutan, kutuplaştırıcı, cinsiyetçi söylemleri, nefret söylemine temel oluşturmaktadır (Kırık ve Sönmez, 2015: 92). Siyasetçilerin, toplumsal denetimi ellerinde tutmak için, özellikle seçim dönemlerinde sık sık başvurdukları nefret söylemi, seçmenlerine de yansımakta ve bu durum toplumda kutuplaşmaya yol açmaktadır. Oysa Yılmaz'ın ifade ettiği gibi, “Gündelik siyasetin sıg kalıpları içinde gerçekleştirilen bu tür söylemler siyasal kazançtan çok toplumsal çatışma hatlarını telafisi mümkün olmayacak şekilde derinleştirmektedir” (Yılmaz, 2013: 44).

1.3.6.2. Yabancılara ve Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi

Yabancıları, göçmenleri ya da farklı etnik grupları hedef alan nefret içerikli söylemlerdir. Toplumsal yapıda farklı etnik grupları veya azınlıkları öteki olarak sınıflandırmakta, korku kaynağı olarak göstermekte ve “düşman” olarak işaretlemektedir (Aygül, 2013: 24). Etnik kökene yönelik nefret söylemlerinin temelini tarihsel olaylar oluşturmaktadır. Ancak, yabancılara ve göçmenlere yönelik nefret söylemleri, daha çok ekonomik ve politik ilişkilere göre şekillenmektedir (Vardal, 2015: 147).

Bu bağlamda, 2011 yılında Suriye’de başlayan savaştan kaçan birçok Suriyeli’nin Türkiye’ye sığınmasının ardından çeşitli toplumsal ve siyasi olaylar nedeniyle, toplumun bazı kesimlerinde Suriyelilere karşı yabancı düşmanlığının yapıldığı, toplumdaki herhangi bir olumsuzlukta, öteki olanın Suriyeli olarak kolayca kodlandığı görülmektedir. Örneğin, 2016 tarihli Sözcü gazetesinin çevrimiçi internet sitesinde yayınlanan haberde, “Misafirler (!) suç makinesi gibi, Ülkelerindeki iç savaştan dolayı Türkiye’ye sığınan mülteciler suç makinesi çıktı” (www.sozcu.com.tr, 2018) şeklinde yer alan başlık ve spot, Suriyeli kimliğinin Türkiye’deki algısını gözler önüne sermektedir.

Diğer yandan, 2009 yılından bu yana Hrant Dink Vakfı tarafından gerçekleştirilen yazılı basında nefret söylemi izleme raporunun 2017 yılı Ocak-Nisan dönemi verilerine göre, nefret söylemine en çok Ermeni ve Suriyeli etnik grupların maruz kaldığı görülmektedir (www.hrantdink.org, 2017). Toplumsal yapıda oluşturulan “biz” ve “onlar” denklemi, grup içi motivasyonu desteklemektedir. Ancak, toplumda

meydana gelen herhangi bir olayda, sorunun kaynağı olarak “öteki”lerin gösterilmesine neden olmaktadır. Bu durum, var olan sorunların doğru bir şekilde algılanması ve değerlendirilmesini engellemektedir (Yılmaz, 2013: 48).

1.3.6.3. İnanç ve Mezhep Temelli Nefret Söylemi

Farklı din ve mezheplere yönelik olarak üretilen nefret söylemleridir. Ülkemizde ve dünyanın çeşitli bölgelerinde, farklı dinlere yönelik çeşitli nefret söylemleriyle karşılaşmaktadır. Nüfusun büyük bir kısmının Müslümanlardan oluştuğu Türkiye’de, diğer dinlere yönelik nefret söylemlerinin yanı sıra, egemen konumda olan Sünni mezhebi dışında kalan mezheplere, özellikle Alevilik mezhebine yönelik nefret içerikli söylemler üretilmektedir (Binark ve Çomu, 2012). Türkiye’de, bu tür nefret söylemlerinin nefret suçlarına dönüşmüş örnekleri, ne yazık ki oldukça fazladır. Örneğin, Sivas ve Kahramanmaraş olayları veya Malatya Zirve Kitapevi baskını, inanç ve mezhep temelli nefret söylemlerinin nefret suçuna dönüşmüş örnekleri arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2013: 51).

Diğer yandan, dünyanın çeşitli bölgelerinde, özellikle anti-semitist ve anti-atteist söylemlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Bununla birlikte, inanç ve mezhep temelli nefret söylemlerinin sıklıkla görüldüğü bir diğer başlık ise, İslamofobidir. Kelime anlamı olarak “İslam korkusu” şeklinde tanımlanabilecek İslamofobi, ilk kez Amerika’da yaşanan 11 Eylül İkiz Kule saldırılarının ardından gündeme gelmiştir. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri ve çeşitli Avrupa ülkelerinde, İslam karşıtı söylemler meydana gelmekte ve kimi zaman bu söylemlerin nefret suçlarına dönüşen örnekleriyle karşılaşmaktadır (Yılmaz, 2013: 55).

1.3.6.4. Engellilere ve Çeşitli Hastalıklara Yönelik Nefret Söylemi

Zihinsel ya da fiziksel engelli veya çeşitli hastalıklara sahip bireylere yönelik olarak üretilen nefret söylemleridir. Bu tür nefret söylemleri sosyal veya ekonomik sebeplere bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi; tamamen bağımsız bir nedenle de ortaya çıkabilmektedir (Binark ve Çomu, 2012). Toplumsal yaşamda ayrımcılık ve ötekileştirmeye ve dolayısıyla nefrete maruz kalan, gündelik yaşamlarının her aşamasında insan hakları ihlaliyle karşı karşıya olan gruplardan birisi, HIV pozitif bireylerdir. Türkçe karşılığı “İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü” olan HIV, bir sağlık

sorunu olmasına rağmen; toplumsal yaşamda kanıksanan inançlar sebebiyle ahlaki bir durum olarak, diğer bir deyişle, “ahlaksızlık” olarak nitelendirilmekte ve bu virüsü taşıyan bireyler, nefret söyleminin hedefi olmaktadır (Köylü, 2012: 326-332).

HIV Pozitif bireylerin medyada maruz kaldığı durumu İnceoğlu şu sözlerle özetlemektedir: “HIV ve AIDS, haberlerde, suç ve ahlaksızlık ekseninde, tedavisi mümkün olmayan birer hastalık olarak sunuluyor ve HIV ile yaşayanlar tehlikeli, hastalıklı, günahkar, sapkın ve kötü bireyler olarak ötekileştiriliyor” (İnceoğlu, 2012: 19-20). Diğer yandan, AIDS dışında pek çok hastalık ve engel dolayısıyla da bireyler nefret söylemlerine maruz kalmaktadır. Örneğin, fiziksel engeli dolayısıyla nefret söylemine ve nefret suçuna maruz kalan CHP eski milletvekili Şafak Pavey, İstanbul’da otopark mafyası olduğu belirtilen bir grup tarafından dövülmüş, protez kol ve bacakları etrafa fırlatılarak hastanelik edilmiştir. Bu saldırı ardından, şikayette bulunmak için karakola giden Pavey, bir polis memuru tarafından: “sakat insansın gece vakti ne işin var dışarıda” denilerek nefret söylemine maruz kalmıştır (Ataman ve Cengiz, 2009: 10).

1.3.6.5. Cinsel Kimlik Temelli Nefret Söylemi

Toplumsal yapıda esas olarak benimsenen heteroseksüel cinsel kimlik dışındaki cinsel kimlikleri hedef alan nefret içerikli söylemlerdir. Günümüzde LGBTT (lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve travesti) ismi altında örgütlenen bireyleri hedef almaktadır. Cinsel kimlikleri nedeniyle bireyleri “sapkın” olarak etiketleyen homofobik nefret söylemleri, toplumda çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. LGBTT bireyler, ait oldukları grup kimliği nedeniyle açık ve kasıtlı nefret söylemlerine maruz kalmaktadırlar. Diğer yandan, çoğu zaman bu söylemlerin nefret suçlarına dönüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte, kimlik aidiyetleri sebebiyle günlük hayatlarında da sürekli bir ötekileştirme, aşağılama ve hakarete maruz kaldıkları görülmektedir (Vardal, 2015: 143).

LGBTT bireylere yönelik nefret dolu tutum ve davranışlar, bireylerin toplumsallaşma sürecinde karşılaştığı yargı ve kalıplara göre şekillenmektedir. Diğer bir deyişle, eşcinsellere yönelik nefret dolu yaklaşımlar doğuştan gelen davranışlar değil; öğrenilen davranışlardır. Aile, gelenek ve görenekler, eğitim ve dini değerlerin çeşitli etkilerde bulunduğu toplumsallaşma sürecinde medya da oldukça önemli bir rol

oynamaktadır (Kılıç, 2011: 148).Türkiye’de LGBTT bireylere yönelik saldırılar, çoğunlukla mağdurların yarattığı tahrik sonucunda meydana gelen “doğal eylemler” olarak medyada yer almaktadır (Göregenli, 2009: 53).

Ana akım medyada, çoğunlukla cinayet sonrası “haber değeri” taşıyabilen eşcinsel bireyler, “Gay cinayeti”, “Eşcinsel cinayeti”, “Travesti cinayeti” şeklinde atılan başlıklarla dolaylı şekilde de olsa suç unsuru olarak işaret edilmektedir. Bu tarz manşetlerle şiddeti magazinleştirerek sunan medya, örtülü bir şekilde cinsel eğilim ve suç arasında paralellik kurmakta ve örtük bir biçimde suçu meşrulaştırmaktadır (Vardal, 2015: 145). Oysa, Sevil Atasoy (2009: 57), “Cinsel ilişki teklif ettiği için öldürdüm” veya “Baştaki pazarlığa uymadı” gibi savunmaların çoğunlukla gerçeği yansıtmadığını belirterek, cinayetlerin ardında esas unsur olarak nefretin yattığını ifade etmektedir. Sözen’e (2009: 64) göre de lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylere yönelik nefret söylemleri, taciz, şiddet ve ayrımcılığın ardında, hegemonik erkeğin eşcinselliğe bakışı ve küçümsemesi yer almaktadır.

1.3.6.6. Kadına Yönelik veya Cinsiyetçilik Temelli Nefret Söylemi

Çalışmanın ana eksenini oluşturan kadınlara yönelik nefret söylemi, erkek egemen bakış açısıyla üretilen, kadın cinsiyetini ikinci konuma yerleştiren cinsiyetçi ifadeleri içermektedir (Binark ve Çomu, 2012). Erkek egemen toplum yapısında “öteki” olarak belirlenen kadının konumu; gelenekler, benimsemiş olduğu veya kendisine dayatılan ahlaki değerler ve toplumsal cinsiyet rolleri tarafından şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, öteki olarak konumlandırılan kadına yönelik değerlendirmede; onun erkek dünyasıyla kurduğu ilişki, cinselliği ve toplumsal durumu ölçüt kabul edilmektedir (Eroğlu, 2008: 49).

“Nefret söylemi, kendine hiyerarşik üstünlük atfeden kimliğin 'öteki' olarak tanımladığı kimliklere haddini bildirip toplumdaki ikincil statüsünü hatırlatmakla kalmaz; aynı zamanda egemen kimliğin öncelik ve imtiyazlarını pekiştirip, üstünlük duygusunu besler” (Yumul, 2013: 133). Bu çerçevede, nefret söylemi kadın-erkek ilişkilerinde hiyerarşik üstünlüğün devamını sağlamada en etkili araçlardan biri olmaktadır. Dolayısıyla, kadın cinsiyetine yönelik olarak aşağılayıcı ve cinsiyetçi

söylemler aracılığıyla kadınların toplumsal yapıdaki eşitsiz konumları yeniden üretilmektedir (Aygül, 2013: 25).

İnceoğlu'nun altını çizdiği gibi, “kadını araçsallaştıran bazen de yok sayan erkekçi egemen söylemler” (2017b: 144) şeklinde özetlenebilecek kadına yönelik nefret söylemleri, çoğu zaman nefret suçlarına dönüşmektedir. Şiddet, kadına yönelik nefret söyleminin bir sonraki aşamasıdır. Nefret söylemi, kadına yönelik şiddeti beslemekle beraber; şiddetin toplumsal alanda meşrulaşmasına da hizmet etmektedir. Nefret suçuna dönüşmemiş nefret söylemleri dahi şiddet içermekte, Yılmaz'ın ifade ettiği gibi, “içinde sözel bir şiddeti barındırmaktadır” (2013: 46). Fiziksel, cinsel, duygusal, ekonomik ve sözel olmak üzere her türlü şiddete maruz kalan kadınların, özellikle nefret söylemi bağlamında maruz kaldığı sözel şiddeti, Sözen şu sözlerle tanımlamaktadır:

Söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma veya kontrol etme amacı ile kullanılmasıdır. Kişinin kendisine veya değer verdiği konularda güvenini sarsmak, yaralamak amacıyla kişiye küçük düşürücü sözler söylemek, sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek, alay etmek, uygunsuz isimler takmak da hem sözel hem de duygusal şiddetin içinde yer alır (Sözen, 2009: 64).

Medyada Nefret Söylemi İzleme Projesi Ekibi'ne göre, kadınların giyim şekilleri sebebiyle taciz veya şiddete uğraması ve bu durumun meşrulaştırılması, nefret söyleminin en açık örneklerinden birisidir (www.sivilsayfalar.org, 2018). Bu çerçevede, 11 Şubat 2015 tarihinde, Mersin'de tacize uğrayarak öldürülen Özgecan Aslan'ın haberlere konu olmasının ardından, Nihat Doğan'ın sosyal medya üzerinden paylaştığı, “Siz de mini eteği giyip soyunup laik sistemin ahlaksızlaştırdığı sapıklar tarafından tacize uğrayınca da bas bas bağırmayacaksınız” şeklindeki yorumu, nefret suçuna tahrik olarak değerlendirilmelidir (www.ntv.com.tr, 2018).

Kadına yönelik nefret söylemi ve suçu kapsamında değerlendirilebilecek yakın tarihli örneklerden bir diğeri, 12 Eylül 2016 tarihinde bir otobüste gerçekleşen Ayşegül Terzi'nin uğradığı saldırıdır. Fail, saldırıyı Ayşegül Terzi'nin giyimi, özellikle şortunun kısıklığı gerekçesiyle işlediğini kabul etmiştir. Öte yandan, failin duruşmadaki sözleri kadına yönelik nefret içeren bu suçun çok daha derinlere vardığına işaret etmektedir: “Ayıptır diye söylemeyecektim ama otururken iç çamaşırı görünüyordu. Devletimizin kırmızı çizgisini bilmek istiyorum. Burası Türkiye ve burası bir İslam ülkesi. Zaten

gayrimüslim oldukları anlaşılmıştır. Beni tahrik ettiler. İlaçları alamamanın etkisi de vardır” (tr.sputniknews.com, 2018).

Kadına yönelik nefret söylemi ve suçu kapsamında değerlendirdiğimiz bu örnek olay ne yazık ki nefret suçu olarak değerlendirilmemiştir. Fail’in “İnanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme”, “Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama”, “Kasten yaralama” ve “Hakaret” suçlarından (www.haberler.com, 2018) hüküm giymiş olmasına rağmen, nefret suçu ve söylemi kapsamında bir değerlendirme yapılmamış olması, ülkemizde bu konuda daha ayrıntılı bir çalışma yürütülmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, İnceoğlu’nun altını çizdiği gibi, “Dekolte giydi diye taciz/tecavüz edilebilir kategorisine sokulan veya belediye otobüsüne şortlu bindi diye yumruklanan ve aşağılanan bir kadının mağduriyeti ile başörtülü kadınlarımızın mağduriyetinin temelinde yatan, aynı patolojik zihniyet” (İnceoğlu, 2012: 20). Kadınları belirli kalıplar içerisine yerleştiren, belirli roller çerçevesine hapseden, makul olan ve makul olmayan şeklinde bir ayrıma varan bu zihniyet, cinsiyet eşitsizliğine dayanan ataerkil zihniyettir. Bu bağlamda, kadına yönelik nefret söyleminin zihinsel aralanını daha iyi analiz edebilmek amacıyla, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde toplumsal cinsiyet rolleri ve medyada bu rollerin inşası ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Fakat, çalışmamızın ana konusunun yeni medya ortamında kadına yönelik haberler olması sebebiyle, öncelikle yeni medyaya yakından bakmak yerinde olacaktır.

2. YENİ MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ VE KADINA YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİNİN TOPLUMSAL KÖKENLERİ

2.1. YENİ MEDYADA NEFRET SÖYLEMİ

Her yeni iletişim teknolojisi dönemi için yeni olarak kabul edilmektedir. William Mayer'in de ifade ettiği gibi, 1920'li yıllarda radyo, 1950'lerde ise televizyon için yeni medya kavramını kullanmak mümkündür. Ancak "yeni medya" kavramı, daha çok 1970'lerde yaşanan teknolojik ve bilimsel yeniliklerle beraber, enformasyonu yaratmanın, aktarmanın ve saklamanın yeni metotlarının, geniş kitlelere ulaşmasını ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Mayer, 1994 yılında bireysel bilgisayarlar, video kaydediciler, teleteks, araba telefonları, video disk, kompakt disk, satalit, modemler, elektronik posta ve interaktif televizyon gibi araçları yeni medya olarak sınıflandırmıştır. Ancak, günümüzde araba telefonları, teleteks gibi teknolojik araçlar kullanılmamaktadır. Bu durum, "yeni" olarak nitelendirilen teknolojilerin çok hızlı bir değişim içerisinde bulunduğunu gözler önüne sermektedir (akt. Çetin, 2015: 63).

Yeni medya konusunda pek çok sosyal bilimci daha çok teknolojik gelişmelere odaklanarak konuya olumlu perspektiften yaklaşırken; pek çokları ise teknolojilerin toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarını da dikkate alarak eleştirel perspektifle yeni medyayı değerlendirmektedir. Yeni medyaya olumlu perspektiften yaklaşan kuramcılar; internetin gündelik yaşama girmesiyle birlikte, bireylerin farklı süreçlere dahil olabildiği, zamansal ve mekânsal farklılıkların iletişimde bir sorun olmaktan çıktığı, hızla küreselleşen bir toplum düzenine geçildiğine vurgu yapmaktadırlar. Diğer yandan, konuya eleştirel perspektiften bakan kuramcılar ise, yeni medyanın sunduğu etkileşim özelliğinin gerçek bir katılım sunmadığı, olumlu gibi görünen pek çok sürecin aslında denetim ve gözetim sorunlarını normalleştirdiğinin altını çizmektedirler. Özellikle demokratikleşme konusunda bireylere bir özgürlük alanı sunduğu iddia edilen internetin, aslında nefret söylemlerine zemin hazırladığına dikkat çekilmektedir (Çakır, 2015: 14).

Nefret söylemlerinin temelinde; cinsiyetçilik, ayrımcılık, önyargılar, farklı cinsel yönelimlere tahammülsüzlük ve ırkçılık gibi unsurlar bulunmaktadır. Dolayısıyla

nefret söylemleri; bireyleri veya grupları, ırkları, etnik kökenleri, dinleri, toplumsal cinsiyetleri, bireysel yetersizlikleri ve cinsel yönelimleri hedef alan nefret içerikli söylemlerdir. Bununla birlikte, temelini günlük hayatın içinden alan, dilsel pratiklere dayanan nefret söylemlerinin yaygınlaştırılma ortamları, en az bu içerikler kadar önem taşımaktadır. Geleneksel ve yeni medya ortamlarının nefreti yaygınlaştırma ve sıradanlaştırma gücü yadsınamaz niteliktedir (Binark, 2010: 23-25).

Özellikle yeni medyanın sahip olduğu özellikler nedeniyle, medyada nefretin görünürlüğü her geçen gün daha çok artmaktadır. Bu bağlamda, çalışmaya ışık tutması açısından öncelikle medyada nefret söylemlerine genel hatlarıyla değinmek yerinde olacaktır. Ardından, yeni medyada nefret söylemine geçmeden önce yeni medyanın temel nitelikleri ve geleneksel habercilik anlayışında meydana getirdiği değişiklikleri incelemek çalışmanın temel hedefi açısından yol gösterici olacaktır.

2.1.1. Medya ve Nefret Söylemi

Stuart Hall'a göre, iletişim kurumları ve ilişkileri toplumsal yapıyı tanımlamakta ve inşa etmektedir. Siyasal alanın inşasına yardım etmekle birlikte, ekonomik ilişkileri dolaylılamaktadır. Aynı zamanda çağdaş endüstriyel sistem içinde maddi bir güç şeklini alan iletişim, teknolojik olanı tanımlamakta; aynı zamanda kültürel olana hükmetmektedir. İçinde bulunduğu toplumsal ilişkileri doğrudan veya dolaylı bir şekilde yansıtmaktadır. Bu ilişkilerin inşasına yardım etmekle birlikte, aslında onların işleyişine içseldir (Hall, 1997: 83-84). Dolayısıyla medyayı, toplumsal yaşamdan bağımsız bir yapı gibi ele almak mümkün değildir. Medyanın en önemli işlevi: “anlamın toplumsal inşasında üstlendiği ideolojik işlev”dir (Aygül, 2013: 36).

Medya, toplumsal süreçte başat ideolojinin yeniden üretildiği ve hegemonyanın sağlamlaştırıldığı bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır (İnceoğlu ve Çoban, 2014a: 8). Devletin en önemli ideolojik aygıtı olan medya, aynı zamanda en önemli hegemonik araçtır. Medya kullandığı söylem aracılığıyla, bireyleri “ortak duyu”da buluşturabilecek bilişsel anlam haritalarının oluşmasını sağlamakta ve dolayısıyla egemen güçler tarafından vazgeçilemeyen “bir rıza üretim aracı” olarak kullanılmaktadır (Aygül, 2013: 72).

Çınar'a göre, “Söylem, hegemonyayı kuran, meşrulaştıran, o hegemonyaya yönelik toplumsal rızayı üreten, doğruyu ve yanlış, iyiyi, kötüyü toplumsal kavramlar olarak belirleyen ve bu kavramları ideolojik birer nosyon olarak toplumsal normlar biçiminde yerleştiren bir şemsiyedir” (2013: 138). Bu bağlamda medya, söylemlerin yanı sıra, söylemlerin oluşumunda temel rol oynayan ideolojilerin de bireyler tarafından içselleştirilmesini sağlayan önemli bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, medya aracılığıyla topluma aktarılan ideolojiler, bireylere yönelik tutumları etkilemektedir (Göregenli, 2013b: 59). Diğer bir deyişle, nefret söylemi olgusunun bireysellikten çıkarılıp toplumsal bir yapıya bürünmesinde, medya kilit bir rol oynamaktadır.

Toplumsal algılarımızı şekillendirme konusunda en önemli araçlardan biri olan medya, Alğan ve Şensever’in (2010: 17) vurguladığı gibi, “Nefret suçlarına yol açan ayrımcılığı oluşturan ve besleyen önyargıların, kısaca nefret söyleminin oluşmasında ve yaygınlaştırılmasında en etkili araçlardan biri olabilmektedir.” Medyada nefret söylemi iki farklı boyutta karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak, söz konusu birey veya gruba yönelik aşağılayıcı ve hakaret içeren sözlerin kullanılması; ikinci olarak tahrik ve teşvik edici nitelikte içeriklerin kullanılmasıdır. Medyada yer alan nefret söylemleri, suça teşvik etmese dahi, nefret suçunun oluşmasına zemin hazırlayabilme potansiyeline sahiptir (Karaköse, 2011). Medya konusunda esas nokta, toplumsal yaşamda var olan ayrımcılık ve nefret söyleminin medya aracılığıyla pekiştirilmesidir (Çelenk, 2010a: 216).

Ayrımcılık, hiyerarşik bir toplumsal örgüt düzenine dayanmaktadır. Söz konusu hiyerarşinin, aşağıda ve yukarıda konumlandırılanlar açısından doğallaştırılabilmesi için, ayrımcı söylemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Hiyerarşiyi meşrulaştırmaya ilişkin söylemler, günlük yaşamda ayrımcılıkların doğallaşması oranında sıradanlaşmaktadır. Bu bağlamda, özellikle haberler aracılığıyla, seçilen dil dolayısıyla medyada, ayrımcılığa uğrayan gruplara yönelik önyargı ve stereotipler pekiştirilmektedir. Ayrımcılığa uğrayan birey ya da grup üyelerinin maruz kaldıkları olumsuz olaylar, çoğunlukla gerçeğin çarpıtılması yoluyla önemsizleştirilmekte;

mağduriyet, mağdur tarafından hak edilen doğal bir sonuç gibi sunulmakta ve dolayısıyla mağdur değersizleştirilmektedir (Göregenli, 2012b: 252).

Medyada temsil düzeyinde bir ayrımcılık söz konusudur. Medyada, söylemler, sözel ve görsel sunumlar aracılığıyla, bazı kişi veya grupların dışlanmaları ya da dışlanmalarına aracılık edilmesi yoluyla ayrımcılık üretilmektedir. Bu bağlamda, medyada sınırlı bir ayrımcılık karşımıza çıkmaktadır. Çünkü, medyanın gerçeklikle bağı onu yorumlamak ve simgesel anlamda yeniden üretmekle sınırlıdır. Ancak, burada şöyle bir paradoks ortaya çıkmaktadır: Medya bireylerin cinsiyetleri, ten renkleri, ırkları veya inançları nedeniyle öldürülmelerine, fiziksel veya duygusal şiddete maruz kalmalarına doğrudan yol açmasa dahi bu duruma aracılık etmekte ve zemin hazırlayabilmektedir. Ayrıca, medyada söylemlerin ve yorumların çok hızlı bir şekilde dolaşıma giriyor olması nedeniyle, söz konusu ayrımcılığın ve nefretin toplumun tüm kesimlerine taşınması mümkün hale gelmektedir (Çelenk, 2010a: 222).

Medyada nefret söylemleri, özellikle haber metinleri aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır. Medyada, nefret suçları kapsamında değerlendirilebilecek eylemleri haberleştirirken; başvuru dil ve kurbanların veya olayın sunulma biçimi; söz konusu eylemi meşrulaştırmaya ve suçun temel sebeplerini gizlemeye neden olabilmektedir (Alğan ve Şensever, 2010:17-18). Çünkü medyada, ayrımcılığa maruz kalan grupların uğradığı haksızlık ve ayrımcılık çoğu zaman kullanılan dil aracılığıyla gizlenmekte ve sorumluluk ayrımcılığa uğrayanlara yüklenmektedir (Göregenli, 2012b: 250). Bununla birlikte, haberlerin diğer medya metinlerinden çok daha etkili oluşunu Çınar şu sözlerle özetlemektedir: “Gruplarla ilgili kalıpyargıların ve önyargıların ortaya çıkmasında, haber dışındaki medya içeriğinin çok büyük bir rolü olmasına rağmen, ‘haber’de yer verilmesi, bir biçimde bu bilgilerin teyit edilmesi, ‘bilgi’ye dönüşmesi anlamını taşır” (Çınar, 2013: 142).

2007 yılında gazeteci Hrant Dink’in öldürülmesi, medya aracılığıyla yayılan nefret söylemlerinin, nefret suçlarına nasıl dönüşebileceğinin en önemli örneklerinden biri olarak Türkiye tarihinde yer almaktadır. Inceoğlu ve Sözeri, Hrant Dink’in ölümüne giden süreçte yayınlanan bazı gazete başlıklarını ve köşe yazılarını inceledikleri “Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: Ya sev ya terk et ya da...” isimli çalışmada,

medyanın rolünü şu sözlerle özetlemektedir (2012: 26): “Medya bu cinayete giden süreçte Dink’i hedef göstermiş, etiketlemiş, ötekileştirmiş ve yalnızlaştırmıştır.” Olayın faili Ogün Samast’ın, mahkemeye yazdığı mektupta yer verdiği şu cümleler de bu görüşü kanıtlar niteliktedir: “Ben suçlu değilim. Suçlu olan Dink’i vatan haini gibi gösteren manşetlerdir” (m.bianet.org, 2018).

Bu örnekten de görülebileceği gibi, haberler çoğunlukla, ayrımcı, önyargılı ve taraflı bir dil kullanılarak üretilmektedir. Özellikle, manşetlerde ve başlıklarda kullanılan ayrımcı dil, toplumda ayrımcı duyguları ve önyargıları tetiklemekte ve kalıpyargıları güçlendiren bir araç olarak işlev görmektedir (Karaduman ve Akbulutgiller, 2015: 379). Bununla birlikte, manşet veya sürmanşetlerde yer verilen nefret söylemlerinin, giderek satır aralarına ve köşe yazılarına doğru kaydığı görülmektedir (Alğan ve Şensever, 2010: 34). Dolayısıyla haber metinlerinde yer verilen nefret içerikli ifadeler, doğrudan kullanılabilirliği gibi; benzetmeler ve göndermeler aracılığıyla ima yoluyla da karşımıza çıkabilmektedir (Sekman, 2015: 29). Özellikle yeni medyada sansasyonel haber anlayışının ağırlıklı olması, tıklanma ve kar etme mantığı nedeniyle, nefret söylemi çok sık karşımıza çıkmaktadır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, medyanın bireysel, toplumsal ve politik yaşamda var olan ayrımcılığı pekiştirerek, öteki olarak konumlandırılan gruplara yüklenen nosyonların devam ettirilmesi ve normalleştirilmesindeki rolü yadsınamaz. Ana akım medyanın nefret söylemini kullanarak, nefret suçuna ortam hazırladığı kabul edilen bir gerçektir (İnceoğlu ve Çoban, 2014b: 78). Bu noktada değinilmesi gereken diğer bir konu, yeni medyada nefret söylemleridir. Özellikle nefret söyleminin odak noktasında bulunan grupların maruz kaldıkları söylemler, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı özellikler dolayısıyla, çok daha hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Bu bağlamda, yeni medyanın sahip olduğu temel özellikler ve yaklaşımlar ışığında yeni medyada nefret söylemlerini incelemek yerinde olacaktır.

2.1.2. Kavram Olarak Yeni Medya

İçinde yaşadığımız dönemde enformasyon iletişim teknolojileri büyük bir hızla gelişim göstermektedir. Teknolojide yaşanan bu hızlı değişim, günlük hayatı da

derinden etkilemekte ve medya araçları arasında “eski” ve “yeni” ayrımının yaratılmasına neden olmaktadır. Aydoğan ve Kırık’ın (2012: 59) altını çizdiği gibi: “Kitle iletişim araçlarının bilgisayar ve internet tabanlı bir hal almasıyla birlikte bu teknolojilere yeni sıfatı verilmiştir.” Tarih boyunca, toplumsal yaşamı derinden etkileyen pek çok gelişme toplumsal yapıda devrimci etkiler yaratmıştır. 14. yy’da basının ortaya çıkması ile kültürel iletişimin dağıtım basamağı değişirken; 19. yy’da fotoğrafın icadıyla kültürel iletişimin türü değişmiştir. Oysa, içinde bulunduğumuz “yeni medya” çağında duran görüntü, hareketli görüntü, ses, metin gibi farklı unsurların bir arada kullanılmasıyla; iletişimin oluşturulma, saklanma ve dağıtımını gibi tüm aşamaları değişmiştir (Başlar, 2013: 4).

Yeni medya çağı üzerine çalışan ilk kuramcılar arasında yer alan Mark Poster, 20. yy’ın sonlarında gelişmiş kapitalist ülkelerde iletişim araçlarının geçirdiği dönüşümle yeni medya çağının başladığını ifade etmektedir. Poster, kapitalist düzen ile yeni medya arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Geleneksel medyanın hakim olduğu dönemi 1. Medya Çağı olarak tanımlayan Poster, bu çağın azınlığın çoğunluğa yöneldiği, tek yönlü, merkezi, devlet müdahalesine açık olduğunu belirtmiş ve katılımcıların pasif bir kitle özelliği taşıdığını ifade etmiştir. 2. Medya Çağı’nın ise; etkileşimin ön planda olduğu, merkezi olmayan, çoğunluğun çoğunlukla iletişime geçebildiği çift ve çok yönlü iletişime dayalı, devlet denetiminden uzak ve demokratik bir özellik taşıdığını dikkat çekmiştir (Aydoğan ve Akyüz, 2010). Timisi yeni medyayı şu sözlerle değerlendirmektedir:

Teknolojik devrimin öznesini oluşturan iletişim alt yapısında meydana gelen değişimler, iletişim teknolojilerinin zamansal olarak eski ve yeni ayrımları içinde sıralanmasına neden olmuştur. Kimi yazarların 1960’lardan itibaren iletişim alanındaki dönüşümleri üçüncü büyük devrim (Toffler, 1981), kimilerinin ise ikinci medya çağı (Poster, 1988) olarak adlandırdığı gelişmeler, iletişim teknolojilerini kullanım boyutu, sunulan içerik ve teknolojinin olanakları açısından değerlendirmekte ve yeni sıfatını bir önceki teknolojiyle karşılaştırma içinde vermektedir (Timisi, 2003: 80).

2000’li yılların “Yeni Medya Çağı” olarak adlandırılmasının en temel sebebi, teknolojik gelişmelerin bireyleri yönlendiriyor olmasıdır. Bununla birlikte, küreselleşme ve uluslararası şirketler yeni medyanın gelişimine hız kazandıran diğer önemli unsurlardır (Aydoğan ve Kırık, 2012: 60-61). Lister vd’e göre (2009: 10-12)

modernizmden postmodernizme geçiş, jeopolitik güçlerin merkezsizleşmesi, küreselleşme süreçlerinin yoğunlaşması ve Batı’da Sanayi Çağı’nın Bilgi Çağı’na dönüşmesi yeni medya döneminin ortaya çıkmasında rol alan toplumsal, kültürel ve ekonomik etkenlerdir. Lister vd’e göre yeni medyayı, toplumsal, kültürel, ekonomik yaşamda ve teknoloji alanında meydana gelen bu değişimlerin hem nedeni hem de sonucu olarak nitelemek mümkündür.

Yeni medya üzerine çalışmalar yapan pek çok kuramcı farklı kriterler kullanarak yeni medyayı tanımlamaktadır. Birçok kuramcı tarafından yeni medyanın teknolojik özelliklerine vurgu yapılırken, pek çokları tarafından yeni medya geleneksel medya ile ilişkilendirilmiştir. Williams vd’ne göre, yeni medya yeni hizmetler sunmakla birlikte var olan hizmetleri geliştiren bilgisayar ve telekomünikasyon uygulamalarıdır. Negroponte ise yeni medyayı gelenekselden farklı kılan en önemli özelliği, “fiziksel atomların yerine sayısal bitlerin iletimi” şeklinde ifade etmektedir (Aktaş, 2007: 107-108).

Yeni medyayı kitle iletişim araçları bağlamında ele alan Törenli, yeni medyayı, “Geleneksel iletişim araçlarından farklı olan sayısal televizyon, internet, GSM, WAP, GPRS, CD, VCD, DVD, interaktif CD, iki katmanlı DVD, Blu-Ray teknolojisi, mobil sistemler ve benzeri sayısal teknolojilerin tümüne verilen genel bir isim” şeklinde tanımlamaktadır (akt. Kırık, 2010: 83). Mişçi ise yeni medyayı, “Gelişen bilgisayar teknolojisiyle geleneksel mecraların çok yönlü ve sayısal mecralara dönüşmesi ve bununla birlikte gelişen etkileşimli medya alternatifleri” şeklinde değerlendirmektedir (akt. Kırık, 2010: 84).

Yengin ise yeni iletişim ortamlarını, “Dijital kodlama sistemine temellenen hipermetinsel ve modülerlik özelliklerini taşıyan yüksek hızda etkileşimin gerçekleştiği (bireylerin aktif olduğu) ileticim araçları” şeklinde tanımlamaktadır (Yengin’den akt Turan, 2014: 103). Yeni medyanın en temel yapısal özelliği dijital iletişime dayalı olmasıdır (Yılmaz Sert, 2014: 285). Manovich’e göre de, “Yeni medya, özel kültürel bir yazılım tarafından kontrol edilen dijital veridir” (Manovich, 2014: 166). Şakı Aydın ise yeni medyanın bilgisayar tabanlı işlemleri ve iletişim araçlarına ait

nitelikleri bünyesinde barındıran melez bir yapı olduğunu altını çizmektedir (Şakı Aydın, 2011: 105).

Thompson ise yeni medyayı, “Bilgi işlem teknolojisi aracılığıyla yetenekleri artmış, kullanımı kolaylaşmış veya olası genişletilebilirlik potansiyelini bünyesinde barındıran iletişim araçları” (akt. Kırık, 2010: 83) şeklinde tanımlamaktadır. Thompson yeni medyanın sürekli bir devinim içerisinde olduğunu vurgulayarak yeni medyanın günümüz teknolojileri ile sınırlandırılmayacağına işaret etmektedir. Yeni kavramı sabit bir tanım olmaması nedeniyle her teknoloji bir eskisine göre yenidir. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken hususu Altunay şu sözlerle özetlemektedir: “Yeni medya kavramı sadece eski ile yeni arasındaki farkı ortaya koymakla kalmaz, aynı zamanda geleneksel medya ile arasında yapılan farklılıkları, daha önce olmayan toplumsal kullanım biçimlerini ve bu kullanım biçimlerinden ortaya çıkan yeni toplum-medya ilişkisini ifade eder” (Altunay, 2015: 411). Bu bağlamda, yeni medyanın temel özelliklerine ve toplumsal yapıda yaşanan gelişmelere yakından bakmak yerinde olacaktır.

2.1.3. Temel Özellikleriyle Yeni Medya

Rogers, yeni medyanın etkileşim, kitlesizleştirme ve eşzamansızlık olmak üzere üç temel özelliğinin onu geleneksel teknolojilerden ayırdığını ifade etmektedir (akt. Geray, 2003: 18-19). İletişim ve etkileşim sürecinde kaynağın alıcı, alıcının ise kaynak durumuna gelmesi olarak özetlenebilecek etkileşim, geleneksel medya teknolojilerinden ayırt edilebilecek temel farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medya ortamında izleyici ve okuyucu mektupları ya da telefonları ile kısıtlı bir etkileşim söz konusu olmakla birlikte, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı etkileşim özelliği, geleneksel medya ortamına oranla bazı farklılıklar taşımaktadır. Örneğin, geleneksel medya ortamında canlı müzik isteklerine yer veren radyo yayınları sırasında etkileşime olanak veren, telefon gibi başka bir araçtır. Oysa, internet alt yapısına dayanan yeni medya teknolojilerinin sağladığı etkileşim tek bir araç yardımıyla alıcının verici, vericinin ise alıcı konumuna geçmesine imkan tanımaktadır (Geray, 2003: 17-18).

Dolayısıyla geleneksel medya ortamında alıcı ve verici arasında meydana gelen iletişim, doğrudan tek bir iletişim kanalı üzerinden gerçekleşmemektedir. Öztürk'ün ifade ettiği gibi, geleneksel medya “monolojik” bir iletişime izin verirken; yeni medya daha diyalogik bir iletişime imkan vermektedir. Diğer yandan Öztürk, telgraf ve telefon gibi geleneksel iletişim araçlarının iki yönlü bir etkileşime imkan verdiğini belirtmekte; ancak yeni medyanın bu araçlardan farklı olarak metin, ses, görüntü ve sayıları birleştirdiğinin altını çizmektedir (2010: 123). Özetle, Geray'ın ifade ettiği gibi, “İletişim sürecine bu amaç için katılmış teknik düzenlemeler yardımıyla alıcının, verici olabilmesi veya kaynağın mesaj üzerindeki kontrolünü arttırabilmesi etkileşimdir” (2003: 18).

İletişimde zamansal ve mekânsal karşılıklılık ve çok katmanlılık olanağı sunan etkileşim özelliğini Andrew Dewdney ve Peter Ride şu şekilde değerlendirmektedir: “Etkileşimsellik, kullanıcı-türevli içerik üretimine olanak sağlar; etkileşimsellik kullanıcı arayüzünün tasarımında temel kavramlardır; etkileşimsellik, önceden tanımlanmış ve birbirine bağlanmış linkler ve yazılımlar arasında ve içindeki seçeneklerde gerçekleşir; etkileşimsellik, arayüzde birçok kişinin karşılıklı eylemesine ve katılımına olanak tanır” (akt. Binark, 2009). Bu bağlamda, geleneksel medya ortamında pasif konumda olan kullanıcı, yeni medya teknolojileriyle aktif konuma geçmektedir. Yeni medya teknolojilerinin bir diğer temel özelliği, kitle iletişim teknolojilerinin aksine, tek tek bireylere yönelik özel mesaj dağıtımına olanak vermesidir (Geray, 2003: 18).

Yeni medya, Aydoğan ve Kırık'ın da altını çizdiği gibi, “Büyük bir kullanıcı grubu içinde her bireyle özel mesaj değişimi yapılabilmesini sağlayacak kadar kitlesizleştirici olabilmektedir” (2012: 60). Yeni medyanın kitlesizleştirme özelliği, bilgisayar tabanlı medya özelliğinden kaynaklanmaktadır (Yanık, 2016: 902). Yeni medya kullanıcıları, içinde buldukları kitlesizleştirme çağında, geniş bir medya alanında kendi seçimlerini yapabilmektedir. Bir örnekle açıklamak gerekirse, yazılı basında gazete okumak isteyen okuyucu, gazetenin tamamını okumak istemese dahi gazetenin tamamı için ücret ödemektedir, ancak gazetenin çevrimiçi haber sitesinden bu haberlere ulaşmak isteyen okuyucu, sadece kendi ilgi alanına hitap eden haberleri seçme

imkanına sahiptir. “Diğer bir ifadeyle kitlesizleştirme geniş bir seçenek menüsünden internet kullanıcısının seçim yapabilme yeteneğidir” (Bilnur ve Balcı, 2011: 77-78).

Rogers’ın yeni medyanın temel özelliği olarak ifade ettiği bir diğer özellik ise eşzamansız olabilmeye kapasitesidir. Bir diğer deyişle, yeni iletişim teknolojilerinin temel farklarından biri, alıcı ve kaynak arasındaki aynı andalık gerekliliğinin ortadan kalkmasıdır. Eşzamansızlık özelliği ile, birey kendisi için uygun zamanda mesaj gönderebilmekte ve alabilmektedir (Geray, 2003: 19). Yeni medya ortamında kullanıcı, iletişimi istediği zaman başlatabilme, bitirebilme ya da dondurabilme imkanına sahiptir. Bu bağlamda kullanıcılar hem mekan hem de zaman üzerinde denetim kurabilmektedir (Öztürk, 2010: 123). Dolayısıyla Atabek’in ifade ettiği gibi yeni medya teknolojileri hem “eşanlı” hem de “başka-anlı” bir medya imkanı sunmaktadır (Atabek, 2003: 69).

Yeni iletişim teknolojilerinin temel niteliklerin bünyesinde barındıran hizmetlere örnek olarak e-posta mesajlarını vermek mümkündür. Çünkü, e-posta mesajları yoluyla alıcı kaynak durumuna geçebilmekte; kaynak, mesajı milyonlarca kişiye ya da sadece birine gönderebilmekte ve kullanıcılar, mesajları farklı zamanlarda alabilmektedir (Geray, 2003: 19). Bununla birlikte cep telefonları ve bilgisayarlar ile gazete okunabilmesi bu haberlere yorum yapılabilmesi veya çekilen fotoğrafların sosyal ağlarda paylaşılabilmesi yeni medyanın gündelik yaşam pratikleri arasındadır (Aydoğan ve Kırık, 2012: 61).

Yeni medya üzerine çalışmalar yürüten Abraham, Arterton ve arkadaşları ise yeni medyanın özelliklerini; Ulaşılan enformasyon miktarındaki artış, iletişimde yaşanan hız, etkileşim imanın artışı, kitlesel yayıncılıktan dar yayıncılığa geçiş, alıcı kontrolü ve medyanın ademi-merkezileşmesi olmak üzere altı ana başlık altında incelemişlerdir (akt. Timisi, 2003: 83-85) :

1- Ulaşılan enformasyon miktarında artış: Abraham, Arterton ve arkadaşlarına göre yeni iletişim teknolojileri ile yaşanan en önemli değişim, enformasyon miktarında yaşanan artıştır. Yeni iletişim araçları bilgiye erişimi kolaylaştırmış ve bilgiye erişmede yeni araçlar ortaya çıkarmıştır. Özellikle, yeni medyanın alt yapısını oluşturan internet, günümüzde sanal kütüphanelere dönüşerek bilgiye erişmedeki mekansal zorlukları

ortadan kaldırmıştır. İletişim kanallarındaki artış, enformasyona olan talebi de arttırmakta ve yeni enformasyon yaratılmasına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte tek kanallı yayıncılıktan kablolu ve uydu yayıncılığına geçiş, enformasyona olan talebi arttırmış ve enformasyon sektörü yaratılmıştır.

2- İletişimde yaşanan hız: Yeni medya teknolojileri ile enformasyona ulaşmada zamansal ve mekansal zorluklar ortadan kaldırılmıştır. Hem enformasyon toplayan ve dağıtan iletişim kurumları açısından hem de bireylerin bilgiye ulaşma kapasiteleri açısından yeni medya teknolojileri zamanda oldukça tasarruf sağlamaktadır. Özellikle uydu yayıncılığına geçilmesiyle birlikte, dünyanın her yerinden enformasyona ulaşmak ve haberleri izlemek mümkün hale gelmiştir.

3- Alıcı kontrolü: Enformasyonun demokratikleşmesi olarak da nitelendirilen bu özellik, yeni medya araçları ile bireylerin sunulan enformasyon üzerinde özgür bir seçim hakları olduğuna işaret etmektedir. Yeni medya kanallarında sadece verilen enformasyona ulaşmak söz konusuysen; yeni iletişim teknolojileri bu sınırlılığı ortadan kaldırmış ve denetimin kullanıcılara geçmesine olanak vermiştir. Kullanıcının denetiminin artması; izleyicinin çeşitli kanallar arasında seçim yapma şansını arttırmakta, hangi kanaldan hangi enformasyona ulaşacağına ayırdında olan kullanıcı araç seçiminde özgür bırakılmakta ve etkileşim olanağı tanıyan yeni medya ile kullanıcı doğrudan kendi bilgilerini iletişim kanallarına yükleme imkanı bulmaktadır.

4- Kitlesele yayıncılıktan dar yayıncılığa: Geleneksel medya tek bir iletişim kanalından tüm kitlelere yönelik yayıncılık anlayışına dayanmaktadır. Ancak, yeni iletişim teknolojileri bu alandaki sınırlandırmaları kaldırarak, dar yayıncılık anlayışını geliştirmiştir. Televizyon gibi kitlesele yayıncılık yapan araçların aksine, yeni iletişim ortamları ile daha dar grupların ihtiyaç ve özelliklerine göre yayıncılık yapılabilmektedir.

5- Medyanın merkezsizleşmesi (Sahiplik ve kontrol sorunu): Geleneksel medya ortamına, içerik ve sahiplik açısından merkezîyetçi bir yapı hakimdir. Ulusal sınırlar içerisinde yayın yapan kuruluşlar birkaç kuruluşun tekelindeyken; uluslararası alanda ise birkaç ülke yayıncılığın tekeline elinde bulundurmaktadır. Bu noktada, yeni

iletişim teknolojilerinin gelişimi ile tekelleşmenin hegemonyası kırılmış ve maliyetlerde yaşanan azalma da sermayenin tekelleşmesini kırmıştır. Yeni medya teknolojilerinin sağladığı olanaklar ile, bireyler birer yayıncı durumuna gelebilmekte ve hatta kendi elektronik gazetelerini oluşturabilmektedirler. Bu bağlamda, yeni medya ortamında sermayeyi ve bilgiyi elinde bulunduran egemenlerin hegemonyası yıkılmış ve çok merkezliliğe sahip bir medya ortaya çıkmıştır.

6-Etkileşim Kapasitesinin Artışı: Abramson ve arkadaşları da Rogers gibi yeni iletişim teknolojilerinin en önemli unsuru olarak etkileşim özelliğini işaret etmektedirler. Geleneksel medya ortamında oldukça kısıtlı bir şekilde gerçekleştirilen etkileşimin kapasitesi yeni medya olanaklarıyla artmıştır. İki yönlü bir etkileşim imkanı sunan yeni medya ortamında alıcı kaynak, kaynak ise alıcı durumuna gelmektedir. Bu bağlamda etkileşim, kullanıcı ve gönderici kontrolü arasında bir bulanıklaşmaya da sebep olmaktadır.

Manovich ise yeni medyanın temel prensiplerini sayısal temsil, kültürel kod çevrimi, modülerlik, değişkenlik ve otomasyon olmak üzere beş ana başlık altında toplamaktadır. Manovich'e göre, yeni medya araçlarının sayısal kodlardan oluşması anlamına gelen sayısal temsil, belirli algoritmalar yardımıyla görüntüden sesin çıkarılması ve kontrastın değiştirilmesi gibi olanaklar sunmaktadır. Bu bağlamda, medya programlanabilir hale evrilmiştir. Yeni medyanın modülerlik özelliği, birbirinden bağımsız parçalardan oluşmasını işaret etmektedir. Bunun en büyük örneği olarak interneti göstermek mümkündür. Çünkü internet, pek çok web sayfasından oluşmakta, bu sayfalar ise metin, fotoğraf ve video gibi çeşitli unsurlardan oluşmaktadır. Yeni medyanın otomasyon özelliği ise, birçok işlemin otomatik olarak yapılması anlamına gelmektedir (akt. Başlar, 2013: 3).

Manovich'in altını çizdiği bir diğer özellik ise değişkenlik özelliğidir. Değişkenlik özelliği ile, sayısal kodlara dayanan ve aynı zamanda modüler olan yeni medya objelerinin farklı versiyonlarda var olabilmesi kastedilmektedir. Hipermedya, menü temelli etkileşim, veri tabanları ve aynı verilerden üretilen farklı arayüzler yeni medyanın değişkenlik özelliğine örnek verilebilir. Manovich'in yeni medyanın son özelliği olarak ifade ettiği kültürel kod çevrimi ise, yeni medya ile kültürel ürünlerin

dijitalleştiğine atıfta bulunmaktadır. Manovich'e göre, "Kültür üzerindeki bu önemli değişimin kökleri yeni medya teknolojilerinin öncülü olan 19. yy'ın sonunda ortaya çıkmış olan tekniklerde bulunmaktadır. Bu teknikler kültürel ürünlerin yeniden üretimini mümkün kılarak, bunların kitleselleşmesine sebep olmuştur" (akt. Başlar, 2013: 3).

Yeni teknolojileri geleneksel teknolojilerden ayıran bir diğer temel farklılık ise "yakınsama" ya da "yöndeşme" olgusudur. Yöndeşme ile bilgisayar sistemleri, görsel-işitsel medya ve telekomünikasyon alanlarının, ekonomik ve teknolojik olarak birleşerek yeni ürünler ve hizmetler oluşturması kastedilmektedir (Kırık, 2010: 87). Tuncel'in altını çizdiği gibi, yeni medyanın yöndeşme özelliği sayesinde; ses, metin, video, müzik, grafik gibi iletişim öğelerinin bir araya gelmesiyle (web siteleri gibi) daha önce olmayan mecralar oluşturulmuştur. Bununla birlikte, bu mecraların yayılması ulusal sınırları aşabilen bir kapasiteye sahiptir (Tuncel, 2003: 86). Ses, veri ve kitle iletişimini tek bir araçta ya da ortamda toplama imkanı veren yöndeşme ilkesinin en belirgin örneği, internettir (Aktaş, 2007: 109).

Her geçen gün günlük yaşamlarımızın bir parçası haline gelen yeni medya ortamlarını, internet, bilgisayar oyunları, çoklu ortam (multimedya), mobil medya, bloglar, e-posta, yazılım, web siteleri, interaktif televizyon, dijital kiosklar ve Podcast şeklinde sıralamak mümkündür (Akgün, 2010: 194-198). Bununla birlikte, bugün yeni medya dendiğinde ilk akla gelen unsur internettir. İnterneti "bilgisayar ağlarının ağı" şeklinde tanımlamak mümkündür. Ancak, Geray'a göre interneti, "Sayısal ağları birbirine bağlayan ağ olarak tanımlamak, daha anlamlıdır; çünkü birbirine bağlanan sadece klasik anlamda bilgisayarlar değildir. Her türlü hareketli görüntü, sabit görüntü, müzik ve ses yanında metinsel verilerin gönderilmesi mümkündür" (Geray, 2003: 20).

Dolayısıyla, internet bütün iletişim ortamlarını bünyesinde barındırabilen bir medya olma özelliği taşımaktadır. Radyo, televizyon ve gazete gibi tüm geleneksel medya türlerini içinde barındıran internet, Atabek'in altını çizdiği gibi yeni bir medya dili oluşturmaktadır (Atabek, 2003: 68). "Yeni medya ortamlarından internet, enformasyon çağının bireylere vaat ettiği özgürleştirici potansiyeli içinde en çok taşıyan araç olarak görülmektedir" (Aydoğan, 2009: 190). Bununla birlikte, kökeni 20. yy'ın

sonlarında Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan gerilime bağlı olarak, nükleer füzelerin kontrolünü sağlamak amacıyla Amerika Savunma Bakanlığı tarafından kurulan ARPANET isimli bilgisayar ağına dayanan internet; aynı zamanda güçlü bir denetim aracı olma potansiyeline de sahiptir (Aydoğan, 2010: 11).

Dolayısıyla interneti Atabek'in ifade ettiği gibi, "Hem bir özgürlük coğrafyası yaratması bakımından demokratik açılımlar sunan bir teknoloji, hem de askeri kökenine yaraşır biçimde çok güçlü denetim olanağı da sağlayan bir teknoloji" (Atabek, 2003: 61) şeklinde nitelemek mümkündür. İnternetin bu özelliklerine bağlı olarak, yeni medya teknolojilerine olumlu ve olumsuz perspektiften yaklaşan görüşlere yer vermek yerinde olacaktır.

2.1.4. Toplumsal Etkileri ve Yaklaşımları Açısından Yeni Medya

Yeni medya teknolojileri üzerine çalışmalar yürüten kuramcılar, 1950'li yıllarda "sanayi sonrası toplum" tartışmalarıyla, enformasyon toplumu tartışmalarının başladığını belirtmektedirler. Daniel Bell gibi sanayi sonrası toplum teorisyenleri sanayi döneminin son bulduğunu ve yeni dönemde enformasyonun sanayi döneminin mal üretimiyle yer değiştirdiğini ifade etmektedirler. Bell'e göre, enformasyon toplumunun doğuşunda bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojilerinin işbirliği temel rol oynamaktadır. Mandel ise bu toplumsal değişimleri daha da geriye götürerek, değişimin 1857-1873'lerde buhar makinesiyle başladığını, 1873-1893 yılları arasında elektrikli motorlarla, 1940 ve 1965'lerde ise akaryakıtlı otomasyon teknolojisiyle devam ettiğini savunmaktadır (Kumar'dan akt. Aydoğan, 2009: 189).

Douglas Kellner, Mandel'in sözünü ettiği teknolojik gelişmeleri, "teknokapitalizmin erken safhası" şeklinde nitelemektedir. Kellner, teknolojik ürünlerin üretimi ile kapitalist toplumsal ilişkilerin bir araya gelmesiyle tekno-kapitalizmin ikinci safhasının oluştuğunu ifade etmektedir. Yeni teknolojilerin ve bilgisayarların, makine ve mekaniğin yerini aldığı bu dönemde kapitalizm; enformasyon, bilgisayarlaşma ve otomasyonla işbirliğine girmiştir. Bu bağlamda Kellner, "sanayi sonrası toplumu", "enformasyon toplumu" gibi tanımları reddetmekte ve tekno-kapitalizmi kapitalizmin başka bir şekli olarak nitelemektedir (akt. Aydoğan, 2009: 189). Bilginin alınıp satılan

bir meta haline dönüştüğü günümüzde, Kellner'in yorumu çok da uzak görünmemektedir.

Teknolojik gelişmeleri ekonomik perspektiften değerlendiren Dan Schiller de yeni medya düzenini “kapitalizmin dijitalleşmesi” olarak açıklamaktadır. Schiller'e göre, internet ve bağlı olduğu telekomünikasyon sistemleri; küreselleşme sürecinde mali sektörün uluslararasılaştırılması ve ulusötesileştirilmesinde temel görev üstlenmektedir. Teknolojik gelişmeler piyasaların ulaştığı alanı genişleterek piyasaları derinleştirmiş ve söz konusu ağlar; ekonominin kültürel yayılımına doğrudan katkı sağlamıştır. Schiller bu durumu “dijital kapitalizm” şeklinde yorumlamaktadır (akt. Başlar, 2013: 5). Manuel Castells (2008: 624) ise “Ağ Toplumunun Yükselişi” olarak nitelediği kuramı ile, yeni ekonomik düzenin, küresel sermaye, yönetim ve bilgi ağları etrafında oluştuğunu; bu oluşumda temel rolü ise teknolojilerin oynadığını vurgulamaktadır. Ancak Schiller'in aksine Castells, yeni medya teknolojilerine olumlu perspektiften yaklaşmaktadır.

“Castells'e göre günümüz toplumunun temel özelliği, internet merkezli olmasıdır. Oysa kapitalizm, sınıf, eşitsizlik ya da krizler de çağımızın temel özelliklerindedir. İnternet Çağı, İnternet Toplumu, Siber Toplum gibi adlandırmalar teknoloji merkezciğe yaslanır” (Çakır, 2014: 128). Bu bağlamda, Castells sosyolojik ve iktisadi süreçleri göz ardı ederek, gelişmeleri sadece internet ile açıklaması sebebiyle, teknolojik indirgemecilikle eleştirilmektedir. Çakır'a göre, “Onun internet odaklı enformasyon ya da ağ toplumu dediği şey her yönüyle kapitalizmdir” (Çakır, 2015: 31). Yeni medya teknolojilerinin meydana getirdiği gelişmeleri determinist perspektiften değerlendiren bir diğer düşünür, Lev Manovich'tir. Manovich'e göre yeni medya teknolojileriyle yaşanan gelişmeler bir devrim niteliği taşımaktadır. Manovich, teknolojik gelişmelerin iletişimin tüm aşamalarını ve kültürel üretimi etkileyerek, köklü bir değişiklik yarattığını savunmaktadır (Manovich, 2001: 19-20).

İnternet teknolojileriyle birlikte, coğrafyanın sınırları ve tanımları üzerine de yeniden düşünmek gerekmektedir. Çünkü, internet ortamında üretilen içerik zaman ve mekan farklarını ortadan kaldırarak, herhangi bir maliyete gerek kalmadan tüm dünyayı dolaşabilmektedir (Atabek, 2003: 64). Diğer yandan, yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle mekan kavramı değişmiş; sibermekan kavramı ortaya çıkmıştır. Paul

Virilio, içinde bulunduğumuz siberetik mekanda, zamansal ve fiziksel uzaklıkların bireyleri ayırmadığını ifade etmekte, iletişim ve teknolojideki bu gelişmeler dolayısıyla gördüğümüzün, “Tarihin sonu değil; iletişim teknolojilerinin hızı nedeniyle, coğrafyanın sonu” (akt. Aydoğan, 2011: 25) olduğunu ifade etmektedir.

Yeni iletişim teknolojileri ile toplumsal yapıda büyük değişikliklerin yaşandığı bir gerçektir. Yeni medya, toplumsal yapıyı derinden etkilemiş, mevcut ekonomik ve sosyal düzeni değişime uğratmıştır. Söz konusu değişimin olumlu olduğu kadar olumsuz boyutları da söz konusudur. Yeni iletişim teknolojilerinin getirilerine odaklanan pek çok düşünür, internetin ilerici ve demokratik bir iletişim ağı ortaya çıkaracağını ifade etmektedirler. Bu bağlamda, internet, küresel medya tekeli ortadan kaldıracak, özgür, demokratik ve sansürsüz bir iletişim ortamı oluşturacaktır. Ancak bu iddia, internetin her geçen gün ticarileşmesi ile bir karşıtlık içerisindedir (McChesney’den akt. Çakır, 2015: 25).

Modernleşmeyle birlikte geliştirilen kitle iletişim araçları özel ve kamusal alan ayrımının pekişmesine katkıda bulunmuştu. Geleneksel medya döneminde özel ve kamusal alan ayrımı söz konusuydu; ancak günümüzde özel ve kamusal alan tamamen birbirinin içine geçmiş durumdadır. Diğer bir deyişle, yeni medyayla birlikte özel ve kamusal alan ayrım sınırında bir karışıklık dikkati çekmektedir. Habermas’a göre kamusal alan: “Birbirinden sorumlu olan ama birbirine müdahale etmeyen bireylerin karşılaştığı nötr bir etkinlik alanıdır. Yani, kamusal alan bir kendini ifade etme, özgürleşme ve kendi dışındaki ötekini algılama alanıdır. Kamusal alana katılan bireyin kendini temsil etme potansiyeli vardır” (akt. Çakır, 2015: 358). Yeni iletişim teknolojilerinin sahip olduğu nitelikler göz önüne alındığında, internetin yeni bir kamusal alan yaratıp yaratmayacağı konusunda tartışmalar meydana gelmektedir.

Slater ve Malina’ya göre internetin özgürleştirici potansiyeli ve etkileşime olanak tanıyan yapısı yeni bir kamusal alanın oluşturulması için mümkün görünmektedir. Ancak McChesney, interneti tekeli güçlerin yayılmasına olanak veren bir güç şeklinde değerlendirmektedir (Aydoğan, 2010: 11). İnternetin demokratik özgürleşme olanakları taşıdığı fikrine karşı çıkan McChesney’e göre, “Dijital iletişim ağları, iletişimin küresel düzlemdeki oligopolistik gelişimini desteklediği için toplumun

politikasızlaştırılması sürecine hizmet etmektedir: İnternet, pazarın kontrol ettiği sistemle uyumlu hale gelmiş ve tüketicilerin yaratılmış ihtiyaçlarını gidermek amacıyla şekillenir” (akt. Çetin, 2015: 69).

İnterneti, İkinci Medya Çağı'nın meyvesi şeklinde yorumlayan Mark Poster ise, internetin kamusal bir alan yaratacağı konusunda ümitli görünmektedir (akt. Aydoğan, 2010: 11-12). Yeni iletişim teknolojilerini olumlu perspektiften değerlendiren Mitra'ya göre de, dijital teknolojilerin kullanılması kadınlar gibi geleneksel medyada fazla görülmeyen grupların “sessizlik duygusunu” dönüştürmekte ve onlara seslerini duyurabilecekleri alanlar sunmaktadır (akt. Hepkon, 2011: 130). Diğer yandan, Oscar Gandy ise, “İnternetin yarattığı sonuçların gerçek bir kamusal alan ümidini tehdit eden, yurttaşlar ve tüketiciler arasında bölünmeye yol açan bir araç olduğunu, bunun da gerçek bir dijital bölünme” yarattığını ifade etmektedir (akt. Aydoğan, 2010: 12).

Gillepse yeni medya kurumlarının “platform” terimini kullanarak demokratik bir kamusal alan vurgusu yaptıklarını, ancak bu imajın bir yanılsamadan ibaret olduğunu ifade etmektedir. Platform gibi terimlerin kullanılmasıyla internetin herkesin katılımına açık olduğu, kamusal alan potansiyeli taşıdığı, eşit ve demokratik bir alan olarak algılanması istenmektedir. Ancak bu platformlara giren kullanıcılar gönüllü olarak içerik üreterek kapitalizmin yeniden üretimine katkı sağlamaktadırlar (akt. Çetin, 2015: 68). Yeni medyaya eleştirel perspektiften yaklaşan Andrejevic, yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan büyük gelişmelere rağmen, toplumsal yapıya egemen olan iktidar ilişkilerinin değişmediğine dikkat çekmekte ve yeni medyanın en önemli özelliği olarak gösterilen etkileşimi şu sözlerle değerlendirmektedir:

Bize etkileşimin kendimizi ifade etme, kontrole karşı başkaldırma, iktidarı bastırma yolu olduğu söylendiği zaman; kendimizle ilgili bilgi vermeye tahrik edildiğimiz, kendimizi kişisel sınıflandırmaya tabi tutmaya katıldığımız ve sibernetik boşluğu tamamladığımız bir iktidarın oyunu ile karşı karşıya olduğumuz konusunda dikkatli olmalıyız... Etkileşimin ilerleyişi sayesinde ki, pazarlamacılar halkı bir dizi kontrollü deneye tabi tutmaktadırlar. Bu sayede halkı en iyi nasıl etkileyeceklerini belirledikleri bir dünyanın planını yaparlar... Kendinden geçercesine bir etkileşim kontrol tarzlarının maskelenmesine ve etkileşimin dayanılmaz çekiciliği izleyicileri yönetme ve onların etkinliklerini yönlendirmeye yarayan bir teknik olarak bu sürecin yeniden üretilmesine yol açar (Andrejevic, 2014: 55-66).

Çetin' e göre internetin demokratik, küresel ve katılımcı bir kamusal alan yaratacağı yönündeki görüşlerin temelinde “ütopyacı olarak sayılabilecek olumsuzlamacı enformasyon toplumu kuramları yatmaktadır” (Çetin, 2015: 65). Bununla birlikte Çakır'ın da ifade ettiği gibi, “İnternet etkileşimi gerçek bir katılım sürecini getirmediği gibi, çok olumlu görünen bu süreçlerin yanında gözetimi siradanlastiracak kadar yaymış, ırkçı ya da cinsiyetçi nefret söylemlerine geniş bir zemin hazırlamış ve her türlü kötü amaçlı kullanımı besleyen karanlık bir atmosfer yaratmıştır” (Çakır, 2015: 14).

Bu bağlamda iletişim teknolojilerinin yeniliği üzerine vurgu yapan determinist görüşlerin aksine eleştirel yaklaşımlar, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlar nedeniyle internetin giderek küresel bir pazar ortamına dönüştüğünü, kullanıcıların ise birer müşteri haline geldiğini ifade etmekte ve internette yapılan pek çok işlemin artık ticari amaçlarla gerçekleştirildiğine vurgu yapmaktadırlar. Dolayısıyla, “internet ilk yıllarındaki özgür ve paylaşımcı ortamını giderek yitirmiş, küresel şirketlerin manevra alanına, yatırım alanına dönüşmüştür” (Çakır, 2015: 34). Şakı Aydın'ın da ifade ettiği gibi günümüzde, “Yeni teknolojiler pazarı genişletebilmek için birer araçtır” (Şakı Aydın, 2011: 107)

20. yy'ın sonundan ve özellikle 1990'lardan itibaren enformasyon ve iletişim teknolojilerinde yaşanan önemli değişimler gözetim sorununu da yeni boyutlara taşımıştır. “Yeni medya kültürlerinin kültürel durumlarından biri, sürekli bir gözlenme ve gözetim altında bulunmamızdır” (Çakır, 2015: 261). Bilgisayar, günümüzde en önemli gözetleme araçlarından biri haline gelmiştir. Fuchs'a göre, “Hemen hemen yirmi yıldır, bilgisayarlaşma ve gözetim arasındaki ilişki, gelişimle doğru orantılı artmıştır” (akt. Çakır, 2015: 251). Yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkardığı sosyal medya da gözetime ve mahremiyet ihlallerine büyük oranda hizmet etmektedir.

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak günümüzdeki anlamına kavuşan yeni medya; toplumsal, ekonomik, kültürel alanlarda yarattığı yeniliklere paralel olarak, profesyonel meslekler de dahil olmak üzere pek çok toplumsal kavramı da dönüştürmüştür. Göregenli'nin de altını çizdiği gibi bu hususta, “söz konusu gelişmelerden en çok etkilenen mesleklerin başında da, kuşkusuz,

gazetecilik gelmektedir” (akt. Vardal, 2015: 140). Bu bağlamda, yeni medya ortamına taşınan basının, çevrimiçi versiyonlarına kısaca değinmek yerinde olacaktır.

2.1.5. Yeni Medya ve Haberciliğin Dönüşümü

Yeni medya teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerle birlikte, internet gündelik yaşamlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Mali sektör de dahil olmak üzere pek çok alanda internetin etkin bir şekilde kullanılmasıyla, geleneksel habercilik anlayışında da birtakım değişiklikler meydana gelmiş; geleneksel medya kuruluşları internet üzerinden de yayın yapmaya başlamışlardır. Haber medyasında biçimsel yapının değişime uğradığı bu dönemde, yeni iletişim teknolojilerinden yararlanarak yalnızca internet üzerinden yayıncılık yapan haber kuruluşları ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, yeni iletişim teknolojileri gazetecilik eğitimi almayan bireylerin de içerik üretme ve hatta kendi haber sitelerini kurma imkanı sunmaktadır. Bu bağlamda Vardal’ın altını çizdiği gibi, “Gerek sosyalleşme ve toplumsallaşma sürecinde bireyin hayatında; gerekse geleneksel medyanın yapısında meydana getirdiği değişiklikler ile yeni medya yadsınamayacak bir gerçek olarak gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmiştir” (Vardal, 2015: 133).

İnternet teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, geleneksel medya kurumları, yeni teknolojilere ayak uydurmak amacıyla internet üzerinden de yayın yapmaya başlamışlardır. Günümüzde gazeteler ve dergiler gibi çok sayıda televizyon ve radyo kanalı da online olarak haber hizmeti vermektedir. Şakı Aydın internette yayınlanan medya içeriklerinin, başlarda orjinal metnin kısaltılmış halini oluştururken, günümüzde internet sitelerinin kendilerine özgü haber dilleri, tasarımları ve izleyicileri olduğuna dikkat çekmektedir (Şakı Aydın, 2011: 111). Vardal, yeni medya gazeteciliğini, “Çok büyük iletişim potansiyeliyle modern bir haber toplama ve yayınlama biçimidir ya da pek çok farklı katılımcının bağlanabildiği çevrimiçi (online) bir forum” (Vardal, 2015: 140) sözleriyle tanımlamaktadır. İnternet ortamında yapılan habercilik farklı çalışmalarda “online, sanal, dijital, elektronik gazetecilik, web ya da internet gazeteciliği” şeklinde de tanımlanabilmektedir (Çakır, 2007: 138).

Pavlik “*Journalism and New Media*” (2001) isimli kitabında yeni medyada gazeteciliğin dört temel eksende değiştiğini ifade etmektedir. Pavlik’e göre, ilk ve en önemli değişim haber içeriğinde meydana gelmiştir. Pavlik metin, ses, görüntü ve grafiklerin bir arada kullanıldığı yeni medya haberlerinin görsel ve işitsel olarak zenginleştiğini, bununla birlikte haberlerin daha hızlı bir şekilde yayılma imkanı bulunduğunu ifade etmektedir. Pavlik’e göre gazetecilikte meydana gelen ikinci değişim, gazetecilerin çalışma koşullarında yaşanan değişimdir. Dijital araçlar sayesinde haber verilerine erişim daha ucuz ve daha kolay bir hale gelmiştir (Pavlik, 2001: xiii- xiv).

Pavlik’in işaret ettiği bir diğer önemli değişim, haber endüstrisinin yapısında meydana gelen temel değişimlerdir. Pavlik’e göre geleneksel medyaya hakim olan hiyerarşik yapının aksine; yeni medyada esnek yapılanma ve işbölümü hakimdir. Ancak, Pavlik bu noktada reklam ve yayıncılık arasındaki sınırların çoğu zaman bulanıklaştığına dikkat çekmekte, yeni medya ortamında reklamcıların etkisinin arttığını ifade etmektedir. Son olarak Pavlik’e göre haber örgütleri, gazeteciler, haber kaynakları, reklamcılar, izleyiciler ve hükümet arasındaki ilişkiler de değişime uğramıştır. Geleneksel medyada yerel sınırlar söz konusuyken, internet gazeteciliği yerel ve ulusal sınırları ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla haberler ve haber aktörleri de farklılaşmaktadır (Pavlik, 2001: xiii-xv).

Yeni medya teknolojilerinin haber sektöründe meydana getirdiği değişimler avantajlı olduğu kadar pek çok dezavantajı da bünyesinde bulundurmaktadır. İnterneti “rüya ortamı” şeklinde niteleyen Clay Shirky’e göre, geleneksel medya mensupları bir bilgiye ulaşmak için uzun süre uğraşmak zorundayken; bugün bireyler kendi tercihleri doğrultusunda internette gönüllü olarak pek çok bilgiyi paylaşmakta ve diğerlerinin bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Profesyonel medyada önemsiz görülen ve dikkate alınmayan birçok konu, yeni medya ortamlarında dolaşıma girmekte ve hatta kimi zaman bu konular geleneksel medyanın gündemini de etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, yayıncılığın kitlesel bir biçimde amatrleşmesi ile az sayıda medya kanalı bulunmasına yönelik kısıtlamalar giderek ortadan kalkmaya başlamıştır (Shirky’den akt. akır, 2015: 25-26).

Diğer yandan, yeni medya teknolojilerine olumlu perspektiften yaklaşan Shirky internet konusunda birtakım uyarılarda da bulunmaktadır. Örneğin, internette içeriğin çok çabuk artabilmesi nedeniyle güvenilirlik açısından geleneksel medyaya oranla birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Bununla birlikte haberin oluşum, dağıtım ve yayılım biçimleri ve dolayısıyla haberin tanımı değişmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin hakim olduğu ortamda yeni haberlerin, “kurumsal bir ayrıcalık olan haberden, resmi kurumlar, gayri resmi organizasyonlar ve bireylerden oluşan bir karmanın yaşadığı iletişim ekosisteminin bir parçası olan habere” dönüştüğünü ifade etmektedir (Shirky’den akt. Çakır, 2015: 26).

Yeni medya teknolojilerinin haber sektöründe yarattığı değişimi eleştirel perspektiften değerlendiren Şakı Aydın, kapitalist üretim mantığının yeni medya ortamlarında da geçerli olduğunun altını çizmektedir. Ona göre, “Kar elde etme mantığı ürünün içeriğinin çok satmaya elverişli olması gerekliliğini ortaya çıkarır. Dolayısıyla ticarileşme ve onun getirdiği sansasyonelizm olgusu geleneksel medya gibi yeni medya için de temel unsurdur” (Şakı Aydın, 2011: 113). Törenli ise yeni iletişim teknolojilerinin getirilerinin haber sektörünü nasıl dönüştürdüğünü şu sözlerle özetlemektedir:

Haberin toplanması, işlenmesi ve dağıtımı aşamalarında yeni medyanın devreye girmesi, piyasa koşullarında rekabet açısından büyük önem taşıyan hızı ve verimliliği artırmış, aynı ürünü farklı medya ortamlarında pazarlanabilmesine olanak sağlamıştır. Bu durum rakipleri atlatarak verilen atlatma haberlerin çok daha ötesinde; seri, sıradan, ucuz getirilmiş, kalitenin düştüğü haber içeriklerinin iletişim ortamını kapladığı bir süreci beraberinde getirir (Törenli’den akt. Şakı Aydın, 2011: 113).

Aydoğan da yeni medya yayınlarının “karını arttırmaya dayalı kapitalist buyruğa boyun eğen kitle medyasının egemenliği altında” olduğuna dikkat çekmekte ve çevrimiçi haber sitelerinde yer alan haberlerin çoğunlukla magazinleştirilmiş, sansasyonel ve asılsız haberler olduğunu ifade etmektedir. Aydoğan’ın dikkat çektiği esas nokta, yeni medya ortamında haberlerin de artık birer meta haline gelmiş olduğudur (Aydoğan, 2010: 13). Diğer yandan, gündelik yaşamlarımızın birer parçası haline gelmiş olan nefret söylemleri, para kazanmaya ve sansasyonel haberlerin çoğunlukta olduğu yeni medya ortamlarında ve özellikle profesyonel gazetecilik anlayışıyla yeni medya ortamlarında yayın yapan geleneksel gazetelerde çok sık

karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, nefret söylemlerinin yeni medya ortamları aracılığıyla yaşamlarımızda nasıl yer bulduğuna yakından bakmak yerinde olacaktır.

2.1.6. Yeni Medyada Nefret Söylemi

Gündelik yaşamın söylemsel pratiklerinde üretilen ve geleneksel medya metinleriyle dolaşıma giren, cinsiyetçi, heteroseksist, ırkçı ve ayrımcı nefret söylemi; yeni medyanın özellikleri dolayısıyla çok daha hızlı ve kolay bir biçimde yaygınlaşmakta ve dolaşıma girmektedir. Dolayısıyla, toplumsal yapıda var olan ayrımcı söylemsel pratikler kanıksanır hale gelmekte, meşrulaştırılmakta, bazı toplumsal gruplar ötekileştirilmekte ve nefret suçlarına varan eylemlere zemin hazırlanmaktadır (Binark, 2010: 11). Bu bağlamda, Özarlan'ın altını çizdiği gibi: “Toplumsal yaşamda gündelik hayatta karşılaşılan fiziksel, duygusal ve cinsel şiddetin yanına bir de dijital şiddet eklenmektedir” (2013: 354).

Küreselleşmenin hız kazandığı ve kapitalizmin yeniden yapılandırıldığı günümüzde, iletişim ve bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmeler; ekonomik, siyasal ve kültürel alanların dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Aygül, 2010: 105). Bu doğrultuda, temellerini günlük yaşamdan alan nefret söylemlerinin yeni medya ortamlarında sanallaşarak dolaşıma girdiği görülmektedir. Doğu'nun ifade ettiği gibi, “Geleneksel medyada günümüze değin çoğalarak gelen nefret söylemlerinin internetteki uygulamalar için bir çeşit alt yapı oluşturduğunu” (2010: 227) söylemek mümkündür. İnternet birçok yönden kullanıcılara demokratik bir dünya tahayyülü sunmakla beraber; bireyler arasında nefretin yayılmasına da sebep olmaktadır (Özarlan, 2013: 356).

Chip Berlet ilk kez, “1983 yılında, Yahudileri ve Siyahileri jurnalleyen çevrimiçi makaleler yayınlayan küçük bir bilgisayarın duyuru panosu sistemi ile (bulletin board system, BBS) nefretin çevrimiçi olduğunu” (akt. Özarlan, 2013: 356) ifade etmektedir. İlk kullanımından günümüze gelinceye kadar gelişen teknolojilerin etkisiyle, internetin, yeni özellikler ve uygulama alanları ile dinamizm kazandığı görülmektedir. Bununla birlikte, internet ortamında yer alan BBS'ler aracılığıyla yayılmaya başlayan nefret söylemleri, daha sonraları çeşitli nefret siteleri, çevrimiçi

haber siteleri, elektronik nefret postaları, internet aktarımlı söyleşiler ve diğer sosyal ağ uygulamaları aracılığıyla yayılmaya devam etmiştir (Doğu, 2010: 228). Öte yandan, internetin hızlı ve merkezi olmaktan uzak yapısı nedeniyle yeni uygulamalar, sosyal ağlar ve iletişim biçimleri hızla çoğalmaktadır. Bu nedenle, yeni medya dolayısıyla yayılan nefret söyleminin alanı da gün geçtikçe artmaktadır (Binark ve Çomu, 2013: 200).

1990'lı yıllardan itibaren, internet ortamında nefret içeren söylemlerin ve bu söylemlerin üretildiği nefret sitelerinin artması, 1997 yılında Birleşmiş Milletler Özel Raportörü tarafından şu sözlerle değerlendirilmiştir: “İnternet, kamuoyunu etkileme mücadelesinde yeni bir savaş alanı olmuştur. Hala, gazetelerin, dergilerin, radyo ve televizyonun izler-kitle genişliğinin gerisinde olmasına rağmen, İnternet şimdiden insanların imgelemelerini, nefret, ırkçı ve anti-Semitik tedarik edicilerin iletileriyle ele geçirmiştir” (akt. Karaduman ve Akbulutgiller, 2015: 375). İlk ortaya çıktığı günden bugünkü haline gelinceye kadar, internet ortamında çeşitli gruplara yönelik çeşitli nefret söylemleri yayınlanmış ve yayınlanmaya devam etmektedir. Doğu, internet aracılığıyla dolaşıma sokulan nefret söylemlerinin kapsamını şu sözlerle ifade etmektedir:

İnternet üzerindeki nefret söylemleri, geniş bir yelpazedeki politik (ırkçı, kuramcı, neo-Nazi, dazlak, Ku Klux Klan mensubu, siyahi ayırıcı, kürtaj karşıtı), zenofobik (yabancı, farklı etnik kökenden göçmen ve göçmen kökenlilere karşı örgütlenen), homofobik (eşcinsel ve eşcinsellik karşıtı), transfobik (transseksüel ve transseksüellik karşıtı), dini (Semitist, antisemitist, radikal İslamcı, anti-İslam taraftarı) ve mizojinik (kadınlara karşı nefret duyan) kişi ve grupların önyargılı ve/veya yanlı, hatta bir noktada bağnazlığa varabilen eylemlerini kapsar (Doğu, 2010: 228).

İletişime zamanda ve mekanda karşılıklılık ya da çok katmanlılık olanağı sağlayan yeni medyanın etkileşimsellik özelliği ile, yeni medya ortamında nefretin büyüerek çoğalması söz konusudur. Çünkü yeni medya ortamı, nefretin dolaşıma girdiği andan başlayarak, ortamın diğer katılımcıları tarafından da yorumlanmasına olanak sağlamakta, dolayısıyla nefret söylemi büyüerek yayılmaktadır. Çeşitli iletişim biçimlerinin, göstergelerin ve farklı veri türlerinin aynı araçta toplanması imkanı veren multimedya biçemselliği, nefretin aynı anda farklı şekillerde yayılmasına sebep olmaktadır (Binark, 2010: 26).

Bununla birlikte, telekomünikasyon veri iletimi ve kitle iletişimi gibi iletişimin farklı türleri ile metin, ses ve sayısal veri gibi veri türlerini birleştiren dijitalite ise, depolama kapasitesinin yüksekliği nedeniyle, kullanıcıların seçiciliğini desteklemektedir. Dijital kodlama sistemi, çok sayıda bilginin toplanması, saklanması ve gerektiğinde dolaşıma sokulmasına hizmet etmektedir (Aygül, 2010: 105). Ağ üzerinden diğer mecralara erişimi kolaylaştıran hipermetinsellik özelliği ise, nefret içerikli bir siteden bir diğerine kolaylıkla erişimi sağlamaktadır. Binark bu durumu şu sözlerle özetlemektedir:

Yeni medya ortamındaki bir nefret sitesinden başka nefret sitelerine, belli bir konuda etnik gruplara, cinsel kimliklere ve yönelimlere karşı nefret söylemini yayan çevrimiçi haber sayfasından, yine böylesi bir video paylaşımına, ya da Facebook gibi popüler olarak kullanılan toplumsal paylaşım ağlarında örgütlenmiş nefret gruplarının duvarlarında paylaşılan ve beğenilen nefret söylemi içerikli video paylaşımlarına ulaşmak çok kolaydır (Binark, 2010: 27).

Yeni medyanın yayılım özelliği ile geleneksel medyada tüketici olan birey, yeni medyada üretici olabilme imkanına sahiptir. Buna örnek olarak, bir kullanıcı, toplumsal paylaşım ağı Facebook'ta, belli bir cinsel, siyasi veya etnik kimliğe yönelik, kendisinin ürettiği hakaret içeren ya da aşağılayan bir metin, bir video klibi yükleyebilmekte ve bunu diğer kullanıcıların yorumuna açık hale getirebilmektedir. Yeni medyanın bir diğer özelliği, arayüzey ile bireyin kurduğu iletişimi açıklayan sanallık ise, kullanıcıya "orada olma hissi" sağlamaktadır (Binark, 2010: 27).

Sosyal paylaşım ağları arasında en çok kullanılan uygulamalardan biri olma özelliği taşıyan Facebook'ta, cinsiyet temelli, etnik veya dini farklılıklara ya da engelli vatandaşlara yönelik çok sayıda nefret içeren paylaşımlara rastlanmaktadır. Eser Aygül tarafından gerçekleştirilen "*Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması*" (2010) isimli çalışmada, Aygül'ün ulaştığı sonuç şu şekildedir: "Geleneksel medya tarafından üretilip dolaşıma sokulan bu söylemler, yeni medya ortamında-burada Facebook özelinde-giderek doğallaşmış sıradanlaşmaktadır. Böylece sıradanlaşan nefret söylemi, nefret suçlarına kaynaklık etmeye başlamaktadır" (2010: 136).

Geleneksel haber medyası, gelişen iletişim teknolojileriyle yeni medyanın olanaklarından yararlanmaktadır. Çevrimiçi haber sitelerinin oluşturulması, sosyal

paylaşım ağlarından da bu haberlerin paylaşılabilmesi, geleneksel medya ağlarının, yeni medya ortamlarına taşındığının en önemli göstergeleridir. Bununla birlikte, geleneksel basının diline hakim olan ve temellerini günlük hayatın söylemlerinde bulan nefret söylemleri de, yeni medya ortamlarının sağladığı hız ve etkileşimsellik özelliği ile daha çabuk yayılmakta, kanıksanmakta ve doğallaşmaktadır. Diğer bir deyişle, yeni medya ortamları ve özellikle çevrimiçi haber siteleri, nefret söylemlerinin “meşrulaştırılmasında bir araç olarak kullanılmaktadır” (Karaduman ve Akbulutgiller, 2015:373). Kaymak bu durumu şu sözlerle değerlendirmektedir: “Geleneksel medya araçlarında kullanılan dile hakim olan ayrımcılık, ötekileştirme, dışlama, internetin günlük hayatta girmesiyle birlikte her gün yeniden üretilir” hale gelmiştir (2010: 258).

Yeni medya, nefret söylemi bağlamında, iletilmek istenen mesajın geleneksel medyaya oranla çok daha hızlı aktarılabilmesi ve çok daha fazla sayıda kullanıcıya ulaşabilmesi nedeniyle, çok güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Çomu, 2010: 175-176). Yeni medya ortamında, yazılı, görsel ve işitsel metinlerin bir arada kullanılmasıyla oluşturulan haber metinleri, nefret söylemlerinin en sık kullanıldığı alanlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Dirini’ye göre (2010: 67), “Haber portallarında nefret söylemi; haberin başlığında, spotunda, metninde, fotoğrafında, ilk sayfada sunuş, yer alış şeklinde, okur yorumlarında, okur yorumlarında ifade edilen beğenilerde, okur yorumlarında kullanılan isimlerde” dahi üretilmektedir.

Yeni medya ortamında yer alan tüm metinlerde, ancak özellikle haber metinlerinde “erkek egemen toplumsal cinsiyet ilişkileri tarafından damgalanmış görünümüne sahip olan kalıpyargılara” (Bayraktutan-Sütçü, 2010: 185) sıklıkla rastlamaktayız. Geleneksel medyaya hakim olan eril dilin, aynı şekilde yeni medya ortamında da hüküm sürmekte olduğu bir gerçektir. Kadınların yeni ve eski medyada, çoğunlukla eksik ya da yanlış temsili, ayrımcı ve nefret söylemlerinin hedef noktası olmalarına yol açmaktadır. Bu söylemler, çevrimiçi haber sitelerinde yer alan haberlerin dilinden, video paylaşım ağlarına, çeşitli sosyal paylaşım ağlarından, okuyucu yorumlarına kadar pek çok yeni medya ortamında karşımıza çıkmaktadır. Aslı Tunç, sanal ortamlarda kadının durumunu ele aldığı yazısında şu tespitlerde bulunmaktadır:

Nefret söyleminin hızla yayılabildiği bu dinamik platformlarda ayrımcı dil de bir o kadar baskın. Özellikle Twitter gibi anlıksal haberleşmeye ve hiyerarşiden uzak yatay etkileşime olanak tanıyan ortamlarda kadınlara direkt saldırılar rutine binmiş vaziyette. Erkekler kendilerine ait saydıkları spor, politika ve diplomasi gibi alanlarda kadınların beğenmedikleri bir yorumunu gördüklerinde tepkilerini cinsiyetçi söylemlerle belli ediyorlar. Kadınlara yönelik onların fiziksel görünüşünü kullanarak aşağılama, küçük düşürme, cinsellik yüklü küfürler ve hatta tecavüz tehditleri artık sosyal medyanın normları sayılmakta. Siber kabadayılık ve zorbalık, anonimliğe sığınmış hesaplarla sosyal medyayı sarmış durumda (www.platform24.org, 2017).

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, çalışmanın temel çerçevesini oluşturan yeni medya ortamında kadınlara yönelik nefret söylemlerinin temellerinin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, toplumsal cinsiyet rollerinin büyük rol oynadığı ataerkil toplum yapısı ve bu tür toplumlarda medyada kadının temsili sorunsalı incelenecektir. Çünkü, kadınların maruz kaldığı nefret söylemleri, toplumsal ve kültürel kodlardan bağımsız değildir.

2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE ATAERKİL İDEOLOJİ BAĞLAMINDA KADINA YÖNELİK NEFRET SÖYLEMİ

Tüm toplumlarda, toplumsal yaşamı ve bireysel ilişkileri düzenleyen bir takım kurallar yer almaktadır. Bu kurallar yazılı olmamakla birlikte, diğer bireylerle kurulan ilişkiler kapsamında öğrenilmektedir. Adetler, gelenek ve görenekler şeklinde tanımlanan bu sözlü kurallar, toplumun kültürel yapısını meydana getirmektedir (Güngör, 1995: 93). Bireyin toplumsallaşma süreci, bu kültürel yapı içerisinde şekillenmektedir. Biyolojik olarak kazanılan birtakım farklar olmakla birlikte, kadın ve erkek bireyler doğdukları andan itibaren kadınsı veya erkeksi olarak tabir edilen birtakım rollere uygun şekilde yetiştirilmektedirler. Bu bağlamda, toplumun bireylere yüklediği ve bireylerden uymasını beklediği toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır.

Toplumun geneline hakim olan kültürel ve geleneksel kurallar, toplumsal cinsiyet rolleri, dini öğretiler, ataerkil yapı ve baskın erkeklik cinsiyet rolü dolayısıyla, kadın toplumda ikinci konuma yerleştirilmekte ve ötekileştirilerek nefret söylemlerine açık hale getirilmektedir. Kadına yönelik nefret söylemlerinin sebeplerini anlayabilmek için, toplumsal yapıyı analiz etmek gerekmektedir. van Dijk'ın altını çizdiği gibi, sosyal

bir ortamda oluşması sebebiyle söylemleri toplumsal bağlamından ayrı ele almak mümkün değildir. Çünkü, söylem bağımsız bir yapı değil; sosyal ve kültürel bağlam içerisinde var olan bir olgudur (van Dijk, 2015: 35). Bu nedenle, kadına yönelik nefret söylemini, erkek egemen ideolojiyi incelemeden değerlendirmek eksik bir yaklaşım olacaktır.

Bununla birlikte, ataerkil ideolojinin ve toplumsal egemen ideolojinin üretiminde medya büyük rol oynamaktadır. Radyo, gazete, sinema, televizyon, gibi geleneksel kitle iletişim araçlarından, gelişen teknolojilerin yardımıyla ortaya çıkan yeni medya ortamına kadar pek çok kitle iletişim aracı, bireylerin yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu araçları bireylerin düşünce ve yaşamlarından ayrı tutmak mümkün değildir. Burton'un da altını çizdiği gibi, "Medya, insan gruplarını temsil ettiğinde genellikle kültür hakkında da bir şeyler söylüyor demektir" (2008: 113). Bu bağlamda, medya toplumsal yapıyı temsil etmekle birlikte, bireylerin toplumsallaşma sürecinde de etkin rol oynamaktadır. Bu sebeple, kadına yönelik nefret söyleminin arka planını görebilmek amacıyla, toplumsal roller, toplumun kadına bakışı ve bu bakışın medyada nasıl temsil edildiğine değinmek yerinde olacaktır.

2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ataerkil İdeoloji

Toplumsal cinsiyet kavramı, 1970'li yıllarda kadın hareketleri tarafından geliştirilmiş bir kavramdır (Güner, Kalkan, vd. 2011: 21). Toplumsal cinsiyet ilk kez, cinse yönelik ayrımcılıkların toplumsal sebepleri olduğunu vurgulayan Amerikalı feministler tarafından kullanılmıştır. Bu terim ile, "cins" veya "cinsel farklılık" gibi kavramların kullanımıyla ima edilen biyolojik determinizm reddedilmektedir (Scott, 2013: 62). Feminizm ve Feminist yaklaşımların tarihsel gelişimi bu çalışmanın ana konusunu oluşturmamakla beraber, kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmalarında başvurulması gereken ana unsurlardan biri olması sebebiyle, feminizme ana hatlarıyla değinilecektir. Bununla birlikte, kadına yönelik nefret söylemlerinin önüne geçilebilmesi için atılacak kültürel ve sosyolojik adımların, feminizmden bağımsız olamayacağı göz ardı edilmemektedir.

Andree Michel (1993: 9) feminizmi, “Kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre, feminizmde düşünce ve eylemi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü, feminizmin tarih sahnesine çıktığı ilk günden bu yana, kadın hareketleri kadınların toplumsal yaşamdaki rolü ve haklarına yönelik pek çok hak mücadelesi vermiştir. Bell Hooks (2014: 12) ise feminizmi, “Cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket” şeklinde tanımlamaktadır. Feminizm ve toplumsal cinsiyet kuramları, cinsiyet teriminden hareketle; ırk, din, sınıf, millet ve kültür gibi diğer sosyal ve kültürel farklılıkları da inceleme alanına dahil etmektedir (Ersoy Çak, 2010: 101).

“Kadın mücadelelerinin kolektif hareketi” şeklinde nitelendirilebilecek feminizm, bu anlamıyla 19. yy’ın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Kadının özgürleşmesini içeren bu mücadeleler, kadınların sistematik bir ezilmeye maruz kaldıklarını, ancak bu ezilmenin doğadan kaynaklanmadığı, siyasal mücadeleler aracılığıyla bu durumun son bulacağı iddiasına dayanmaktadır (Hirata vd., 2015: 155). Bununla birlikte, kadınların toplumsal yapıda var olan eşitsiz ve baskıcı toplumsal pratik ile ideolojilerden kurtulmasını içeren Feminist hareket, homojen tek bir yapıdan ibaret değildir. Kadınların özgürleşme hareketini üç dönemde inceleyen Kaypakoğlu, bu dönemleri şu sözlerle özetlemektedir:

İlk dalga kadınların oy hakkı kazanmaları hareketidir. Esas olarak demokratik süreç içinde kadınların politik haklarına ulaşmalarını kapsar. Kadınların oy hakkı elde etme hareketi, 19. yüzyıl boyunca süren genel orta sınıf hareketinin bir parçası idi. İkinci dalga, 1960’lardan itibaren ortaya çıktı ve kadınların kamusal yaşam, iş ve kültürel alana tam ve eşit katılımı engelleyen yasal ve toplumsal süreçleri ortadan kaldırmaya yönelik faaliyet gösterdi. Üçüncü dalga ise içinde yaşadığımız dönemdir. Kadınların haklarının yasalarda çok saygın bir yeri olmakla birlikte, kültür ve ideoloji temel olarak patriarkal, kadına karşı cinsiyet ayrımcı ve önyargılıdır (Kaypakoğlu, 2003: 51-52).

Feminist kuramcılar tarafından ortaya konan cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki fark, kadınların erkeklere göre ikincil konumlarının, kadınların biyolojik yapılarına dayandırılmasına karşı ortaya konmuştur. Söz konusu çalışmalara kadar, erkeklere ve kadınlara atfedilen çeşitli niteliklerin, rollerin ve statülerin; kadınların biyolojik yapılarına göre düzenlendiğine ve bunların doğal olduğuna inanılmaktaydı.

Diğer bir ifadeyle, “Bir bakıma kadınlar ve kadınların bedeni, onların toplumdaki ikincil statülerinin sorumlusuydu” (Bhasin, 2003: 7-8). Biyolojik açıklamaları reddeden toplumsal cinsiyet teorileri ile, erkeklere ve kadınlara uygun roller hakkındaki yerleşik fikirlerin, toplumsal olarak yaratıldığı ifade edilmekte, bir diğer deyişle “kültürel inşalar”’a işaret edilmektedir (Scott, 2013: 67).

Giddens’e göre de, “Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınların birbirlerinden farklı olmasına yol açan fiziksel niteliklere değil, erkeklik ve kadınlık hakkındaki toplum tarafından oluşturulmuş özelliklere göndermede bulunmaktadır” (2000: 621). Fiziksel cinsiyet yalnızca biyolojik bir olguyken; toplumsal cinsiyet fiziksel cinsiyeti kültürel, toplumsal ve cinsel bağlamda anlamlı hale getirmektedir (Kaypakoğlu, 2003: 7-8). Toplumsal cinsiyet terimini literatüre kazandıran Feminist kuramcı Ann Oakley, toplumsal cinsiyet terimi ile, kadınlık ve erkeklik arasındaki biyolojik ayrıma paralel olarak, toplumsal yapıdaki eşitsiz bölünmeye işaret etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet erkek ve kadın arasındaki farklılıkların toplum tarafından inşa edilmiş boyutlarına dikkat çekmektedir (akt. Marshall, 1999: 98).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, farklı bölgelerde, farklı tarihsel dönemlerde ve nesillerde değişik şekillerde görünmekle birlikte, bu ilişkiler kadın ve erkeği farklılaştırma gibi ortak bir paydada birleşmektedir (Outwaite, 2008: 788). Feminist tarihçilerden Scott, cinsiyet kimlikleri arasında inşa edilen hiyerarşik yapıları anlamak ve söz konusu hiyerarşilerin toplumsal yapıdaki diğer hiyerarşik yapılarla nasıl bir ilişki içerisinde olduğunun anlaşılabilmesi için, toplumsal cinsiyetin ele alınması gereken bir kategori olduğunun altını çizmektedir. Çünkü, ona göre toplumsal cinsiyet ve iktidar iç içe geçmiş iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Scott, 2013: 12).

Toplumsal cinsiyet farklılığı, çoğunlukla erkeklerin kadınlar üzerinde farklı şekillerde iktidar sahibi olduğu toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Ataerkillik terimi, “toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sistematik bir biçimde toplumsal olarak tanımlayan” en önemli terim olarak karşımıza çıkmaktadır (Outwaite, 2008: 788). Ataerkil sistem, erkeklerin, hukuk, siyaset, ahlak, bilim, tıp, kültür, moda gibi tüm kurumsal ve ideolojik olanaklardan yararlanarak, açık veya örtük bir biçimde kadınlar üzerindeki egemenliklerini yeniden ürettikleri bir sistemdir (Michel, 1993: 10).

Berktaş'a göre ise, "Ataerkil sistem, bir cins olarak kadınların ezilmesi sonucunu doğuran kurumsal ve kültürel düzenleme ve uygulamaları belirtir ve genel olarak kullanıldığında erkek iktidarı anlamına gelir" (Berktaş, 1996: 24).

Kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıkların sosyal rollere dönüştürüldüğü ataerkil düzende, kadın erkeğe bağımlı hale getirilmiştir (Güzel, 2014: 186). Bhasin (2003: 21) günümüz kadın erkek ilişkilerini anlamada, erkek egemen sistemi anlamının önemine dikkat çekmektedir. Çünkü, "toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil sistemin varlığı nedeniyle çarpıtılmıştır." Kelime anlamı olarak, babanın veya aile reisi kabul edilen erkeğin yönetimi şeklinde tanımlanan patriyark sistem, erkeklerin kadınlara egemen olduğu güç ilişkilerini vurgulamak ve kadınların ikincil konumda tutulduğu düzeni işaret etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ataerkil sistemlerin en belirgin özelliği temellerini aldığı cinsiyetçi uygulamalardır.

Cinsiyetçiliği Marshall'ın ifade ettiği gibi, "Cinsiyet temelinde uygulanan haksız bir ayrımcılık" (Marshall, 1999: 101) şeklinde tanımlamak mümkündür. Açık ya da örtük biçimlerde ortaya çıkabilen cinsiyetçilik, bireysel ayrımcılıktan kurumsal ayrımcılıklara kadar farklı düzeylerde görülebilmektedir. Bununla birlikte tüm cinsiyetçi ayrımların ortak noktası, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sürdürülmesidir. Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik, kadınlara ve erkeklere toplum tarafından verilen rollerin, doğal olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bora'ya göre, "Farklılık, genel geçer 'Kadınlık' ve 'Erkeklik' kalıplarının üretilmesi ve yeniden üretilmesiyle sürdürülür, pekiştirilir. Ayrımcılık, bu kalıpların varlığını sürdüren en önemli araçlardan biridir" (Bora, 2012: 175).

Ataerkil sistemde toplumsal cinsiyet rejimi, erkeklik ve kadınlığı birbirinin zıddı olarak konumlandırmaktadır. Bu iki cinsiyet "makbul olan" ve "makbul olmayan" şeklinde kategorileştirilmektedir. Söz konusu kategorileştirme, aile normu, hukuk sistemi, din, mezhep, ırk, yaş, bedensel farklılık temeline dayanan kimliklendirmeler ve sınıfsal ayrımlar içerisinde iş görmektedir. Söz konusu sistem ve uygulamalar, toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde cinsiyetçiliğe farklı ifade ve kullanım biçimleri kazandırarak, cinsiyetçiliği güçlendirmektedir. Dolayısıyla "toplumsal cinsiyet rejimi, bedenlere kadınlık ve erkeklik üzerinden değerler yükler ve ataerkiyi bu değerler

üzerinden kurar. Yani toplumsal cinsiyet rejimi bir değer rejimidir: kadınları ve erkekleri makbul ve makbul olmayan diye ayırır” (Akınerdem, 2016: 9).

Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet ayrımı ile çeşitli kadınlık ve erkeklik rollerinin toplum tarafından üretildiği görülmektedir. Connel’in altını çizdiği gibi, toplumsal cinsiyet kavramı ile kadın ve erkeklerden beklenen davranış ve tutumların farklı olduğu vurgulanarak, cinsiyet farklılığına dair biyolojik varsayımlar geçersiz kılınmaktadır. Bununla birlikte cinsiyet rolü teorisi ile, toplumsallaşma sürecinde bireyler tarafından “toplumsallaşma” ya da “içselleştirme” yoluyla rolün öğrenildiğine atıfta bulunmaktadır. Bu sayede kadınlık ve erkeklik rollerinin toplumsal olarak üretilen kültürel bir inşa olduğu ortaya çıkmaktadır (1998: 78-79). Toplumsallaşma ya da diğer adıyla sosyalizasyon yaklaşımlarının temel argümanı, her doğan bireyin biyolojik bir cinsiyete sahip olduğu, ancak henüz toplumsal bir kimliğe sahip olmadığı; toplumsal cinsiyetin zamanla kazanıldığı yönündedir. Connell bu durumu şu sözlerle özetlemektedir:

Çocuk büyürken toplum da onların önüne cinsiyetine uygun bir kurallar, şablonlar ya da davranış modelleri dizisi koyar. Belirli toplumsallaştırma etkenleri ya da failleri - özellikle aile, medya, arkadaş grupları, okul- söz konusu bu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak çocuğun bunları sahiplenebileceği ortamları hazırlar... Yani sıra çeşitli öğrenme mekanizmaları da işin içine girmektedir: Şartlanma, öğretim, model alma, özdeşleşme, kuralları öğrenme gibi... Toplumsal modeller ya da kurallar, ayrıntıları ne olursa olsun, az ya da çok içselleştirilirler. Bunun sonucunda, normalde belirli bir cinsiyetin toplumsal beklentileriyle örtüşen bir toplumsal cinsiyet kimliği ortaya çıkar (Connell, 1998: 255).

Toplumsal cinsiyet üzerine çalışan pek çok araştırmacıya göre, bireyler, toplumsallaşma sürecinde “kültürel kurguları verili olarak” (Wolf, 2012: 179, Kaypakoğlu, 2003: 20, Bhasin, 2003: 9) almakta ve bu sayede toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirerek toplumda “normal” kabul edilen yapıya uyum sağlamaktadır. Bu bağlamda, rol kavramı, toplumsal sistemde belirli konumda yer alan bireylerin nasıl davranmaları gerektiğini ifade eden davranış kurallarıdır (Kaypakoğlu, 2003: 20).

Cinsiyet rolleri ise, toplum tarafından belirlenen, kadınların ve erkeklerin uyması gereken davranış ve tutumları ve gerçekleştirmeleri beklenen görevleri içermektedir (Marshall, 1999: 100-101). Kısacası toplumun kadınlara ve erkeklere

yüklediği sorumlulukları içeren ve toplumun bireyi nasıl algıladığı ile ilgili bir kavram olan toplumsal cinsiyet rolleri (Erseçen ve Tosun, 2015: 1) toplumun kültürel ve yapısal niteliklerini şekillendirmekle beraber, kültürel yapıyı gözler önüne sermektedir (Kaypakoğlu, 2003: 21).

Toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla, toplumların erkeklerden ve kadınlardan beklentileri farklıdır. Bu farklılıklar dünyaya geldikleri andan itibaren onlara atfedilen niteliklerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin kadınların daha duygusal, fedakar, yumuşak başlı ve hamarat olmaları beklenirken; erkeklerden daha güçlü, mantıklı ve otoriter olmaları beklenmektedir. Bebeklere verilen isimlerde, alınan oyuncaklarda ve giydirilen giysilerin renginde, bu beklentileri görmek mümkündür. Güçlü ve otoriter bir birey olması beklenen erkek çocuklara Aslan, Kartal, Mert gibi isimler verilirken; Çiçek, Nazlı, İffet gibi isimler ise kadınlara atfedilen niteliklerin bir yansımasıdır. Diğer yandan, erkek çocuklara çoğunlukla araba, uçak veya silah gibi oyuncaklar alınırken; kadınlar daha çocuk yaşlarından itibaren bebek ya da kap kacakla oynayarak ev hanımı rolüne alıştırılmaktadır (Erseçen ve Tosun, 2015: 1-2).

Toplumsallaşma sürecinde benimsenen bu davranışlar ile ilişkilerdeki beklentiler de oluşmaktadır. Çünkü toplumsal yapıdaki ilişkiler, bu rol beklentileri içerisinde meydana gelmektedir. Kümbetoğlu'nun ifade ettiği gibi (2010: 40), “Kız çocuklar anne rolüne, erkek çocuklar baba rolüne hazırlayıcı bir sosyalleşmeden geçilirken kimin kime tabi olacağı da öğrenilmektedir.” Kadınlık rolü ile erkeklik rolü farklı şekilde ortaya çıkmakla birlikte, bir karşılıklılık söz konusudur. Diğer bir deyişle, birbirinin tamamlayıcısıdırlar (Connell, 1998: 81). Dolayısıyla ataerkil egemen erkek sitemin ötekisi, kadın tarafından oluşturulmaktadır. Şimşek İşleyen bu karşılıklılığı şu sözlerle açıklamaktadır:

Cinsiyetin toplumsallaşması sürecinde kadın ve erkek toplum tarafından kendileri için uygun görülen davranış kalıplarının gereğini yerine getirmeye ve bunu yaparken de söz konusu kalıpları içselleştirmeye başlamaktadır. Buna göre kadın ve erkek belirli dikotomiler arasında görev dağılımına gitmekte; birinin aktifliği söz konusu olduğunda diğeri pasifleşmektedir. Taraflardan biri 'özne' olduğunda diğeri toplumsal gramer gereği 'nesne' olarak varlık göstermektedir. İçinde bulunduğumuz mevcut toplumsal düzene baktığımızda patriarkal bir tablo ile karşılaşmaktayız. Bunun bir uzantısı olarak da erkeğin toplumsal yapıdaki

ezici üstünlüğü karşısında kadın edilgin şekilde konumlandırılmakta; dolayısıyla 'özne' olma rolünü erkek üstlenmektedir. Şüphesiz toplumumuzdaki bu algı kadın ve erkeğin toplumsal hayata katılım biçimini, oranını, toplum içindeki görünürlüğü ve statüsünü büyük ölçüde etkilemektedir (Şimşek İşliyen, 2015: 479).

Toplumsal cinsiyet, bireysel kimlik karşıtlıklarından ziyade; toplumsal ilişkileri ve dolayısıyla toplumsal bir düzeni ifade etmektedir (Savran Acar, 2004: 235). Toplumsal cinsiyet ilişkileri; toplumsal, siyasi ve ekonomik pratiğin cinsiyet çerçevesinde yapılandırılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Erkekliğe ve kadınlığa atfedilen rollerin, doğallaştırma düzeneği ile meşrulaştırılması şeklinde işlemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin görünürlük kazandığı ve meşrulaştırılmasında en büyük rolü oynayan etkenlerden biri de cinsiyete dayalı işbölümüdür (Alkan, 2005: 23).

Erdoğan'a göre (2011: 14), kadınların karşılaştığı cinsiyete dayalı eşitsizliğin ve ayrımcılığın temelinde, cinsiyete dayalı işbölümü yatmaktadır. Connell de toplumsal cinsiyeti, "üretim ilişkilerinin bir parçası" olarak değerlendirmektedir (1998: 75). Cinsiyete dayalı iş bölümü tarihsel ve toplumsal olarak değişiklik göstermekle beraber, işbölümünün cinsiyet ilişkilerine göre ayrılması şeklinde tanımlanmaktadır. İşbölümünün ayırıcı nitelikleri; erkeklerin üretim alanına; kadınların ise yeniden üretim alanına konumlandırılması ve bununla birlikte erkeklerin toplumda daha yüksek değer atfedilen siyaset, dini ve askeri alanlarda işlev göstermesidir (Hirata vd., 2015: 87-88).

Toplumsal cinsiyet teorisine göre, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünü, kadınların ve erkeklerin sosyalleşme sürecinde yerine getirdikleri farklı fonksiyonların bir sonucu olarak algılamak mümkün değildir. Aksine, toplumsal cinsiyet temelli işbölümü, toplumsal cinsiyetin nasıl belirlenmekte olduğunun anlaşılabilceği ve söz konusu ilişki içerisinde de otorite ve iktidar alanlarının kurgulanma ve işleyiş şekillerinin ortaya çıktığı kendine özgü bir toplumsal pratiği ifade etmektedir. Bununla beraber bu işbölümü, erkekleri üst konuma yerleştirirken; kadınları, erkeklere tabi konuma yerleştiren bir bölünmeyi içermektedir (Erdoğan, 2011: 14).

Alkan'a göre, "Farklı cinsiyetlere özel mekansal bölünme ile kadınların mekanı ev ve komşuluk birimiyle sınırlanmış; 'annelik ve karılık' temelinde -üzeri örtülü olarak- tanımlanan kadınlar, erkeklerin kamusal çalışma alanlarından yalıtılıp özel

denen alana yerleştirilmiştir” (Alkan, 2005: 43). Bora’ya göre modernleşme dönemiyle ortaya çıkan ev ve iş yerinin birbirinden ayrılması ile, kadınlar üretimin dışına yerleştirilerek kamusal alandan uzaklaştırılmıştır. Böylece, modern dönem, “ev kadını” olarak adlandırılan yeni bir kadınlık tipinin yaratılmasına neden olmuştur. Modern dönemle ortaya çıkan ve doğru kabul edilen “ev kadını” rolü günümüzde değişmeye başlamakla beraber, toplumun pek çok kesiminde iş yaşamında başarılı olan bir kadının aile yaşamında başarısız olduğu algısı yer almaktadır (Bora, 2012: 178-181).

Diğer yandan, pek çok meslek kadınlar için uygun bulunmamaktadır. Kadınların daha çok öğretmen, hemşire veya sekreter olmaları gerektiği konusunda genel bir toplumsal kanı hala devam etmektedir. Bununla birlikte çalışan kadının temizlik, yemek gibi ev içi rollerini ihmal etmemesi ve eşi ve çocuklarına gereken ilgi ve anlayışı göstermesi beklenmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle, kadın çalışsa dahi, ev işleri onun sorumluluğundadır (Bora, 2012: 180-181). Davidoff ise, “Nasıl ki erkek, ekonomi, politika ve bilgi alanları içinde gösteriliyorsa, kadın kategorisi de açıkça aile ve akrabalık yapısı içine yerleştirilmiştir” (2002: 235) diyerek bu argümanı doğrulamaktadır.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin toplumsal yaşamın pek çok farklı alanında karşımıza çıktığı görülmektedir. Outwaite’e (2008: 788) göre ideolojiyi, kültürü ve söylemsel pratikleri içeren “cinsiyetlendirilmiş toplumsal ilişkiler aynı zamanda ücretli istihdamın, hükümet ve devletin, cinsel pratiklerin ve kişiler arasındaki şiddetin kurulmasının da bir parçasıdır.” Toplumsal yaşamda kadınları, erkeğe oranla daha değersiz gören ve ikincil konumuna meşruluk kazandıran, bu toplumsal cinsiyet ilişkileridir. Küntay’a göre (2008: 17), “Baskıcı, ezici bir küresel sistemin, erkek egemen teslimiyetin somutlaştırdığı sosyal değerlerle oluşan toplumsal kimlikler kadının, erkeğin ‘ötekisi’ olarak nitelendirilmesine yol açar.”

Diğer yandan, kadınlığın kültürel olarak verili bir olgu olduğunun altını çizen Kandiyotri, kadın cinselliğinin bireysel değil; kolektif düzeyde denetlendiğine ve bu denetimin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel alanlarından biri olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü, kadın cinselliği üzerindeki denetim ile ailenin “namusu” arasında bir bağlantı kurulmakta ve kadının toplumsal kalıpların dışına çıkmasıyla “ailenin şerefi

lekelenmekte”dir. Bu sebeple Kandiyotri, kadınların davranışlarının ve kamusal alana girişlerinin sınırlandırıldığını belirtmektedir. Diğer yandan, kadınlık kültürel olarak verili bir statüyen; erkeklik ise kazanılan ve kaybedilme tehlikesi olan bir statü olarak kaşımıza çıkmaktadır (2011: 81-82). Bu toplumsal yapı içerisinde erkek, kadın ve cinselliği üzerinden egemenliğini yeniden üretmektedir.

Wolf’e göre, toplumsal cinsiyet, toplum tarafından inşa edilmekle birlikte “toplumsal olarak kısıtlayıcıdır” (2012: 179, 180). Dolayısıyla, çeşitli yaptırımları söz konusudur. Kimi zaman doğrudan bir yaptırımla karşılaşılacakla birlikte; beklenen kalıpların dışına çıkıldığında, örneğin bir kadın oldukça cesur davrandığında “erkek Fatma” olarak övülebilirken; bir olay karşısında fazla duygusal davranan erkek için “kız gibi” yakıştırması yapılabilmektedir. Ancak, burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, kadına yüklenen erkeksilik özelliğinin güç, saygı ve başarı ile özdeşleştirilirken; erkeğe yüklenen kadınsı özelliğın zayıflık ve küçümsemeyi içinde barındırmasıdır. Diğer yandan, toplumsal kalıplara uymayan kadınların, çeşitli damgalamalara, ayrımcılıklara ve dolayısıyla nefrete maruz kaldıkları görülmektedir.

Wolf’ün de işaret ettiği gibi, dünyanın pek çok yerinde toplumsal cinsiyet rollerine uymayan bireyler, önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşmakta, aşağılanmakta ya da şiddete maruz kalmaktadır (2012: 196). Bunun en belirgin örneklerinden biri, verili rollere uymayan kadınların, nefret söylemlerine maruz kalarak, nefret suçlarına varan çeşitli eylemlerle karşılaşmalarıdır. Çünkü “toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların yaşamlarının birçok alanında cinsiyetleri nedeniyle şiddete maruz kalmasına yol açar” (Erseçen ve Tosun, 2015: 3). Diğer yandan göz ardı edilmemesi gereken bir diğer nokta ise, erkek lehine işleyen ataerkil sistemin, hem kadınlar hem de erkekler tarafından sorgulanmadan benimsemesi aracılığıyla diğer nesillere aktarılması ve erkeğın kadın üzerindeki hakimiyetine ek olarak, kadınların diğer kadınlar üzerindeki hakimiyetine meşruluk kazandırmasıdır. Demircioğlu ve Atık’in altını çizdiği gibi “güçlü bir matriark, ataerkil madalyonun öteki yüzünü oluşturmaktadır” (2016: 128).

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, çalışmamızın ana temasını oluşturan kadına yönelik nefret söylemlerinin temelinde, bireylerin doğdukları andan itibaren karşılaştıkları toplumsal cinsiyet rollerinin büyük rol oynadığı görülmektedir. Gelenek

ve görenekler, dini kurallar çerçevesinde kadınlara atfedilen niteliklerin dışına çıkan kadınlar, erkek lehine işleyen ataerkil sistemde nefretin odak noktası haline gelebilmektedirler. Toplumsal yapıda yer alan pek çok kurum aracılığıyla bu cinsiyetçi bakış açısı meşrulaştırılmakta ve “rızaaya dayalı zihinsel bir inşa” meydana getirilmektedir (Şimşek İşliyen, 2015: 479).

Cinsiyet rollerinin ve cinsiyetçi stereotiplerin üretildiği ideolojik araçların başında ise medya gelmektedir. Hem geleneksel medya hem de yeni medya ortamları aracılığıyla toplumsal yapıda var olan ataerkil zihniyet yapısı pekiştirilmektedir. Bu bağlamda, medya aracılığıyla toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl temsil edildiği incelenmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.2. Toplumsal Rollerin İnşasında Medyanın Rolü

Kadınlar tarih boyunca pek çok toplumda, erkeklere oranla daha güçsüz ve ikincil konumda değerlendirilmiştir. Aristoteles'ten Aquino'lu Thomas'a, Nietzsche'den günümüze kadar pek çok sanat ve bilim insanı arasında dahi, erkeğe, kadına oranla daha büyük önem atfedilmiştir (İnceoğlu ve Korkmaz, 2002: 18). Beauvoir örnekleri şu şekilde sıralamaktadır:

Aristo: 'Kadın, birtakım niteliklerin yokluğundan ötürü kadındır' diyordu. 'Kadınların karakterini doğal bir eksiklikle yaralı diye kabul etmek zorundayız.' Saint Thomas da, ustasının ardından; kadının 'yarım kalmış bir erkek', 'rastlantısal' bir varlık olduğunu buyurur... 'Kadın şu bağımlı varlık...' der Michelet. M. Benda da, Rapport d'Uriel'de şöyle buyurur: Erkeğin bedeni, kadınıkini çekip alsanız bile bir anlam taşımakta, kadının bedeniyse, erkeksiz tüm anlamını yitirmektedir (Beauvoir, 1980: 17).

Bu bağlamda, kadının değeri kendi nitelikleri ve edimleriyle değil; erkeğin karşısındaki rolüyle ölçülmektedir. Dolayısıyla, Beauvoir'in ifade ettiği gibi kadın; “özel (temel) varlığın karşısındaki özel olmayan varlıktır. Erkek Özne'dir, Mutlak Varlık'tır: kadınsa Öteki Cins'tir” (1980: 17). Ancak, 1970li yıllarda güç kazanan feminist hareketler aracılığıyla kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiği yüksek sesle dile getirilir olmuş ve kadın erkek eşitliği pek çok alanda kabul edilmiştir. Ancak ne yazık ki, birçok alanda bu eşitlik erkek lehine bozulmaktadır. Özellikle, medya aracılığıyla pekiştirilen cinsiyetçi kalıpyargılar, toplumsal cinsiyeti

doğallaştırmakta ve kadının, erkeğin ötekisi olma rolünü örtük bir biçimde de olsa devam ettirmektedir.

van Zoonen toplumsal cinsiyeti, “Evrensel bir gerçeklik değil, toplumsal bir inşa” (2014: 378) şeklinde tanımlamaktadır. Bu inşanın temel aktörü ise, günümüzde bireylerin sosyalizasyon sürecinde etkin rol oynayan kitle iletişim araçlarıdır. Çünkü, toplumsal cinsiyet kalıplarının, aile, eğitim ve dini kurumlar gibi toplumun pek çok kurumu tarafından yeniden üretilmesine paralel olarak, çeşitli stereotipler kullanılarak kitle iletişim araçları vasıtasıyla yeniden üretilip dolaşıma sokulması, hem kadınların hem de erkeklerin bu rolleri içselleştirmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla medya, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesinde temel ideolojik aygıt olarak karşımıza çıkmakta ve bu rollerin benimsenmesiyle sistemin sürekliliğini sağlamaktadır (Erus ve Gürkan, 2012: 208).

Bu çerçevede, kitle iletişim aygıtlarının haber verme, eğlendirme, bilgilendirme gibi geleneksel işlevlerine, bu çalışmanın da amacını teşkil ettiği üzere, toplumsallaşmanın taşıyıcısı veya aktarıcısı olma nosyonunun eklendiği görülmektedir. Toplumsallaşma ile herhangi bir topluma ait değerlerin, temel özelliklerin ve toplumsal rollerin gelecek nesillere aktarılması kastedilmektedir. Bununla birlikte, tüm bu niteliklerin, aynı nesiller içinde birbirine ve “öteki” olana yayılmasına işaret edilmektedir. Medya, toplumsallaşma görevini gönüllü olarak üstlenmemiş olmakla birlikte, temel nitelikleri olan yayma ve dağıtma özelliklerinden dolayı, toplumsal rollerin yayılması ve diğerlerine aktarılmasında temel rol oynamaktadır (Yanıkaya, 2009: 11).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında kadının ikincil konumu, ataerkil toplumun kültürel değerlerinden kaynaklanmaktadır (İmaçer, 2006: 147). Medyada çeşitli imajlarla verilen cinsiyet rolleri, erkek egemen sistemin kültürel özellikleriyle paralellik göstermektedir. Erkekleri güç ve saygınlık içerisinde betimleyen basmakalıp imajların aksine; kadınlar bağımlı ve pasif olarak betimlenmekte, böylece kadınların ikincil konumlarını pekiştiren ideoloji, tüm topluma yayılmaktadır. Dolayısıyla, kitle iletişim araçları vasıtasıyla var olan ataerkil değerler ve bu değerler aracılığıyla

oluşturulan kadınlık ve erkeklik rolleri dolaşıma sokulmakta, pekiştirilmekte ve sürdürülmektedir (Kaypakoğlu, 2003: 95).

Bununla birlikte, hem geleneksel hem de yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı yeni medya ortamlarında, yazılı, görsel ve işitsel medya ürünleri, toplumsal yapıya hakim olan ideoloji hakkında önemli ipuçları vermektedir. Dolayısıyla, medya temsillerinin incelenmesi ile toplumun kadına ve erkeğe yüklediği değerler ve kadın ve erkeklerden beklediği roller açığa çıkmaktadır (Kuruoğlu, 2006: 238). Medyada kadın temsili sorunu, 1970’li yıllarda özellikle Feminist araştırmacılar tarafından gündeme getirilmiş ve kadının toplumsal yapıdaki ikincil konumunun, medyada temsil ediliş biçimleriyle doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, medyanın toplumsalı yansıtmaktan ziyade toplumsalı inşa etiğine dikkat çekilmektedir (Çelenk, 2010b: 230).

Uğur Tanrıöver’e göre medyanın kadınları temsil etme stratejileri, medyanın kadına bakış açısını yansıtmakla birlikte, tüm dünyaya ve topluma yönelik bakış açısını da ortaya koymakta ve toplumun da o şekilde algılamasında etkin rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Butler ve Paisley, radyo, televizyon, gazete ve sinema gibi geleneksel medya alanlarında kadın temsillerine yönelik yapılan çalışmalardan hareketle bir cinsiyetçilik ölçeği oluşturmuşlar ve medyada yer alan kadın temsillerini beş başlık altında sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmaya göre:

1. Aptal, suskun seksi ya da inleyen-kurban konumundaki nesne-kadın (aşağı it tipi). 2. Rolünü yerine getiren ve hayatında evi, yuvası hep temel yer alan eş, anne, sekreter, hemşire vb. Kadın (yerinde tut tipi). 3. Geleneksel rolüyle mesleğini bir arada yürüten kadın (iki yer ver tipi). 4. Erkekle eşit kadın (...mutlaka bekar olarak çizilen bir kadın tipidir). 5. Belli kalıplara sokulmamış (stereotipleştirilmemiş) kadın (ya da erkek); burada roller tersine çevrilmiş ya da alışılmışın dışında olabilir (akt. Uğur Tanrıöver, 2012: 156-157).

Butler ve Paisley’in cinsiyetçilik ölçeği Türkiye açısından değerlendirildiğinde, kadınların medyada temsili konusunda çok farklı bir tablo ortaya çıkmamaktadır. Türkiye’de yapılan medya çalışmalarının bulgularına göre, sosyokültürel özellikler ve söylem türlerinde çeşitli farklar bulunmakla birlikte; kadınların fedakar eş-anne, cinsel haz nesnesi, tüketici nesne ya da kurban olarak sunumları açısından, Türkiye ve Batı

medyası benzerlik göstermektedir (Uğur Tanrıöver, 2012: 157-158). Çünkü ataerkil kültürel değerlerin bir yansıması olan medya metinlerinde, kadınlar çoğunlukla bu egemen mitler aracılığıyla temsil edilmektedir (Şimşek-İşliyen, 2015: 480). Medya ürünleri aracılığıyla üretilen kalıpyargıları Smith şu sözlerle değerlendirmektedir:

Medya kurumları kadınlarla ilgili ideolojik açıdan çarpıtılmış oldukça sınırlı sayıda basmakalıp imgeler kullanmaktadır. Bu imgeler, kadınların bağımlılığını ve ikincil konumunu pekiştiren bir ideolojiye hizmet etmekte ve kadınların eve ve aileye ilişkin rollerinin önceliğini vurgulamaktadırlar. Bu tür bir ele alış tarzının cinsiyet eşitliğinin gelişimini engelleyici bir işlev gördüğü yaygın bir biçimde kabul edilmektedir (Smith, 2014: 400).

Medyada kadınlar çoğunlukla, fedakar anne ve sadık eş gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirecek şekilde temsil edilmektedirler. Diğer yandan kadınların temsiline ilişkin bir diğer nokta ise, kadınların medyada cinsellikleriyle var olabilmeleridir. Diğer bir deyişle, kadınların medyada temsili cinselliklerinden tamamen arındırılmış olanlar ve cinsellikleri dışında bir kimliğe sahip olmayanlar şeklinde iki ana temadan oluşmaktadır (Saktanber, 1993: 213-216). Dolayısıyla Mulvey'in vurguladığı gibi, "Kadın, ataerkil kültürde, içinde erkeğin kendi fantezilerinin ve saplantılarının imgeleri üzerine empoze ettiği dilsel emirler aracılığıyla gerçekleştirilebileceği simgesel bir düzenle kuşatılmış 'erkek öteki'nin bir göstereni haline gelir" (Mulvey'den aktaran Rakow ve Kranich, 2014: 426).

Ülkemizde kadınlara yönelik ilk medya metinlerine bakıldığında, ilk programın 1939'da radyoda yayınlanan "Ev Saati" isimli programla başladığı görülmektedir. 1970 yılında "Ev İçi" ismini alan bu program; aile, çocuk bakımı ve sağlık gibi konuları kapsamaktadır. Bu tür programlarda iyi anne ve iyi eş rolü vurgulanan kadınların "ev kadını" kimliğinin dışına çıkamadığı gözlemlenmektedir (Büyükbaykal, 2007: 22). Aradan yaklaşık seksen yıl geçmiş olmasına rağmen, kadınlara yönelik hazırlanan programların temel nosyonunun değişmediği, kadınların genellikle geleneksel roller içinde resmedildiği görülmektedir.

İmançer'e göre, ataerkil kültürel değerlerin benimsendiği toplumumuzda, cinsiyet rollerinin kültürün taşıyıcılığını yapan kitle iletişim araçlarına yansıması kaçınılmazdır (2006: 54). Kadınların televizyon ekranlarındaki temsili çoğunlukla, özerk ve kamusal kimliğe sahip kadın kimliğini dışlayan bir nitelik taşımaktadır.

Kadınlar genellikle, edilgen ve mağdur rollerde görülmekte ya da tam aksine, kötü amaçlar peşinde koşan fethan kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelenk, 2010b: 235-236).

Toplumsal cinsiyet rollerinin özellikle vurgulandığı ve toplumun tüm kesimleri tarafından alımlandığı medya metinlerinin başında, diziler yer almaktadır. Erkek egemen değerlerin bir yansıması olan dizilerde kadınlar, kamusal alanda yer almakla birlikte, asıl başarıları özel alanda sergiledikleri performansları ile ölçülmektedir. Bu bağlamda, Türk dizilerindeki kadın temsilleri, Türk sinemasının anlatım tarzlarına Batı dizi standartlarının eklenmesi ile erkek egemen bakış açısını yansıtmak şekilde gelişme kaydetmiştir (İmançer, 2006: 63-73).

Televizyonlarda gündüz kuşağında yer alan ve kadın programları şeklinde nitelenen türlerde ise, geleneksel değerlerin yeniden üretildiği mesajlar yer almaktadır. Bununla birlikte, şiddet “istisnai bir vaka” olarak sunulmakta veya “haklı bir nedene dayandırılarak” meşrulaştırılmaktadır. Kadın sayfaları ya da kadın köşeleri olarak adlandırılan medya metinlerinde görüldüğü gibi, bu programlarda kadınlara ve kadın sorunlarına özel bir önem verildiği yanılsaması yaratılmaktadır. Oysa bu süreçte esas gerçekleştirilen, var olan sorunların göz ardı edilerek sistemin yeniden üretiminin sağlanmasıdır (Erdoğan, 2011: 23). Gülbahar bu bağlamda medyayı, “Eşitsizliğin ve şiddetin kitlesel düzeyde öğretildiği, desteklendiği yeniden üretildiği bir araç” (2012: 89) şeklinde tanımlamaktadır.

Televizyon ve sinemanın kadın ve kadınlıkla ilgili stereotiplerin oluşturulmasında etkili bir rol oynadığını özellikle var olan kalıpyargıların güçlendirilmesinde çok etkin bir rol aldığını gösteren birçok araştırma yapılmıştır. Araştırmaların pek çoğu, hem televizyon hem de sinemada kadınların erkeklerle eşit sunulmadığını, edilgin, bağımlı veya cinsel nesne olarak temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Cowie'nin altını çizdiği gibi sinema sektöründe “Kadın imgesi, sunum dışında gerçek dünyada var olan bir gönderge kadına değil, erkekler için erkeklerce üretilen bir anlama götürür. Ataerkillik kadının imgesini denetler, ona erkekler için, erkeklerce belirlenmiş bir işlev, bir değer yükler” (akt. Onaran, 2000: 213.)

Elli yıllık bir zaman dilimi içerisinde farklı türlerde çekilmiş yaklaşık altmış filmi inceleyen Onaran (2000: 241)'a göre, söz konusu filmlerin ortak yanı, değişmeyen ataerkil bakış açısıdır. İncelemeye alınan filmlerde, kadınların pek çoğu erkek kahramanla evlenip yuva kurmayı düşünürken; pek çoğu ise görsel bir haz nesnesi olarak filmde yer almaktadır. Diğer yandan, bu filmlerde hırslı ve başarılı kadın temsili bulunmakla birlikte, bu kadınlar olumsuz rollerde temsil edilmektedir. Abisel'e göre sinema filmleri, günlük yaşam pratiklerine dayanan imge ve görüntülerden oluşması sebebiyle, Türkiye toplumunda kadınların konumunun anlaşılması açısından çok büyük önem taşımaktadır (2000: 173).

Medya ürünleri arasında özellikle reklam filmleri, toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında "sorunlu" olarak adlandırılabilir bir rol üstlenmektedir. Özellikle reklamlar ve popüler müzik videoları, toplumda hakim konumda bulunan cinsiyetçi bakış açısını güçlendiren, kadınlık rollerine yönelik tanımları yeniden üreten, kadınlığı belirli yaşam tarzları içine hapseden ürünler olarak işlev göstermektedir. Ersoy Çak, "*Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri Ve Popüler Müzik Videoları*" adlı çalışmasında reklamlar ve video kliplerinde kadınlara biçilen rolleri şu sözlerle özetlemektedir:

Kadınlar içerisinde farklı konumlar ve yaşam biçimleri yansıtılmayarak, kadını sadece 'kötü kadın', 'nesne olan kadın' ya da 'iyi kadın', 'anne ve iyi eş olan kadın' kategorilerinde inceleme şansı veren çoğu reklam filminde, toplumsal dinamiklere bağlı olarak kadının yaşamındaki değişimler ve yeni sorunlar ihmal edilmektedir. Kadın genellikle ev içi işlerde mutfak, banyo, temizlik, yemek yapma, çocuk bakımı, eş bakımı, evi ile ilgilenen, maddi ve manevi olarak eşinden beslenen bir varlık olarak sunulmaktadır (Ersoy Çak, 2010: 105-106).

Toplumsal cinsiyet rollerine paralel olarak, hem geleneksel medya hem de yeni medya ortamlarında yer alan reklamlarda, erkekler akıllı ve güçlü imajlar çerçevesinde temsil edilirken; kadınlar zayıf ve eksik kadınlık imajları çerçevesinde sunulmaktadır. Bununla birlikte, reklamlar aracılığıyla sunulan güçlü ve modern kadın söylemlerinin altında, kadınların güç ve güzelliği ancak görünüşleriyle kazanabileceğini vurgulayan güzellik endüstrisinin hegemonyası yer almaktadır. Kadınları seksilik ve güzellik ekseninde temsil eden bu tür medya metinleri, kadınların diğer özelliklerinin yok

sayılması nedeniyle, erkekler karşısında kadınların güçsüzlüğünü meşrulaştırmaktadır (Güzel, 2014: 186).

Kadınların medyada temsil edilişi, kadınların toplumsal yapıda nasıl bir konuma sahip olduklarıyla doğrudan ilişkilidir. Farklı kadınlık tiplerini ortak paydada birleştirerek sunan fedakar anne, iyi eş, iyi aşçı, kocasına hürmette kusur etmeyen ve iyi bir tüketici kadınlık kalıplarının yanında, bu sınırları aşan kadınlar “serbest” ya da “müsait” kadınlar olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, Saktanber’in vurguladığı gibi, “Türkiye’de kadınlar belirlenen yerlerde belirlenen biçimlerde davrandıkları takdirde kabul görürler. Bu sınırları aşmaya ve kendi tanımlarını üretmeye çalışan kadınlar ise toplum tarafından taciz edilirler” (1993: 228-229). Bir diğer deyişle, kendilerine çizilen sınırın dışına çıkan kadınlar, nefret söylemlerine maruz kalmaktadırlar.

Bu çerçevede, kitle iletişim araçları vasıtasıyla her gün yeniden dolaşıma sokulan toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini içinde barındırmaktadır. Cinsiyet eşitsizliğinin gündeme getirildiği medya içeriklerinde dahi, kadın hakları toplumsal bir mesele olarak ele alınıp ayrıntılı olarak incelenmek yerine; sorunlar, var olan ideolojiye hizmet eden erkek egemen değerler sistemini olumlayacak şekilde ele alınmaktadır (İmançer, 2006: 54). Çelenk’e göre, medyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğindeki temel sorun, kadın bakış açısının yansıtılmaması sorunu değil; kadınların erkeklerle ilişkileri dışında bağımsız bireyler şeklinde temsil edilmemeleridir (2010b: 232).

İçinde bulunduğumuz dönemde, medyada kadınların temsili yalnızca ev ile sınırlandırılmamakta; birçok medya metninde kadınlar erkeklerle aynı pozisyonda çalışıyor görünmektedir. Ancak burada dikkat çeken nokta, kadınların özel alan dışında erkeklerle eşit görünmelerine rağmen, geleneksel fedakar anne ve eş rolünü getirmekle yükümlü olmalarıdır. Modern yaşama uyum sağlamış, çalışan ve modern yaşamın gerektirdiği gibi tüketici özelliklerini de yerine getiren, ancak şefkatli anne ve anlayışlı eş rolünü ihmal etmeyen kadınlar, ideal kadın olarak sunulmaktadır. Bu bağlamda, Uğur Tanrıöver’in altını çizdiği gibi, medya metinlerinde “kadınlar yalancı bir eşitlik içinde” sunulmaktadır. Dolayısıyla, bu sayede açık söylemin arkasındaki örtük söylem gizlenmektedir (2012: 162).

Bu çerçevede, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Kadın Komisyonu'nun altını çizdiği gibi, "Medyadaki cinsiyetçilik, toplumda var olan cinsiyetçi yapıdan bağımsız değildir. Birbirlerini karşılıklı etkileyerek cinsiyetçiliği pekiştirmektedir" (TGC Kadın Komisyonu, 2016: 37). Bununla beraber, toplumsal yapıda var olan cinsiyetler arası eşitsizlik durumunun altında yatan temelleri incelemek amacıyla, toplumsal cinsiyet ve teknoloji arasındaki ilişkiye de değinmek gerekmektedir. Bayraktutan Sütçü, şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

Öncelikle şunu belirtmek gerekir; teknikler kuruluşları itibariyle toplumsaldır, dişil olanla eril olanın da tarihi, sosyolojisi ve antropolojisi vardır ve son olarak da her iki inşa bazen karşılıklı olarak birlikte oluşur. Bu karşılıklı oluşum içerisinde kadınlar yüzyıllar boyunca teknolojiden uzak tutulmuşlardır ve arada bir boşluk oluşmuştur. Kadınların istihdam içerisinde teknolojiden uzak konumlanmaları onların geleneksel, değer üretiminden (eril kültür içerisinde tanınlanmış) de uzak olduğunu ortaya koyar. Teknolojinin erkeklerin "oyuncağı" olması durumu eril kültürü de besleyen bir sonuçtur (Bayraktutan Sütçü, 2010: 183).

Ataerkil değerler içerisinde üretilen, ana akım veya yeni medya ortamlarında yer alan metinler aracılığıyla, egemen toplumlara hakim olan ideolojinin temelinde yer alan "erkeksilik ve erkeklik kültürü" yeniden üretilmektedir. Bu çerçevede, dijital oyunlarda üretilen cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizliği konusunda göz ardı edilmemesi gereken alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bayraktutan Sütçü, 2010: 184-185). Çünkü, dijital oyunlar, içerik ve yapı itibariyle genellikle erkeklerin beğenisine yönelik olarak tasarlanmaktadır. Erkekler tarafından erkekler için üretilen elektronik oyunlarda, kadınların başrolde yer alması yok denecek kadar az rastlanan bir durumdur. Genellikle, erkekler tarafından kurtarılmayı bekleyen zayıf rollerde temsil edilen kadınlar, nesneleştirilerek temsil edilmekte ve erkeklerden daha aşağı konumda betimlenmektedir (Erdoğan, 2011: 31).

Sonuç olarak, gündelik yaşamın bir yansıması olarak sunulan medya metinleri, bireylerin anlamlandırma süreçlerini etkilemekte ve sosyalizasyon dönemlerinde etkin rol oynamaktadır. Ancak bu çalışmada, izler kitlenin tüm medya metinleri için "baskın okuma" yaptığı ve tüm içerikleri olduğu gibi kabul ettiği iddia edilmemektedir. Burada vurgulanmak istenen, medya iletilerinin egemen değerlerle üretildiği ve belirli bir ideolojik söylem tarafından kodlanıyor oluşudur (Yanikkaya, 2009: 19-20). Dolayısıyla

ataerkil değerlerin hiyerarşik yapılanmasında kadınların ikincil konumu bu araçlar aracılığıyla yeniden üretilmektedir.

Bununla birlikte, nefret söyleminin toplumsal yaşantımızda meşrulaştırılmasında veya söz konusu nefretin odağı haline gelen kadınların, bu nefreti veya şiddeti “hak ettiklerine” dair algı yaratılmasında, medyanın çok büyük bir etkisi vardır. Çünkü Burton’un ifade ettiği gibi, “Medya insan kategorileri ve belirli insanların niçin belirli kategorilere dahil olması gerektiğine dair anlayışımızı düzenler. Bu kategoriler, medyada olduğu kadar gerçek hayatta da insanları yargılamak için kullandığımız düşünme sürecimizin bir parçası haline gelir” (Burton, 2008: 111).

Kadınlarla ilgili egemen mitlerin reklamlarda, sinema ve televizyon kanallarında üretilmekle beraber, bu metinlerin kurgusal bir temsil olduğu kabul edilmektedir. Ancak, “gerçekler”i kamuoyuna ilettikleri iddiasında olan geleneksel ve yeni medya, kalıplaşmış imgeleri kullanarak ürettiği haberler nedeniyle toplumsal cinsiyet rolleri inşasında çok daha büyük bir rol oynamaktadır (Smith, 2014: 421). Bu nedenle haberlerde kadının konumu, çalışmanın analiz bölümüne ışık tutması açısından ayrıca incelenecektir.

2.2.3. Haber Konusu Olarak Kadın

Günümüzde, haberler, bireylerin haber alma ihtiyaçları nedeniyle en çok tüketilen medya metinleri olma özelliği taşımaktadır. Gerçek yaşamda var olan olay ve olguların, toplumun tüm kesimlerine ulaştırılması nosyonuyla üretilen ana akım ve yeni medya ortamlarında yer alan haberler, çoğu zaman gerçekleri yansıtmak yerine; olayların yeniden kurgulanmasıyla anlamların yaratıcısı olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla, ataerkil toplumsal değerler, kapitalist değerler ve tüketim toplumu ideolojisi gibi faktörler, bu anlam yaratma sürecinde etkili olmaktadır (Kuruoğlu, 2006: 241). Hall tarafından “belirli uzlaşımsal ideolojik ve profesyonel kodlar içerisinde oluşturulmuş kültürel bir ürün” (akt. Kuruoğlu, 2006: 242) şeklinde tanımlanan haber metinlerinde kadınların temsili, kültürel yapıdaki toplumsal cinsiyet ilişkilerini yansıtmaları sebebiyle önem arz etmektedir.

Toplumsal yapıda var olan cinsiyetçiliği pekiştiren en önemli araçlardan biri, haberlerde kullanılan dildir. Haberler, ana akım ve yeni medya ortamları aracılığıyla kitlelere ulaşarak algıları şekillendirmektedir. Dolayısıyla, kadına yönelik haberlerde, özellikle şiddet veya cinayet konularının neredeyse her gün gündeme geldiği ülkemizde, nefret eksenli bir dilden uzak duracak şekilde, dilin doğru kullanılması büyük önem taşımaktadır (TGC Kadın Komisyonu, 2016: 59). Ancak, Bhasin' e göre, "Dil ataerkindir, bu yüzden toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar ve eşitsizlik içerir ve bunu yansıtır" (2003: 19). Dolayısıyla, dilsel pratikler yoluyla üretilen medya söylemlerinin önemi, bu noktada bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Eril bir dille oluşturulan haberler, izleyici/dinleyici/okuyucular tarafından içselleştirilmekte ve bu durum bireylerin eylemlerine yansımaktadır.

Toplumsal yapı ve kültürdeki eşitsizlik dile yansımakta, böylece, medya metinleri eril bir söylemle inşa edilmektedir. Irigaray'a göre, dildeki cinsiyetin ortaya çıkarılması ile, toplumsal yaşamda erkek lehine kurulmuş olan iktidarı sergilemek mümkündür. Irigaray, dilin gramer yapısının kuruluşu, sözcükler ve bunların adlandırıldığı gerçeklik arasındaki eşleştirmenin, kültürel olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede, dil yasalarının kuruluşunda, diğer bir deyişle sözcükler ve onların adlandırıldığı gerçeklik arasındaki eşleştirmede, her zaman değersiz olduğu düşünülen olgular dişil cinsle ilişkilendirilirken; erile ait olanın değerli olduğu kabul edilmektedir (akt. Cangöz, 2009: 78-79).

Bu çerçevede, söylemlerimiz, doğrudan biyolojik farklılıklar üzerinden değil; rutin haline gelmiş pratikler, kültürün içinde yer alan önkabüller ve verili özne konumlarından üretilmektedir. Haber ise, gazetecilerin günlük rutinleri ve ön kabullerine dayanan, erkeklerin temsilinde ve erişiminde daha avantajlı olduğu bir söylem içermektedir. Özellikle eril söylemin arttığı savaş haberlerinde, bu haberlerin, spor ve oyun haberlerinde olduğu gibi cinsiyetçi bir yaklaşımla aktarıldığı ve kadınların kısıtlı ve basmakalıp rollerde sunulduğu görülmektedir (Cangöz, 2009: 79-80).

Haberin eril bir bakış açısıyla kurgulanmasına örnek olarak, haber dilinde seçilen sözcüklere dikkat edilmelidir. Örneğin toplumsal yaşamda "erkek" in dengi kadın olarak görülmesine rağmen, evli olmayan bir kadın için kullanılırsa, kadının erkek

akrabaları tarafından bir “namus” sorunu olarak algılanabilmektedir. Öte yandan, iktidar ve gücün en çok vurgulandığı siyasal yapı ile ilgili haberlerde, “sınırlarımızı deldirmeyiz”, “sınırlarımıza tecavüz ettirmeyiz” gibi söylemlerle kurulan haber metninin, açık bir şekilde, kadın bedeni üzerinden kurulan eril dil ile oluşturulduğu görülmektedir (Alankuş, 2009: 106).

Haber üretim sürecinde masum gibi görünen sözcük tercihlerinin yanı sıra, cümle kurgusu da ayrıca önem taşımaktadır (TGC Kadın Komisyon, 2016: 123). Köker’in vurguladığı gibi sözcük seçimleri ve cümle yapıları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gizleyecek şekilde kurgulanmaktadır. Örneğin, kadınlar çoğunlukla edilgen cümle yapılarıyla oluşturulan haber metinlerinde “edilgen cümlelerin belirsiz failleri” olarak karşımıza çıkmaktadır (Köker, 2012: 140-141). Dolayısıyla, erkek egemen toplumun etken erkek ideolojisi ile oluşturulan bu haber kurgusunda, kadınların edilgenliği bir kez daha pekiştirilmiş olmaktadır. Diğer yandan, Dirini’nin altını çizdiği gibi, “Birçok ideolojik ima, sadece o konuda az şeyin söylenmesinden değil, aynı zamanda haberin aktörleri hakkında çok fazla ve ilgisiz şeyler söylenmesinden de anlaşılabilir” (Dirini, 2010: 71).

Bu bağlamda, örneğin haberlerde gereksiz yere kadınların cinsiyetinin vurgulanması, eril zihniyetin bir dışavurumudur. Geleneksel ve yeni medya ortamlarında yayınlanan haberlerin birçoğunda, kadının kimliğinin ön plana çıkarıldığı, “kadın avukat”, “kadın mimar” “kadın gazeteci” gibi nitelermelere başvurulduğu görülmektedir. Bu tür nitelermeler kullanılarak oluşturulan haber metinlerinde, bu mesleklerin erkeklere ait olduğu örtük bir biçimde ima edilmektedir. Dolayısıyla, TGC Kadın Komisyonu’nun işaret ettiği gibi, haber metinlerinde kadın vurgusunun yapılması, kadın-erkek eşitsizliğine vurgu yapılmasının bir göstergesidir (2016: 123).

Haber metinlerinde sözcük seçimleri ve cümlelerin kurgulanışı kadar önemli olan bir diğer nokta ise, haberlerin konumlandırılışıdır. Haberlerin sıralanışı, başvuru görsel malzemelerin niteliği, haber metni ve hatta kullanılan renkler dahi, haberlerde cinsiyet rejimini yansıtan teknikler arasında yer almaktadır (Akınerdem, 2016: 9). Özellikle politika ve ekonomi gibi ciddi olarak sınıflandırılan haberlerde ağırlıklı olarak erkeklerin görüşlerine yer verilirken; kadınların daha çok eğlence ve magazin

bölümlerinde yer alıyor olması, buna ek olarak, kadınların suç veya şiddet içerikli haberlerin nesnesi olarak konumlandırılması, kadının güçsüzlüğünü güçlendiren erkek egemen bakış açısının birer yansımasıdır (TGC Kadın Komisyonu, 2016: 40). Bu tür bir sınıflandırmaya ek olarak, haber üretim sürecinde başvurulan cinsiyetçi tekniklerin oynadığı rolü Akınerdem şu sözlerle özetlemektedir:

Haberlerin cinsiyetlendirilmesi; erotize edilmiş bedenler, dini ve etnik aidiyetlerin büyük puntolarla, renklerle ve kadrajlarla çerçeveselendirildiği metinler ve fotoğraflar, failin kadın olduğuna dair vurgulu başlıklar, içeriği saptıran ve okurun ilgisini bu şekilde çekmeye çalışan sansasyonel ifadeler, okurun yorumuna bırakılan bilgi boşlukları üzerinden gerçekleşir. Bu teknikler, hem toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair bir bağlam kurar, hem de bu bağlam içinde makbul olanları ve olmayanları işaretleyerek birbirinden ayırır (Akınerdem, 2016: 9).

Kadınların gerek geleneksel gerek yeni medyada, özellikle haber metinlerinde nasıl temsil edildiği üzerine, pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların ortaya koyduğu bulgulara göre, medya metinleriyle anlamlar, toplumsal yaşamda kadınların aleyhine olacak şekilde inşa edilmektedir. Bu bağlamda, Dursun'un altını çizdiği gibi, "Haber, kadınla ilgili imgelerin ve anlamların var olan ataerkil anlam rejimini güçlendirecek tarzda oluşmasına yol açmaktadır" (2010: 19). Toplumsal yaşama hakim olan ataerkil ideolojiden bağımsız ele alamayacağımız haber metinlerinde, kadınlar cinsiyet eşitsizliğine dayanan belirli mit ve stereotipler çerçevesinde temsil edilmektedir. Cinsiyetçi kodlara dayanarak oluşturulan bu temsiller, kadınların toplumsal yapıda ikincil konumlarını meşrulaştıracak biçimde rol oynamaktadır (Şimşek İşliyen, 2015: 478).

Haber medyasında başvurulan cinsiyetçi kodlar, haber anlatısındaki gerçekliği inşa ederek, erkeği güçlü, kadını ise erkeğe bağımlı bir şekilde temsil etmektedir. Ya da kadın, cinselliğin bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Dursun'a göre, haber metinlerinde "kamu görüşü" olarak "sokaktaki adam" ifadesinin kullanılması; habere konu olan aktörün, eğer kadın ise cinsiyetinin vurgulanması; yaş, fiziksel görünüm ya da medeni durum gibi bireysel özelliklerinin habere eklenmesi ve son olarak erkeğin haber merkezine yerleştirilmesiyle, eş, anne, kız arkadaş veya metres gibi ifadelere başvurularak kadınların adlandırılması, haberlerin üretim sürecinde başvurulan cinsiyetçi kodlara örnek teşkil etmektedir. Bu tür cinsiyetçi kodların özellikle 19.

Yüzyılda popöler basının ortaya çıkışıyla birlikte, kadınlara yönelik şiddet haberlerindeki artışa bağılı olarak, daha fazla kullanıldığı belirtilmektedir (Dursun, 2010: 23).

Kadına yönelik şiddet haberlerinde, haber anlatılarının karakteristiklerini inceleyerek cinsiyetçi kodların kullanımını araştıran Benedict, şiddet haberlerinin iki temel anlatı çerçevesinde kurulduğunu ifade etmektedir. Benedict'e göre ilk anlatı, özellikle tecavüz haberlerinin değerlendirilmesinde kadın aleyhine bir sebep-sonuç bağlantısı kurularak oluşturulan, kadını uğradığı tecavüz veya şiddetin sorumlusu tutan "vamp kadın" anlatı türüdür. Diğer anlatı türü ise, faili canavarlaştırarak suçu sapıklık düzeyinde ele alan "bakire/masum" kadın anlatısıdır (akt. Dursun, 2010: 23). Her iki türde de var olan soruna yol açan toplumsal zihniyet yapısı ve süreçlere değinilmezken; olaylar film kurgusu şeklinde toplumsal yapıdaki şaşkınlık veya acıma duygularına hitap edecek şekilde kurgulanmaktadır.

Vamp kadın anlatısına başvuru olarak üretilen haberlerde "cinsellik, kadınlık hallerinin normalden taşan, sınırı ihlal eden bir durumu olarak temsil edilir; hem de normalden taşan, sıra dışı, sansasyonel ve şiddet içeren olaylar cinsel metaforlarla haberleştirilir" (Akınerdem, 2016:13). Kadının adeta nesneleştirildiği bu tür haberlerde tercih edilen görseller ve yazılı metinde yer alan cinsel içerikli imalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kadın aleyhine devam ettirmektedir. Kadınlar, örtük bir biçimde, söz konusu olayın kışkırtıcısı olarak konumlandırılarak, sistematik şiddetin değil, kendi eylemlerinin ve taleplerinin kurbanı olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla şiddet, bu "taşkın" kadınlık hallerinin doğal bir sonucu olarak haber metinlerinde yerini almaktadır (Akınerdem, 2016: 16).

Özellikle kadına yönelik şiddet ve cinsel istismarı konu edinen haberlerde dikkat çeken husus, haberlerin genellikle, failin iddiaları ve adli tutanaklar üzerinden hazırlanıyor oluşudur. Bununla birlikte, bu tür haber anlatıları kalıplaşmış söylemler ve önyargılar etrafında kurgulanmaktadır. Özellikle, söz konusu olayın öfke, namus, iflas, kıskançlık veya cinnet gibi nedenlere dayandırılarak verilmesi, olayın meşru bir zemine oturtulması anlamına gelmektedir (TGC Kadın Komisyonu, 2016: 63). Örneğin "namusumu kirletmişti" gibi failin gerekçelerinin büyük puntolarla verildiği haber

metinlerinde, erkek egemen ideoloji kadın bedeni üzerinden yeniden üretilerek, olay meşrulaştırılmaktadır (İnceoğlu, 2009).

“Gece eğlencesinden dönen kadın” ya da “alkollü genç kız” gibi betimlemeler kullanılarak oluşturulan haber metinlerinde de, kadınların maruz kaldığı şiddet veya tecavüzü kışkırttıkları hatta bu saldırıları hak ettikleri örtük bir biçimde ima edilmektedir (Çelenk, 2010b: 233). Bu bağlamda, belirli kalıplar içerisine sıkıştırılan kadınlar, bu geleneksel kalıpların dışına çıkar çıkmaz toplumsal nefretin odağına yerleştirilmektedir. Dursun’un ifade ettiği gibi (2010: 23), “Haber medyasının kadına karşı erkek şiddetini normalleştirmeye katkıda bulunan anlatı stratejileri geliştirmesi ve cinsiyetçi kodlarla iş görmesi, cinsel suçları ve kadına yönelik şiddeti gündelik hayatın sıradan ve gerçekleşmesi kesin bir parçası haline getirmektedir.”

Diğer yandan, kadına yönelik haberlerin büyük bir kısmı “kurban kadın öyküleri”nden oluşmaktadır. Bununla birlikte, kurban kadın haberleri, medyanın kadına yönelik yaptığı hak ihlallerinin de başında gelmektedir. Şiddet, taciz ve tecavüze maruz kalan kadınların yer aldığı bu tür haberlerde, kadınların karşılaştığı hak ihlallerini gözler önüne sermekten çok, haberlerin film anlatımlarını aratmayacak şekilde kurgulanarak sunulduğu görülmektedir. Özellikle kadın cinayetleri haberlerinde ölü kadın bedenleri, haber anlatısını süslemek için sıklıkla kullanılmaktaydı. Kadın örgütlerinin çabalarıyla bu konuda hassasiyet oluşmakla birlikte, tecavüze uğrayan bir kadının çalıştığı yer ya da günlük alışkanlıklarına dayalı pek çok detayın verildiği haberlerle hak ihlalleri devam ettirilmektedir (Köker, 2012: 142).

Dolayısıyla, kadının mağdur öyküleri içinde sunulduğu bu tür haberlerde, çoğunlukla olayın magazinleştirilerek verildiği ve suçun ardında yatan zihniyet yapısının göz ardı edildiği görülmektedir. Özellikle şiddet ve cinayet haberlerinde karşımıza çıkan bu durum, kadına yönelik şiddetin nedenlerini inceleyen, sistemi eleştiren bir haber anlayışının çok uzağında; korunmaya muhtaçlık miti üzerinden toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve dolayısıyla kadının toplumsal yapıdaki ikincil konumunu meşrulaştıracak şekilde kurgulanmaktadır (Demircioğlu ve Atik, 2016: 134-135).

Köker'e göre, ataerkil sistemde kadınların yer aldığı haber anlatıları, karşıtlıklar çerçevesinde üretilmektedir. "Sıradan kadın- uzman kadın", "masum kadın-fettan kadın", "fedakar anne-cani anne" gibi karşıtlıklar üzerinden inşa edilen haber metinleri kadınlar arası dayanışmaya fırsat vermeyen bir anlatı tarzına sahiptir (Köker, 2012: 144). Dolayısıyla, bu tür haberler aracılığıyla makul olan ve olmayan kadın portresi çizilmektedir. Diğer yandan, verili kalıpların dışına çıkan kadınların maruz kaldığı şiddet, haksızlık, taciz gibi sorunların haklılık payı taşıdığı, zihinlere yerleştirilmektedir. Bir diğer deyişle, nefret söylemine maruz kalan kadınların, nefret söylemlerini ve hatta nefret suçlarını hak ettiği yönünde bir kanının inşa edilmesinde, haber metinleri büyük rol oynamaktadır.

Haber medyasında kadın temsiline ilişkin bir diğer problemlili alan, kadınların klişe roller dışında haber metinlerinde çok fazla yer alamamasıdır. 1995 yılından beri her beş senede bir olmak üzere yüz on dört ülkede medyayı mercek altına alan ve hem haberciler hem de haber içerikleri üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliğini inceleyen Küresel Medya İzleme Projesi'nin 2015 yılı raporuna göre, kadınların medyada görünürlüğü en çok "ev içi şiddet mağdurları" konusu üzerinden gerçekleşmiştir (Tahaoğlu, 2015). Mater ve Çalışlar, kadınların belirli imajlar üzerinden sunulduğu rolleri gözler önüne sererek bu haberler dolayısıyla eril tahakkümün pekiştirildiğini şu sözlerle özetlemektedirler:

Kadınlar çoğunlukla şiddetin, ölümün nesnesi, savaş, çatışma ve doğal olaylarda ve ailevi dramalarda acının simgesi ya da şaşırtıcı başarıların örneği olduklarında haber öznesine dönüşüyorlar. Bunların dışında haberleştirildiklerinde ise, kendilerine biçilen geleneksel roller yeniden üretiliyor; bağımsız bireyler değil, "ünlü" erkeklerin (karısı kızı, sevgilisi vb.) yakını konumuyla sunuluyorlar...Dolayısıyla medya, gündelik hayata egemen olan ayrımcı, eşitsizlikçi, özetle kadını ikincil statüde ve erkeğe tabi olarak kuran söylemi yeniden üreten bir tavır gösteriyor (Mater ve Çalışlar, 2012: 181-182).

Haber metinlerinde kadınların temsiline ilişkin bir diğer sorunlu alan ise, kadın bedenlerinin nesneleştirilerek sunumudur. Çelenk'in de ifade ettiği gibi (2010b: 235), "Bu teşhire eşlik eden haber metinleri görsel malzemeyi kullanabilmenin bir bahanesi olmaktan öte bir amaç taşımamaktadır." Dolayısıyla bu tür haber metinleri toplumsal yaşamda kadın aleyhine devam eden eşitsizlikleri kadın bedenini metalaştırarak

pekiştirmektedir. Egemen ideolojinin kadına biçtiği roller dışında, kadın medyada erkeğin bakışına sunulan bir nesne olarak karşımıza çıkmaktadır. Köker, kadın bedenlerinin haberlerde kullanımını şu sözlerle değerlendirmektedir:

Temel sorun, felaket, şiddet ve skandalın yeni anlatısında yani haber anlatılarında, suçlunun sürekli yeniden ilan edilişi üzerine idi. Doğal felaketlerden siyasi skandallara kadar uzanan yelpaze içinde haber, gizli ve açık biçimde toplumsal suçun failine bir beden inşa ediyordu, yani kadın bedenini bir kez daha suçlu ya da kurban olarak seçerek eril bilinçdışının dile dökülmesine yeni bir imkan sunuyordu. Böylelikle haber, olup bitenin bir aktarım aracı olmaktan çok, mevcut iktidar güçlerinin tanzim ettiği geçekliğin kurgusunun güvenilir bir aktarım aracı olarak kabul gördü (Köker, 2012: 138-139).

Rakow ve Kranich, haber metinlerini “eril bir tür” şeklinde tanımlamaktadır. Ancak Rakow ve Kranich, erkeklerin kadınları bilinçli bir şekilde dışladıkları veya kullandıklarını iddia etmek yerine; medya çalışanlarının, var olan sistemi sorgulamaksızın doğrudan o sisteme uyum sağladıklarını belirtmekte, bu nedenle de ataerkil egemen anlayışı yeniden ürettiklerinin altını çizmektedirler (2014: 427-429). Bu bağlamda, medyada ataerkil bakış açısının kırılabilmesi için, daha fazla kadın gazetecinin medya kurumlarında çalışması gerektiğinin altı çizilmektedir (van Zoonen, 2014: 370). Ancak, Smith’e göre kadın gazetecilerin sayısı giderek artmakla birlikte, medya kurumlarında karar alma süreçlerini etkileyecek pozisyonlarda yer alan kadınların sayısında kayda değer bir ilerleme görülmemektedir (akt. İrvan, 2014: 363).

Bununla birlikte, Smith’in dikkat çektiği bir diğer nokta ise, medyada çalışan kadınların pek çoğunun kadın alanları olarak nitelendirilen bölümlerde görev yapıyor olmasıdır (akt. İrvan, 2014: 363). Kadın gazetecilerin daha çok sağlık, kültür ve moda alanlarında çalıştıkları, çeşitli araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur (Köker, 2012: 124). Haber üretim sürecinde, kadınları belirli basmakalıp imajlar çerçevesinde temsil eden basın anlayışını eleştiren Smith’e göre, medyada sorunlu kadın temsilini değiştirmek oldukça zordur. Smith bunun temel nedeni olarak “basının erkek egemen bir iletişim aracı olması”nı işaret etmektedir. Diğer yandan, ekonomik sebepler karşımıza çıkmaktadır: Smith, medya organlarının reklam gelirlerine giderek artan bağımlılığının, reklam kuruluşlarının en temel hedef kitlesi olarak gördükleri kadınlara

yönelik belirli imajların kullanılmasını zorunlu kıldığıının altını çizmektedir (akt. İrvan, 2014: 363-364).

Haber medyasında haberlerin içeriği kadar önemli olan bir diğer nokta ise, haberlerin üretim biçimleridir. Haberin üretim süreci ile söylemler ve temsiller karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. İçinde bulunduğumuz yeni medya ortamında, haber üretim süreçlerinin en çok etkilendiği faktör olarak, hız karşımıza çıkmaktadır. İletişim teknolojilerinin sağladığı hız nedeniyle, geçmişe oranla çok daha fazla içerik haber olarak nitelenmektedir. Ancak, hızın hakim olduğu bu ortamda, editoryal süreçler çoğu zaman atlanmaktadır. Haber akışına hakim olan hız nedeniyle, rekabet yarışında olan ajans ve çevrimiçi gazetelerin haber üretim süreci “kopyala-yapıştır” mantığına dayalı bir haberciliğe evrilmekte ve bu durum, haberlerin birbirine benzemesine yol açmaktadır (Akınerdem, 2016: 6).

Diğer yandan, iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklar sayesinde, okuyucular haberlere yorum yapabilmekte ve diğer okuyucularla etkileşime geçebilmektedir. Böylece, haberleşmenin alanı hızla büyüyerek daha geniş toplumsal kesimlere yayılabilmektedir. Bu doğrultuda, gündelik yaşamlarımızın ayrılmaz bir parçası haline gelen çevrimiçi haber sitelerinde, tıklanma rekabeti nedeniyle manşette ve kullanılan görsellerde içerikten uzaklaşan, sansasyonel bir dil ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Akınerdem’in altını çizdiği gibi (2016: 6), “Tıklanma sayıları üzerinden maddi bir değere” dönüşen haberlerde, toplumsal cinsiyet eşitliği göz ardı edilerek, var olan eşitsizliği meşrulaştıracak bir söylem üzerinden haberler üretilmektedir.

Dolayısıyla, haber medyasında kadınların temsili kadınların toplumsal yapıdaki ikincil konumlarını dönüştürücü bir nitelik taşımamakta, aksine, diğer medya metinlerinde olduğu gibi, kadınları ya anne veya eş gibi geleneksel roller içinde cinsiyetsizleştirerek sunmakta ya da cinselliklerini görselleştirerek, bir cinsel haz nesnesi şeklinde temsil etmektedir (Belge, 2012: 201-202). Diğer yandan, diğer medya metinlerinde sıklıkla karşılaştığımız şiddetin toplumsal değil bireysel düzeyde ele alınması, haber metinlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal arka planı göz ardı edilen bu tür haberler, bireyselleştirilerek “polis-adliye vakası” olarak kamuoyuna sunulmaktadır. Bununla birlikte kadına yönelik şiddet ve taciz haberlerinde şiddet,

erotikleştirilerek ya da magazinleştirilerek yayınlanmaktadır (Dumanlı Kürkçü, 2018: 63).

Kadınların Medya İzleme Grubu (MEDİZ) haberlerde kullanılan özensiz dil aracılığıyla, medyanın, kadınların toplumsal yaşamda maruz kaldığı taciz, tecavüz, nefret söylemi ve nefret suçlarına ortak olduğunun altını çizmektedir. Bu bağlamda, reyting ve tiraj kaygısı taşıyan haber medyasının, özellikle tecavüz ve cinsel taciz haberlerinde, suçun işlenişine dair gereksiz ayrıntılara yer vermemesi gerektiği vurgulanmaktadır. MEDİZ, taciz ve tecavüz içerikli haberlerde failerin suçunu meşrulaştıracak söylemlere ve görsellere başvurulmaması gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, kadını metalaştıran fotoğraf ve görseller kullanılmamalı ve özellikle çevrimiçi haber siteleri başta olmak üzere, özel alanı teşhir ve ifşa etmeye dayalı, kadınların ruhsal ve fiziksel dokunulmazlıklarını ihlal eden habercilik anlayışından vazgeçilmelidir (akt. Çelenk, 2010b: 233-234).

Bu değerlendirmeler doğrultusunda, hem geleneksel medya haberciliği hem de yeni medya ile dönüşen çevrimiçi habercilikte, haber anlatı yapısına hakim olan cinsiyetçilik, kadını geleneksel ataerkil zihniyetin sınırları çerçevesine hapsedmekte ve kadın bu geleneksel rollerin dışına çıkmaya teşebbüs ettiği zaman marjinalleştirilmekte veya ötekileştirilmektedir. Dolayısıyla, ataerkil toplumsal yapının ötekisi olarak konumlandırılan kadınlar, nefret söylemlerinin odak noktası haline gelmektedir.

Bu çalışma kapsamında, haber medyası aracılığıyla, doğrudan nefret söylemi içeren açık söylemlere ek olarak, örtük bir biçimde kadının toplumsal yapıdaki eşitsiz konumunu ima eden, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren söylemler de nefret söylemi kapsamında değerlendirilmektedir. Çalışmanın analiz bölümünde, yeni iletişim teknolojileriyle günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen çevrimiçi haber sitelerinde yer alan haberler, bu argüman doğrultusunda eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilecektir.

3. YENİ MEDYA ORTAMINDA KADINA YÖNELİK HABERLERDE NEFRET SÖYLEMİ ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Medya, özellikle haber metinleriyle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesinde büyük bir rol oynamakta, haberleri doğru bilgiler olarak kabul eden izleyici/okuyucu/dinleyicilerin zihinlerinde cinsiyetçiliği yeniden üretmektedir. Medya metinleri aracılığıyla yeniden üretilen cinsiyet eşitsizliği, neredeyse her gün karşılaştığımız pek çok haberde görülebileceği üzere, kadınların yaşam haklarının ellerinden alınmasıyla sonuçlanabilmektedir. Cinsiyetçi söylemler, belirli kalıpyargılar ve imajlar sınırına hapsedilen kadın temsilleri ve toplumsal cinsiyet rollerini doğallaştıran söylemler, kadınların toplumsal yapıdaki ikincil konumunu pekiştirmekte ve kadınları nefret söyleminin odak noktası haline getirmektedir. Bu sebeple, çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği içeren haberler, nefret söylemi bağlamında değerlendirilecektir.

Toplumsal yapıya hakim olan ataerkil değerler doğrultusunda üretilen nefret söylemlerinin yaygınlaştırılmasında ve benimsenmesinde medya teknolojilerinin büyük bir rol oynadığı düşünülmektedir. Geleneksel medya ile üretilen ve yaygınlaştırılan nefret söylemlerinin yanı sıra, yeni medya teknolojileri ile ortaya çıkan çevrimiçi haber sitelerinin, nefret söylemi konusunda oynadığı rolü gözler önüne sermek ve bu konuda olası çözüm yolları önermek hedeflenmektedir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, yeni medya ortamında yayınlanan kadınlara yönelik haberlerde nefret söylemini analiz edebilmek amacıyla, haberi kamu söyleminin bir formu olarak kabul eden ve metinsel analizin yanı sıra, haber metinlerini zihinsel, sosyal ve politik bağlamlarıyla birlikte inceleyen Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem analizi modeli kullanılacaktır (van Dijk, 1988b: 9). Eleştirel söylem çözümlemesi ile yazılı, sözlü ve görsel metinlerin içerisinde yer alan ideolojilerin açığa çıkarılması hedeflenmektedir.

Eleştirel söylem analizi dilin ve temsilin nasıl üretildiğini ortaya çıkarmakla beraber; anlam, temsil ve iktidar arasındaki ilişkiler, kimlikler ve öznelliklerin oluşumu ile de ilgilenmektedir (Özer, 2011: 49).

Medya metinleri eleştirel analize tabi tutulduğunda, metinlerin ataerkil egemen değerlere dayanan cinsiyetçi kodlarla oluşturulduğu ortaya çıkmaktadır. İkili zıtlıklara göre dilini oluşturan medya metinlerinin “biz” ve “onlar” ayrımı yaparak toplumdaki önyargıların ve cinsiyetçiliğin pekiştirilmesinde rol oynadığı görülmektedir (Kabadayı, 2006: 113). Bu noktada, ataerkil egemen toplumların ötekisi olarak konumlandırılan kadınların, toplumsal konumlarının anlaşılabilmesi ve bu bağlamda öneriler geliştirilebilmesi için eleştirel söylem çözümlemesi tercih edilmiştir.

Eleştirel söylem analizi bağlamında değerlendirildiğinde, haber anlatıları, haber üretim aşamasında makro önermelerden oluşmaktadır. Makro yapı ayrıca tematik ve şematik olmak üzere iki ayrı başlık altında ele alınmaktadır. Başlıklar, haber girişi, spot, spot olmadığı takdirde haber metninin ilk paragrafı ve fotoğraflar tematik yapı unsurları olarak incelenmektedir. Haber metnindeki tematik yapı; enformasyon eksiltilmesi, genelleştirme veya kurgulama yöntemleri kullanılarak oluşturulmakta ve bu yöntemlerle tema söylem içerisinde yapılandırılmaktadır. Ana olay, sonuçlar, arda ve bağlam bilgisi, haber kaynakları, olay taraflarının yorum veya değerlendirmeleri ise makro yapıyı oluşturan şematik unsurlar arasında yer almaktadır (Özer, 2011: 83-87).

Haberlerin mikro yapısının çözümlenmesinde ise, sentaktik çözümleme, retorik çözümleme, bölgesel uyum ve sözcük seçimleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede, cümle yapıları aktif veya pasif oluşlarına ya da basit veya karmaşık oluşlarına göre ele alınmaktayken; bölgesel uyumda ard arda gelen cümle bölümleri birbiriyle olan ilişkileri bağlamında değerlendirilmektedir. Cümleler arasındaki nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler araştırılarak ideolojik bulgular ortaya çıkarılmaktadır. Bununla birlikte, sözcük seçimleriyle ideolojinin nasıl kurgulandığı incelenmektedir. Haberin retorik başlığı altında ise, haberin inandırıcılığının sağlanması için kullanılan sayısal verilere, tanık ifadelerine, tırnak içinde aktarılan görüşlere ve fotoğraf gibi unsurlara yer verilmektedir (Özer, 2011: 83-85).

Söylemin makro ve mikro düzeyde inceleneceği çalışmada, söylem analizi bu bilgiler doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Haberin retorik bağlamında ve aynı zamanda tematik yapı bağlamında incelenen fotoğraflar ayrıca önem arz etmektedir. Yeni medya yayıncılığı ile dönüşen habercilik anlayışı göz önüne alındığında fotoğrafların ayrı bir anlam kattığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda incelenecek haberler ve köşe yazılarında söz konusu unsurlar ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

3.3. Sınırlılıklar ve Varsayımlar

Çalışmada, çevrimiçi haber sitelerinde profesyonel gazetecilik kodları içerisinde meydana getirilen haber söylemleri incelenecektir. Bununla birlikte, yeni medyanın değişen habercilik anlayışı göz önüne alındığında manşet bölümünde verilen köşe yazıları da incelemeye dahil edilmiştir. Çalışmanın kadına yönelik haberler ekseninde temellenmesi nedeniyle, yalnızca başlığında kadın sözcüğünün yer aldığı veya kadın fotoğrafının bulunduğu haberler ve köşe yazıları analize dahil edilmiştir. Bununla birlikte, kullanıcı/okuyucu yorumlarının nefret söylemlerine etkisi, konunun sınırlandırılması açısından bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmada, toplumsal yapıda tüm kesimlerin fikirlerinin yansıtılabilmesi amacıyla, farklı ideolojiye sahip üç farklı çevrimiçi gazete, örneklem olarak seçilmiştir. Bu bağlamda, toplumsal yapıda muhafazakar görüşleri temsil politikasıyla yayın yapan Yeni Akit çevrimiçi haber sitesi www.yeniakit.com.tr; “Türkiye’nin amiral gemisi” nosyonuyla yayın yapan Hürriyet gazetesi çevrimiçi haber sitesi www.hurriyet.com.tr ve son olarak sol kesimi temsil eden Sözcü Gazetesi çevrimiçi internet sitesi www.sozcu.com.tr seçilmiştir.

Farklı yayın politikalarına sahip olan bu üç gazetenin çevrimiçi internet siteleri, 1 Mart 2018-31 Mart 2018 tarihleri arasında her gün, 15.00-17.00 saatleri arasında incelenmiştir. Yeni medya teknolojilerinin hızı sebebiyle çoğu zaman dakikalar içerisinde haberlerin değişebilmesi nedeniyle böyle bir zaman sınırlamasına gidilmiştir. İncelemeye dahil edilen çevrimiçi haber sitelerinin yalnızca ana sayfalarında yer alan haberler analize tabi tutulmuştur. Yeni medya ortamının değişen habercilik anlayışı ile birlikte, ana manşette yer alan, başlığından ya da fotoğrafından kadınlarla ilgili olduğu

anlaşılan köşe yazıları da analize dahil edilmiştir. Bir aylık araştırma sonucu elde edilen verilerden, çalışmanın temel hipotezlerini temsil ettiği düşünülen dokuzu haber, biri köşe yazısı olmak üzere on adet veri incelenmiştir.

Nefret söylemlerinin yayılması kadar bu söylemlerin yayıldığı ortamlar da ayrıca önem taşımaktadır. Geleneksel medyada sıklıkla karşımıza çıkan kadınların nefretin odağına yerleştirildiği haberler, yeni medya teknolojilerinin özellikleri göz önüne alınarak incelenecektir. Bu bağlamda cevaplanması hedeflenen sorular şu başlıklar altında toplanabilir:

1- Haber toplumsal gerçekliği inşa eden kurgusal bir metin midir?

2-Yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi internet siteleri nefret söylemi üretiminde bir araç mıdır?

3-Yeni medya ortamında dönüşen habercilik, kadınlara yönelik nefret söylemini nasıl aktarmaktadır?

4-Kadınlara yönelik nefret söylemi içeren haberler ve metinler, ataerkil egemen değerlerin meşrulaştırılmasında nasıl bir rol oynamaktadır?

3.4. Örnek Uygulama

Örnek Çözümleme 1:

Haber söyleminde üretilen, kadınlara yönelik nefret söylemlerinin açığa çıkarılması amacıyla www.yeniakit.com.tr çevrimiçi gazetesinde 10 Mart 2018 tarihinde yayınlanan bir haber ele alınmıştır. Haber ana manşette yer almaktadır. Bu habere göre 8 Mart Dünya Kadınlar Günü amacıyla toplanan kadınların yaptığı yürüyüş “ar ve edep kavramlarının anlamını yitirdiği” bir yürüyüş olarak nitelendirilmiş ve haber oluşturulmuştur (www.yeniakit.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

Teun van Dijk'in eleştirel söylem yöntemi kullanılarak analiz edilen bu haber www.yeniakit.com.tr internet gazetesinin ilk manşetinde yirmi birinci sırada yer almaktadır. Manşette yalnızca başlık ve fotoğraf yer almaktadır.

Şekil 3. www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-arsizliga-kim-dur-diyecek-433944.html>, 2018).

Manşette Kullanılan Başlık: “Bu Arsızlığa Kim Dur Diyecek!”

Bu başlıkta enformasyon eksiltimi yöntemiyle haberin nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleştiğine dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Habere konu olan olay, manşette verilen başlık ile anlaşılammaktadır. Bununla birlikte, başlıkta kurgulama yöntemine başvurulmuş, olayda olumsuz bir eyleme odaklanıldığı belirtilmektedir. Başlıkların ideolojiyi taşıyan en önemli unsur olduğu göz önüne alındığında, haberde verilmek istenen mesajın manşette kullanılan başlığa yansıdığı görülmektedir. Diğer yandan, başlıkta büyük puntoların tercih edilmesi haberin önemini vurgularken, iki farklı rengin kullanılması ise haber metnine hakim olan çatışmaya işaret etmektedir.

Haber Başlığı: “Meydan Arsıza Kaldı”

Manşette verilen başlıkta görüldüğü gibi burada da olayın nerede, ne zaman ve nasıl gerçekleştiğine ilişkin bir bilgi verilmeyerek enformasyon eksiltimine gidilmiştir. Başlıkta olay sansasyonel bir dil kullanılarak kurgulanmıştır. Henüz herhangi bir bilgiye ulaşamamakla birlikte, okuyucu haberin içeriğine yönelik olumsuz bir tavra yönlendirilmektedir.

Alt Başlıklar: “YÜRÜYÜŞ DEĞİL ‘FEMİNAZİ’
“YÜZ KIZARTAN PANKARTLAR”
“AİLEYE KİN KUSTULAR”
“DİN DÜŞMANLIĞI”
“SAPKIN TERÖR YANDAŞLARI”

Haber metninde kullanılan alt başlıklara bakıldığında, haber metnine hakim olan olumsuz algıyı pekiştirecek ve vurgulayacak nitelikte başlıkların kullanıldığı görülmektedir. Okuyucunun zihnine, habere konu olan olayın olumsuz bir nitelik taşıdığı kodlanmaktadır. Haber başlıklarının haber metnine hakim olan yaklaşımı özetler nitelikte olduğu görülmektedir.

Haber Girişi/Spot: “İstanbul Taksim Meydanı önceki akşam ‘feminazi’ ayinine sahne oldu. CHP, HDP ve Mor Çatı gibi sözde kadın STK’ların örgütlediği feministler, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü bahanesiyle her türlü rezaleti sergilediler. CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu ve HDP Milletvekili Filiz Kerestecioğlu’nun da katıldığı yürüyüşte iğrenç sloganlar atıldı, ahlak dışı pankartlar açıldı.”

Haberin özeti niteliği taşıyan spotta olayın nerede, ne zaman ve kimler tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Haber başlıkları gibi haberin giriş yazısı da, gazetenin olayı gerçekleştirenlerin karşısında olumsuz bir tavır sergilediklerini ortaya açık ve net bir şekilde koymakta, eylemi gerçekleştiren kadınları “ahlaksız” olarak kodlamaktadır.

Fotoğraflar: Haberde 1’i manşette olmak üzere toplam 11 adet fotoğraf kullanılmıştır. Habere konu olan kadınların taşıdıkları pankartlar fotoğraf olarak kullanılmış, bu fotoğraflar diğer alt başlıklarla desteklenmiştir.

Şekil 4. www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-arsizliga-kim-dur-diyecek-433944.html>, 2018).

Aynı zamanda analizin retorik kısmında da değinilecek olan fotoğraflar, haber metnini destekleyecek pankartlardan seçilmiştir. Ancak, söz konusu eylemde taşınan tüm pankartların bu tür pankartlardan oluşup oluşmadığına dair bir bilgiye haber metninden ulaşmak mümkün değildir. Bu nedenle, haberin argümanını kanıtlayacak nitelikte pankartların seçilerek haber metninin bu doğrultuda üretildiği, bir çerçevelenme gerçekleştirildiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla, fotoğraflar, haber başlıkları ve haber girişi birbirini destekleyici şekilde kullanılmış, böylece habere konu olan kadın grupları nefretin odak noktası haline getirilmiştir.

Ana Olayın Sunumu: “Dünya genelindeki kadınların yaşadığı sorunlara dikkat çekmek için çıkarılan ancak feminizm akımının kutsal gününe dönüştürülmek istenen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü için önceki akşam İstanbul Taksim Meydanı’nda yürüyüş düzenlendi. ‘Feminazi’ ayini olarak yorumlanan yürüyüşte CHP, HDP ve Mor Çatı gibi sözde kadın STK’ların örgütlediği feministler iğrenç sloganlar attı, ahlâk dışı pankartlar açtı.”

Haberin girişinde verilen ana olay, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü sebebiyle toplanan kadın gruplarının düzenlediği yürüyüştür. Yürüyüşte açılan pankartlar, haber metnine göre kadınların kadınlar gününü kutlamak yerine Feminizmi bir ayine dönüştürdükleri gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bu bağlamda, kadınlar tarafından gerçekleştirilen yürüyüş eylemi, pankartlar ve sloganlar gerekçe gösterilerek “ahlaksız”lıkla eş değer tutulmaktadır.

Sonuç: Haberde Feminist grupların yürüyüşü, PKK ve DHKP-C gibi terör örgütlerine üye olanların da katıldığı iddia edilerek, terörist gruplarla bir tutulmuştur. Bu bağlamda, feminizmin, kadın haklarını savunmanın; aile, din gibi toplumsal kurumlara zarar veren, terör etkisi yaratan bir anlayıştan meydana geldiği sonucu okuyucuların zihinlerine kodlanmaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Haberde ardalan ve bağlam bilgisi yeterince verilmemiştir. Daha doğru bir ifadeyle, ardalan ve bağlam çarpıtılarak sunulmuştur, Emekçi kadınların kadınlar gününü anmak için kutlanan 8 Mart, gazetenin “ahlaksızlıkla ve terörle” eşdeğer gördüğü feminizmin kutlama günü olarak tanımlanmış, 8 Mart Dünya Emekçiler günü asıl bağlamından koparılmıştır.

“Ar ve edep kavramlarının anlamını yitirdiği, kadınlık izzet ve şerefine bizzat kadın haklarını savunduklarını iddia edenler tarafından tarumar edildiği yürüyüşe, CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu ve HDP Milletvekili Filiz Kerestecioğlu da katıldı.”

Diğer yandan, yukarıda alıntılanan haber metninden bir bölüm, yürüyüşün siyasi ayağının olduğu düşüncesine işaret etmektedir. 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü bağlamından koparılarak ve siyasi nefret söylemiyle bağlantılandırılarak kadına yönelik nefret söylemi pekiştirilmektedir. Bu bağlamda asıl nokta, kadınların taleplerinin ne olduğuna, nelerden şikayetçi olduklarına veya ne savduklarına değinilmemiş olmasıdır. Egemen ataerkil bakış açısıyla yazılan haberde, “ahlaksız” ve “toplumsal değerlere karşı olan kadınların” meydanlarda yürüyüş yaptığı savunulmaktadır. Söz konusu haberde kadınların toplumsal yaşamda yaşadıkları eşitsizlikler, maruz kaldıkları şiddet veya nefret söylemlerine hiçbir şekilde yer verilmemekle birlikte; kadınlar bu nefretin odağına yerleştirilerek sunulmaktadır.

Haber Kaynakları: Haber kaynağı olarak çevrimiçi gazetenin muhabiri kullanılmış, ancak öte yandan habere konu olan kadınların hiçbir açıklama ve yorumuna yer verilmemiştir. Dolayısıyla, muhabirin, gazetenin kendi ideolojik perspektifinden bakarak bu haber metnini oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle, söz konusu haberde eleştirel bir yaklaşımdan ziyade ideolojik bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bu

noktada dikkat çekilmesi gereken bir nokta da haberi yazan erkek muhabirin, erkek egemen bakış açısı ile bu haberi ürettiğidir.

B. Mikro Yapı

“Ar ve edep kavramlarının anlamını yitirdiği, kadınlık izzet ve şerefine bizzat kadın haklarını savunduklarını iddia edenler tarafından tarumar edildiği yürüyüşe, CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu ve HDP Milletvekili Filiz Kerestecioğlu da katıldı. Yürüyüşte iğrenç sloganlar atıldı, ahlakdışı pankartlar açıldı. Alman DW kanalının canlı yayın yaptığı, Almanca pankartların açıldığı eyleme Nazi artıklarının öncülük ettiği görüldü. LGBTİ, Kaos GL adlı sapkın oluşumların da yer aldığı yürüyüşte, alkol su gibi aktı. Aleni bir şekilde erkek düşmanlığı yapılan yürüyüşte; aile, din ve devlet aleyhine birçok döviz açıldı, slogan atıldı.”

Cümle yapılarına bakıldığında incelemeye konu olan haberin, çoğunlukla aktif cümle yapıları kullanılarak oluşturulduğu görülmektedir. Aktif cümle yapıları, haberin kesin ve doğru olduğu kanısını güçlendirmektedir. Bu bağlamda, söz konusu haberde tamamen etken fiillerin kullanılması, okuyucuda gazete ideolojisinin dışında herhangi bir etki yaratılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle haberlerin eleştirel analizi büyük önem taşımaktadır. Diğer yandan, haber metninde yer verilen cümlelerin çoğunlukla uzun cümlelerden oluştuğu ve karmaşık ifadelerin bir arada kullanıldığı saptanmıştır.

Bölgesel uyum bağlamında değerlendirildiğinde, referansal ilişki görülmektedir: “Ar ve edep kavramlarının anlamını yitirdiği, kadınlık izzet ve şerefine bizzat kadın haklarını savunduklarını iddia edenler tarafından tarumar edildiği yürüyüşe...” “Aile düşmanlarının cirit attığı eylemde...” Haber metninin içeriğinden alınan örneklerde görüleceği gibi, taşıdıkları pankartlar nedeniyle kadınlar din ve aile düşmanı olarak gösterilmektedir. Eleştirel bir tavır takındıkları ve toplumsal sistemde meşru hale gelmiş bazı söylemleri eleştirdikleri yaklaşımının aksine, yalnızca taşıdıkları pankartlar sebebiyle doğrudan ahlaksızlıkla suçlanmaktadır.

“LGBTİ sapkınlarının yanısıra PKK ve DHKP-C yandaşlarının da katıldığı feminist yürüyüşte sık sık terör yandaşı sloganlar atıldı. DHKP-C üyeliğinden tutuklanan ve üniversitedeki görevinden ihraç edilen Nuriye Gülmen’in fotoğrafının olduğu dövizler taşıyan provokatörler, “Direniş Yaşatır” sloganları attı. Zeytin Dalı Harekâtı kapsamında Afrin’de terör unsurlarına kök söktüren kahraman Mehmetçik’e

de dil uzatan provokatörler, “Savaşa Akan Paralar Kadınların Cebinden Çıkıyor” yazılı dövizlerle de kimlere hizmet ettiklerini açıkça göz önüne serdiler.”

Bununla birlikte, yukarıda yer verilen haber metninin son paragrafında, kadınların attıkları sloganlar ve taşıdıkları pankartlar terörizmle bağlantılandırılmış ve kadınlar teröristlerle bir tutulmuştur. Diğer yandan, heteroseksist bir yaklaşımla üretilen haberde, LGBTİ bireyler doğrudan nefret söylemine maruz kalmışlardır. Haberde tercih edilen sözcüklere bakıldığında, diğer bir deyişle habere konu olan kadınların nasıl nitelendiğine bakıldığında ise ortaya genel bir nefret tablosu çıkmaktadır.

“İstanbul Taksim Meydanı önceki akşam ‘feminazi’ ayinine sahne oldu.”

Yukarıdaki cümlede feminizm “feminazi” şeklinde değiştirilerek, feminizm genel ciddi havasından uzaklaştırılmakta ve bilinçli olarak dalga geçilmektedir. Diğer yandan, genelinin Müslüman olduğu bir toplumda, diğer dinlere mensup olan grupların dini etkinliklerini yerine getirirken kullanılan “ayin” kelimesinin kullanılması ile, haber metnine konu olan kadınların İslami değerlerle örtüşmediği zihinlere kodlanmakta ve yürüyüşe katılan kadınlar ötekileştirilmektedir. Dolayısıyla, burada dini bir ayrımcılık da söz konusudur.

8 Mart Kadınlar Günü amacıyla gerçekleştirilen yürüyüş: “Erkek düşmanlığı yapılan yürüyüş”, “Kaos GL adlı sapkın oluşumların da yer aldığı yürüyüş”, “Aile düşmanlarının cirit attığı eylem” gibi nitelermeler yoluyla tanımlanmıştır. Erkek düşmanlığı yapıldığının iddia edildiği haberde, “kadın-erkek” zıtlığı kurulduğu görülmektedir. Seçilen sözcüklerle, ataerkil egemen ideolojinin cinsiyetçi yapısı haber metnine hakim olmuştur. Tercih edilen sözcükler toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretecek şekilde haber metninin kurgulanmasına yardımcı olmuştur.

“İğrenç sloganlar”, “ahlâk dışı pankartlar”, şeklinde nitelenen yürüyüş unsurları dolayısıyla kadınlar, haber metninde makul olmayan kadın kategorisinde verilmiş; ahlaksızlığın birer yansıması olarak sunulmuşlardır. Başlıkta tercih edilen “Meydan arsızlara kaldı” cümlesindeki arsız kelimesi de bu algıyı pekiştirir niteliktedir. Haber, retorik açısından değerlendirildiğinde inandırıcı bilgiler kapsamında pankart ve dövizlerin kullanıldığı görülmektedir. Ancak, haber aktörlerinin açıklamalarına yer

verilmemiştir. Bu bağlamda, haber metninin tarafsızlık ve nesnellik ilkelerinden uzak olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 5. www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Üçüncü Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-arsizliga-kim-dur-diyecek-433944.html>, 2018).

Şekil 6. www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Dördüncü Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-arsizliga-kim-dur-diyecek-433944.html>, 2018).

Şekil 7. www.yeniakit.com.tr 'de 10 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Beşinci Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-arsizliga-kim-dur-diyecek-433944.html>, 2018).

İnandırıcılık açısından haber fotoğraflarının seçimi, atılan başlıkları destekler niteliktedir. Ancak önemle üzerinde durulması gereken nokta, yürüyüşe katılan tüm kadınların bu pankartları taşıyıp taşımadığıdır. Ancak haber metninde, eyleme katılan tüm kadınların bu bakış açılarına sahip, “ahlaksız”, “arsız” kadınlar olduğu kullanılan fotoğraflarla iddia edilmektedir.

“Aile Değil Kadınız Feminist İsyandayız”, “Bir Kadının En Önemli Çeyizi İsyankar Ruhudur”, “Erkeğe Yâr Olmayacağız”, “Dolapta Zıkkımın Kökü Sokakta İsyan Var”, “Kadınlar Yemek Değil Devrim Yapar”, “Seviyorsan Candan Boşan Gel Kocandan”, “Boşanmayı Engellemek İsteyen Evlilik Kurumunu Kaldırsın”, “Düğününe Değil Boşanma Davana Gelirim” dövizleri taşıyan kadınlar aile düşmanlığı ile suçlanırken; “Kadınlar Yoksullaşırken Diyanet Zenginleşiyor” şeklinde pankart açan kadınlar din düşmanlığı yapmakla suçlanmaktadır. “Direniş Yaşatır” şeklinde açılan pankart ise terörizme destek şeklinde yorumlanmıştır.

Bu bağlamda, yukarıda alıntılanan pankartlardan yola çıkarak, kadın-erkek eşitliği vurgusu yapan, kadının salt erkek için yemek yapan bir araç olmadığını ifade eden, boşanmanın da evlenmek kadar doğal olduğunu savunan kadınların nefretin odağına yerleştirildiği saptanmıştır. Küfür içerikli pankartların taşınmış olduğu, fotoğraflarla kanıtlanmış olsa da burada söz konusu olan, haber metninin yalnızca bu pankartlara odaklanarak kadınların gerçekte ne talep ettiklerini örtbas etmesidir.

Bu bağlamda eşitlik istemiyle sokağa çıkıp yürüyüş yapan kadınların, makbul kadınlık konumundan ayrılarak nefret söylemlerine maruz kalacakları gözler önüne serilmektedir. Özetle, ataerkil egemen değerler doğrultusunda üretilen bu haber metninde örtük ve doğrudan olmak üzere kadınlara yönelik nefret söylemi tespit edilmiştir. Kadınların taşıdıkları küfür içerikli pankartlar savunulmamakla birlikte, haberde bu pankartlara odaklanılarak kadınların eşitlik taleplerinin gizlendiği ve haberin ataerkil değerler çerçevesinde inşa edildiği sonucuna varılmıştır.

Örnek Çözümleme 2:

15 Mart 2018 tarihli www.yeniakit.com.tr çevrimiçi internet sitesinde yayınlanan haberde, Irak Meclisi’nde yapılan bir yasa teklifi haberin konusunu

oluşturmaktadır. Söz konusu haberin içeriği, kadın olduğu vurgulanan vekilin, “erkeklerin çok eşliliği” konusunda önerdiği yasa teklifidir. Haber ana sayfada yer almaktadır (www.yeniakit.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

Haberin Başlığı: “Kadın vekilden şok öneri: Erkeklerin çok eşliliğine yardım edilmeli”

Haberin başlığında, söz konusu olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Başlık tek başına ele alındığında, haberin içeriğini anlamak mümkün görünmektedir. Ancak diğer yandan, vekilin hangi ülkenin vekili olduğunun anlaşılması nedeniyle enformasyon eksikliği göze çarpmakta, aynı zamanda genelleştirme yapmaya sebep olmaktadır. Asıl dikkat çekici nokta ise; yukarıda alıntılanan başlığın haber metninde tırnak işareti içerisine alınmadan verilmiş olmasıdır. Başlığa taşınan sözlerin tırnak işareti içinde verilmemiş olması, bu sözlerin onaylandığı yönünde bir imayı içinde barındırmaktadır.

Alt Başlıklar: “TOPLUMU PARÇALAYAN KADINLARIN EGOSU!”

“ÇOK EŞLİLİĞİ İNKÂR EDEN KÂFİR OLUR!”

Yukarıda bahsedilen başlıkların tırnak içine alınmaması konusu alt başlıklarda da karşımıza çıkmaktadır. Habere konu olan vekilin önerisi, kullanılan başlıklarda verilmeye çalışılmıştır. Ancak yine dikkat çeken nokta, tırnak içinde verilmemiş olması sebebiyle, söz konusu başlıkların www.yeniakit.com.tr çevrimiçi gazetesinin ideolojisiyle örtüştüğü kanısındır.

Haber Girişi/Spot: “Irak Meclisi'nde erkeklerin çok eşliliğine dair yasa teklifinde bulunan kadın parlamenter Cemile el-Ubeydi, ‘Erkeklerin çok eşliliği toplumu parçalamaz. Bilakis toplumu parçalayan kadınların bu egosudur’ dedi. Ubeydi, ‘Çok eşliliği inkâr eden kâfir olur’ değerlendirmesinde bulundu.”

Haberin spotuna bakıldığında, haberin nerede gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Spotta milletvekilinin sözlerinin tırnak işareti içerisinde verildiği görülmekte, bu

nedenle haberde herhangi bir taraf tutulduğuna dair net bir çıkarımda bulunulamamaktadır.

Haberin Fotoğrafi: Haberde tek bir fotoğraf kullanılmıştır. O da teklifi meclise sunan vekilin fotoğrafıdır.

Şekil 8. www.yeniakit.com.tr 'de 15 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/kadin-vekilden-sok-oneri-erkeklerin-cok-esliligine-yardim-edilmeli-435886.html>, 2018).

Ana olayın sunumu: Ana olay haber metninin ilk paragrafında verilmiştir:

“Dünya bir 8 Mart Kadınlar Günü’nü daha kazasız bir şekilde atlatırken Iraklı kadın parlamenter Cemile el-Ubeydi, dikkat çekici önerilerde bulundu. Irak yasama meclisine maddi yardımları da içinde barındıran ‘erkeklerin çok eşliliğini kolaylaştıran’ bir yasa teklifi sunan Cemile el-Ubeydi, tabu yıkan açıklamalarda bulundu.”

“Dünya bir 8 Mart Kadınlar Günü’nü daha kazasız bir şekilde atlatırken” şeklinde yazılan haber girişi, Kadınlar Günü etkinliklerinin adeta bir suç ve tehdit unsuru olduğuna atıfta bulunmaktadır. Bu noktada vekilin sözleri “dikkat çekici öneriler” şeklinde nitelendirilerek, bu sözlerin onaylandığına dair bir algı oluşturulmaktadır.

Sonuç: Vekilin önerilerinin onaylandığına dair haber metninde açık bir onaylama görülmemekle birlikte, eleştirildiğine dair bir ipucu da söz konusu değildir. Bu nedenle, pek çok haberde yoruma dayalı bir habercilik anlayışı geliştirdiği görülen Yeni Akit internet gazetesinin, vekilin çok eşliliği savunan yasa teklifini olumsuz bir yaklaşımla değerlendirmedeği görülmektedir. Bu bağlamda, vekilin sözlerinin tırnak

işareti içine alınmayarak kullanılması sebebiyle; eşlerinin çok eşliliğini inkar eden kadınların “kafir” sayılacağı, bu konuda karşı argüman geliştiren kadınların “egosu” nedeniyle toplumda huzursuzlukların yaşandığı sonucu çıkarılmaktadır.

Ardalan ve Bağlam Bilgisi: Olayda ardalan ve bağlam bilgisine yer verilmemiştir. Parlamenterin söz konusu teklifi önerme nedeninin ardındaki sebepler araştırılmamıştır. Haber Kaynağı: Haber www.yeniakit.com.tr'nin özel haberi olarak verilmiştir. Olay tarafı olarak parlamenterin sözlerine yer verilmiş; ancak bu konuda diğer vekillerin bakış açılarına yönelik herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

B. Mikro Yapı

Cümle yapılarına bakıldığında, aktif yapının metne hakim olduğu görülmektedir. Aktif yapılar, haber metninde yer alan bir fikrin doğrudan savunucusu olmamakla birlikte, onun doğruluğunu onaylar niteliktedir. Örneğin, “çok eşliliği desteklemeliyiz, dedi” cümlesinde, “çok eşliliğin desteklenmesi gerektiğini iddia etti” gibi edilgen bir yapı tercih edilmiş olsaydı, haber metninde gizli bir karşı çıkma gözlemlenebilirdi. Bu bağlamda, metnin haber üreticileri tarafından olumlu karşılandığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Bir diğer örnek ise “Her erkek ikinci ya da üçüncü eşi ister... diyen el-Ubeydi” şeklinde verilen ifade yerine de “el-Ubeydi her erkeğin ikinci ya da üçüncü eşi isteyeceğini iddia etti” ya da “belirtti” şeklinde edilgen bir yapı kullanılmış olsaydı, metnin anlamı değişir, vekilin sözlerinde haklılık bulunmadığı ortaya konmuş olurdu.

Haber metninde, vekilin açıklamalarından yola çıkarak tırnak işareti kullanmadan “TOPLUMU PARÇALAYAN KADINLARIN EGOSU!” şeklinde yazılan alt başlık ile, erkeklerin istediği kadar kadınla evlenmeye hakkı olduğu, ancak buna karşı çıkan kadınların toplumsal huzursuzlukların sebebi olduğu yönünde bir ilişki kurulmuştur.

Söz konusu alt başlık atıldıktan sonra yer verilen: “Erkeklerin çok eşliliği toplumu parçalamaz. Bilakis toplumu parçalayan kadınların bu egosudur. Biz eril bir toplumuz. Her kadın kendi ihtiyaçlarını gideren bir erkeğe ihtiyaç duyar. Dul ya da

boşanmış bir kadını düşünün, alışveriş yapmaya çarşıya çıktığında insanlar onunla sorunlu konuşur. Bu yüzden çok eşliliği desteklemeliyiz” şeklindeki vekilin açıklamaları, yukarıda bahsedildiği üzere “dedi” şeklinde aktif cümle yapısı ile verilmiş olması sebebiyle, vekilin sözlerinin savunulduğu yönünde bir anlam taşımaktadır. Bölgesel uyum bağlamında değerlendirildiğinde ise, vekilin açıklamalarından erkeğin sözünden çıkan bir kadının sorunlarla karşılaşacağı, bu nedenle, bu yasanın çıkması gerektiği yönünde nedensel bir ilişki kurulmaktadır.

Haber metinlerinde seçilen sözcükler, ideolojik imaları içinde barındırmaktadır. Örneğin, başlıkta kullanılan “kadın vekil” nitelemesi, milletvekilliğinin aslında erkeklerin alanı olduğunu ima etmektedir. Aynı sözleri erkek bir vekil söylemiş olsaydı “erkek vekil” şeklinde bir niteleme yoluna muhtemelen gidilmeyecekti. Bu nedenle burada tercih edilen kadın vurgusu ile, örtük bir ima söz konusudur. Diğer yandan, söz konusu öneri teklifi sunan vekilin kadın olmasının vurgulanması ile “kadın bir vekil bile böyle düşündüğüne göre tüm kadınlar böyle düşünmeli” algısı yaratacak şekilde de haber üretilmiş olabilir. Çünkü “kadın vekil” vurgusu, içerisinde örtük imalar taşıyan ideolojik bir seçimdir.

Bununla birlikte, vekil tarafından gündeme getirilen teklif için “tabuları yıkan” nitelemesi kullanılmaktadır. Geleneksel değerlerden kurtulmak şeklinde bir anlamı olan tabuları yıkmak, burada yanlış olduğu düşünülen bir inanın yıkıldığını ima etmektedir. Dolayısıyla, demokratik toplumsal değerlerden biri olan tek eşlilik olgusu, yanlış geleneksel bir anlayış olarak sunulmaktadır. Tırnak işareti kullanılmadan verilen alt başlıklardan bir diğeri olan “ÇOK EŞLİLİĞİ İNKÂR EDEN KÂFİR OLUR!” cümlesi, haber metninin son cümlesi olarak da verilmiş ve bu düşünce meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Haberde inandırıcılığı sağlamak amacıyla, milletvekilinin demeç verirken çekilen bir fotoğrafı kullanılmıştır.

Özetlemek gerekirse, makro ve mikro ayrıntılarıyla incelendiğinde haber metninin erkek egemen bakış açısı ile yazıldığı görülmekte; kadınların tek eşliliği kabul etmek zorunda olduğu, aksi halde “kafir olacakları” zihinlere yerleştirilmektedir. Dolayısıyla bu haber, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kadın aleyhine bozması nedeniyle nefret söylemi kategorisinde değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, gözden

kaçırılmaması gereken bir diğerk nokta: “Dünya bir 8 Mart Kadınlar Günü’nü daha kazasız bir şekilde atlatırken” şeklinde verilen haber girişı ile, emekçi kadınlar günü adeta bir suç unsuru gibi yansıtılmış ve eşitlik ve adalet haklarını dile getiren kadınlar nefret söyleminin odağına yerleştirilmiştir.

Örnek Çözümleme 3:

Kadınlara yönelik haberlerde nefret söylemlerinin ortaya çıkarılması amacıyla analize tabi tutulan bir diğerk haber, 24 Mart 2018 tarihli www.yeniakit.com.tr çevrimiçi haber sitesinde yer alan bir haberdur. Haber ana manşetten verilmiştir. Çarşaf giydiğı için nefret söylemine maruz kalan bir kadının yaşadığı olay haber konusunu oluşturmakla birlikte, daha önce şort giydiğı için aynı şekilde nefret söylemine maruz kalan kadının yaşadıkları hatırlatılmakta, ancak haberde eleştirel bir tavırdan ziyade ikili karşıtlıklar üzerinden yeni bir nefret söylemi üretilmektedir (www.yeniakit.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

Eleştirel söylem analizine tabi tutulan bu haber, ana manşette on dokuzuncu sırada yer almaktadır. Manşette başlıkla birlikte habere konu olan iki kadının fotoğrafları verilmektedir.

Şekil 9. www.yeniakit.com.tr ‘de 24 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/sortluya-oyle-carsafliya-boyle-439763.html>, 2018).

Manşette Kullanılan Başlık: “ŞORTLUYA ÖYLE ÇARŞAFLIYA BÖYLE!”

Manşette kullanılan başlıkta büyük puntoların tercih edilmesi ile, olayın önemine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Diğer yandan, metnin “şortluya öyle” kısmında sarı; “çarşafliya böyle” kısmında ise beyaz olmak üzere iki farklı rengin tercih edilmiş olması da dikkat çekmenin yanı sıra, ikili karşıtlığın tercih edilen renkler üzerinden de vurgulanması anlamına gelmektedir.

Haberin Başlığı: “Şortluya öyle çarşafliya böyle”

Ana manşette ve iç sayfada verilen her iki başlık da aynıdır. Ancak haber metni için atılan başlıkta bu kez küçük puntolar tercih edilmiştir. Manşette ve metinde yer alan başlıklarda enformasyon eksiltimi yöntemine gidildiği anlaşılmaktadır. Çünkü “çarşafli” veya “şortlu” olarak nitelenen kişilerin kim oldukları ve olayın ne olduğuna dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Diğer yandan, yine bu iki nitelene yoluyla genellemeye gidildiği de görülmektedir. Aynı zamanda çarşafli ve şortlu zıtlığı yaratılan haberde, iki grup arasında bir “öteki” çatışması sezdirilmektedir.

Alt Başlıklar: “CEZALANDIRILMALIDIR”

“YANLIŞTAN DÖNÜLMELİDİR”

“PROVOKATÖR SERBEST”

“SEKÜLER YOBAZLAR GÖRMEZDEN GELDİ”

“SADECE KADEM SAHİP ÇIKTI”

Haber metninde yer alan 5 alt başlık incelendiğinde, hiyerarşik bir sıralama yöntemiyle olayın özetlendiği anlaşılmaktadır. Haber metnine bakıldığında “CEZALANDIRILMALIDIR” ve “YANLIŞTAN DÖNÜLMELİDİR” şeklinde atılan alt başlıklar, görüşlerine yer verilen kişi veya kurumların sözlerinden vurgulanan kısımlardır.

Bu başlıklarda tırnak işareti kullanılmamış olması, başlığa taşınan görüşlerin desteklendiğini vurgulamaktadır. Bu başlıklar ile metnin, bir kadına yapılan nefret eyleminin bir suç eylemi olmasını vurgulaması bakımından nesnel bir yaklaşım

sergilediği düşünülmektedir. Ancak “SEKÜLER YOBAZLAR GÖRMEZDEN GELDİ” ve “SADECE KADEM SAHİP ÇIKTI” başlıkları ise toplumsal yapıda yaratılan çatışma ikliminin bu haber metni ile sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır.

Haber Girişi/Spot: “Çekmeköy’de Abdullah Çakıroğlu adlı meczubun saldırısına uğrayan Ayşegül Terzi’nin “şortlu” olması sebebiyle kıyameti koparan kimi çevreler, Kadıköy metrosunda Kerime P. isimli çarşafli kadına tükürerek “Allah sizin belanızı versin” diyen Atınç Manap isimli provokatöre sessiz... Çakıroğlu 3 yıl 10 ay hapis cezası alırken, Manap mahkemece serbest bırakıldı. Hukukçular ise kararı skandal olarak yorumladı.”

Haber girişinde olayın konusu özetlenmiş, mağdur ve suçlunun kim olduğu belirtilmiş ve olayın nerede gerçekleştiğine dair ayrılaraya yer verilmiştir. Ancak dikkat çeken nokta, söz konusu eylemden çok, bu eyleme yeterince destek verilmeyişin eleştirilmesidir. Bu eleştiri de daha önce başka bir kadının başına gelen bir olay ile karşılaştırma yapılarak ifade edilmektedir.

Fotoğraflar: Haberde bir tanesi manşette, diğeri haber metninde olmak üzere 2 adet fotoğraf yer almaktadır.

Şekil 10. www.yeniakit.com.tr ‘de 24 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/haber/sortluya-oyle-carsafliya-boyle-439763.html>, 2018).

Haber girişinde söz konusu olaya konu olan kadının değil, karşılaştırma yöntemiyle hatırlatılan diğer kadının fotoğrafının kullanılmış olması, haber metnine hakim olan zıtlığı güçlendirmektedir. Ana olayın sunumu açısından

değerlendirildiğinde, haberin giriş kısmı dikkat çekmektedir. Haber metninin ilk paragrafı olayı özetlemekte ve olaya yönelik taraflı yaklaşımı ortaya koymaktadır:

“Geçtiğimiz günlerde Kadıköy Bostancı metrosunda Kerime P. isimli çarşafli bir kadını darp eden ve hakaretler savurarak üzerine tüküren Atınç Manap isimli provokatörün, serbest bırakılması seküler faşist zihniyetin ikiyüzlülüğünü gözler önüne serdi. Geçen yıl İstanbul Çekmeköy’de, Abdullah Çakıroğlu isimli meczubun saldırısına uğrayan Ayşegül Terzi’nin ‘şortlu’ olması nedeniyle kıyameti kopartan sözde kadın dernekleri ve malum medya çarşafli bir kadının uğradığı saldırı karşısında sessizliğe büründü. Kişilerin inanç özgürlüklerinin ve onurlarının anayasal güvence altına alındığını belirten hukukçular, ‘O kadına yapılan saldırı, inancı doğrultusunda yaşayan herkese yapılmıştır. Skandal karardan bir an önce vazgeçilmeli ve provokatör hak ettiği cezaya çarptırılmalıdır’ ifadelerini kullandılar.”

Habere göre bir kadın Kadıköy metrosunda giyimi nedeniyle bir kişinin nefret söylemi ve nefret eylemine maruz kalmıştır. Saldırganın gerekçesi ise kadının giydiği “çarşaf”tır. Bu noktada, bir kadın veya erkek giyimi sebebiyle herhangi biri tarafından hakarete maruz kalıyor veya darp ediliyorsa bu doğrudan nefret söylemi içermektedir. Bu noktada gazetenin bu konuya dikkat çekmesi önem taşımaktadır. Ancak, ne yazık ki olayın sunumu sorunludur. Çünkü, öncelikle başka bir kadının “şortlu” olduğu gerekçesiyle saldırıya uğradığı zaman pek çok kurum ve derneğin bu duruma tepki gösterdiği, ancak bu olay karşısında sessiz kalmış olması eleştirilmektedir. Ancak hemen ardından, olaya konu olan çarşaf giyen kadının inancına yapılan vurgu ile diğer kadının uğradığı nefret eylemine yönelik bir haklılık payı olduğu ima edilmektedir.

Haber sonuç açısından değerlendirildiğinde, genel görüntü açısından bakıldığında, “ister şort giysin ister çarşaf giysin tüm kadınlar istedikleri gibi giyinmeli” imajı verilmek istenmesine rağmen, mikro analizde daha ayrıntılı ortaya konulacağı üzere, şort giyen kadının uğradığı saldırının esasında abartıldığı, oysa çarşafli kadının uğradığı saldırınınınsa gerekli tepkinin gösterilmediği gerekçesiyle önemsenmediği ortaya çıkmaktadır.

Metin ardalın ve bağlam bilgisi açısından değerlendirildiğinde, habere konu olan kadının giyim şekli gerekçe gösterilerek uğradığı saldırının nerede ve nasıl gerçekleştiği bilgisi yer almaktadır. Haber kaynağı olarak gazetenin kendi muhabiri görülmektedir. Dolayısıyla haber üretim sürecinde, çevrimiçi internet sitesinin egemen görüşlerinden ayrı tutulamayacak olan muhabir, gazetenin hakim değerleri doğrultusunda haberi kurgulamıştır.

B. Mikro Yapı

Haber metinlerinde nefretin satır aralarına gizlendiği günümüzde, haber metinlerinin mikro analizi egemen anlayışı ortaya koyması açısından oldukça önem arz etmektedir. Söz konusu haberde cümle yapılarına bakıldığında aktif yapıların hakim olduğu görülmektedir. Bölgesel uyum bağlamında değerlendirildiğinde, cümleler arasında nedensel ilişki kurulmuş, bir kadın şort giydiği için nefret söylemine maruz kalmıyorsa, bir diğer kadın da çarşaf giydiği için kalamaz, düşüncesi verilmiştir. Bu noktada bir sorun görünmemektedir.

Asıl sorun metnin, “eğer bir kadın çarşaf giydiği için nefret söylemine maruz kalıyor ve kimse destek olmuyorsa, diğer bir kadın da şort giydiği için söz konusu nefrete maruz kaldığı zaman kimse destek olmasın” anlamına yol açmasında yatmaktadır. Bu noktada haber metninde başvurulan zıtlıklar görünürlük kazanmaktadır. Çarşaf giyen kadının ötekisi, şortlu kadın olmaktadır. Bu argümanı destekleyen cümleler şu şekilde verilmiştir:

“İstanbul Çekmeköy’de şort giydiği gerekçesiyle Ayşegül Terzi’ye saldıran Abdullah Çakıroğlu’na 3 yıl 10 ay hapis cezası verilmiş, cezada herhangi bir indirime ya da ertelemeye gidilmemişti. Kadıköy metrosunda Kerime P.’ye saldıran Atınç Manap isimli haysiyet fukarası ise çıkarıldığı mahkemece serbest bırakıldı. Şortlu kadına saldıran Çakıroğlu’na ceza verilirken, çarşafli kadına yapılan saldırının cezasız kalması kamuoyunda büyük tepkiye neden oldu.”

Nefret eylemini gerçekleştirenleri nitelemek için başvurulan sözcükler de dikkate değerdir. Şortlu olduğu gerekçesiyle Ayşegül Terzi’yi darp eden suçlunun yalnızca adı verilirken, çarşaf giydiği gerekçesiyle Kerime P’ye nefret söylemi yönelten

suçlu ise “haysiyet fukarası” nitelemesiyle tanımlanmaktadır. Metinde Ayşegül Terzi’ye saldıran suçlunun “mezczup” şeklinde nitelendirildiği de göz ardı edilmemelidir ancak, karşıtlıklar üzerinden kurulan bölümde, her iki suçlunun da bu tarz bir nitelemeyle tanıtılmaması, zıtlık üretimi açısından önemlidir. Cümle sıralamaları ve tercih edilen sözcükler göz önüne alındığında, haber metninde bir çarpıtma yapıldığı da ortaya çıkmaktadır:

“Ayşegül Terzi’nin bir mezczubun saldırısına uğraması sonrası başta Mor Çatı olmak üzere birçok sözde kadın derneği olayın takipçisi olmuştu. Saldırıyı ‘yaşam tarzına müdahale’ olarak lanse eden dernekler, mezczubun en üst perdeden ceza alması için her türlü kamuoyu baskısını kurmuştu. İnancı gereği çarşaf giyen bir kadının uğradığı alçak saldırı karşısında üç maymunu oynayan kadın dernekleri, provokatörün serbest bırakılmasına ise sessiz.”

Muhabirin “sözde kadın dernekleri” şeklinde nitelediği Kadın kuruluşlarının, kadınların toplumsal yapıdaki eşitlik mücadelesinde oynadığı rolü görmezden gelmiş olması, söz konusu derneklere ideolojik bir yaklaşımın olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, haber metni, kadın derneklerinin şortlu kadın için verdiği mücadeleyi vurgulamaktan ziyade; söz konusu derneklerin çarşaf giyen kadının maruz kaldığı eylemi desteklediği algısı yaratmaktadır.

Bu algı özellikle alt başlıkta seçilen sözcükler yoluyla yaratılmaktadır: “SEKÜLER YOBAZLAR GÖRMEZDEN GELDİ” başlığı ile seküler yobazlar şeklinde nitelenen, çarşafli kadının “ötekisi” olarak konumlandırılan diğerlerinin, söz konusu olaya göz yumarak aslında bu olayı destekledikleri algısı yaratılmaktadır. Bu noktada, siyasi ve dini nefret söyleminin de satır aralarına yerleştirildiği ortaya çıkmaktadır.

Dikkat çeken bir nokta da özellikle haberin ilk paragrafından olay özetlenirken, “... Ayşegül Terzi’nin “şortlu” olması nedeniyle kıyameti kopartan sözde kadın dernekleri ve malum medya çarşafli bir kadının uğradığı saldırı karşısında sessizliğe büründü” şeklinde verilen bölümde, Ayşegül Terzi’nin şortlu olması tırnak işareti içinde verilmiş, oysa Kerime P.nin kıyafeti tırnak içine alınmamıştır. Bu noktada şort

giymenin aslında normal bir edim olmadığı, ancak buna rağmen, şort giyen bir kadın haksızlığa uğradığında bazı kadın dernekleri bu duruma karşı ses çıkartabiliyor, algısı yaratılmaktadır.

Haberin retoriği bağlamında inandırıcı bilgiler kapsamında Avukat Ali Osman Bağırhan'ın sözlerine yer verilmiştir: “Çarşafly bir kadın sırf inancından dolayı saldırıya uğramıştır. Yüzüne tükürmüş, hakarete maruz kalmıştır... Sırf çarşafly olduğu için böyle iğrenç bir saldırıya uğramıştır. Bu saldırı ayrıca bütün inananlara da yapılmıştır. Kadın haklarını savunduklarını iddia eden derneklerin ise çarşafly bir kadının uğradığı şiddet karşısındaki sessizlikleri dikkate şayandır.” şeklindeki açıklamaları, haber metninin genel iddiasını pekiştirmektedir. Ancak eleştirinin hedefinde olan gruplara yönelik herhangi bir görüşme talebinde bulunulup bulunulmadığına dair bir bilgi yer almamış ve bu doğrultuda yanlı bir bakış açısıyla bu haber metni hazırlanmıştır.

Özetle, söz konusu haberde, kadına yönelik nefret suçu gözler önüne serilmekte, bir kadının inancı ve iradesi doğrultusunda giydiğı kıyafet nedeniyle maruz kaldığı nefret eylemi haberleştirilmektedir. Bu doğrultuda habere bakıldığında, haberde herhangi bir nefret söylemi görülmemektedir. Oysaki söylem analizinin mikro yapı bağlamında tek tek cümleler ve kelimeler ele alındığında, kadına yönelik ayrımcılığa karşı çıkarken, aslında diğerkadına yönelik örtük bir nefret söyleminin satır aralarına yerleştirildiğı ortaya çıkmaktadır.

Şortlu kadın-çarşafly kadın karşılığı üretilerek, çarşaf giyen bireyin uğradığı haksızlığı gözler önüne sermek amaçlanmış dahi olsa, şort giyen bireyin uğradığı eylem meşrulaştırılmaktadır. Haber metninde dikkat çeken bir diğerk nokta ise kadınların, dindar ve seküler olarak iki kutba ayrılmış ve toplumun genelinin de bu iki kutba göre değerlendirmiş olmasıdır. “Seküler yobazlar” nitelemesi, ikili karşıtlıklar üreterek, dini ve siyasi nefret söylemine de işaret etmektedir. Sonuç olarak, incelenen haberde kadının giyimi ekseninde ortaya çıkan kadına yönelik nefret söyleminin siyasi ve dini ayrımcılığı da kapsadığı görülmektedir.

Örnek Çözümleme 4:

Kadına yönelik haberlerde nefret söylemini analiz etmek amacıyla incelenen haberlerden bir diğeri, 3 Mart 2018 tarihinde www.hurriyet.com.tr adresinde yer alan bir haberdir. Haberde cep telefonunu servise veren bir kadının, telefonundan bir takım görüntülerin çalınması ve kadının bunu fark etmesi üzerine serviste çalışanlardan şikayetçi olmasıyla, görüntüleri çalan kişinin hapis cezasına çarptırıldığı bilgisi yer almaktadır. Haberin manşetten verildiği görülmektedir (www.hurriyet.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

İnceleme dahilinde ele alınan haber, ikinci manşette on üçüncü sıradan verilmiştir.

Şekil 11. www.hurriyet.com.tr 'de 3 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-telefonunu-servise-verdi-hayati-kabusa-dondu-40759956?p=1>, 2018).

Manşette Kullanılan Başlık: “Uygunsuz görüntüleri çalınınca...”

“TELEFONUNU SERVİSE VERDİ KABUSU YAŞADI!”

Haberde Kullanılan Başlık: “Telefonunu servise verdi, hayatı kabusa döndü”

İlk etapta başlıkların olayı özetler nitelikte olduğu görülmektedir. Genç bir kadının bozulan telefonunu servise vermesiyle başına gelen olayların aktarıldığı metinde, olayın gerçekleşme nedeni okura sunulmaktadır. Bununla birlikte “hayatı kabusa döndü” şeklinde olayın sonucuna yönelik kadının çok kötü olaylar yaşadığı algısı yaratılmaktadır. Bu olayın temel sebebi olarak kadının “uygunsuz” görüntüleri

gösterilmektedir. Ancak, uygunsuz görüntüden ne kastedildiği manşetten anlaşılamamaktadır.

Haber Girişi/ Spot: “Telefonunu servise teslim eden İngiliz kadının hayatı karardı. Genç kadın, ilişki esnasında çektiği uygunsuz videoların bir çalışan tarafından çalındığını fark etti.”

Tıklama mantığıyla oluşturulmuş haber metninde, spot bulunmaması sebebiyle haber metninin ilk paragrafı bu bağlamda ele alınmıştır. Manşette kullanılan başlık ile haber metninde kullanılan başlıkların yarattığı kadının başına korkunç olayların geldiği algısı, haber girişinde de yinelenmektedir. Ancak ne tür olayların yaşandığına dair bir açıklama yoktur. Öte yandan manşette vurgulanan “uygunsuz görüntünün” cinsel içerikli olduğu bilgisi burada yer almaktadır.

Fotoğraflar: Manşette 2, ana metinde 12 olmak üzere toplamda 14 adet fotoğrafa yer verilmiştir. Ancak,1 fotoğraf haricinde fotoğrafların tümü habere konu olan kadının fotoğraflarıdır. Bu noktada, manşette ve haberin girişinde kadının “uygunsuz görüntülere sahip bir kadın” olduğu algısı, genç kadının bedenini teşhir eder nitelikte fotoğrafların kullanılması ile pekiştirilmiştir.

Ana olayın sunumu bağlamında değerlendirildiğinde, haber metni, genç bir kadının bozulan telefonunu servise götürmesi ve telefonda yer alan “uygunsuz” videoların çalınması üzerine kurulmuştur. Fotoğrafların yan anlamı desteklediği göz önüne alındığında, “uygunsuz” fotoğrafları olan kadınların hayatlarının kabusu döneceği sonucu çıkmaktadır. Haber kaynağı olarak ise, herhangi bir bilgi yer almamakta, bu da haberin doğruluğuna yönelik bir şüphe uyandırmaktadır.

B. Mikro Yapı

Cümle yapılarına bakıldığında aktif cümle yapılarının tercih edildiği görülmekte, böylece olayın doğruluğundan emin olunduğu etkisi yaratılmaktadır. Özellikle, haber başlıklarında genç kadının başına gelenleri ifade etmek için kullanılan “kabusu yaşadı” ya da “hayatı kabusu döndü” şeklinde kullanılan betimlemeler, haber metninde bir karşılık bulmamaktadır. Çünkü, kadının başına ne geldiğine yönelik veya

görüntüleri çalan hırsızın görüntüleri ne yaptığına yönelik herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Dolayısıyla, burada özellikle manşetler aracılığıyla abartma yönteminin tercih edildiği ortaya çıkmaktadır. Bölgesel uyum açısından değerlendirilen haber metni, genç bir kadının “uygunsuz fotoğraflar veya görüntüler kullanması” ile başına felaketler geleceği arasında nedensel bir ilişki kurmaktadır. Bu da akıllara “eğer uygunsuz videosu olmasaydı kabusu yaşamazdı” şeklinde kadını suçlayan örtük bir imayı içerisinde barındırmaktadır.

Şekil 12. www.hurriyet.com.tr 'de 3 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli (<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-telefonunu-servise-verdi-hayati-kabusa-dondu-40759956?p=1>, 2018).

Şekil 13. www.hurriyet.com.tr 'de 3 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Üçüncü Görseli (<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-telefonunu-servise-verdi-hayati-kabusa-dondu-40759956?p=1>, 2018).

Özetle, söz konusu haberde, İngiltere’de yaşayan genç bir kadının cep telefonunu servise verdiği, servisten aldıktan sonra mail hesabından kendisinin tanımadığı birisine mail atıldığını anlamasıyla, servis çalışanının genç kadının fotoğraflarını kendisine yolladığı ortaya çıkması anlatılmaktadır. Ancak olayı dikkat çekici hale getirmek için genç kadının birçok fotoğrafı kullanılmıştır. Genç kadının bedenini teşhir edebilecek nitelikte fotoğrafların tercih edildiği haberde, kadının başına gelenler örtük bir biçimde adeta haklılaştırılmaktadır.

“Eğer telefonunda ahlak dışı fotoğraflar olursa sen de bununla uğraşmak zorunda kalırsın” mesajı verilmektedir. Haberde esas dikkat çeken nokta, başlıkta kadının bu edimi nedeniyle başına büyük sorunlar açıldığı vurgulanmaktayken, haber içeriğinde bu konuya dair hiçbir bilgi yer almamaktadır. Dolayısıyla örtük bir biçimde, “ahlaksız” davranan kadınların “hak ettikleri cezalarla karşılaşacakları” ima edilmektedir.

Bu değerlendirme kadının edimine yönelik herhangi bir savunma niteliği taşımamaktadır, yalnızca kadınların genellikle magazin boyutlarda özne olarak konumlandırıldığını vurgulamak amacıyla bu haber incelemeye dahil edilmiştir. Yeni medya haberciliğinin temel özelliklerinden birisi haline gelen sansasyonel dil, özellikle kadını “cinselliğiyle var olabilen bir meta”ya indirgemektedir. Bu sebeple, söz konusu haber, kadının erkek karşısındaki ikincil konumunu yeniden üretmesi sebebiyle nefret söylemi kapsamına dahil edilmektedir.

Örnek Çözümleme 5 :

Kadına yönelik nefret söylemlerinin analiz edilmesi amacıyla çözümlenmeye dahil edilen haberlerden bir diğeri, www.hurriyet.com.tr online gazetesinde yayınlanan 20 Mart 2018 tarihli haberdır. Habere, Rusya uyruklu bir modelin bir adam tarafından uğradığı saldırı sonucu, kendisini otelin altıncı katından aşağı atması konu edilmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

İncelenen haber, ana sayfada ikinci manşette yer almaktadır.

Şekil 14. www.hurriyet.com.tr 'de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-rus-model-kendisine-saldiran-adamdan-kacmak-icin-6-kattan-atladi-40778364>, 2018).

Manşette Kullanılan Başlık: “Kendisiyle seks yapmak isteyen adamı reddedince...”

“LÜKS OTELİN 6. KATINDA DEHŞET”

Haberin Başlığı: “Rus model kendisine saldıran adamdan kaçmak için 6. kattan atladı”

Manşette yer alan başlıkta, olayın bir otelde gerçekleştirildiği belirtilmekle birlikte, iç sayfada verilen başlıkta mağdurun Rus bir model olduğu bilgisi yer almaktadır. Dolayısıyla, haber başlıkları habere giriş için özetleme yapar niteliktedir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, başlıkta kullanılan sansasyonel söylem biçimidir. Yeni medya ile değişen geleneksel habercilik anlayışı, tıklamaya dayalı sansasyonel ifadelerden oluşan haber metinlerine dönüşmüştür. Bu haber, yeni medya dilinin değişen görünümü açısından da bir örnek teşkil etmektedir.

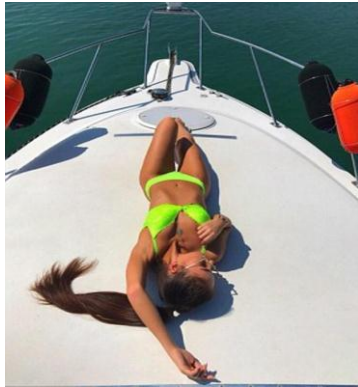
Örneğin, “Kendisiyle seks yapmak isteyen adamı reddedince...” şeklinde yazılan ilk cümle, okuyucuda dikkat çekmenin yanı sıra, okuyanda anlam boşlukları yaratacak ve okuyucu bu metni kendi zihinsel yapısına göre değerlendirecektir. Çünkü, sansasyonel habercilik anlayışı ile bütünsel bir anlam oluşturmayan bu cümle, okuyuculara yorumlama alanı bırakmaktadır.

Haber Girişi/Spot: “Rus model Dubai'de kendisine saldıran ABD'li iş adamından kaçarken otelin altıncı katından atladı.”

İncelenen haberde spot yer almaması sebebiyle haber metninin ilk cümlesi ele alınmıştır. Başlıklar ve haber girişi genelden özele gidecek şekilde kurgulanmıştır. Haberin başlığında olayın nerede gerçekleştiği ve kimin başına geldiği bilgisi yer alırken; haberin girişinde olayı gerçekleştirenin bilgileri yer almış ve olay yerinin bilgileri genişletilmiştir.

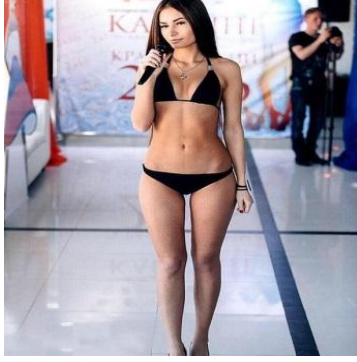
Ana manşette 1, olayın anlatıldığı metinde ise 15 adet fotoğraf kullanılmıştır. Ancak burada dikkat çeken nokta, tıklama yöntemiyle okunabilen bu haberin ilk 7 bölümünde metin yer alırken, 8-15 arası yalnızca fotoğrafların kullanılmış olmasıdır. Kullanılan fotoğrafların her biri kadının bedenini teşhir edecek niteliktedir. Kadının model kimliğinin vurgulanmış olabileceği göz önüne alınsa dahi, 16 adet fotoğraf kullanılması ve her birinde kadının bedeninin teşhir eden fotoğrafların seçilmesi örtük bir anlam olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca zanlıya yönelik hiçbir fotoğraf olmaması da bu kanıyı destekler niteliktedir.

Kimi zaman fotoğraflar sözcüklerden çok daha fazla anlam ifade etmektedir. Haber metninin geneline bakıldığında, kadına yönelik doğrudan nefret söylemi içerecek herhangi bir sözcük ya da kelime göze çarpmamaktadır. Oysa, kullanılan fotoğraflar haber metni ile tamamen tezatlık içermektedir. Tecavüze uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalan genç kadın kendisini kurtarmak için camdan atlamıştır, ancak haber metninde kullanılan fotoğraflarıyla kadının bedeni adeta metalaştırılmış ve okuyucunun zihninde örtük bir biçimde böyle giyinilmesi durumunda bu durumun kaçınılmaz olacağı yerleştirilmektedir.

Şekil 15. www.hurriyet.com.tr 'de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli

<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-rus-model-kendisine-saldiran-adamdan-kacmak-icin-6-kattan-atladi-40778364>, 2018).

Şekil 16. www.hurriyet.com.tr 'de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin ÜçüncüGörseli
(<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-rus-model-kendisine-saldiran-adamdan-kacmak-icin-6-kattan-atladi-40778364>, 2018).

Şekil 17. www.hurriyet.com.tr 'de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin Dördüncü Görseli
(<http://www.hurriyet.com.tr/galeri-rus-model-kendisine-saldiran-adamdan-kacmak-icin-6-kattan-atladi-40778364>, 2018).

Ana olayın sunumu açısından değerlendirildiğinde, Dubai’de bir otelde ABD’li bir işadammın Rus bir modele tecavüz girişiminde bulunduğu ve bundan kaçmak isteyen kadının kendisini otelin 6. katından attığı ve kadının yaralandığı bilgisi yer almaktadır. Kadının annesini arayıp durumu bildirmesi üzerine ortaya çıkan olayda, genç kadının annesi kızının hapse atılma tehlikesi yaşadığını söylemektedir. Çünkü olaya neden olan iş adamı “saygın bir iş adamı”dır. Ancak tecavüz girişiminde bulunan

“iş adamı”na dair herhangi bir bilgi bulunmamakta, olayın ardından ne yaptığına dair bir bilgiye yer verilmemektedir.

Sonuç bağlamında değerlendirildiğinde, haberin giriş metni öne çıkmakta ve kendisiyle beraber olmak istemediği adamın saldırısıyla karşılaşan kadının otelin 6. katından atladığı bilinmektedir. Ancak, metnin ilerleyen bölümünde kadının yürüyemediği bilgisi ve hapse atılma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı bilgilerine yer verilmiştir. Yan anlamsal bir değerlendirme çerçevesinde, kadının bir erkeğin istekleri doğrultusunda davranmadığı takdirde başına bir takım felaketlerin geleceği sonucu zihinlere yerleştirilmektedir. Bu çıkarımın yapılmasının nedeni, kadının neden ve ne için hapis tehlikesiyle karşı karşıya olduğu bilgisine yer verilmemiş olmasıdır.

Ardalan ve bağlam bilgisi açısından değerlendirildiğinde, incelenen haberde verilen bilgiler yetersiz kalmaktadır. Örneğin Rus model’in iş için veya tatil için otelde olduğuna yönelik herhangi bir bilgi yer almamakta, bu nedenle, okuyucuya geniş bir yorumlama alanı bırakılarak genç kadının başına gelenleri hak ettiğine dair meşru bir zemin hazırlanmaktadır.

Diğer yandan, yukarıda da bahsedildiği üzere, genç kadının hangi sebeple hapis cezasıyla karşı karşıya olduğuna da yer verilmemiştir. Bu nedenle, söz konusu haber eleştirel okumadan yoksun bir okuyucuda “kadın da oralara gitmeseymiş” algısı yaratacak ve görsellerle de desteklenen bu algı, kadını olayın suçlusuna durumuna getirecektir. Haber kaynağı olarak “The Siberian Times” gazetesi kullanılmış, olaya birinci gözden şahit olmayan haber üreticileri, kendi zihinsel değerlendirmelerine göre haber metnini oluşturmuşlardır.

B. Mikro Yapı

Cümle yapılarına bakıldığında çoğunlukla aktif yapının kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle, kadının başına gelenlerin objektif bir biçimde verilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Ancak, genç kadının başına gelenlerin anlatıldığı bölümde kadının ifadelerinin iddia boyutuyla değerlendirilmesi, kadının ifadesinin gerçekliğinin tartışılabilir olduğuna işaret etmektedir.

“22 yaşındaki Ekaterina Stetsyuk, boğazına bıçak dayadığını iddia ettiği adamla...” cümlesinde, kadının ifadeleri pasif yapıyla kurulmuş ve bu nedenle olayın gerçekliğinin sorgulanabilir olduğu dikkat çekmektedir. Bölgesel uyum açısından değerlendirilen haberde, nedensel ilişki kurularak haberin oluşturulduğu görülmektedir: “22 yaşındaki Ekaterina Stetsyuk, boğazına bıçak dayadığını iddia ettiği adamla seks yapmayı reddetti. İsmi açıklanmayan adam genç kadına saldırdı. Stetsyuk, adamdan kaçmak isterken otelin altıncı katından atladı. Genç modelin boynu kırıldı.”

Genç kadının, adamın isteğini reddetmesi üzerine, adamın kadına saldırması ve kadının kendisini kurtarmak için aşağı atlaması arasında nedensel bir bağ kurulmuştur. Metnin bütününe bakıldığında, erkeğin isteğini reddetmesi sonucu kadının başına söz konusu olayın geldiği düşüncesinin metne hakim olduğu görülmektedir.

Sözcük seçimleri açısından değerlendirildiğinde, genç kadına tecavüz girişiminde bulunan kişinin “saldırgan” şeklinde nitelenmesi, habere onun bakış açısıyla yaklaşmadığı düşüncesini vermektedir. Ancak diğer yandan, tecavüz tehlikesiyle karşı karşıya kalan kadının, adı, yaşı, uyuğu, mesleği ve fotoğraflarına yer verilirken; tecavüz girişiminde bulunan kişinin yalnızca “ismi öğrenilemeyen Amerikalı bir işadamı” olduğu bilgisi yer almaktadır.

Olaya birinci kaynaktan ulaşılamaması sebebiyle, yeterli bilgiye erişilememiş olabileceği göz önüne alınarak bakıldığında suçu işleyen kişinin bilgilerine ayrıntılı olarak ulaşılamaması kabul edilebilir. Ancak haber, tarafsızlık ve nesnellik değerleri açısından ele alındığında, kadının tüm bilgilerine yer verilmiş olması nesnelliği ortadan kaldırmakta; olaya erkeğin bakış açısıyla bakıldığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Genç kadının isim bilgilerinin açık bir şekilde verilmesine ek olarak, kullanılan fotoğraflarla kadın doğrudan teşhir edilmektedir. Seçilen fotoğrafların kadının bedenini doğrudan teşhir eden fotoğraflar olması, kadının yaşadıklarına meşru bir zemin oluşturmaktadır. Ataerkil zihniyet yapısının hakim olduğu bir toplumda yetişmiş bir okuyucu, bu haberi özellikle kullanılan görseller sebebiyle, erkek egemen değerlere göre yorumlayacak ve kadının başına gelenleri hak ettiğine dair bir tutum sergileyecektir.

Bu nedenle, kullanılan fotoğraflar kadının bu olayı hak ettiği dair örtük bir imayı içinde barındırmaktadır. Bununla birlikte, kadının yaşadığı mağduriyet, fotoğraflarının teşhir edilmesiyle birlikte ikinci bir mağduriyete de sebebiyet vermektedir. Özetlemek gerekirse, makro ve mikro yapılarıyla ele alınan haber metninde, kadının başına gelenlerin sebebi olduğu örtük bir biçimde ima edilmektedir.

Yeni medya haberciliğinin sansasyonel diliyle üretilen haberde, kadının bedeninin metalaştırıldığı görülmektedir. Kadın bedeninin metaya indirgenmesi kadın-erkek eşitliğini erkek lehine bozarak, cinsiyet eşitsizliğinin devam etmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini devam ettiren yapısı ve kadını örtük bir şekilde başına gelen olayların sebebi olarak yansıtması sebebiyle, bu haber nefret söylemi kapsamında değerlendirilmiştir.

Örnek Çözümleme 6:

Altıncı örnek, www.hurriyet.com.tr'de 20 Mart 2018 tarihinde yayınlanan bir başka haberdir. Genç bir kadının, bir polis memuru tarafından uğradığı tecavüz habere konu edilmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

Haber, ana sayfada ikinci manşette dördüncü sıradan verilmiştir.

Şekil 18. www.hurriyet.com.tr 'de 20 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu İkinci Haberin Görseli (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ekip-otosunda-tecavuz-dehseti-polis-memuru-tutuklandi-40778159>, 2018).

Manşete Kullanılan Başlık: “ ‘Evine Bırakalım’ diyerek araca aldı

EKİP OTOSUNDA TECAVÜZ ETTİ”

şeklinde atılan haber manşeti, olaya yönelik bir özetleme içermektedir. Ancak yine de tam bir bilgiye ulaşılammamaktadır.

Haberde Başlığı: “Ekip otosunda tecavüz dehşeti... Polis memuru tutuklandı” şeklinde verilen ana başlıkta ise olayın ne olduğu ve zanlının kim olduğuna yönelik bilgiler yer almaktadır. Bir polisin, kadın veya erkek olduğu belirtilmeyen bir bireye ekip otomobilinde tecavüz ettiği artık nettir.

Alt Başlıklar: “TAKSİ DURAĞINA BIRAKTI”

“POLİS ARACINDA BAZI LEKELER TESPİT EDİLDİ”

“ ‘ÖNCE DEN TANIŞIYORDUK’ ”

“ÖN KOLTUKTAKİ POLİS SESİNİ ÇIKARMADI”

“TELEFON GÖRÜŞMELERİ SAPTANAMADI”

Alt başlıklara bakıldığında, haber metninin içeriğini özetleyen hiyerarşik bir sıralama dikkat çekmektedir. “ÖNCE DEN TANIŞIYORDUK” şeklinde haberin alt başlığına taşınan zanlı polisin ifadesi, tırnak içine alınarak verilmiştir. “TELEFON GÖRÜŞMELERİ SAPTANAMADI” şeklinde verilen bir diğer alt başlık ise polisin iddialarının asılsız çıktığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, haber başlıklarında kadını mağdur edecek herhangi bir yaklaşıma rastlanılmamaktadır.

Haber Girişi/Spot: “Beylikdüzü’nde, 28 yaşındaki P.T., gece devriyesindeki polis memuru S.E.’nin evine bırakmak için kendisini polis aracına bindirdiğini, ön koltukta meslektaşını otururken arka koltukta tecavüz ettiğini ileri sürerek şikâyetçi oldu. Polis memuru S.E. (27) tutuklandı. Tecavüze göz yumduğu iddia edilen meslektaşını R.Y. (28) tutuksuz yargılanacak.”

Spotta yer alan bilgiler, genelden özele bir sıralama yapığını göstermektedir. Enformasyon eksiltimi yöntemine başvurmadan olayın nerede ve kim tarafından gerçekleştirildiği bilgisine yer verilmiştir.

Fotoğraflar: Haberde hem manşette hem de haber metninde aynı fotoğraf yer almaktadır. Fotoğrafta ekip aracının önünde poz vermiş zanlı polis yer almaktadır. Ancak polisin yüzü bulanıklaştırılarak verilmiştir. Haberlerin ideolojik yansıması olarak kullanılan fotoğraflar, haber metninin temel söylemini pekiştirmektedir. Bu haber metninde mağdurun fotoğrafının (aşağıda mini etekli olduğuna değinilecek) kullanılmaması, haberde zanlı değil, mağdur bakış açısıyla haberin yazıldığını düşündüren olumlu bir yaklaşımdır.

Ana Olayın Sunumu: Ana olay olarak, P.T isimli kadının eve dönerken yanından otomobille geçen polisler tarafından evine bırakılmak bahanesiyle araca davet edildiği, P.T teklifi kabul etmeyince polislerden S.E'nin ısrar etmesi üzerine, kadının otomobile bindiği ifade edilmektedir:

“İddiaya göre, P.T.'yi fark eden polis memuru S.E., U dönüşü yaparak aracı yanına yanaştırıp, ‘Gideceğin yere kadar götürelim’ dedi. P.T. ‘Hayır yürüyerek gidebilirim’ yanıtını verdi. S.E. ısrar edince P.T. ekip otosunun arka koltuğuna oturdu. Bir apartmanın önünde polis aracını durduran S.E., ‘Evden şarj kablosunu alıp geleceğim istersen sen de benimle gel’ diyerek P.T.'yi evine çağırdı ancak, ‘Hayır arabada beklerim’ yanıtını aldı. Diğer polis R.Y. ile P.T. araçta beklerken şarjını alıp dönen S.E. aracı ıssız bir yere götürdü. S.E. diğer polis memuru R.Y.'ye ‘Ben artık dayanamıyorum abi’ diyerek şoför koltuğundan inerek arka koltuğa P.T.'nin yanına geçti ve öpmeye başladı. Genç kadının ‘Hayır istemiyorum yapma!’ diyerek engelleme çabalarına aldırmayıp tecavüz etti. Şoka giren P.T., ‘Hamile kalırsam ne olacak?’ derken S.E. soğukkanlılıkla ‘Hayır bir şey olmaz’ diyerek direksiyona geçti. P.T.'yi, evinin yakınlarında bir taksi durağına bırakan S.E. ‘Tekrar görüşelim’ dedi... Şüpheli polis memuru S.E. ifadesinde 01.00 sıralarında arkadaşı R.Y. ile birlikteyken 3-4 aydır yüz yüze ve telefonla görüştüğü P.T.'yi görünce yanında durup, karanlıkta mini etekli olmasından dolayı aracına aldığını söyledi. R.Y.'nin rızasıyla polis aracında birlikte olduklarını iddia etti.”

Haber sunumunun öyküleme tekniğine başvurulmuş olarak oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıntılara yer verilen haber metninde, “iddiaya göre” şeklinde habere

başlanması, okuyucuyu, olayın gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda kesin bir bilgiye ulaştırmamaktadır.

Sonuç: Haber metninde polis aracının, P.T isimli kadının gecenin geç bir saatinde dışarıda yalnız olması gerekçesiyle yanına yaklaşması, kadının o saatte yalnız gezmesinin normal olmayacağı sezdirilerek polislerin kadını araca davet etmesi, bunun üzerine kadının üzerindeki kıyafetler gerekçesiyle polislerden S.E isimli kişinin “kendisini tutamayarak” kadına tecavüz ettiği sonucu çıkmaktadır. Haber metninde yer verilen bilgiler, kadının bu tecavüz olayını hak ettiği yönünde bir ima barındırmaktadır.

Haber Kaynağı: Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığı İddianamesi’ne dayanarak haber metni oluşturulmuş, aynı zamanda mağdur ve zanlının ifadelerine yer verilmiştir. Olayın tüm taraflarının ifadelerine yer verilmesi, olaya eleştirel bir bakışla yaklaşıldığı görüntüsü vermektedir. Ancak, mikro yapı analizi metne hakim olan genel yaklaşımın ortaya çıkarılabilmesi açısından ayrıca önem taşımaktadır.

B. Mikro Yapı

Cümle yapılarına bakıldığında ağırlıklı olarak aktif cümle yapılarının tercih edildiği görülmektedir. Bununla birlikte cümlelerde nedensel ilişki kurulduğu göze çarpmaktadır. “...P.T.’yi görünce yanında durup, karanlıkta mini etekli olmasından dolayı aracına aldığı söyledi.” Bu cümlede tecavüze neden olan ana sebebin, kadının mini etekli olduğu yönünde örtük bir ima bulunmaktadır. Zanlının sözleri “iddia edildi” gibi pasif bir yapı ile verilmiş olsaydı bu anlam çıkmayabilirdi. Habere “iddiaya göre” şeklinde başlanması, iddia sahibinin haklı olup olmadığı konusunda bir şüphe yaratmaktadır. Ancak polisin ifadelerinin de “iddia etti” şeklinde verilmiş olması, olayın taraflarına eşit bir şekilde yaklaşıldığı izlenimi oluşturmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere kullanılan iki fotoğrafta da yalnızca zanlı polis memurunun fotoğrafına yer verilmiş olması, mağdurun fotoğrafının verilmemiş olması, haber metni ile yaratılabilecek ikinci bir mağduriyeti engellemiştir. Bununla birlikte, olayın polis memurunun tecavüzü üzerinden kurgulanmış olması bu fotoğraf ile desteklenmiştir. Bu bağlamda, fotoğraf inandırıcılık katan bir unsur olarak

kullanılmıştır. Mağdurun ve her iki polis memurunun açıklamalarına yer verildiği görülmekte bu durum da haberin inandırıcılığını arttırmaktadır.

Erkek egemen bakış açısına göre, kadınların yalnız başına belli bir saatten sonra dışarı çıkması doğru değildir. Kadını tehlikelerden korumak amacıyla böyle düşünüldüğü ifade edilse bile, burada tehlike olarak sezdirilen şeyin erkekler tarafından yapılıyor oluşu, asıl unsurun erkeklerin belirli bir ahlak terbiyesinden geçirilmesi gerektiğine işaret etmelidir. Oysaki ataerkil bakış açısı, bu konuyu tamamen göz ardı ederek, kadınlar için gece geç saatte dışarıda gezmenin doğru olmadığı, bunu bilerek dışarı çıkıyor ise başına gelecekleri hak ettiği yönündedir.

Bu haber metninde eleştirel bir tavır sergilenmeye çalışıldığı göz ardı edilmemelidir. Ancak, kadının mini etekli olduğu bilgisinin verilmesi, zanlı tarafından söylenen “ben artık dayanamıyorum abi” sözlerinin haberde yer verilmesi ve tecavüzün bunun üzerine gerçekleştirilmiş olduğunun belirtilmesi, örtük bir biçimde dahi olsa, kadının bu olayın suçlusu olarak zihinlerde kodlanmasına yol açmaktadır. Bu sebeple, egemen ataerkil değerlerin bu haber metni ile yeniden üretildiği belirlenmiştir.

Örnek Çözümleme 7:

Bir diğer örnek, 13 Mart 2018 tarihinde www.sozcu.com.tr internet sitesinde yer alan haberdur. Haberde Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Gülay Yedekçi'nin Sözcü gazetesiyle yaptığı röportaja yer verilmiştir (www.sozcu.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

Eleştirel söylem analizi kapsamında ele alınan bu haber ana sayfada yer almaktadır.

Haber Başlığı: “4 yaşında pankart asıp çay dağıtarak siyasete girdim”

Haber metninde ana başlık haricinde toplam 11 alt başlık yer almaktadır.

Alt Başlıklar: “DÖRT KARDEŞİM VAR”

“DÜNYANIN EN GÜZEL İŞİ”

“ÖN SEÇİME GİRDİM”

“HEP ARKAMDA DURDU”

“FATİH SULTAN MEHMET İSTANBUL'U GÖRSE AĞLAR”

“YÜREĞİM KANIYOR”

“OĞLUM AY YÜZLÜM KIZIM GÖK GÖZLÜM”

“İÇLİ KÖFTE DE YAPARIM”

“ANNELERİN ÇOCUKLARI İÇİN ENDİŞE DUYMADIĞI BİR TÜRKİYE HAYAL EDİYORUM”

“GÜVEN VE HUZUR ÖNEMLİ”

“TEHLİKENİN FARKINDAYIZ”

Haber başlıklarına bakıldığında, habere konu olan röportajın ana temaları ortaya çıkmaktadır. Milletvekilinin, siyasete nasıl girdiği ile ilgili verilen bilgilerin yanı sıra, mesleki ve ailevi ilişkilerinin de konuşulduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada dikkat çeken nokta, milletvekilinin kadın olması sebebiyle ailevi ilişkileri hatırlatan başlıkların fazlaca kullanılmış olmasıdır. Bu noktada geleneksel aile ilişkileri bağlamına yerleştirilen bir kadın milletvekili algısı oluşmaktadır.

Haberin Girişi/Spot: “CHP İstanbul Milletvekili Gülay Yedekçi SÖZCÜ’ye konuştu. Yedekçi, .14 yaşımdan bu yana CHP’deyim. Bir gün kapıyı çaldım, ‘Her işi yaparım’ dedim ve yaptım. 3 metrelik direklere tırmanıp pankart astım, çay dağıttım. Şimdi milletvekiliyim’ diyor ve ekliyor: Eğer varsa bir başarıım, annem olmasa olmazdı...”

Spotta yer alan bilgiler, ana başlığı açıklamaktadır. Bununla birlikte, geleneksel aile yapılarına atıfta bulunulduğu, milletvekilinin annesine olan şükranı öne çıkarılarak vurgulanmaktadır.

Fotoğraflar: 4 fotoğrafın yer verildiği haber metninde fotoğraf sıralaması başlıkları destekleyecek şekilde yapılmıştır. İlk sırada Milletvekili Gülay Yedekçi’nin kürsü önündeki fotoğrafı yer almaktadır.

Şekil 19. www.sozcu.com.tr 'de 13 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/14-yasinda-pankart-asip-cay-dagitarak-siyasete-girdim-2283457/>, 2018).

“OĞLUM AY YÜZLÜM KIZIM GÖK GÖZLÜM” ve “İÇLİ KÖFTE DE YAPARIM” şeklinde atılan başlıkların üstünde yer alan, çocuklarıyla birlikte çekilmiş fotoğrafı ise, milletvekilinin annelik rolüne atıfta bulunmaktadır. Bir diğer deyişle, kamusal alandaki rolünün yanı sıra özel alandaki sorumluluklarını da ihmal etmediği algısı yaratılmaktadır.

Çok huzurluyum, mutluyum. Güzel bir hayatım var. Anne olmak dünyanın en güzel duygusu.”

Gülây Yedekci'nin Melek (9) ve Arda (12) adında iki çocuğu var.

Şekil 20. www.sozcu.com.tr 'de 13 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli (<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/14-yasinda-pankart-asip-cay-dagitarak-siyasete-girdim-2283457/>, 2018).

Şematik unsurlardan ana olayın sunumu incelendiğinde, milletvekilinin ailesini tanıtan sözleri ve aile yaşantısı ile metin başlamakta, ardından meslek seçimi ve milletvekilliğe nasıl başladığı anlatılmaktadır. Ve ardından tüm bu işlerin yanı sıra aile yaşamında çocuklarına çok düşkün olduğuna ve ev yemeklerinde de çok hamarat

olduğuna vurgu yapılmaktadır. Genel anlamda bir kadının başarı hikayesi habere konu edilmektedir.

Sonuç açısından baktığımızda ise ortaya şöyle bir görüntü çıkmaktadır; hem mimar hem de milletvekili olsa da bir kadının en önemli özelliği anne olmasıdır. Çünkü, haber metni milletvekilinin kamusal alandaki başarısını gözler önüne sermeyi amaçlasa da, kadının özel alandaki başarısı veya başarısızlığını kamusal alandaki başarısını etkileyen en önemli unsur olarak göstermektedir.

Ardalan ve bağlam bilgisi bağlamında ele alındığında, haber bir başarı üzerine odaklanmıştır. Ancak, siyaset alanında başarılı bir milletvekili öyküsü verilmekle birlikte, haber, verilmek istenen “başarılı siyasetçi” bağlamından koparılarak “geleneksel rollerle uyumlu kadın siyasetçi” bağlamına oturtulmuştur. Haber kaynağı olarak haber muhabiri karşımıza çıkmaktadır. Kadın bir muhabir tarafından kaleme alınan bu haber metni, kadınların da en az erkekler kadar, haber üretim sürecinde ataerkil sınırlar içerisinde kaldığını ortaya koymaktadır.

B. Mikro Yapı

Cümle yapılarına bakıldığında, haber metninin tamamında aktif yapıların tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda, aktif cümle yapıları ile, röportaj yapılan milletvekilinin güçlü ve başarılı oluşuna dikkat çekilmektedir. Ancak, sözcük seçimleri bu başarının yalnızca kamusal alandaki başarılarla dayanmadığı, kadının güç ve başarısının özel yaşamıyla yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.

“OĞLUM AY YÜZLÜM KIZIM GÖK GÖZLÜM”

“CHP Milletvekili Gülay Yedekçi iki çocuk annesi. Her anne gibi çocuklarına çok düşkün... Yedekçi, çocukları için şunları söylüyor: Kızım Melek 9, oğlum Arda 12 yaşında. Oğlum müzik konusunda çok yetenekli. Kızım da çok güzel resim yapar. Oğlumu ‘Ay yüzlüm’ kızımı ‘Gök gözlüm’ diyerek seviyorum. Doktora tezimi yazarken oğlum 2 aylıktı. Tez hocam ile telefonda konuşuyorum, önemli bir görüşme, oğlum ağlamaya başladı. ‘Oğlum lütfen susman lazım’ dedim ve sustu. Kızımı emzirirken proje çizdiğim çok oldu. Kucağımda kızımın bilgisayar başında saatlerce çalıştığını...Çok

huzurluyum, mutluyum. Güzel bir hayatım var. Anne olmak dünyanın en güzel duygusu.”

“İÇLİ KÖFTE DE YAPARIM”

“ ‘İstanbul milletvekiliyim ama Anadolu insanıyım’ diyen Yedekçi, ‘Dantel örüp, çeyizimi kendim hazırladım. Annem hep ‘Yapın benim için, öğrenin sizin için’ der. Ev işlerine yatkınım, yemek yapmayı çok severim. Malatyalı olup da içli köfte yapmayı bilmezsem zaten olmaz. İçli köftem de güzel olur. İnsan özünü asla unutmamalı. Türk Milleti’ne özgü olan insan sevgisi ve aile bağlarından da asla vazgeçmemek lazım. Sonra her şey gelir’ diyor...”

Yukarıda alıntılanan haber metninin bir bölümü kadının milletvekili olarak başarılarının yanında ailesine çok düşkün, çok iyi yemek yapan ve ev işlerini de ihmal etmeyen bir kadın profili çizmektedir. Metnin geri kalanına bakıldığında Yedekçi’nin mimar olduğu, milletvekili olmadan önce özel bir üniversitede öğretmenlik yaptığı belirtilmiş ancak bu mesleklere dair herhangi bir başarı öyküsü üzerinde durulmamıştır. Ancak güzel bir hayata sahip olmasının temelinde iyi bir anne ve ev işlerinde başarılı bir kadın olmasının yattığı satır aralarına yerleştirilmiştir.

Bir röportaj metninden oluşturulan bu haber metnini, kadına yönelik doğrudan nefret söylemi bağlamında değerlendirmek mümkün değildir. Burada, bir kadının başarılarına yer verildiği göz ardı edilmemelidir. Ancak burada vurgulanmak istenen, bir başarı öyküsünde dahi kadınların geleneksel rollerden bağımsız ele alınmadığıdır. Bu bağlamda, kadınların kamusal alandaki başarısının değerlendirilmesinde, özel alandaki başarısının da önemli bir kriter olarak yer alıyor oluşu vurgulanmaktadır.

Söz gelimi, burada röportaj yapılan bir erkek olsaydı, muhtemelen siyasi konulara bakış açısı daha çok ağırlık kazanacaktı. Ancak, röportaj yapılan milletvekilinin kadın olması nedeniyle annelik rolünün vurgulanması, ev içinde yaptığı yemeklerin haber başlığına taşınması, bu işlerin kadının yapması gereken sorumluluklar olduğu algısını pekiştirmektedir. Söz konusu haber metni ile, “fedakar ve hamarat anne ve çalışkan kadın” modeli ile modern kadın idealize edilmektedir. Bu bağlamda, incelenen bu haber, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kadın aleyhine bozacak şekilde

kurgulanmış olması ve cinsiyet eşitsizliğini sürdürmesi sebebiyle analize dahil edilmiştir.

Örnek Çözümleme 8:

Kadına yönelik nefret söylemleri kapsamında analize dahil edilen bir diğer haber, 29 Mart 2018 tarihinde www.sozcu.com.tr çevrimiçi internet sitesinde yayınlanmıştır. İlk bakışta spor dünyasında yaşanan bir gelişmenin aktarıldığı yanlışlığı yaratan haber, yeni medyanın sansasyonel haber dili ile üretilmiştir (skor.sozcu.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

İncelenen haber ana sayfada spor haberleri bölümünde yer almaktadır. Ana sayfada, spor kategorisi altında yer alan başlık ile iç sayfada yer alan başlık aynıdır.

Haberin Başlığı: “Eugenie Bouchard’dan flaş itiraf”

Haberin başlığı nedeniyle tenisçi Eugenie Bouchard’ın önemli bir itirafta bulunduğu algısı yaratılmaktadır. Haberin öznesi durumundaki kadının tenisçi olması ve haberin spor haberleri başlığı altında ana sayfadan verilmiş olması, spor dünyasına yönelik önemli bir itiraf geleceği algısı yaratmaktadır. Ancak diğer taraftan, kadının kim olduğu hakkında bir bilgisi olmayan okuyucular tarafından da haberin spor kategorisinde yer alıyor olması sebebiyle, spor dünyasına yönelik bir haber olacağı anlaşılacaktır.

Haberin Girişi/ Spot: “2014 yılında oynadığı Wimbledon finalinin ardından sıralamada 114’üncü sıraya kadar düşen Eugenie Bouchard'dan flaş bir itiraf geldi.”

Haberin spotunda yer alan cümle, başlığın yarattığı etkiyi destekler niteliktedir. Bu bağlamda, genelden özele enformasyon aktarımı yapılmıştır. Başlıkta sporcu olduğunun kesin olarak anlaşılabilmesi ihtimaline karşılık, Bouchard’ın sporcu olduğu spotta yer alan bilgilerle netlik kazanmaktadır.

Fotoğraflar: Olayda tek bir fotoğraf kullanılmıştır. Ancak haber metninde tenisçi olduğu ifade edilen kadının haber metninde kullanılan fotoğrafı profesyonel mesleğiyle herhangi bir bağlantı taşımamaktadır. Bu noktada, yeni medya haberciliğinin sansasyonel dilini kullanan manşetin yanı sıra, seçilen fotoğrafla da bu nitelik pekiştirilmektedir.

Şekil 21. www.sozcu.com.tr 'de 29 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<http://skor.sozcu.com.tr/2018/03/29/eugenie-boucharddan-flas-itiraf-710158/>, 2018).

Ana olayın sunumu açısından değerlendirildiğinde, 2014 yılında tenis alanında dünya sıralamasında 5. sıraya yükselen, ancak daha sonra hızla gerileyen sporcunun öncelikli amacının, aynı başarıları elde etmek olduğu ifade edilmektedir. Bouchard'ın tenisi bıraktıktan sonra meslek olarak modelliği seçebileceği bilgisine yer verilmiştir. Ancak söz konusu metinde, başlıkta vurgulandığı üzere flaş bir itiraf söz konusu değildir. Ayrıca yapısı itibariyle olumsuz bir algı yaratan itiraf kelimesinin bu haberde kullanılmış olmasının tek sebebi, okuyucuyu habere çekerek tıklanma sayısını artırma amacı taşıyan ticari yeni medya haberciliğidir.

Olayın sonucu açısından bakıldığında, herhangi bir sonuç bulunmamakta, ancak metin, sporcunun Sports Illustrated isimli dergiye poz verdiği bilgisiyle haberi sonlandırmaktadır. Ardalan ve bağlam bilgisi haberde yeterince verilmemiş, Bouchard'ın tenis alanında yaşadığı başarısızlığın vurgulandığı haberde, tenisi bıraktıktan sonra model olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. Ancak tenisi hangi sebeple bırakacağı, yaşı nedeniyle mi yoksa şu anki başarısızlığının sürmesi halinde mi

birakacağına yönelik bir bilgi yer almamaktadır. Haber kaynağı olarak metinde herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

B. Mikro Yapı

Cümle yapılarına bakıldığında, aktif cümle yapılarının metne hakim olduğu görülmektedir. Bölgesel uyum açısından metinde nedensel bir ilişki kurulmuş, tenisi bırakacağı için model olacağı bilgisi okuyucuya servis edilmiştir. Metni sözcük düzeyinde ele aldığımızda, Bouchard'ın sporda yaşadığı başarısızlıkta abartma yöntemine başvurulduğu görülmektedir. “Tepetaklak olan seksi tenisçi” nitelemesiyle başarısızlık vurgulanmış, bunun yanı sıra sporcunun görselliğine atıfta bulunulmuş ve bir sonraki cümlede modellik yapmayı düşündüğü verilerek cümleler arasında işlevsel ilişki kurulmuştur. Seksi kelimesi tercih edilerek, modellik yapabileceğine işaret edilmiştir.

Sporcunun “Ancak tenisi bıraktığımda modellik bir seçenek olabilir” şeklinde açıklama yapmış olması, modellik planının bir ihtimal dahilinde olduğunu göstermektedir. Oysa haberin “tenisi bıraktıktan sonra model olmak istediğini söyledi” şeklinde verilmesi ve başlıkta “flaş itiraf” şeklinde nitelermelere yer verilmesi haberin kendi içerisindeki tutarsızlığı gözler önüne sermektedir.

Haber metninin “Son dönemlerde kortlardaki başarılarından çok verdiği pozlarla gündeme gelen Bouchard, bu yıl Sports Illustrated'ın bikini sayısına soyunmuştu” şeklinde verilen son cümlesi de kadının başarısızlığını abartma yöntemiyle vurgulamakta ve ek olarak bir dergi için verdiği pozları “soyunmak” şeklinde yorumlamaktadır. Cümlede önce tenis alanında başarısızlığın vurgulanması ardından “son dönemlerde kortlardaki başarılarından çok verdiği pozlarla gündeme gelen” şeklinde nitelenmesi, verdiği pozlar nedeniyle başarısız olduğu algısı yaratma potansiyelini taşımaktadır.

Söz konusu haberin analize dahil edilmesinin temel nedeni, yeni medya gazetelerinin pek çoğunun temel özelliklerinden biri olma özelliği taşıyan sansasyonel haber diline dikkat çekmektir. Ancak bu dilin, nefret söylemiyle ilişkisini göstermek bu çalışmanın temel hedefidir. Bu noktada, söz konusu haberde yer alan nefret söylemi, sansasyonel ve içerikle çok da ilgisi olmayan bir başlığın tercih edilmesi ve en önemlisi

sporcu bir kadının bedenini metalaştırarak sunması ve bunu “soyunmak” şeklinde tabir ederek olayı başarısızlık ekseninde birleştirmesinde yatmaktadır.

Dolayısıyla, genel olarak spor haberlerinde yer alamazken, çıplak kadın bedenini teşhir eden bir anlayışla “seksi raket” şeklinde nitelenerek habere özne olabilen kadın, bir metaya indirgenmiştir. İncelenen haberde, kadının başarısızlığına ve kadının sporcu kimliğinden ziyade model olmak istediğine yapılan vurgu, fotoğraf unsuruyla desteklenmiş ve haber bu yönde inşa edilmiştir. Bu bağlamda, kadın bedeni nesneleştirilerek bir cinsel obje şeklinde servis edilmektedir.

Bu haber Çelenk’in (2010b: 235) “teşhire eşlik eden haber metinleri görsel malzemeyi kullanabilmenin bir bahanesi olmaktan öte bir amaç taşımamaktadır” şeklindeki yorumunu da kanıtlar niteliktedir. Adeta, fotoğraf haber için kullanılmamış, haber metni, fotoğraf için inşa edilmiş gibidir. Özetle, kadın bedeninin metalaştırılmasına dayanan bu haber, kadını erkek egemen bakışa sunulan bir haz nesnesi şeklinde konumlandırarak, toplumsal yapıya hakim olan kadın erkek eşitsizliğini devam ettirmektedir. Bu nedenle, söz konusu haber nefret söylemi kapsamında değerlendirilmiştir.

Örnek Çözümleme 9:

Kadına yönelik haberlerde nefret söyleminin analiz edilmesi bağlamında incelenen haberlerden bir diğeri, 31 Mart 2018 tarihli www.sozcu.com.tr internet sitesinde yer alan haberdir. Haberde genç bir kadının erkek arkadaşlarıyla buluştuğu gerekçesiyle, kadının ve iki arkadaşının, kadının babası tarafından vurulduğu bilgisi yer almaktadır (www.sozcu.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

İncelenen haber manşetten değil, ana sayfada sol alt köşeden verilmiştir.

Gündem

Kızını 2 erkek arkadaşıyla görünce çıldırdı!

Şekil 22. www.sozcu.com.tr 'de 31 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İlk Görseli (<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/kizini-2-erkek-arkadasiyla-gorunce-cildirdi-2321248/>, 2018).

Haberin Başlığı: “Kızını 2 erkek arkadaşıyla görünce çıldırdı!”

Başlıkta olayın gerekçesinin verildiği, ancak enformasyon eksiltimine gidilerek olayın nerede ve nasıl gerçekleştiğine dair bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Diğer yandan, kızını gören kişinin anne mi baba mı olduğu anlaşılmamaktadır.

Ana sayfada kullanılan başlık ve iç sayfada kullanılan başlığın aynı olduğu görülmektedir. Başlıkta kullanılan ünlem işareti “!” haber üreticilerinin olaya şaşkınlıkla yaklaştığı izlenimini uyandırmaktadır. Başlıklar, haber üreticileri tarafından habere konu olan olayla ilgili en önemli bilgilerin öne çıkarılması şeklinde oluşturulmaktadır. Bu nedenle anlamlandırma sürecinde ideolojik bir işlev görmektedirler (Köker, Doğanay, 2010: 38). Bu bağlamda, söz konusu haberde, kızını iki erkekle bir arada gören adamın tavrı çıldırmak olarak nitelenmiş, ünlem işareti kullanılarak bu olaya şaşkınlıkla yaklaşıldığı ima edilmiş olabilir.

Haber Girişi/Spot: “Malatya'da Erdal K., (63), parkta iki erkek arkadaşıyla buluşan kızı Pınar K.'ya (26) ve beraberindeki 2 kişiye tabancayla ateş açtı. Pınar K. ile erkek 2 arkadaşının yaralandığı olayda, Erdal K. gözaltına alındı.”

Haber girişinde verilen bilgilere bakıldığında olayın nerede ve kimler arasında gerçekleştiği özetlenmiştir. Haber üretim süreçlerinde, yer verilen bilgiler hiyerarşik önem sırasına göre düzenlenmiştir. Bu bağlamda, söz konusu haberde, başlıklarda da vurgulandığı üzere “parkta iki erkek arkadaşıyla buluşan kızı...” şeklinde olayın gerekçesi verilmiş ve okuyucuda “iki erkekle buluşan bir kadın” algısı yaratılmıştır.

Fotoğraflar: Söz konusu haberde aynı fotoğraf hem ana sayfada hem de haber metninde kullanılmıştır. Olayda adı geçen kişilerin değil, inceleme yapan polislerin fotoğraflarına yer verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, haber metninde polislerin inceleme yaptıkları sırada kaydedilen görüntüler video haber olarak da sunulmuştur. Ancak burada dikkat çeken nokta, videonun sol üst köşesinde, başlıklarda kullanılan metnin tekrarlanmış olmasıdır.

“Kızını 2 erkek arkadaşıyla görünce çıldırdı!” şeklinde yinelenen başlık, suçlunun eylemine meşru bir zemin oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Videonun sol üst kısmında yinelenen başlık, “kadın eğer iki adamla görüşme babası da bu eylemi gerçekleştirmezdi” algısı uyandırmaktadır. Fotoğraf veya videoları tanımlamak için kullanılan yazılar habere hakim olan ideolojiyi yansıtmaktadır.

Şekil 23. www.sozcu.com.tr 'de 31 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Haberin İkinci Görseli (<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/kizini-2-erkek-arkadasiyla-gorunce-cildirdi-2321248/>, 2018).

Ana Olayın Sunumu: Olay, genç bir kadının iki erkekle parkta buluşması üzerine onu takip eden babası tarafından, genç kadının ve arkadaşlarının vurulması şeklinde sunulmuştur. Vurulanların hastaneye kaldırılması ve saldırıyı gerçekleştiren babanın gözaltına alındığı bilgisiyle haber sonlandırılmıştır.

Olayın sonucu açısından bakıldığında, genç bir kadının iki erkekle buluştuğu gerekçesiyle vurulduğu görülmektedir. Bu durum, akıllarda kadının iki erkek arkadaşıyla neden buluştuğu sorusunun yaratılmasına sebep olmakta ve bir kadının iki erkekle buluşmasını sakıncalı bir durum olarak resmetmektedir. Bununla beraber,

sıklıkla yinelenen “babanın çıldırmış olması” bu tür bir davranışın aile babası tarafından onaylanmayacağı ve hatta nefret suçuna varan eylemlerde bulunabileceği algısı oluşturmaktadır.

İncelenen haberde ardalın ve bağlam bilgisi yanlış bir zemine oturtularak verilmiştir. Genç kadının erkek arkadaşlarıyla buluştuğu için vurulmuş olması belirtilmekle birlikte, kişiler arasındaki arkadaşlığa dair herhangi bir açıklama yapılmamış olması zihinlerde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Diğer yandan, kızını iki erkekle gören babanın habere konu olan kişileri vurmuş olması ifade edilmekle birlikte, sıradan bir vatandaşın hangi gerekçeyle silah taşıyabiliyor oluşuna dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Bu bağlamda haber, şiddet bağlamına oturtularak verilmiş, temel sorular göz ardı edilmiştir.

Haberin kaynağının Doğan Haber Ajansı olduğu görülmekte, videonun ise İhlas Haber Ajansından alındığı belirtilmektedir. Ancak, haberde olay taraflarının ya da görgü tanıklarının ifadesine yer verilmemiş olması olayın gerçekliğinin sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu noktada, haberin muhabirler ve editörler tarafından inşa edilmiş olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Çünkü ardalın ve bağlam bilgisi bir temele oturtulmamış, olaya konu olan kişiler arasında ne tür bir ilişki olduğuna dair yeterli bilgi verilmemiştir.

B. Mikro Yapı

Cümle yapıları bağlamında incelendiğinde, habere aktif yapıların hakim olduğu görülmektedir. Bu durum haberin inandırıcılığını artırma işlevi görmektedir. “..kızı Pınar K.’nın parkta 2 erkek arkadaşıyla buluştuğunu gördü.”, “Bu duruma öfkelenen Erdal K., kızı Pınar ve yanındaki 2 arkadaşına silahla ateş açtı.” Cümlelerinden de görüleceği üzere olayın zanlısı Erdal K.’nin eylemi sinirlendiği gerekçesiyle gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Bu bağlamda sözcük seçimleri önem kazanmakta, “bu duruma öfkelenen Erdal K.” şeklinde nitelenen suçlunun eylemine meşru bir zemin hazırlanmaktadır.

Ancak haberde, “kızını iki erkek arkadaşıyla buluştuğu gerekçesiyle vurduğu iddia edilen” şeklinde edilgen bir yapı tercih edilmiş olsaydı aynı anlam ortaya çıkmayacaktı. Aynı zamanda “bu duruma öfkelenen baba” nitelemesi kullanılmıyaydı

meşru bir zemin hazırlanmamış olacaktı. Haber, bölgesel uyum bağlamında değerlendirildiğinde ise, nedensel bir ilişki kurulduğu, 2 erkekle buluşan bir kadının ataerkil değerleri temsil eden baba tarafından vurulduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, fotoğrafta polislerin yer alması, retorik düzeyde haberin inandırıcılığı açısından güçlü bir etki kazandırmaktadır. Ancak diğer yandan polis fotoğraflarının kullanılması, gerçekleşen olayın polis-adliye vakası olarak algılanmasına neden olmakta, genç bir kadının erkek arkadaşlarının olabileceğini kabul etmeyen zihniyet yapısı sorgulanmamaktadır. Haberin makro analizinde de vurgulandığı üzere, haber metninin, olay taraflarının ve görgü tanıklarının ifadelerine yer verilmeden hazırlanmış olması, haberin gerçekliği konusunda şüphe yaratmaktadır.

Özetlemek gerekirse, en önemli bilgilerin başlıkta verildiği göz önüne alındığında, başlıkta kadının iki erkek arkadaşıyla buluştuğu için vurulmuş olmasının verilmesi, sorunlu bir yaklaşımdır. Her ne kadar ünlem işareti kullanılarak bu durum eleştirel bir yaklaşımla verilmiş görünse de haber metninde aynı başlığın birden fazla kullanılmış olması, olaya bir haklılık payı kazandırmaktadır. Bu bağlamda, ataerkil egemen değerlerin en büyük temsilcisi olan babanın değerlerini yıkacak bir eylem gerçekleştirmesi durumunda, kadınların karşılaştığı duruma işaret edilmektedir.

Esasında mağdur kadın haberi üzerinden inşa edilen bu haber metni, kadını makul olmayan bir zemine taşımıştır. Dolayısıyla, makul olmayan kadın imgesi yaratılan bu haber, kadına yönelik nefret söylemi kapsamında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte söz konusu haber, olaya neden olan zihniyet yapısını sorgulayan eleştirel bir dilden uzak bir şekilde, olayı polis adliye vakası olarak ele almıştır. Dolayısıyla, söz konusu olaya neden olan ataerkil zihniyet bakış açısı gizlenmiştir.

Örnek Çözümleme 10:

Kadınlara yönelik nefret söylemlerinin açığa çıkarılması amacıyla incelemeye dahil edilen bir diğer veri, 12 Mart 2018 tarihinde www.yeniakit.com.tr adresinde yayınlanmış olan bir köşe yazısıdır. İncelemenin temel verileri haberlerden oluşmakla birlikte, yeni medya yayıncılığında değişen habercilik anlayışı göz önüne alındığında, söz konusu köşe yazısı manşet bölümünde yer alması sebebiyle analize dahil edilmiştir.

Kadının, erkeğin ötekisi olarak konumlandırıldığı köşe yazısında, kadınlar çeşitli sebeplerle doğrudan nefret söyleminin hedefinde yer almaktadır (www.yeniakit.com.tr, 2018).

A. Makro Yapı

Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi modeli kullanılarak çözümlenecek olan son örnek, ana manşette altıncı sırada yer almaktadır.

Şekil 24. www.yeniakit.com.tr 'de 12 Mart 2018 Tarihinde Yayınlanan Kadına Yönelik Nefret Söylemi Konulu Köşe Yazısının Görseli (<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/atilla-ozdur/kadina-dayak-23398.html>, 2018).

Manşette Kullanılan Başlık: “Erkeği hadımlıyorsun da

KADINI NİYE ‘ÖSTROJEN’SİZ BIRAKAMIYORSUN?’”

Köker ve Doğanay’ın (2010: 68) ifade ettiği gibi, “Başlıklar, haberlerin anlatı yapıları içindeki başlıca temayı ya da başka deyişle aktarılan enformasyon içinde birincil önem atfedilen unsuru ortaya koyarlar.” İncelemeye dahil edilen köşe yazısının başlığı, metne hakim olan genel düşüncüyü özetlemektedir. Kadının erkeğin ötekisi olarak konumlandırıldığı başlıkta, erkeklere yönelik bir ceza yöntemi gündeme getirilerek, kadınların da benzer şekilde cezalandırılması gerektiği vurgulanmaktadır. Metnin geneline hakim olan temel çatışmanın yer aldığı ana başlık, aynı zamanda okuyucunun belli bir bakış açısıyla metne yaklaşmasına neden olmaktadır. İçerisinde belirli yan anlamlar taşıyan bu başlık, gazetenin ideolojik yaklaşımının bir yansımasıdır.

Haber Başlığı: “Kadına Dayak...”

Haber metninde yer alan ana başlıkta genelleştirme söz konusudur. “Kadına Dayak...” şeklinde atılan başlık, üç nokta ile metnin devamının olduğunu belirtmekte, ancak devamının ne yönde olacağı konusunda bir belirsizlik taşımaktadır. Diğer yandan, başlıkta kullanılan üç nokta, okuyucunun ilgisini çekmek amacıyla tercih edilmiş olabilir. Ana manşetle birlikte ele alındığında, iç sayfada yer alan bu başlığın hedef kitleyi olumsuz bir bakış açısına yönlendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Haber Girişi/Spot: “Kadına dayak olur muymuş? Valla olur, niye olmasın mıymış? Dayak bir yana hem de, işlerine karışmak da olur... Erkeği hadımlyyorsun da kadını niye ‘östrojen’siz bırakamıyorsun? Hep erkekler mi saldırgan?”

Spot başlığın yer almadığı köşe yazısında, metnin ilk paragrafı incelemeye alınmıştır. Metnin giriş kısmı, başlıklarda yer alan enformasyonu daha da genişleterek, kadınlara dayak atılabileceğini, aynı zamanda kadınların işlerine müdahale edilebileceğini savunmaktadır. Haber girişinde yer alan bu cümleler, metnin genel ideolojisini de özetler niteliktedir.

Fotoğraflar: İncelenen köşe yazısının manşet bölümünde, bir adet fotoğraf kullanılmıştır. Başlığın yer aldığı fotoğrafta, “kadını neden östrojensiz bırakamıyorsun?” şeklinde atılan başlığa ithafen, bir enjeksiyon görüntüsü yer almaktadır. Bu bağlamda fotoğraf unsuru, başlıkları ve metnin girişinde yer alan enformasyonu destekler niteliktedir.

Şematik unsurlardan ana olayın sunumuna bakıldığında, metnin giriş bölümü dikkati çekmektedir. “Hep erkekler mi saldırgan?” sorusuyla metnin temel sorunsalı ortaya konmaktadır. Metni kaleme alan yazara göre, kadın ve erkek iki farklı kategorinin unsurlarıdır ve kadınlar da en az erkekler kadar suçlu, hatta erkeklerden çok daha azmettiricidir. Bunu da en çok giyimleri yoluyla yapmaktadırlar. Bu bağlamda asıl vurgulanması gereken, ana olayın sunumu ile kadının doğrudan nefret söyleminin odağına yerleştirildiğidir. Sonuç açısından değerlendirildiğinde ise, metnin ikinci bölümü dikkat çekmektedir:

“Bir ikinci dayak faslına gelem. Erkeklerin, hatta kadınların da birbirlerini ve genç kızları çorapsız ayaklarıyla sokağa çıkmama konusunda uyarmaları gerekir. Görüyorsunuz, mekteplilerde olduğu gibi çalışan ve gezmeye çıkan hemen hemen tüm dişiler, çorapsız pabuçlarıyla gün boyu dışarıda dolaşıyorlar. Acınacak halleri var bu yarısı diş insanların. Haberleri de olmadan ve daha doğrusu modayı takip aşkına yumurtalıklarını iltihaplanmaya hazırlıyorlar, yazık, çok yazık hem de... Ne dersiniz, süslü cehalet, işte... Aynen sigara içenler gibi çorapsız pabuçlarıyla (konçsuz çorap nedir ki!) sokakta gününü geçiren kadınların bu tarz cahilce keyfi davranışlarının, lamı cimi yok, devletin sağlık hizmetlerini zora sokuyor. Bu cehalet, hatta biraz da hıyanetlik kokan modernleşmenin yol açtığı bütçe yetersizliği, hükümetlerin halk yararına yapacağı harcamaları engelliyor...”

Yukarıda alıntılanan bölümde görüleceği gibi, köşe yazarına göre, modernleşme adı altında kadınların “bacaklarını açıktan bırakacak şekilde” giyinmeleri çeşitli hastalıklara yol açmakta ve bu da, devletin sağlık hizmetlerinde zarara neden olmaktadır. Yan anlamsal analiz ışığında, metinden “eğer bir kadın bacaklarını açıkta bırakacak şekilde giyiniyorsa hem hastalığı hem de devleti zarara uğratmayı göze alıyor demektir” şeklinde bir sonuç çıkmaktadır. Dolayısıyla “bacaklarını açıkta bırakacak şekilde” giyinen kadınlar makbul olmayan kadın kategorisinde sunulmaktadır. Kadın-erkek karşıtlığının yanı sıra, bir de makbul olan (çorap giyen kadın) ve makbul olmayan (bacaklarını açıkta bırakacak şekilde giyinen kadın) karşıtlığı oluşturularak kadınlar bir kez daha ötekileştirilmeye maruz bırakılmaktadır.

Ardalan ve bağlam bilgisi açısından değerlendirildiğinde, metnin neden ve hangi olay üzerine kaleme alındığına dair bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Kadın erkek karşıtlığı temeline oturtulan metin, kadınlara dayak atılmasını meşru bir zemine oturtacak şekilde kaleme alınmış, ardından kadınların sigara içmesi eleştirilmiş, devamında “çorapsız” kadınların devleti zarara uğrattığı gerekçesiyle kadınlar eleştirilmiştir.

Metnin geneline bakıldığında, birbirinden farklı konuların “kadına nefret” ana temasında birleştirildiği görülmektedir. Ancak burada dikkat çeken asıl nokta bahane bulma, karşıtlık kurma, abartma gibi tekniklere başvurularak kadınların nefretin odağına yerleştirilmiş olmasıdır. Kaynak bağlamında, gazetenin kendi yazarı bu metni kaleme

almıştır. Dolayısıyla, söz konusu metin, çevrimiçi gazetenin temel ideolojisini yansıtan bir yazı olma özelliği taşımaktadır.

B. Mikro Yapı

Metin, cümle yapıları bağlamında ele alındığında, aktif yapıların metne hakim olduğu görülmektedir. Aktif cümle yapıları, metne hakim olan düşüncenin doğruluğunu pekiştirir niteliktedir. Çünkü aktif cümle kurgusu, köşe yazarının düşüncelerinin doğruluğuna atıfta bulunmaktadır. Bölgesel uyum bağlamında elen alınana metinde, nedensel ilişki göze çarpmaktadır. Yazara göre kadınlar, “çorapsız bacaklarıyla gezdikleri için” hasta olmakta böylece, devletin halkın yararına yapacağı yatırımlar hastane masrafları için harcanmakta, dolayısıyla kadınlar devlet gelirlerini müsrifçe israf etmektedir.

Diğer bir ifadeyle, “Eğer kadınlar bacaklarını açıkta bırakacak şekilde giyinmezlerse hasta olmazlar, devlet de hastane için yapacağı yatırımları başka yönlere çevirebilir. Dolayısıyla, bilerek bacaklarını açıkta bırakacak şekilde giyinen kadınlar devleti bilinçli bir şekilde zarara uğratmaktadır” anlamının ima edildiği görülmektedir. Cümlelere bakıldığında kadının erkeğin karşıtı olarak konumlandırıldığı ve dolayısıyla kadının ötekileştirilmesini en iyi özetleyen bölüm şu şekildedir:

“Dünya, oldum olası ortasından ikiye ayrık. Yataylamasında başlangıç olarak kabullendiğin noktaya göre Doğu ve Batı, ekvatora nispet kuzey ile güney olarak iki coğrafi ayrışma. Habil ve Kabil’lerin ‘İNANÇSAL’ yapılarının kılavuzluğundaysa, müminlik ve kâfirlik. Cinsiyete göre tasnife kalkıştığınıza, erkekler ve dişiler...”

Cümle yapılanmasına bakıldığında ilk sırada yer alan, “doğu-mümin ve erkek” üçlemesi olumlu tarafa yerleştirilirken, “batı-kafir ve dişi” ise olumsuz tarafa yerleştirilmektedir. Bu bağlamda, cümle yapılanması ile kadınların doğrudan bir nefret söylemine maruz kaldığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Cinsiyetçi kodlarla oluşturulan bu metin, aynı zamanda dini ayrımcılıkla da pekiştirilmektedir. Çözümlemenin en önemli bölümlerinden biri olan sözcük seçimleri de oldukça dikkat çekicidir. Seçilen sözcükler köşe yazarının ve bağlı olduğu kurumun bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bağlamda köşe yazısının son bölümü oldukça dikkat çekicidir:

“Demokrasi havarileri genellikle İslamiyet’in ibadet teklifine karşı itirazlarını, kesilen koyun ile bacak arasındaki nihai resimden aldıkları ilhama göre yaparlar. Bunlara göre her koyun kendi bacağından asılırmış...Gerçek hayatın ticari tekniğinde böyledir ve doğrudur amma şarta bağlıdır... Uzun süre ve açık alanda da askıda kalmamak şartıyla... Aksi halde kokuşma başlar. Kurtlanmalar ve hastalıklar zuhur eder. Sağlık sıhhat açısından tehlikedir. Bacaklarınızda dar bir pantolon, tepenizde Calvin Klein etiketli olup iç gıcıklayıcı bir sargı ile peşinden doyumsuz rayihalar bırakan bir parfümün kokusunu yayarak dolaşma hürriyetinin modalaşması, elbette ki tokadını hak eder... Çengeldekini kaldırıp gömersin. Sokaktaki canlı gezenin ise, kılına dahi dokunamazsın. Bastırırerir yaygarasını, zor kurtulursun elinden! Modified femelik...”

Metnin yukarıda alıntılanan bölümünde “Demokrasi havarileri” nitelemesi ile dini ayrımcılığa işaret edilmektedir. Havari sözcüğü ile Hristiyanlığa atıfta bulunulurken, İslamiyet ve Hristiyanlık arasında bir karşıtlık oluşturulmuş ve demokrasi Hristiyanlık zeminine oturtulmuştur. Bu bağlamda cinsiyetçilik, dini ayrımcılıkla güçlendirilmektedir. Yazara göre, Kot pantolon giyerek, başlarının “makul olmayan” bir biçimde örten ya da “çorapsız” dolaşarak bacaklarını açıkta bırakan kadınlar, “erkeklerin tokadını hak etmektedir”. Yazar “femen” sözcüğünü kullanarak, kot pantolonlu, kısa elbiseli kadınları “çıplak” kategorisine yerleştirmektedir. Bu köşe yazısı ile asıl vurgulanmak istenen: “ya erkeğin uygun gördüğü şekilde vücudunu örtersin ya da erkeğin dayağına maruz kalırsın” mesajıdır.

Özetlemek gerekirse, sözcük seçimleri ve cümle yapıları, kadını erkeğin ötekisi olarak konumlandırmış ve metin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirecek şekilde kurgulanmıştır. Cinsiyetçi kodlar kullanılarak hazırlanan metinde, abartma, karşıtlık kurma, bahane bulma gibi yöntemlere başvurulmuştur. Erkek egemen bakış açısıyla üretilen metinde, “çorap giymeyen, parfüm sıkın” bir diğer ifadeyle “makul olmayan bir şekilde giyinen kadınlar” suçlanmakta ve maruz kaldıkları şiddete ve tecavüze meşru bir zemin hazırlanmaktadır.

Kadınlara taciz ve tecavüz eden erkeklerin hadım edilmesinin tartışıldığı ülkemizde, söz konusu metin, “makul olmayan bir şekilde giyindiği” gerekçesiyle tacize

veya tecavüze uğrayan kadınların bu yaşadıklarını hak ettiklerine dair örtük bir ima barındırmaktadır. Özellikle metnin sonuç bölümünde yer alan: “Bacaklarınızda dar bir pantolon, tepenizde Calvin Klein etiketli olup iç gıcıklayıcı bir sargı ile peşinden doyumsuz rayihalar bırakan bir parfümün kokusunu yayarak dolaşma hürriyetinin modalaşması, elbette ki tokadını hak eder...” sözleriyle özetlenen bu bakış açısı, ataerkil zihniyet yapısını yeniden üretmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, kadınların giyim şekilleri sebebiyle tacize ya da şiddete uğraması ve bu durumun meşrulaştırılması, nefret söyleminin en açık örneklerinden birisidir (www.sivilsayfalar.org, 2018).

Söz konusu köşe yazısı, toplumsal yapıya hakim olan ataerkil zihniyet bakış açısını sorgulamaktan çok uzak bir yaklaşımla, cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretecek şekilde kurgulanması bakımından analize dahil edilmiştir. Bununla birlikte söz konusu metin, kadınlara dayak atılmasını “doğal ve meşru bir eylem” statüsüne indirgeyerek, kadının erkeğin karşısındaki güçsüz konumunu pekiştirmektedir. Dolayısıyla, içinde barındırdığı örtük imalar ve doğrudan nefret söylemi içeren cümleler dolayısıyla bu köşe yazısı, kadına yönelik nefret söylemi kapsamında değerlendirilmektedir.

SONUÇ

“Yeni Medya Ortamında Kadına Yönelik Haberlerde Nefret Söylemi” başlıklı tez çalışması ile, ataerkil ideoloji nedeniyle, toplumsal hiyerarşide ikincil konumda görülen kadınların, medyada maruz kaldıkları nefret söylemleri üzerinden, toplumsal yaşamdaki konumlarına dikkat çekmek amaçlanmıştır. Ayrımcı, ötekileştirmeye dayanan ve ötekileştirilen grupların sindirilmesini amaçlayan nefret söylemleri, nefret suçlarına varan eylemlere yol açma potansiyeli taşımakta ve toplumsal yaşamda huzursuzluklara yol açmaktadır. Bu çalışma kapsamında nefret söylemi, kadına yönelik nefret söylemleri bağlamında ele alınarak incelenmiştir.

Kadına yönelik nefret söyleminin medya ile ilişkisi; içinde bulunduğumuz yeni medya çağının getirdiği özellikler dolayısıyla dönüşen habercilik anlayışı çerçevesinde, çevrimiçi internet siteleri bağlamında incelenmiştir. Bir aylık bir süre kapsamında üç farklı geleneksel gazetenin internet ortamına taşınan elektronik versiyonlarının incelendiği çalışmada, ana sayfada yer alan haberler ve manşet bölümünde konumlandırılan köşe yazıları değerlendirilmiştir. Değerlendirmeye tabi tutulan veriler içerisinden seçilen dokuz haber biri köşe yazısı olmak üzere on örnek metin, Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem analizi modeli kullanılarak çözümlenmiştir.

Eleştirel söylem yöntemi kullanılarak analiz edilen metinler; ana başlık, haber başlığı, alt başlıklar, spot/giriş cümleleri, tercih edilen sıfat ve zarflar, sonuç, olay taraflarının yorumları ve fotoğraf gibi unsurlar incelenerek ve toplumsal bağlam göz önünde tutularak çözümlenmiştir. Cinsiyetçi, ayrımcı ve önyargılı söylemler aracılığıyla inşa edilen haber metinleri ve köşe yazısı, toplumsal yapıya hakim olan iktidar ve güç ilişkilerini yeniden üretir niteliktedir. Bu bağlamda, çözümlenen verilere, toplumsal yapıda var olan cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren bir söylemin hakim olduğu saptanmıştır.

Yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi gazetelerde incelenen veriler, haber üretim sürecinin temel özellikleri açısından ele alındığında; gerçeklik, nesnellik ve tarafsızlık ilkelerine uyulmadığı görülmüştür. Haber metinlerinin; gazetecinin kendi bakış açısı, bağlı olduğu kurumun ideolojisi ve toplumsal yaşama hakim ataerkil değerler doğrultusunda cinsiyetçi kodlarla kurgulanması sebebiyle tarafsızlık, nesnellik ve gerçeklik ilkelerinin göz ardı edildiği saptanmıştır.

Ayrımcı, cinsiyetçi ve taraflı söylemlerin hakim olduğu bu haberlerde, egemen değerlerin sınırını aşan kadınlar nefret söyleminin hedefi olmuş, dolayısıyla gerçeklik, ataerkil değerler doğrultusunda inşa edilmiştir. Bu bağlamda, gerçeklik temel haber niteliklerinden biri olarak değil; haber üretimi sürecinde inşa edilen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla incelenen veriler doğrultusunda, çalışmanın temel varsayımlarından biri olan, haber metinlerinin gerçeği yeniden inşa eden kurgusal metinler olduğu hipotezi kanıtlanmıştır.

Gerçekliği inşa eden kurgusal metinler olarak değerlendirilen haber metinlerinde, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden inşası öne çıkmaktadır. Toplumsallaşma sürecinde öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri, medyanın da içinde bulunduğu ideolojik kurumlar tarafından inşa edilmektedir. Bu bağlamda, yeni medya içinde bulunduğumuz yüzyılda, kurgusal haber metinleri aracılığıyla en önemli toplumsallaşma araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen veriler, haber metinlerinin gerçekliği inşa eden metinler olması nedeniyle, toplumsal cinsiyet rollerinin de belirli kalıplar içerisinde temsil edildiğini, dolayısıyla medya yoluyla toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edildiğini ortaya koymuştur. Örneğin, kadınlar kamusal alandaki başarıları bağlamında habere konu olduklarında dahi, haber metinleri geleneksel rolleri yeniden üretecek şekilde kurgulanmıştır.

Bu bağlamda, medya aracılığıyla pekiştirilen cinsiyetçi kalıpyargılar, toplumsal cinsiyeti meşrulaştırmakta ve örtük bir biçimde de olsa, verili durumu devam ettirmektedir. Özellikle incelenen köşe yazısında görüldüğü üzere, gelenek ve görenekler, dini kurallar çerçevesinde kadınlara atfedilen niteliklerin dışına çıkan kadınlar, erkek lehine işleyen ataerkil sistemde nefretin odak noktası haline getirilmiştir.

İncelenen verilerde, kadınların ataerkil egemen değerler doğrultusunda erkeğin ötekisi olarak konumlandırılmasının yanı sıra, giyimleri çerçevesinde birbirlerinin ötekisi olarak konumlandırılan “makul kadınlar” ve “makul olmayan kadınlar” çatışmasının yaratıldığı saptanmıştır. Abartma, çarpıtma, küçümseme, bahane bulma gibi yöntemlerin kullanıldığı haberlerde ve köşe yazısında kadınlar hakim toplumsal

değerlerin sınırını aştıkları takdirde, marjinalleştirilmiş ve nefret söylemlerinin hedefi haline gelmişlerdir.

Medyanın nefret söylemi ve suçlarına maruz kalan kadınların başlarına gelenleri topluma duyurma ve toplumsal bilinç oluşturarak sorunlara tepki oluşturma konusundaki rolü göz ardı edilmemelidir. Ancak incelenen haberlerde de görüldüğü üzere, kadınların başlarına gelen olumsuz olayların, toplumsal yapıda var olan eşitsizlik ve cinsiyetçilik sebebiyle değil; bireylerin kendi eylemlerinin sonucu olarak ele alınmış olması, medyanın bu konudaki önemli işlevini etkisiz kılmaktadır. Toplumsal yapıya hakim olan cinsiyet eşitsizliğini sorgulamaksızın, bireysel düzlemde kaleme alınan haber metinleri, kadınları başlarına gelen olayların mimarı olarak göstermiştir.

Çözümlenen haberlerde genel olarak, metinlerin toplumsal yapıya hakim erkek egemen bakış açısını yeniden üretecek şekilde kurgulandığı görülmüştür. Haber medyasında başvurulan cinsiyetçi kodlar, haber anlatısındaki gerçekliği inşa ederek, erkeği güçlü, kadını ise erkeğe bağımlı bir şekilde temsil etmiştir. Ya da kadın, cinselliğin bir göstergesi olarak kullanılmıştır. Kadını salt bir cinsel meta ya da kurban miti üzerinden temsil eden haberler, kadının erkek karşısındaki güçsüzlüğünü pekiştirerek dolaylı olarak kadına yönelik nefret söylemini meşrulaştırmıştır.

Bir aylık dönemde incelenen üç ayrı çevrimiçi gazete içerik açısından değerlendirildiğinde, kadınların çoğunlukla “kurban kadın”, “kutsal anne” ve “cinsel haz nesnesi” olarak temsil edildiği saptanmıştır. Bu temsil biçimleri dolayısıyla incelenen haber metinleri ve köşe yazılarının, kadınların toplumsal yapıdaki ikincil konumlarını pekiştirir nitelikte rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Başarılı kadın haberlerinin verildiği göz ardı edilmemekle birlikte, bu tür haberlerin de geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve cinsiyet hiyerarşisini pekiştirir nitelikte metinler olduğu gözlenmiştir. Kadınların kamusal alanda görüldüğü haberlerde ise, kadınların asıl başarılarının özel alandaki başarılarıyla paralellik taşıdığı saptanmıştır.

Kadınların, çoğunlukla maruz kaldıkları taciz, şiddet veya cinayet üzerine habere konu olabildikleri görülmüştür. Siyaset haberlerinde kadınlar görülmekle birlikte, söz konusu haberlerin siyasi nefret söylemini içinde barındıracak şekilde

kurgulandığı ya da geleneksel kadın temsili üzerinden bu haberlerin üretildiği saptanmıştır. Dolayısıyla siyaset haberlerinde kadınlar, görüşlerine başvurulmuş öznelerden ziyade; egemen sistemi meşrulaştırmaya yarayan araçlar olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, ekonomi veya siyaset gibi ciddi haberlerde kadınların özne konumlarının çok sınırlı olduğu ve bu konumların da cinsiyet hiyerarşisini pekiştirir nitelikte olduğu belirtilmelidir.

Kapitalist üretim mantığının had safhada olduğu yeni medya haberciliğinde, kadın bedenleri, okuyucuları habere çekmek için kullanılan en önemli araç olarak kullanılmıştır. Ancak, kadın bedenini ticari bir amaç için kullanan sansasyonel habercilik anlayışı toplumsal yapıya hakim olan, kadının erkeğin karşısındaki güçsüzlüğüne dayanan ataerkil anlayışı pekiştirmekte ve devam ettirmektedir.

Üç farklı ideolojiye sahip haber siteleri içerik açısından ayrı bir analize tabi tutulduğunda, www.yeniakit.com.tr sitesinde, kadınların çoğunlukla, anne veya eş olmak üzere erkeklerle bağlantıları kapsamında haberde yer aldıkları görülmüştür. Diğer yandan, özellikle mağdur kadın mitinin neredeyse her gün karşımıza çıktığı haber sitesi www.yeniakit.com.tr olmuştur. Çalışmanın temel sorunsalı olan nefret söylemi açısından değerlendirdiğimizde, kadına yönelik nefret söylemi içeren haberlerin çoğunlukla siyasi ve dini nefret söylemlerini de içerdiği görülmüştür. Cinsiyetçilik temelli nefret söylemi, dini ve siyasi ayrımcılığı da kapsamıştır.

www.hurriyet.com.tr çevrimiçi internet gazetesinde de kadınlar çoğunlukla mağdur olarak temsil edilmiş, ancak incelenen verilerden de görüleceği üzere daha çok magazin ve sansasyonel bir anlayış içerisinde kadın bedenleri erotikleştirilerek haber oluşturulmuştur. Aynı şekilde www.sozcu.com.tr çevrimiçi haber sitesinde de kadınlar, görsellikleri kullanılarak, erkek karşısındaki güçsüzlüklerini pekiştirecek ve başlarına gelen eylemlerin suçluları olarak kodlanacak şekilde temsil edilmişlerdir.

Bu bağlamda vurgulanmak istenen esas nokta, örneklem olarak seçilen üç ayrı çevrimiçi gazetenin ideolojik yaklaşımlarının farklı olmasına rağmen, gazetelerin kadına yönelik nefret söylemi üretimi noktasında benzerlik taşımalarıdır. Her ne kadar www.hurriyet.com.tr ve www.sozcu.com.tr çevrimiçi gazetelerinde kadınların

görsellikleri üzerinden nefret söylemi üretilirken, www.yeniakit.com.tr internet gazetesinde siyasi ve dini ayrımcılıkla pekiştirilerek kadınlara yönelik nefret söylemi üretiliyor olsa da, temelde her üç gazetede de kadınlar nefret söyleminin hedef noktasında konumlandırılmıştır.

İncelemeye dahil edilen haberlerde ve köşe yazısında, imalar, belirsizlikler, gereksiz ayrıntılar gibi anlamsal stratejilere başvurulmuş okuyucuların belirli bir bakış açısına yönlendirildiği saptanmıştır. Yeni medyanın olanaklarından yararlanarak yayın yapan çevrimiçi haber sitelerinde, çoğunlukla ima yöntemine başvurulmuş, kadına yönelik nefret söyleminin satır aralarına gizlendiği görülmüştür. Geleneksel medyada büyük puntolarla manşetten verilen nefret söylemi, yerini satır aralarına gizlenen nefret söylemine bırakmıştır.

4 (3 Mart 2018 tarihli “Uygunsuz görüntüleri çalınınca... “Telefonunu Servise Verdi Kabusu Yaşadı!” başlıklı haber), 5 (20 Mart 2018 tarihli “Kendisiyle seks yapmak isteyen adamı reddedince... Lüks Otelin 6. Katında Dehşet” başlıklı haber) ve 8 (29 Mart 2018 tarihli “Eugenie Bouchard’dan flaş itiraf” başlıklı haber) numaralı örnek çözümlenmeler, yeni medyanın kar etmeye dayalı habercilik anlayışı doğrultusunda, kadın bedenini metalaştırarak sunması bağlamında, kadın erkek eşitsizliğini yeniden üretmesi sebebiyle, nefret söylemi kapsamında incelenmiştir.

2 (15 Mart 2018 tarihli “Kadın vekilden şok öneri: Erkeklerin çok eşliliğine yardım edilmeli” başlıklı haber), 6 (20 Mart 2018 tarihli “ ‘Evine Bırakalım’ diyerek araca aldı ekip otosunda tecavüz etti” başlıklı haber), 7 (13 Mart tarihli “4 yaşında pankart asıp çay dağıtarak siyasete girdim” başlıklı haber) ve 9 (31 Mart tarihli “Kızını 2 erkek arkadaşıyla görünce çıldırdı!” başlıklı haber) numaralı haberler, özellikle ataerkil değerleri yeniden üretecek tarzda ele alınmaları nedeniyle, nefret söylemi kapsamında değerlendirilmiştir.

1 (10 Mart 2018 tarihli “Bu Arsızlığa Kim Dur Diyecek!” başlıklı haber), 3 (24 Mart 2018 tarihli “Şortluya öyle çarşafıyla böyle” başlıklı haber) ve 10 (12 Mart 2018 tarihli “Erkeği hadımlıyorsun da kadını niye östrojensiz bırakamıyorsun?” başlıklı köşe yazısı) numaralı örnek çözümlenmeler ise, gerek siyasi ve dini ayrımcılık içeren söylemler gerek kadınları giyimleri dolayısıyla ötekileştiren yargılar gerekse doğrudan

cinsiyetçi ifadeler nedeniyle, nefret söylemi kapsamına dahil edilerek analize tabi tutulmuştur.

Yeni medya ortamında yayın yapan çevrimiçi gazetelerin üretim, metinsel analiz ve alımlama-yorumlama olmak üzere üç farklı düzeyde yapılan eleştirel söylem analizi sonucu varılan sonuç: çevrimiçi haber sitelerinde eril dil dolayısıyla cinsiyetçi kodlarla oluşturulan haber metinleri, toplumda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kadın aleyhine devam ettirecek şekilde kurgulanmakta, kadınlara yönelik doğrudan ve dolaylı nefret söylemleri üretmektedir.

Başka deyişle, yeni medya ile dönüşen çevrimiçi habercilikte, haber anlatı yapısına hakim olan cinsiyetçilik, kadını geleneksel ataerkil zihniyetin sınırları çerçevesine hapsetmekte ve kadın bu geleneksel rollerin dışına çıkmaya teşebbüs ettiği zaman marjinalleştirilmekte veya ötekileştirilmektedir. Dolayısıyla, ataerkil toplumsal yapının ötekisi olarak konumlandırılan kadınlar, nefret söylemlerinin odak noktası haline gelmektedir.

Bununla birlikte, yeni medyanın kadınlara yönelik üretilen cinsiyetçi, önyargılı ve ayrımcı ifadelerle karşı mücadele edilebilecek demokratik bir ortam olma imkanı da göz ardı edilmemelidir. Yeni medya teknolojilerinin özellikle etkileşim ve eşzamansızlık gibi temel özellikleri dolayısıyla, hedef kitle nefret içerikli söylemlere tepkilerini ortaya koyabilmekte, geleneksel medyaya oranla çok daha kısa bir süre içerisinde seslerini duyurabilmektedir. Ancak bu bağlamda, çevrimiçi haber sitelerinin farklı editoryel süreçler geliştirerek, kendi ideolojileri dışındaki yorumlara yer vermemeyi tercih ettikleri de unutulmamalıdır.

Bunlara ek olarak, gazetecilerin özellikle erkek gazetecilerin, kadınları doğrudan nefret söylemi üretecek şekilde habere dahil ettikleri yanlış ve eksik bir kanıdır. Açık ve doğrudan üretilen nefret söylemleriyle karşılaşılma ile birlikte, çalışmada asıl vurgulanmak istenen nokta; sosyal inançlar, geleneksel değerler, hakim ataerkil ideoloji çerçevesinde toplumsallaşan bireyin “doğal” algıladığı bir bakış açısıyla bu haberlerin üretiliyor oluşudur.

Dolayısıyla, bireylerin küçük yaştan itibaren kadın, erkek ve toplumdaki tüm bireylerin dil, din, renk, etnik yapı gözetmeksizin eşit olduğu yönünde bir eğitime sosyalleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, medyanın önemi ortaya çıkmaktadır. İçine yaşadığımız çağda sosyalleşmenin temel araçlarından biri haline gelen yeni medya haberciliği, var olan cinsiyetçi kalıpları yeniden üretmek yerine, eleştirel bir yaklaşım ve eşitlikçi bir bakış açısıyla haberlerini üretmelidir.

Eril bir dil kullanılarak inşa edilen haber metinlerinde belirli kalıplar çerçevesine yerleştirilen kadın temsilleri; erkekler tarafından uygulanan şiddet, taciz veya tecavüz gibi nefret suçlarına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, özellikle kadınlara yönelik şiddet ve cinayet eylemleri haber haline getirilirken veya köşe yazılarında kullanılırken, kullanılan dile ayrıca önem gösterilmelidir. Kadını, başına gelen eylemin suçlusunu olarak kodlayacak açık ve örtük imalardan kaçınılmalıdır. Metin, yalnızca zanlı bakış açısıyla değil, olayın tüm kesimlerinin yorumları dinlendikten sonra kaleme alınmalı ve metinde tüm tarafların sözlerine eşit derecede yer verilmelidir.

Kişisel algıların ve kültürel kodların yansımalarını taşıyan haber metinleri, genel gazetecilik ilkeleri çerçevesinde etik kurallar göz önünde bulundurularak yazılmalıdır. Bu bağlamda, merkeze insanı koyan bir habercilik anlayışı geliştirilmeli, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip bireyler olduğu unutulmamalıdır. Bu konuda özellikle, küçük yaşta başlayan aile ve okul eğitimlerine önem verilmeli, bilinçli ve adaletli bireyler yetiştirmek için toplum var gücüyle çalışmalıdır.

Bununla birlikte, gazeteci, editör, sosyal medya uzmanı gibi tüm medya çalışanlarına, kadınların toplumsal yaşamın ötekisi değil; toplumu oluşturan ana unsurlardan biri olduğunu hatırlatacak nitelikte eğitimler verilmelidir. Çevrimiçi gazetelerin ve diğer tüm medya kurumlarının, bağlı oldukları kuruluşların ideolojilerinden bağımsız olamayacağı göz önüne alınmakla birlikte, eşitlikçi, tarafsız, nesnel haberciliğe inanan gazetecilerin nefret söylemlerinden uzak kalabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, eleştirel medya okuryazarlığı eğitiminin erken yaşlarda eğitim müfredatına dahil edilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abisel, N. (2000). Yeşilçam Filmlerinde Kadının Temsilinde Kadına Yönelik Şiddet. N. B. Çelik, (Der.). *Televizyon, Kadın ve Şiddet* içinde. Ankara: Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı, 173-212.
- Akgün S. (2010). Yeni Medya Reklamlarında Marka Kişiliği. F. Aydoğan, A. Akyüz (Der.). *İkinci Medya Çağında İnternet* içinde. İstanbul: Alfa. 193-233.
- Aktaş, C. (2007). Yeni Medyanın Geleneksel Medya İle Karşılaştırılması. G. Erol (Der.). *Medya Üzerine Çalışmalar* içinde. İstanbul: Beta Yayınevi. 107-121.
- Alankuş, S. (2009). Yeni Habercilik Arayışları: Hak Odaklı Habercilik, Yurttaş Gazeteciliği, Barış Gazeteciliği. S. Alankuş (Hzl.). *Gazeteciliğe Başlarken Okuldan Haber Odasına* içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı, 88-125.
- Alğan, T. C., Şensever, F. L. (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl 10 Örnek*. İstanbul: Sosyal Değişim Derneği.
- Alkan A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet, Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Althuser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. A. Tümertekin (çev.), İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Andreyeviç, M. (2014). Eleştirel Medya Çalışmaları 2.0: Etkileşimli Bir Üst Sürüm. L. Keskiner(çev.). Mukadder Çakır (Ed.). *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar* içinde. İstanbul: Doğu. 55-79.
- Arslan Yeğen, U. T. (2004). Haberde Yeni Olan Nedir? Ç. Dursun (Der.). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde. Ankara: Kesit Tanıtım. 67-87.

- Aslan, K. (2002). *Haberin Yol Haritası*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aslan K. (2003). *Haberim Var! (Örneklerle Haber ABC'si)*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aslan, K. (2004). *Haber Nasıl Okunur? Haberde İdeoloji, Söylem*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Aslan, M.G. (2013). Yeni Medyanın “Yeni”liği Üzerine. B. Özçetin, G. Göker, G. Bayraktutan, İ. Sayımer, T. Çomu (Hızl.). *Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongre Kitabı* içinde. İstanbul: Alternatif Bilişim. 102-110.
- Ataman H., Cengiz O.,K. (2009). *Türkiye’de Nefret Suçları*. Ankara: İnsan Hakları Gündemi Derneği.
- Ataman, H. (2012a). Nefret Suçlarını Farklı Yaklaşımlar Çerçevesinden Ele Almak: Etik, Sosyo-politik ve Bir İnsan Hakları Problemi Olarak Nefret Suçları. Yasemin İnceoğlu (Ed). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. 47-80.
- Atasoy, S. (2009). LGBTT'lere Yönelik Şiddet. A. Erol (Haz). *Anti Homofobi Kitabı* içinde. Ankara: Açık Toplum Vakfı. 57-64.
- Atabek, Ü. (2003). Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar. S. Alankuş (Der.). *Habercinin El Kitabı Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya* içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı. 55-84.
- Aydoğan, F., Akyüz, A. (2010). “Önsöz”. Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz (Der.). *İkinci Medya Çağında İnternet* içinde. İstanbul: Alfa.
- Aydoğan, F. (2010). İkinci Medya Çağında Gözetim İle Kamusal Alan Paradoksunda İnternet. F. Aydoğan, A. Akyüz (Der.). *İkinci Medya Çağında İnternet* içinde. İstanbul: Alfa. 3-18.
- Aydoğan, F. (2011). *Tüm Boyutlarıyla Küresel Medya*. İstanbul: Beta.

- Aygül, E.(2010) Facebook'ta Nefret Söyleminin Üretilmesi ve Dolaşıma Sokulması. Tuğrul Çomu (Hızl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 95-140.
- Aytekin İnceoğlu, A. (2012). Nefret Suçu Kavramı ve Türk Ceza Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi. Yasemin İnceoğlu (Ed.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. 103-120.
- Baudrillard, J. (1991). Sessiz Yığınların Gölgesinde Ya da Toplumsalın Sonu. O. Adanır (çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bayraktutan- Sütçü, G. (2010). Dijital Oyunlarda Cinsiyetçilik. Tuğrul Çomu (Hızl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 181-191.
- Beauvoir, S. (1980). *Kadın, Genç Kızlık Çağı*. (5. Baskı) B. Onaran (çev.). İstanbul: Payel.
- Belge, B. (2012). Bianet ve Kadın Odaklı Habercilik. S. Alankuş (Der.) *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: Bia IPS İletişim Vakfı. 198-210.
- Berktaş, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller"*. K. Ay (çev.). İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı..
- Binark, M. (2010). Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi. Tuğrul Çomu (Hızl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 11-53.
- Binark M., Çomu T. (2013). Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi. Mahmut Çınar (Ed). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul:Hrant Dink Vakfı. 199-216.
- Bora, A. (2005). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emegi ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim.

- Bora A. (2012) Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık. K. Çayır, M. A. Ceyhan (Der). *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. 175- 187.
- Burton, G. (2008). *Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş*. N. Dinç (çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Cangöz, İ. (2009). İnsanların Savaşı, Kelimelerin Barışı. S. Alankuş (Der). *Gazeteciliğe Başlarken Okuldan Haber Odasına* içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı. 63-88.
- Castells M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi*. E. Kılıç(çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. C. Soydemir (çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Cortese, J. P. A. (2006). *Opposing Hate Speech*. USA: Greenwood Press.
- Çakır M. (2014) Yeni Medyaya İlişkin Eleştirel Yaklaşımları ve Tespitleri İle Christian Fuchs. M. Çakır (Ed). *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar* içinde. İstanbul: Doğu. 81-130.
- Çakır, M. (2015). *İnternette Gösteri ve Gözetim Eleştirel Bir Okuma*. Ankara: Ütopya.
- Çayır, K. (2010). Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumunu. A. Çavdar, A. B. Yıldırım (Ed.). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 45-54.
- Çelenk, S. (2010a). Ayrımcılık ve Medya. B. Çaplı ve H. Tuncel (Ed.). *Televizyon Haberciliğinde Etik* içinde. Ankara: Fersa Matbaacılık. 211-228.
- Çelenk, S. (2010b). Kadınların Medyada temsili ve etik sorunlar. B. Çaplı ve H. Tuncel (Ed). *Televizyon Haberciliğinde Etik* içinde. Ankara: Fersa Matbaacılık. 229-236.

- Çetin, Ö. (2015), Yeni Medyanın Tahakküm ve Özgürleşim Potansiyeli Bağlamında Hactivizm. Filiz Aydoğan (Ed.). *İletişim Çalışmaları* içinde. İstanbul: Derin. s.63-81.
- Çınar, M. (2013). Habercilik ve Nefret Söylemi. M. Çınar (Ed). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 137-152.
- Çoban, B. (2015). Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi. B. Çoban ve Z. Özarslan (Der.). *Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din-İdeoloji* içinde. İstanbul: Su. 199-233.
- Çomu, T. (2010). Video Paylaşım Ağlarında Nefret Söylemi. T. Çomu (Hzl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 141-180.
- Çulhaoğlu, M. (2015). *Binyıl Eşiğinde Marksizm ve Türkiye Solu*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Davidoff, L. (2002). *Feminist Tarih Yazımında Tarih ve Cinsiyet*. Z. Ateşer ve S. Somuncuoğlu (çev.). İstanbul: İletişim.
- Demirkent, N. (1982). *Sayfa Sayfa Gazetecilik*. İstanbul: Altın.
- Dirini, İ. (2010). Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi. T. Çomu (Hzl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 55-94.
- Doğu, B. (2010). Sanal Nefret Pratikleri: İnternette Nefret Söylemi ve Karşı Örgütlenmeler. T.Çomu (Hzl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 223-252.
- Durna, T., Kubilay, Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri. T. Durna (Der.). *Medyadan Söylemler* içinde. İstanbul: Libra. 47-81.
- Dursun, Ç. (2001). *Televizyon Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Dursun Ç.(2004). Haberde “Gerçekliğin İnşa Edilmesi” Ne Demektir?. Ç. Dursun (Der.). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde. Ankara: Kesit Tanıtım. 37-65.
- Erdoğan İ., Korkmaz A. (1990). *İletişim ve Toplum Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erseçen, D., Tosun Z. (2015). *Kadın Danışma Merkezi İşleyişi Eğitimi El Kitabı*. P. Çetinkaya, G. Ülker, T. Kambur, H. Karabacak Danacı, N. Damarlı, H. D. Şahin (Hızl.). Ankara: Kadın Dayanışma Vakfı.
- Ertan Keskin, Z. (2004) Türkiye’de Haber İncelemelerinde van dijk Yöntemi. ?. Ç. Dursun (Der.). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde. Ankara: Kesit Tanıtım. 391-405.
- Evre, B. (2009). Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi. İ. Parlak (Ed.). *Medyada Gerçekliğin İnşası Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış* içinde. Konya: Çizgi Kitabevi. 107-152.
- Fairclough, N. (2015). Dil ve İdeoloji. B. Çoban ve Z. Özarlan (Der.). B. Çoban (çev.). *Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din-İdeoloji* içinde. İstanbul: Su. 121-137
- Fairclough, N., Graham, P. (2015). Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi İle Bağlantısı. B. Çoban ve Z. Özarlan (Der.). B. Çoban (çev.). *Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din-İdeoloji* içinde. İstanbul: Su. 147-199
- Fiske, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Süleyman İrvan (çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*. Ankara: Ütopya.
- Gezgin S. (2002). Geleneksel Basın ve İnternet Gazeteciliği. S. Yedig ve H. Akman (Hızl.). *İnternet Çağında Gazetecilik* içinde. İstanbul: Metis. 29-36.

- Giddens, A. (2000) *Sosyoloji*. H. Özel, Z. Mercan, Ş. Pala, I. Bayar. T. Kabadayı, M. T. Kara, I. D. Aytaç (çev.). Ankara: Ayraç.
- Girgin, A. (2000). *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Girgin, A. (2002). *Haber Yazmak*. İstanbul: Der Yayınları.
- Girgin A. (2008). *Gazeteciliğin Temel İlkeleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Göregenli M. (2009). Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları. A. Erol (Haz). *Anti Homofobi Kitabı* içinde. Ankara: Açık Toplum Vakfı. 49-55.
- Göregenli, M. (2012a). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır-M. A. Ceyhan (Der). *Ayrımcılık - Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 17-27.
- Göregenli, M. (2012b). Önyargı ve Ayrımcılığı Azaltmak. K.Çayır-M. A. Ceyhan (Der.). *Ayrımcılık - Çok Boyutlu Yaklaşımlar* içinde. İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 247-254..
- Göregenli, M. (2013a). Temel Kavramlar: Önyargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık. M. Çınar (Ed.). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 23-37.
- Göregenli, M. (2013b). Nefret Söylemi ve Nefret Suçları. M. Çınar (Ed.). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 57-73.
- Gülbahar, H. (2012). Kadına Yönelik Şiddet Genelgesi ve Medyanın Sorumluluğu. S. Alankuş (Der.). *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: Metis. 87-118.
- Gülner, B., Balcı Ş. (2011). *Yeni Medya ve Kültürleşen Toplum*. Konya: Literatürk.
- Güngör, E. (1995). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Hall, S. (1996). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki. M. Küçük (Der.). *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde. Ankara: Ark.

- Hall, S. (1997) İdeoloji ve İletişim Kuramı. S. İrvan (Der). *Medya Kültür Siyaset* içinde. Ankara: Ark. 79-99.
- Hartley, J. (2004). *Communication, Cultural and Media Studies: The Key Concepts*. Thirs Edition. Taylor & Francis e-Library.
- Hepkon Z. (2011) “Yeni İletişim Teknolojileri” Tartışmalarının “Yeni” Olmayan Boyutu: Teknolojik Determinizm. Z. Hepkon (Ed). *İletişim ve Teknoloji Olanaklar, Uygulamalar, Sınırlar* içinde. İstanbul: Kırmızı Kedi. 121-141.
- Hooks, B. (2014). *Feminizm Herkes İçindir*. E.Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, A.Yıldırım (Çev.). İstanbul: Bgst.
- Hireta, H., Laborie F., Doare, H., Senotier, D. (2015). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. G. Acar-Savran (Çev.). İstanbul: Dipnot.
- İmançer, D. (Ed.).(2006). *Medya ve Kadın*. Ankara: Ebabil.
- İnceoğlu Y., Korkmaz Y. (2002). *Gazetecilik 24 Saat... Medyada Kadın ve Kadın Gazeteciler*. İstanbul: BAS-HAŞ
- İnceoğlu, Y. (2012). Önsöz. Y. İnceoğlu (Der.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 11-22.
- İnceoğlu, Y., Sözeri C. (2012). Nefret Suçlarında Medyanın Sorumluluğu: “Ya sev ya ter et ya da...”. Y. İnceoğlu (Der.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 23-37.
- İnceoğlu, Y. (2013). Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi. M. Çınar (Ed.). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfi. 75-92.
- İnceoğlu, Y., Çoban S. (2014a). Giriş. Y. İnceoğlu, S. Çoban (Der). *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 7-10.

- İnceoğlu, Y., oban, S. (2014b). “Öteki”leştirme Sürecinde Medyanın Yeri, Azınlıklar, Ötekiler ve Medya. Y. İnceoğlu, S. oban (Der). *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 50-102.
- İnceoğlu, Y. okmak, N. A. (2016). *Metin özümlemeleri*. İstanbul: Ayrıntı.
- İnceoğlu, Y. (2017a). Giriş. Y. İnceoğlu (Der). *Medya, Nefret ve Ötekileştirme, Söyleşiler* içinde. İstanbul: Köprü Kitap. 9-10.
- İnceoğlu, Y. (2017b). Medya Egemen Söylemin İdeolojik Aygıtıdır. Y. İnceoğlu (Der). *Medya, Nefret ve Ötekileştirme, Söyleşiler* içinde. İstanbul: Köprü Kitap. 138-146.
- İrvan S. (2014). Medya ve Kadın. S. İrvan (Der.). *Medya Kültür Siyaset* (363-364) İstanbul: Pharmakon.
- Kabadayı, L. (2006). Türk Kadın Muhabirlerin Profili, Haber Anlayışı ve Haber Metinlerinde Kadınların Tanımlanışı. Dilek İmançer (Ed.). *Medya ve Kadın* içinde. Ankara: Ebabil Yayınları. 103-120.
- Karaduman, M., Akbulutgiller, B. (2015). Yeni Medyada Nefret Ve Ayrımcı Söylem, Gazetelerin Twitter Hesapları Üzerine Ayrıntılı Bir Analiz. B. Özçetin, C. Sözeri, İ. Sayımer, İ. İnceoğlu, P. Öğün Emre, T. omu (Ed.). *Yeni Medya alışmaları, 2. Ulusal Kongre Kitabı* içinde. İstanbul: Alternatif Bilişim. (371-390).
- Karan, U. (2010a). Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz. A. avdar, A.B. Yıldırım (Ed.). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları. 55-62.
- Karan U. (2010b). Nefret Suçları ve Nefret Söyleminin Türkiye Yasalarında Karşılığı. A. avdar, A.B. Yıldırım (Ed.). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları. 231-243

- Karan, U. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. Y. İnceoğlu (Der). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 81-102.
- Karan, U. (2013). Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret. M. Çınar (Ed). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 95-125.
- Kırık A.M. (2010). *Etkileşimli Televizyon*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Kars, N. (2013) *Haberin Tarihi, Kuramları, Söylemi ve Radyo Televizyon Haberciliği*. İstanbul: Derin.
- Kandiyoti, D. (2011). *Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (3. Basım). İstanbul: Metis.
- Kaymak, A. (2010). Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu. T. Çomu (Hızl.). *Yeni Medyada Nefret Söylemi* içinde. İstanbul: Kalkedon. 253-284.
- Kaypakoğlu, S. (2003). *Toplumsal Cinsiyet ve İletişim*. İstanbul: Naos.
- Keyman, E.F. (2013). Sunuş. M. Çınar (Ed.). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 7-13.
- Kocaman, A. (2003). *Söylem Üzerine*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Köker, E. (2012). Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri. S. Alankuş (Der.). *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: Metis. 119-150.
- Köker, E. ve Doğanay, Ü. (2010). *İrkçı Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler*. Ankara: İHOP.
- Köylü, M. (2012). HIV/AIDS İle Mücadelede En Büyük Sorun Virüs Değil, Önyargılar. Y. İnceoğlu (Der). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 325-345.

- Kuruoğlu, H. (2006). Türkiye’de Televizyon Ana Haber Bltenlerinde Haber znesi Olarak Kadın. D. İmançer (Ed). *Medya ve Kadın* içinde. Ankara: Ebabil. 237-271.
- Küntay E. (2010). Bedene Şiddet, zbenlik Değerlendirmeleri Toplumbilimsel Bir Analiz. Y. İnceoğlu A. Kar (Der). *DiŐillik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 17-35.
- Kümbetoğlu B. (2010). DeęersizleŐtirme: Kadın Bedeninin Maruz Kaldığı Şiddet. Y. İnceoğlu A. Kar (Der). *DiŐillik, Güzellik ve Şiddet Sarmalında Kadın ve Bedeni* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 39-61.
- Laughley, D. (2010). *Medya alıŐmaları*. A. Toprak (ev.). İstanbul: Kalkedon.
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., Kelly, K. (2009). *New Media. A Critical Introduction*. Second Edition. Routledge. New York: Taylor and Francis Group.
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. USA: The MIT Press.
- Manovich L. (2014). Html’den Borges’e Yeni Medya. Sezin Kıpçak Bozkurt (ev.)M. akır (Ed). *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar* içinde. İstanbul: Doğu. 157-182.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akınhay, D. Kömürcü (ev.). Ankara: Bilim ve Sanat.
- Mater N., alıŐlar, İ. (2012). Medyadaki Durumu Tersine evirmek. S. Alankuş (Der.). *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: Metis. 169-197.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. Őirin Tekeli (ev.). İstanbul: İletişim.
- Mora N. (2011). *Medya alıŐmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Ankara: Nobel.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark.

- Onaran, O. (2000). Televizyonda Gösterilen Yabancı Filmlerde Kadının Sunumu. N. B. Çelik (Der.). *Televizyon, Kadın ve Şiddet* içinde. Ankara: Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı. 213-247.
- Oran, B. (2012). Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi. Y. İnceoğlu (Der.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 39-45.
- Oskay, Ü. (2000). *Tek Kişilik Haçlı Seferleri*. İstanbul: İnkılap.
- Oskay, Ü. (2011). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der.
- Oskay, Ü. (2014). *Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım*. İstanbul: İnkılap.
- Oskay, Ü. (2015). Önsöz. B. Çoban ve Z. Özarslan (Der.). *Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din-İdeoloji* içinde. İstanbul: Su. 11-13.
- Outhwaite, W. (2008). *Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü*. M. Pekdemir (Çev.). İstanbul: İletişim.
- Özarslan, Z. (2013). Yeni Medya Ortamlarında LGBT Bireylere Karşı Üretilen Nefret Söylemi. B. Özçetin, G. Göker, G. Bayraktutan, İ. Sayımer, T. Çomu (Hızl.). *Yeni Medya Çalışmaları I. Ulusal Kongre Kitabı* içinde. İstanbul: Alternatif Bilişim. 352-367.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji*. Konya: Literatürk.
- Özerkan, Ş. (Ed.). (2009). *Haber Analizi ve İncelemeleriyle: Türkiye'de 9 Gazete*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pavlik, V. J. (2001). *Journalism and New Media*. New York: Columbia University Press.
- Rakow, L., Kranich K. (2014). Televizyon Haberlerinde Gösterge Olarak Kadın. Süleyman İrvan (Der.), *Medya Kültür Siyaset* içinde. Ankara: Pharmakon. 423-446.

- Rigel, N. (1993). *Kağıt Kaplanlar*. İstanbul: Der.
- Rigel, N. (2000). *İleti Tasarımında Haber*. İstanbul: Der.
- Sancar Üşür S. (1997). *İdeolojinin Serüveni, Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge.
- Sancar, S., Acuner, S., Üstün, İ., Bora, A., Romaniuc, L. (2006). BİR DE BURADAN BAK Cinsiyet Eşitsizliği Bir “Kadın Sorunu” Değil, Toplumun Sorunudur. Ankara: KA-DER.
- Saktanber, A. (1993). Türkiye’de Medyada Kadın: Serbest Müsait Kadın veya İyi Eş Fedakar Anne. Ş. Tekeli (Hızl.). *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde. İstanbul: İletişim. 211-232.
- Savran Acar, G. (2004). *Beden Emek Tarih, Diyalektik Bir Feminizm İçin*. İstanbul: Kanat.
- Schlapp, H. (2000). *Gazeteciliğe Giriş*. I. Aygün (Çev.). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Soygüder, Ş. (2003). *Eyvah Paparazzi*. İstanbul: Om.
- Scott, J.W. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*. F. Dinçer, Ö. Aslan (Der.). İstanbul: Bgst.
- Smith, R. (2014). İmgeler ve Eşitlik: Kadınlar ve Ulusal Basın. S. İrvan (Der.). *Medya Kültür Siyaset* içinde. Ankara: Pharmakon. 399-422.
- Somay, B. (2015). *Tarihin Bilinçdışı: Popüler Kültür Üzerine Denemeler*. İstanbul: Metis.
- Sözen, Ş. (2009). Kişilerin Cinsel Yönelimleri Sebebiyle Yaşadıkları Şiddet ve Adli Tıbbi Süreçte Karşılaştıkları Zorluklar. A. Erol (Haz). *Anti Homofobi Kitabı* içinde. Ankara: Açık Toplum Vakfı. 64- 68.

- Sözeri, C. (2012). Yazılı Basında Nefret Söylemi ve Mücadele Yolları. Y. İnceoğlu (Der.). *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Ayrıntı. 205-222.
- Sözen, E. (1999). *Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma.
- Şakı Aydın, O. (2011). Teknoloji, Haber, Nesnellik -Yeni Medya Üzerine Tartışma Notları- Z. Hepkon (Ed.). *İletişim ve Teknoloji Olanaklar, Uygulamalar, Sınırlar* içinde. İstanbul: Kırmızı Kedi. 103-120.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost.
- Tokgöz, O. (1994). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge.
- Tuncel, S.H. (2003). Yeni İletişim Teknolojilerinde Yöndeşme ve Yerel Medya. S. Alankuş (Der). *Habercinin El Kitabı Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya* içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı. 85-90.
- Turan, E.A. (2014). Yeni Medya Ortamları ile Dönüşen İzleyicinin Elektronik Sözlük ve Talk Show Ara Kesitinde İzlenmesi. İ. Sayımer (Ed.). *Yeni Medya Araştırmaları Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar* içinde. (Konya: Literatürk. 99-148.
- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Kadın Komisyonu (2016). *Kadın ve Medya, Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu*. İstanbul: Akademi.
- Uğur Tanrıöver, H. (2012). Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri. S. Alankuş, (Der). *Kadın Odaklı Habercilik* içinde. İstanbul: IPS İletişim Vakfı. 151- 168.
- Urhan, V. (2000). *Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme*. İstanbul: Paradigma.
- Uzun, R. (2015). Türkiye’de Çevrimiçi Gazetecilik Geleneksel Gazetelerin Yeni Medya Özelliklerini Kullanımı. B. Özçetin, C. Sözeri, İ. Sayımer, İ. İnceoğlu, P.Ö.

- Emre, T. Çomu (Ed.). *Yeni Medya 2. Kongre Kitabı* içinde. İstanbul: Alternatif Bilişim. 390-403.
- Ülkü, G. (2004). Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi. *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi* içinde. Ç. Dursun (Der.). Ankara: Kesit Tanıtım.
- van Dijk, T.A. (1988a). *News As Discourse*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- van Dijk, T. A. (1988b). *New Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- van Dijk, T. A. (Ed.). (1997). *The Study of Discourse*,. Discourse as Structure and Process. London: Sage Publications.
- van Dijk, J. (2006). *The Network Society*. Second Edition. London: SAGE.
- van Dijk T. A. (1994). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. M. Küçük (Çev.). M. Küçük (Der.). *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde. Ankara: Ark. 271-327.
- van Dijk T.A. (2010). Söylem ve İktidar. A. Çavdar, A. B. Yıldırım (Ed.). *Nefret Söylemi ve Nefret Suçları* içinde. İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı. 9-41.
- van Dijk, T. A. (2015). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. B. Çoban (Çev.). B. Çoban ve Z. Özarslan (Der.). *Söylem ve İdeoloji Mitoloji-Din-İdeoloji* içinde. İstanbul: Su. 15-120.
- van Zoonen, L. (2014). Medyaya Feminist Yaklaşımlar. S. İrvan (Der.), *Medya Kültür Siyaset* içinde. Ankara: Pharmakon. 365-399.
- Vardar, B., Güz, N., Öztokat, E., Güzelşen, M.R., Senemoğlu, O., (1978). *Başlıca Dilbilim Terimleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*. M. Çulhaoğlu (Çev.). Avrupa Birliği Yayınları.
- Wolf, S. (2012). *Cinsellik ve Sosyalizm: LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi*. K. Tanrıyar (Çev.). İstanbul: Sel.
- Yağcıoğlu S. (2002). Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Disiplinlerarası Bir Yaklaşım. S. Yağcıoğlu (Der.). *1990 Sonrası Laik- Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler. Disiplinler Arası Bir Yaklaşım* içinde. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları. 3-34.
- Yanikkaya, B. (2009). Gündelik Hayatın Suretinde: Öteki Korkusu, Görsel Şiddet. Barış Çoban (Hzl.). *Medya Milliyetçilik Şiddet* içinde. İstanbul: Su. 11-27.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot.
- Yılmaz, S. H. (2013). *Siyasal Nefret Söylemi ve Medya, Haberden Söyleme Kısa Bir Yolculuk*. Konya: Literatürk.
- Yılmaz Sert, N. (2014). Yeni Medyada Aktivist Hareketler Örnek İnceleme: Türkiye’de LGBTT Aktivizmi. İ. Sayımer (Ed). *Yeni Medya Araştırmaları Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar* içinde. Konya: Literatürk. 283-336.
- Yumul, A. (2013). Nefret Suçu ya da Ölü Vicdanlar Ülkesi. M. Çınar (Ed). *Medya ve Nefret Söylemi, Kavramlar Mecralar Tartışmalar* içinde. İstanbul: Hrant Dink Vakfı. 127-134.

Dergiler

- Altunay, A. (2015). Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Yeni Medya. *Selçuk İletişim Dergisi*. 9.1, 410-428.
- Aydoğan, F., Kırık, A.M. (2012). Alternatif Medya Olarak Yeni Medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 18, 58-70.

- Aydoğan, F. (2009). Eleştirel Perspektiften Yeni Medya. *Marmara İletişim Dergisi*. 15, 185-195.
- Bezirgan Arar, Y., Bilgin, N. (2009). Gazete Haber Başlıklarında Öteki'nin İnşası. *Kültür ve İletişim*. 12.2, 133-157.
- Binark, M. (2009).Yeni medya dolayımıli iletişim ortamında olanakların ve ol(a)mayanların farkında olmalı. *Evrensel Kültür*. Aralık 2009.216, 60-63.
- Büyükbaykal, C. I. (2007). Medyada Kadın Olgusu. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 28, 22-26.
- Cohen-Almagor, R. (2011). Fighting Hate and Bigotry on the Internet. *Policy and Internet* 3.3, 1-26.
- Çakır, H. (2007). Geleneksel Gazetecilik Karşısında İnternet Gazeteciliği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22.1, 123-149.
- Çam O., Çuhadar, D. (2011) Ruhsal Hastalığa Sahip Bireylerde Damgalama Süreci ve İçselleştirilmiş Damgalama. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*. 2.3, 136-140.
- Çelik, E. (2013). Nefret Söylemi İfade Özgürlüğünün Neresinde? *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4.2, 205-239.
- Demircioğlu, Z., Atik, A. (2016). Televizyon Haberleri Yoluyla Erkek Egemen Söylemin Yeniden İnşası: Kadın Cinayeti Haberleri Örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*. 11, 125-138.
- Dumanlı Kürkcü, D. (2018). Twitter Kullanıcılarının Cinsel İstismar Olaylarına Verdikleri Tepkiler: Kullanıcıların Profili ve İçerik Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 30, 53-65.
- Dursun, Ç. (2010). Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği. *Fe Dergi*. 2.1, 19-32.
- Eroğlu, Ç. (2008). Kenize Mourad'ın Romanlarında "Öteki". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 48, 43-51.

- Ersoy Çak, Ş. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye'deki Reklam Filmleri Ve Popüler Müzik Videoları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*. 4, 101-110.
- Erus, Ç. Z. ve H. Gürkan. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansıması: Yeniden Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış. *Selçuk İletişim Dergisi*. 7.3, 206-217.
- Fiske, T. S. (2002). What We Know Now About Bias and Intergroup Conflict, The Problem of the Century. *Current Directions in Psychological Science*. 11.4, 123-128.
- Girgin, A. (2000). Haber. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*.10.
- Güzel, E. (2014). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü. *Global Media Journal: TR Edition* 4.8, 185-199.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, Ideoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 57.1, 55-87.
- Kılıç, D. (2005), Haber Yapma Sürecini Belirleyici Unsurları Ve Basın Ahlakı, Selçuk İletişim. 3.4, 130-141.
- Kılıç, D. (2011). Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 1, 143-169.
- Kırık, A.M., Sönmez, G. (2015). Seçim Kampanyalarında Nefret Söylemi: 2014 Yerel Seçim Kampanyalarında Parti Liderlerinin Açık Hava Konuşmaları. *International Journal of Social Science*. 38, 91-108.
- McGonagle T. (2001). Wresting (Racial) Equality from Tolerance of Hate Speech. *Dublin University Law Journal*. 21, 21-54.

- Öztürk, S. (2010). En Eski ve En Yeni İletişim Medyası. *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*. 24, 115-129.
- Royzman, E., McCauley, C. R., & Rozin, P. (2004). From Plato to utnam: Four Ways to Think About Hate. R. J. Sternberg (Ed). *The Psychology of Hate*. Washington: American Psychological Association. 3-35.
- Sungur, S. (2010). Demokratik Açılım Konusunun Yazılı Basın Tarafından Yansıtılan Söylemleri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim*. 1.3, 23-34.
- Şahin, M., Şahin G. (2016). Geleneksel Medyanın Yeni Rakibi: Yeni Medya ve Canlı Yayınlar. *Yeni Medya Hakemli, Akademik, E-Dergi*. 1, 50-63.
- Şeker, M., F. Şimşek. (2011). Ötekilik Bağlamında ‘Muhteşem Yüzyıl’ Dizisinin Farklı İdeolojideki Gazetelerin Köşe Yazılarına Yansımaları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 29, 483-501.
- Şimşek İşliyen, F. (2015). Şiddet Haberlerindeki “Mağdur Kadın” Miti Üzerine Göstergebilimsel Bir İnceleme: “Habertürk Gazetesi Ş.E. Cinayeti Örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (11): (ss.478-496).
- van Dijk, T. A. (1983). Discourse Analysis: Its Development and Application to the Structure of News. *Journal of Communication*. 33.2, 20-43.
- Vardal, Z. B. (2015) Nefret Söylemi ve Yeni Medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2.1, 132-156.
- Yaman, E., Güngör H. (2013). Damgalama (Stigma) Ölçeği'nin Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11.25, 251-270.
- Yanık, A. (2016) Yeni Medya Nedir Ne Değildir. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9.45, 898-909.

Raporlar

- Akınerdem F. (2016). *Türkiye Medyasında Kadınların Temsili: Gazete ve İnternet Haberciliği Raporu*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı.
- Güner, U., Kalkan, P., Öz, Y., Özsoy E. C., Söyle, F. (2011). *Türkiye 'de Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılığın İzlenmesi Raporu 1 Ocak-30 Haziran 2010*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi.

İnternet Kaynakçaları

- Armutçu O. (2016). *İlk Kez Nefret Suçları Tanımlandı*. <http://www.hurriyet.com.tr/ilk-kez-nefret-suclari-tanimlandi-40265961> (E.T: 04.01.2018)
- Ataman, H. (2012b). *Ötekileştir-me, Nefret Suçlarının Önlenmesi İçin Çocuklara ve Gençlere Yönelik İnsan Hakları Eğitimi El Kitabı*. Ankara. https://updoc.site/download/elkitabi-adobe-pdf-dokman-z_pdf (E.T:).
- Başlar, G. (2013). *Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm*. http://content.lms.sabis.sakarya.edu.tr/Uploads/44660/38681/yeni_medya.pdf (E.T:01.03.2018).
- Binark, M., Çomu, T.(2012). *Sosyal Medyanın Nefret Söylemi İçin Kullanılması İfade Özgürlük Değildir!* <https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin-nefret-soylemi-icin-kullanilmasi-ifade-ozgurlugu-degildir/> (E.T: 22.12.2017).
- Çiçek, H. B. (2011). *Nefret Suçları ve Nefret Suçlarının Oluşumunda Medyanın Etkisi*. <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=7099> (E.T:20.12.2017).
- Göregenli, M. (2012c). *Heteroseksizm, Homofobi ve Nefret Suçları: Sosyal Psikolojik Yaklaşım*. <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=405&bolum=makale> (E.T: 30.12.2017).

İnceoğlu, Y. (2009). *Nefret Suçlarıyla Mücadele ve Medya*.

<http://www.radikal.com.tr/yorum/ nefret-suclariyla-mucadele-ve-medya-931731/> (E.T: 28.01.2018).

KAOSGL, (2014). *Nefret Suçlarının Kovuşturulması Pratik Kılavuz*.

http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/ nefret_sularinin_kovusturulmasi_pratik_kilavuz.pdf (E.T: 30.12.2017).

Karaköse, N. (2011). *Nefret Söylemi ve Medyadaki Yansımaları. Nefret Söylemi Çalışma*

Toplantısı. <http://www.nefretsoylemi.org/detay.asp?id=57&bolum=makale>. (E.T: 20.12.2017).

Levin J., McDevitt J. (2008). "Hate Crimes", In The Encyclopedia Of Peace, Violence, and Conflict.

<http://jacklevinsonviolence.com/articles/HateCrimesencyc92206FINAL.pdf> (E.T: 27.12.2017).

Mora, N. (2004). *Haber ve Haber Söylemi*.

<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/dkm/article.php?sid=7874> (Erişim T. 27.10.2017).

Pankowski, R. (2007). *How to Understand And Confront Hate Speech*.

http://www.unitedagainstracism.org/pdfs/HateSpeechLeaflet_GB.pdf (E.T: 29.12.2017).

Tahaoğlu, Ç. (2015). *Medyada Cinsiyet Eşitsizliği: Haberleri Kim Yapıyor? Haberler*

Kimi Görüyor? <https://m.bianet.org/bianet/medya/169817-medyada-cinsiyet-esitsizligi-haberleri-kim-yapiyor-haberler-kimi-goruyor> (E.T: 28.01.2018).

Tunç, A. (2017). *Sokaktan Sanala Cinsiyetçilik: Sosyal Medyada Kadın Olmak*.

<http://platform24.org/yazarlar/1430/sokaktan-sanala-cinsiyetcilik--sosyalmedyada-kadin-olmak> (E.T:21.12.2017).

Türk Dil Kurumu. (2017).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ae9b998d7d359.16874908, (E.T: 06.11.2017).

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2017). <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>, (E.T: 20.10.2017).

van Dijk, T.A.(2017). *Teun A. van Dijk, Teach Yourself CDS ! Website –Research in Critical Discourse Studies.* <http://www.discourses.org/resources/teachyourself/Unlearn%20misconceptions.html> (E.T:22.11.2017).

van Dijk, T. A. (1998a). *Critical Discourse Analysis.* <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?do=download&did=100284&kod=JMM654> (E.T: 04.12.2017).

van Dijk, T. A. (1998b). *Opinions and Ideologies in the Press* <http://www.discourses.org/OldArticles/Opinions%20and%20Ideologies%20in%20the%20Press.pdf> (E.T. 22.11.2017).

Wodak, R. (2017). *Aspects of Critical Discourse Analysis.* <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.121.1792&rep=rep1&type=pdf> (E.T: 22.11.2017) .

Hürriyet. (2018). *Telefonunu servise verdi, hayatı kabusa döndü.* (03.03.2018). <http://www.hurriyet.com.tr/galeri-telefonunu-servise-verdi-hayati-kabusa-dondu-40759956?p=1>, (E.T:03.03.2018).

Hürriyet. (2018). *Rus model kendisine saldıran adamdan kaçmak için 6. kattan atladı.* (20.03.2018). <http://www.hurriyet.com.tr/galeri-rus-model-kendisine-saldiran-adamdan-kacmak-icin-6-kattan-atladi-40778364>, (E.T: 20.03.2018).

Hürriyet. (2018). *Ekip otosunda tecavüz dehşeti... Polis memuru tutuklandı.* (20.03.2018). <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/ekip-otosunda-tecavuz-dehseti-polis-memuru-tutuklandi-40778159>, (E.T: 20.03.2018).

Sözcü. (2018). *4 yaşında pankart asıp çay dağıtarak siyasete girdim.* (13.03.2018).

<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/14-yasinda-pankart-asip-cay-dagitarak-siyasete-girdim-2283457/>, (E.T:13.03.2018).

Sözcü. (2018). *Eugenie Bouchard'dan flaş itiraf.* (29.03.2018).

<http://skor.sozcu.com.tr/2018/03/29/eugenie-boucharddan-flas-itiraf-710158/>, (E.T: 29.03.2018).

Sözcü. (2018). *Kızımı 2 erkek arkadaşıyla görünce çıldırdı!* (30.03.2018).

<https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/kizini-2-erkek-arkadasiyla-gorunce-cildirdi-2321248/>, (E.T: 30.03.2018).

Yeni Akit. (2018). *Meydan Arsıza Kaldı.* (10.03.2018)

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/bu-arsizliga-kim-dur-diyecek-433944.html>, (E.T: 10.03.2018).

Yeni Akit. (2018). *Kadına Dayak...* (12.03.2018)

<https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/atilla-ozdur/kadina-dayak-23398.html>, (E.T: 12.03.2018).

Yeni Akit. (2018). *Kadın vekilden şok öneri: Erkeklerin çok eşliliğine yardım edilmeli.*

(15.03.2018) <https://www.yeniakit.com.tr/haber/kadin-vekilden-sok-oneri-erkeklerin-cok-esliligine-yardim-edilmeli-435886.html>, (E.T: 15.03.2018).

Yeni Akit. (2018). *Şorthuya öyle çarşaflyıya böyle.* (24.03.2018)

<https://www.yeniakit.com.tr/haber/sorthuya-oyle-carsaflyiya-boyle-439763.html>, (E.T: 24.03.2018).

<http://www.adl.org/assets/pdf/education-outreach/Pyramid-of-Hate.pdf> (Erişim Tarihi: 18.01.2018)

<http://sosyalmedya.co/turkiye-siber-suclar-sozlesmesi/> (E.T:30.12.2017)

<http://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/misafirler-suc-makinesi-1230634/> (E.T: 15.01.2018)

<https://hrantdink.org/tr/asulis/yayinlar/72-medyada-nefret-soylemi-raporlari/829-medyada-nefret-soylemi-ocak-nisan-2017> (E.T: 20.12.2017).

<https://www.haberler.com/flash-10003350-haberi/> (E.T: 07.01.2018)

<https://tr.sputniknews.com/turkiye/201709071030035310-sort-aysegul-terzi-cakiroglu/>
(E.T:07.01.2018).

<http://www.sivilsayfalar.org/medyadaki-suretimiz-nefret-soylemi/> (E.T:05.01.2018).

<https://www.ntv.com.tr/yasam/nihat-dogandan-tepki-ceken-ozgecan-tweeti,xhfU-kORtUaghmCb8HsMxw> (E.T: 14.01.2018).

<https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/129066-ogun-samast-suclu-ben-degilim-mansetler> (E.T: 23.01.2018).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140313-15.htm> (E.T:05.01.2018).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm> (E.T:30.12.2017).

Tezler

Aygül, E. (2013). Yeni Medyada Nefret Söyleminin Üretimi: Bir Toplumsal Paylaşım Ağı Olarak Facebook Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, M. (2011), Medyada Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Medya İzleme Grupları. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Sekman, E. (2015). Nefret Söyleminin Ortaya Çıkmasında Medyanın Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.